ZENIT

DON JUAN MANUEL

contele lucanor

Editura UNIVERS

EDITURA
UNIVERS
BUCUREȘTI — 1970

DON JUAN MANUEL – PICTAT DE BERNABÉ
DE MODENA – SEC. XIV

DON JUAN MANUEL

Cartea de pilde a contelui Lucanor și a lui Patronio

TRADUCERE, PREFAȚĂ ȘI NOTE DE
OANA BUSUIOCEANU

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Am folosit pentru traducerea de față textul publicat de T. J. Sánchez Cantón (1920) în colecția Calleja, despre care se spune în prefața volumului că „este lipsit de orice aparat critic și de pretenții în privința exactității paleografice", adoptînd ca bază textul lui Knust. N-am dispus din păcate de nici una din edițiile bune menționate în nota prefeței, astfel încît informațiile privitoare la text au rămas evident incomplete.

Am încercat totuși, pornind de la succintele note din ediția folosită, să fac un scurt istoric al narațiunilor lui don Juan Manuel, indicînd, acolo unde a fost posibil, sursa originală, ca și derivațiile ei în literatura europeană. Și, mai cu seamă, am căutat să identific poveștile care au circulat și în țara noastră, indicînd pe scurt calea pe care au pătruns și răspîndirea lor, pentru a sublinia că, deși avînd o literatură mai tînără cu cîteva veacuri decît aceea a altor țări, România nu a rămas străină de unele idei intrate în patrimoniul cultural european. Este vorba de o simplă tentativă, fără pretenții de erudiție sau de informare exhaustivă, adresată cititorului obișnuit, în intenția de a-l apropia de climatul cultural al cărții de față, care, în ciuda distanței în timp și spațiu, nu este străin celui în care s-a format cultura noastră. Am făcut-o și în speranța că cele cîteva informații adunate în notele de prezentare ar putea fi cîndva de folos pentru un eventual studiu comparatist asupra climatului cultural, istoric sau psihologic în care au circulat asemenea povestiri.

În privința traducerii propriu-zise, am căutat să folosesc limba obișnuită în poveștile noastre, evitînd însă atît arhaismele cît și neologismele, cu grija permanentă de a reda cît mai fidel textul original. De aceea, n-am putut evita întotdeauna inconvenientul repetițiilor, care la don Juan Manuel sînt foarte frecvente, și nici pe acela al formulărilor neclare, de asemenea numeroase în original. Partea a II-a, a III-a și a IV-a, au ridicat dificultăți deosebite din pricina numeroaselor jocuri de cuvinte, care constituiau adevărata preocupare a scriitorului. Am căutat să le reproduc, acolo

unde limba mi-a îngăduit-o, căci altfel multe din maxime ar fi părut simple tautologii. Au existat însă două-trei care se reduceau exclusiv la asemenea virtuozități lingvistice absolut intraductibile, motiv pentru care le-am eliminat.

Ultima parte a cărții, cuprinzînd circa 20 de pagini n-a fost inclusă în volum datorită conținutului ei doctrinal religios total lipsit de interes, după cum se arată în prefață. Nefiind vorba de o ediție științifică, criteriul fundamental atît al alcătuirii volumului cît și al traducerii însesi a fost acela de a oferi o lectură cît mai plăcută, care să contribuie la popularizarea numelui unuia dintre primii prozatori europeni.

Țin să mulțumesc aici lui Theodor Enescu pentru contribuția sa la elucidarea unor probleme de traducere, inevitabile într-un asemenea text, precum și pentru sugestiile stilistice și informațiile bibliografice pe care le-am folosit cu recunoștință.

O. B.

Cititorul face cunoștință astăzi cu una din cele mai vechi cărți ale prozei spaniole, datată 1335. Autorul ei, nepotul mai multor monarhi iluștri ai Castiliei, se retrage în momentele de răgaz fie în cetatea Salmerón, pe care a cucerit-o de la mauri, fie la Peñafiel, cetățuie care-si înalță bastioanele semețe pe un promontoriu abrupt, înconjurat de fluviul Duero. Între aceste ziduri robuste, pe care stau necontenit de veghe străjeri, *don* Juan Manuel așterne pe hîrtie îndelungatele „sfaturi de taină" dintre contele Lucanor și îndrumătorul său Patronio. Cine sînt cele două personaje? Fără nici o îndoială, *don* Juan Manuel însuși, sub cele două aspecte eteroclite care alcătuiau puternica lui personalitate. Contele Lucanor este nobilul războinic, politicianul abil și elastic în concepțiile sale, vînător pasionat, seniorul preocupat de raporturile cu vasalii și dușmanii, de apărarea si sporirea domeniilor și a renumelui său. Patronio este cărturarul iubitor de înțelepciune și erudiție, intelectualul moralist autor de opere didactice, creștinul încercat de remușcări pentru abuzurile săvîrșite de războinic și politician și, ca atare, obsedat de dorința mîntuirii sufletului. De altfel, cele două fațete se îmbină necontenit, contele Lucanor manifestînd adesea interese de ordin pur intelectual și moral, iar Patronio dovedind, în ciuda rigorii și a exemplarității sfaturilor sale, o anumită elasticitate nu foarte bine justificată de argumentele morale sau doctrinale.

Prin această duplicitate însă, *don* Juan Manuel este întru totul omul epocii sale. Doi factori esențiali caracterizează epoca, punîndu-și amprenta pe desfășurarea vieții politice și sociale: lupta neîncetată pentru izgonirea cotropitorilor musulmani, fapt care impune exaltarea creștinismului devenit stindard al Reconquistei; tendința de consolidare a monarhiei pentru crearea unui stat unitar și puternic, care să pună capăt anarhiei nobililor feudali, izvor necontenit de lupte politice, abuzuri și irosire a forțelor.

Don Juan Manuel se naște în 1282, dată la care, după o luptă de peste cinci veacuri, spaniolii izbutiseră să elibereze cea mai mare parte a peninsulei de sub dominația musulmană. Fostul califat este împărțit acum în regatele independente ale Castiliei și Aragonului, care se învecinează la nord cu regatul Navarei și la vest cu cel al Portugaliei, de asemenea independente. Țara este însă departe de a fi liniștită : prezența agresivă a maurilor în Granada — ultimul stat musulman — menține o permanentă stare de alarmă, foarte des transformată în stare de asediu, și fiecare spaniol crește de copil cu ideea că îndatorirea lui de căpetenie este să se lupte cu „necredincioșii" : *don* Juan Manuel a cunoscut botezul focului la doisprezece ani. La aceasta se adaugă rivalitățile dintre regate, care au generat un permanent zbucium politic, complicat de intervenția bisericii autohtone și a papalității, presărînd veacul cu episoade sîngeroase, brutale, echivoce, peste care plana implacabilă mîndria spaniolă, *la honra*, obligație obsedantă, normă de viață și totodată sursă de dezordine. Nu este nici o poveste în cartea de față, unde *honra* să nu apară ca argument principal în determinarea comportării. Ca orice nobil spaniol, *don* Juan Manuel este obsedat de ea, poate chiar mai mult decît alții, avînd în vedere vița ilustră din care se trăgea.

Fernando al III-lea cel Sfînt, care a realizat unirea Castiliei cu Leonul și a cucerit teritorii importante de la mauri, era unchiul lui. Urmașul său, Alfonso al X-lea cel Înțelept, era fratele tatălui său, infantele Manuel. El însuși, căsătorit a doua oară cu fiica regelui Aragonului, va muri înainte de a-și vedea o fiică ajunsă regină a Castiliei, altă fiică regină nefericită a Portugaliei și nepotul, de asemenea, rege al Castiliei. Descendența ilustră, interesele țării și ale lui personale îl fac să intervină activ în treburile politice ale Castiliei. Curînd însă, firea semeață și voluntară îl va împinge pe *don* Juan Manuel la acte de răzvrătire față de rege, pentru a asculta probabil de complicatele comandamente ale *honrei*. Părăsirea cîmpului de luptă în 1309 la asediul de la Algeciras — fapt care-l va constrînge pe regele Fernando al IV-lea la negocieri cu maurii — nu va fi singurul său act de rebeliune, chiar cu prețul de a crea avantaje cotropitorilor.

Moartea lui Fernando al IV-lea aduce pe tron un minor. *Don* Juan Manuel intră și de data aceasta în arena luptelor politice, opunîndu-se numirii celor doi tutori, dar fără succes. După moartea acestora însă, el se impune cu de la sine putere

regent, împreună cu alți doi nobili, comportîndu-se toți trei ca niște suverani în provinciile lor, convocînd Corpurile legiuitoare *(las Cortes)*, judecînd, poruncind și, mai ales, procedînd la jafuri și abuzuri. Nu degeaba îl admonestează cu asprime Patronio la sfîrșitul uneia din pilde, îndrumîndu-l să-și răscumpere samavolniciile prin fapte bune. Patronio o putea face, pentru că prin gura lui glăsuia însuși *don* Juan Manuel. Cînd însă puternicul Diego García din Toledo refuză să-i recunoască regența, aprigul *don* Juan îl ucide fără șovăială. Descendent al atîtor monarhi, nu iartă nici o opoziție, pătruns fiind de o trufie tipică pentru marele senior feudal. În cartea de precepte destinată fiului său, *don* Fernando, îi spune : „nu se află în Spania om de rang mai înalt decît tine, în afară de rege". Dar nici chiar acesta nu va fi ferit de virulența *honrei* nobilului său supus. Cînd Alfonso al XI-lea începe lupta dîrză pentru a-și impune definitiv prerogativele regale, firea lui energică și autoritară se ciocnește de firea tot atît de energică și autoritară a lui *don* Juan Manuel. Pentru a aplana conflictul, regele promite să se căsătorească cu fiica acestuia, dar în ultimul moment își schimbă gîndul, preferînd-o pe infanta Portugaliei. Reacția lui *don* Juan Manuel, care-și vede *honra* călcată în picioare, este atît de violentă, încît va declanșa un adevărat război împotriva propriei lui țări, recurgînd la ajutorul regatelor rivale și chiar la acela al regelui maur. Înfrînt în cele din urmă și asediat în cetatea lui de la Peñafiel, va fi obligat să se supună, după ani de lupte sîngeroase. În tot acest timp, nefericita *doña* Constanza, fiica lui, va fi ținută prizonieră într-un turn, de unde va ieși pentru a contracta căsătoria cu regele Portugaliei, Pedro I, rămas celebru în istorie pentru înflăcărata lui legătură de dragoste cu Inés de Castro. În loc să fie regină, fiica lui *don* Manuel a fost de fapt un simplu pion, evoluînd printre regi și regine adevărate, turnuri și cavaleri, pe tabla de șah unde-și disputau partida propriul ei tată și monarhii. Episodul este interesant nu numai sub aspectul lui biografic si istoric, ci și sub cel literar. El oferă o explicație ciudatei absențe a figurilor feminine din întreaga operă a lui *don* Juan Manuel (iar cînd apar totuși, au un rol cu totul precar). Războinicul, politicianul și cărturarul n-a găsit loc în sufletul său pentru înclinațiile sentimentale. Femeia reprezintă pentru el un element de ordin pur practic, un pion necesar în combinațiile din partida vieții, care să înlesnească mișcările importante, rămînînd însă cu totul supus și în umbră. Cînd e util, trebuie folosit ; cînd încurcă,

trebuie sacrificat; dar rolul lui este întotdeauna pasiv. Așa se explică probabil indiferența literară a lui *don* Juan Manuel pentru acest personaj, și nu prin complicatele complexe freudiene la care au apelat unii istorici literari.

Anii de revoltă vor fi răscumpărați de *don* Juan Manuel prin numeroase hărțuieli cu maurii la hotarul dintre Murcia și Granada, și mai apoi prin participarea lui în calitate de conducător de oști la lupta de la Salado. Celebră în toată Europa, și bucurîndu-se de sprijinul tuturor țărilor creștine dimprejur, lupta a durat patru ani, încheindu-se victorios în 1344 cu cucerirea Tarifei, fiind ultima acțiune importantă a Reconquistei, care nu va mai fi reluată decît peste un secol și jumătate.

Obosit, dar cu sufletul împăcat, *don* Juan Manuel se retrage în cetatea lui de la Peñafiel, izolîndu-se adesea printre vrafurile de manuscrise de la mînăstirea dominicană, ctitoria lui, pentru a încheia cartea de învățături dedicată fiului său. Avea șaizeci și doi de ani, trăsături regulate și nobile, nealterate de furtunile vieții, nasul drept, fruntea înaltă și ochi migdalați, mustață cu vîrfurile coborîte spre barba scurtă, iar părul pieptănat lins pînă pe umeri. Așa apare în portretul făcut de Bernabó de Módena, păstrat în catedrala din Murcia. Născut în orașul Escalona în 1282, a murit la șaizeci și sase de ani, în 1348, fiind înmormîntat la ctitoria lui de la Peñafiel. A fost nu numai un războinic dîrz și un politician autoritar, ci și un mare feudal. Moștenise de la tatăl său un patrimoniu latifundiar atît de întins, încît „putea călători din regatul Navarei pînă în cel al Granadei — deci din nordul pînă în sudul Spaniei estice — găsind pretutindeni adăpost sigur, la sfîrșitul fiecărei zile, într-o cetate sau reședință aflată în hotarele lui“ [1].

Dar *don* Juan Manuel nu este omul epocii sale doar prin firea lui mîndră și războinică, prin activitatea politică și militară. În ciuda frămîntărilor interne și externe, a brutalității generate de condițiile de permanentă suspiciune, alarmă și primejdii, gustul pentru cunoaștere și frumos devine tot mai pronunțat. Evident, în primul rînd la cei care au posibilitatea să și-l cultive, dispunînd de o viață îndestulată și de momente de răgaz, de accesul la lumea livrescă și de cunoașterea limbilor în care circula lite-

[1] R. Menéndez Pidal, *Historia general de las literaturas hispánicas*, vol. I, Barcelona, Ed. Barna, 1949, p. 459.

ratura : latina, araba, eventual greaca și ebraica. *Don* Juan Manuel posedă în cel mai înalt grad acest gust, de altfel moștenit din familie, unde a avut un ilustru predecesor în persoana unchiului său, regele Alfonso al X-lea cel Înțelept. Porecla acestuia se datora exclusiv vastei și valoroasei lui opere culturale, căci în privința politicii și a guvernării s-a dovedit cu totul nechibzuit, lăsînd la moartea sa o situație precară sub toate aspectele. Dacă pînă la el singura manifestare literară de amploare în limba spaniolă fuseseră poemele eroice, exemplul lui a generalizat înlocuirea limbii latine cu cea castiliană, și a deschis calea unor creații originale în cele mai variate genuri. Pe lîngă lucrări de mai mică amploare, ca acelea despre astronomie, simbolistica pietrelor prețioase, șah și alte jocuri, regele Alfonso a lăsat două opere de mare însemnătate : una istorică, *Crónica general*, și una juridică, *Las Partidas*. S-a spus chiar că în secolele XIII—XIV au existat patru lucruri capitale : arhitectura gotică, *Summa* sfîntului Toma, *Divina Commedia* și *Las Partidas* a lui Alfonso cel Înțelept.

Exemplul acestuia pare să fi constituit un real stimulent pentru nepotul său, *don* Juan Manuel, care moștenește atît dragostea față de cultură, cît și tendința enciclopedică a regelui cărturar. Debutează cu un rezumat al voluminoasei *Cronici generale*, intitulat *Crónica Abreviada* (Cronica prescurtată, 1320 ?), însă în anii care urmează, înclinația îl poartă către preocupări diferite de acelea ale ilustrului său predecesor, orientîndu-se hotărît către proza narativă cu pronunțat caracter didactic. Această ultimă trăsătură nu era nouă în epoca lui *don* Juan Manuel. Datorită școlii de traducători de la Toledo, influența orientală, infiltrată de-a lungul veacurilor de conviețuire cu arabii, pătrunde și în literatură. Rezultatul este apariția genului literar al apologului — povestire cu intenții morale prezentate alegoric — la origine de proveniență indiană. Culegerile de asemenea povestiri parcurg itinerarii incredibil de ample, care duc din India în China, Tibet, Mongolia și Rusia, sau din India în Persia, Siria, Bizanț pînă în peninsula balcanică, în sfîrșit, din India în Persia și Arabia pînă în Spania. *Calila și Dimna*, versiune spaniolă a vechii cărți de origine indiană *Panciatantra*, precum și *Varlaam și Ioasaf*, versiune creștină a legendei lui Buddha (care a circulat și la noi) vor fi citite și apreciate de *don* Juan Manuel, ca și fabulele esopice, furnizîndu-i modele de inspirație atît pentru cartea de față cît și pentru alte lucrări.

Un om cu o fire aspră și activă ca aceea a lui *don* Juan Manuel nu scrie ca să se amuze, și nici din simplă delectare culturală. Se așterne la lucru cu intenția de a împărtăși celor „fără multă învățătură" cele mai variate cunoștințe dobîndite de el în timpul vieții, străduindu-se să le comunice într-un stil cît mai concis și mai clar ; „în sfîrșit, am scris toate cărțile în graiul spaniol, iar aceasta este o neîndoielnică dovadă că le-am întocmit pentru mireni fără multă știință de carte", se spune în prologul la *Contele Lucanor*. Opera lui este însuflețită de același spirit ce caracterizează și tratatul *Convivio* al contemporanului său, Dante Alighieri. Cu aceeași preocupare ca și acesta de a nu-și vedea opera răstălmăcită, pierdută sau alterată, depune cu grijă manuscrisele la mînăstirea din Peñafiel, menționînd existența lor în precuvîntările cărților sale, pentru o cît mai fidelă informare a cititorilor. Din păcate, timpul s-a dovedit mai tare decît voința lui. Manuscrisele originale s-au pierdut, iar copiile din veacul al XIV-lea nu sînt întotdeauna complete, și pentru cîteva din lucrări se cunosc doar titlurile. Vom indica la sfîrșitul prefeței lista lucrărilor lui *don* Juan Manuel și a respectivelor manuscrise și ediții mai importante.

Principalele lui opere sînt scrise într-un gen nou pe atunci în literatura spaniolă, *fabliella*. Termenul a dispărut astăzi, dar el desemna o narațiune de tip romanesc, care, în ciuda unui nucleu narativ ce impunea prezența anumitor personaje de-a lungul întregii cărți, nu poate fi socotită încă roman, fiind însă o precursoare a acestuia. Deocamdată, narațiunea și personajele servesc doar drept cadru, în care se inserează pilde, povestiri și învățături pe care autorul ține să le împărtășească în scopuri didactice și moralizatoare. Din punct de vedere artistic, este oricum un pas înainte față de literatura doctă anterioară, strict doctrinală și preceptistă și ca atare de o lectură mai plăcută. În acest sens, străduania lui *don* Juan Manuel este conștientă de scopul ei, după cum reiese chiar din cuvintele sale : „Am alcătuit cartea aceasta din cele mai potrivite cuvinte, iar între cuvinte am strecurat unele pilde care să poată fi de folos celor ce le-ar auzi. Și am făcut aceasta așa cum fac doctorii care, cînd vor să pregătească vreo doctorie bună pentru ficat, din pricină că ficatului îi cad bine prin firea lui lucrurile dulci, amestecă în acea doctorie cu care vor să lecuiască ficatul, zahăr, miere, sau ceva dulce ; și datorită poftei de dulce, ficatul trage către el, o dată cu dulceața,

și doctoria care trebuie să vindece."[1] Asemenea mărturii nu sînt rare la scriitorii veacurilor de început ale oricăror literaturi, care, dacă ar fi vreodată culese la un loc, ar putea constitui un interesant jurnal intim al genurilor literare și chiar al literaturii înseși.

Pretextul *fabliellei* din prima operă a lui *don* Juan Manuel, *Libro del Caballero y el Escudero* (Cartea Cavalerului și Scutierului, 1326), este constituit de călătoria unui scutier care se duce la adunarea Corpurilor legiuitoare și întîlnește în drumul său un bătrîn cavaler retras în sihăstrie. Conversația începută, va continua după întoarcerea scutierului de la adunare, și, captivat de erudiția bătrînului care, pe lîngă învățămintele legate de cavalerism îi dezvăluie tainele cerului și pămîntului, ale omului și ale făpturilor cerești, scutierul va rămîne lîngă bătrînul său dascăl pînă la moartea acestuia.

Nu se poate vorbi încă de dialog: în ciuda aparențelor, acesta este un procedeu mai abstract decît vorbirea indirectă, și ca atare, ivirea lui în narațiune este mai tardivă. Prin vorbirea indirectă, adică prin relatarea spuselor unui personaj, autorul continuă să vorbească el însuși, fiind scutit de efortul transpunerii sale pe plan abstract într-o altă individualitate. Prezența celor două personaje — dascăl și discipol — se impune ca o necesitate pentru a da o formă mai puțin aridă expunerii declanșate de întrebare. Modelul procedeului ca și subiectul însuși din *Cartea Cavalerului* i-a fost furnizat lui *don* Juan Manuel de o operă a eruditului catalan Raimundo Lulio (Ramon Lull), nu cu mult anterioară, a cărei imitare o mărturisește autorul însuși.

O *fabliella* mai evoluată, deci mai bogată în elemente narative este lucrarea următoare, *Libro de los Estados*, (Cartea Stărilor, 1327—1332). Izvorul acesteia este o carte foarte răspîndită în Evul mediu, *Varlaam și Ioasaf*, sursă de inspirație pentru mulți scriitori din epocă, ecourile ei prelungindu-se pînă la Lope de Vega și Calderón. Ca și în lucrarea anterioară, scopul narațiunii este acela de a oferi un pretext pentru „dialogul" dintre discipol și dascăl (de fapt un monolog întrerupt al acestuia din urmă). Aici însă găsim doi preceptori: unul păgîn și altul creștin. După ce primul își epuizează erudiția și înțelepciunea fără a putea satisface toate întrebările discipolului, intervine dascălul creștin

[1] Din precuvîntarea la *Contele Lucanor*.

care, spre gloria religiei sale, va dezlega cele mai complicate taine ale firii și existenței. Cartea se adresează de fapt clericilor aflați pe diversele trepte ale sacerdoțiului — după cum o sugerează și titlul — conținînd ca atare un mare balast doctrinal care și-a pierdut de mult interesul. Există însă în ea elemente autobiografice care înviorează ici și colo tonalitatea monotonă a disertației. Celelalte lucrări, *Libro de la Caza* (Carte de Vînătoare), *Libro de los Castigos o infinido* (Carte de învățături sau neîncheiată), *Libro de las Armas* (Cartea Armelor), etc. nu mai prezintă astăzi decît un interes strict documentar, ca izvor de date biografice și de informații despre viața din acele timpuri îndepărtate.

Dacă literatura începuse prin exaltarea eroului războinic, evoluînd apoi către cultul științei enciclopedice, pasul imediat următor este nevoia de a împărtăși, oricui vrea să asculte, luminile acestei științe. Trei momente, trei nume : Poemul Cidului, Alfonso al X-lea, *don* Juan Manuel.

Războaiele încep să lase răgazuri. Anarhia determină necesitatea rigoarei. Mîndria rebelă cheamă constrîngerea disciplinei. Violența găsește un antidot în frică. Egoismul suscită ideea de generozitate, tirania naște nevoia de toleranță. Cu alte cuvinte, eroul măreț și dur al poemelor devine om, coboară de pe piedestalul mitului în viața de toate zilele, multumindu-se cu virtuți și izbînzi mai mărunte. Acesta este momentul literaturii didactice, cînd căpitanul devine preceptor, iar soldatul, discipol. După exaltarea eroismului și a durității, pledoaria virtuților umane se impune de la sine, printr-o eternă lege a contrariilor, satisfăcînd tendința necontenită a omenirii către echilibru, realizat prin alternanțe.

Evident, în această epocă virtutile sînt puse sub egida creștinismului, desi se recurge în propagarea lor la stimulente mult mai vechi decît acesta, și de proveniență foarte profană : teama și speranța. Pildele de față trebuie să servească drept corectiv comportării sub imboldul pedepsei si a recompensei umane și divine. Iată pentru ce, toate pildele se termină invariabil cu formula : „Și asa a făcut, și a fost spre binele lui". Nu este o lipsă de imaginație sau de măiestrie artistică, ci un procedeu didactic tipic medieval — repetarea pînă la saturație, pînă la crearea unui stereotip mental.

Cartea de pilde a contelui Lucanor și a lui Patronio este alcătuită din cinci părți, care însă în privința conținutului se pot reduce la trei : în prima si cea mai extinsă, glăsuiește

don Juan Manuel-prozatorul, delectîndu-se cu relatarea a cincizeci și una de istorioare, urmate de considerații etice și o morală în versuri ; în cea de a doua — alcătuită din prățile II, III și IV — glăsuiește moralistul, printr-o înșiruire de maxime și cugetări ; în cea de a treia — a cincea din carte — glăsuiește apologetul creștin, expunînd într-un stil destul de anost un conținut teologic doctrinal, cu totul lipsit de interes, motiv pentru care s-a renunțat la ea în volumul de față. Dialogul dintre contele Lucanor și Patronio este un simplu pretext, pentru a introduce prin întrebarea contelui pilda ce ilustrează răspunsul lui Patronio, întregit de îndemnurile morale ale acestuia.

Don Juan Manuel a avut parte oarecum de aceeași soartă ca și alți scriitori mai mult sau mai puțin contemporani cu el ; dintr-o operă bogată în erudiție și idei elevate, a rămas în patrimoniul literaturii vii, datorită celei mai simple, mai modeste, și ca atare mai umane lucrări : prin istorioarele povestite de Patronio, așa cum Boccaccio a rămas prin nuvelele sale viguroase, sau Petrarca prin delicatele poezii dedicate Laurei. Tratatele și disertațiile savante, care urmau să aducă glorie autorilor, au rămas de mult literă moartă în vasta arhivă a istoriei literare. Precedînd în timp pe iluștrii povestitori ai epocii, Boccaccio și Chaucer, *don* Juan Manuel „creează povestirea modernă, secularizînd-o și umanizînd-o, adică formînd o tradiție politico-socială cu tematică nereligioasă și înlocuind animalele din fabulele lui Esop și din *Calila*, cu oameni" [1]. În literatura spaniolă a vremii, arta de prozator a lui *don* Juan Manuel va rămîne de altfel neegalată pînă în secolul următor, deși a fost imitată de diverși autori.

Povestirile au fost scrise între 1328 și 1332, deci cînd autorul avea în jur de patruzeci și cinci de ani, vîrstă la care cîștigase maturitate de gîndire și experiență bogată. Iată pentru ce, pildele istorisite de Patronio sînt o adevărată oglindă a obiceiurilor, înclinațiilor și mentalității timpului. Fastul introdus la curte de către Alfonso al X-lea și devenit apoi risipă și luxurie inspiră multe din admonestările lui Patronio, ca și actele de violență din ce în ce mai numeroase. Incultura generală era o sursă permanentă de superstiții și practici oculte, atingînd chiar și păturile

[1] Angel Valbuena Prat, Historia de la literatura española. Vol. I. Barcelona, Ed. Gustavo Gili, 1953, p. 177.

cele mai ridicate, care se lăsau seduse de prezicerile astrologilor și augurilor, ori de himerele alchimiștilor, fapt ironizat de *don* Juan Manuel. Patima băuturii și a ospețelor devenise atît de supărătoare încît a făcut obiectul unor repetate dispoziții restrictive. Uneltirile și trădările, abuzurile și jaful sînt în plină floare în această epocă frămîntată, cu atmosfera tipică anarhiei feudale, în ciuda regulilor de onoare și cinste stabilite de ordinele cavalerești. În momentele de răgaz, sportul preferat este vînătoarea cu soimi, sau întrecerile de orice fel, provocarea *el desafío*, pornite din joacă, dar complicate de intervenția ambiției și a nelipsitei *honra*, terminîndu-se foarte des într-un mod sîngeros, după cum vom vedea în pildele de față.

Dacă în secolele anterioare spiritele fuseseră dominate de ideea creștină a renunțării la bunurile terestre, a considerării vieții drept o vale a plîngerii, preludiu al adevăratei existențe ce începea după moarte, se afirmă treptat o adevărată frenezie de viață, tradusă prin dorința de acumulare, de plăceri duse pînă la exces, de faimă și bunăstare. Este secolul în care moartea începe să fie reprezentată sub imaginea unui dans macabru, simbolizînd groaza despărțirii de viață. Omul vrea să trăiască, și să trăiască bine. De aceea, contele Lucanor îl întreabă de fiecare dată pe Patronio „ce trebuie să facă pentru a fi spre folosul lui", pentru a găsi soluția cea mai avantajoasă. Cînd si cînd însă, groaza morții strecoară o licărire lividă, care scoate în lumină încălcarea comandamentelor divine. De aceea Patronio își îmbină sfaturile practice cu îndemnuri pioase, elaborînd o concepție de viață destul de elastică, pentru a împăca omul și religia, trupul și sufletul, viața și moartea.

Povestirile lui don Juan Manuel sînt inspirate de surse variate, de la apologurile orientale care circulau în Spania în culegeri ca *Sendebar, Varlaam și Ioasaf, Calila și Dimna,* din fabulele lui Esop și Fedru, din culegeri medievale ca *Gesta romanorum* și *Disciplina clericalis,* sau literatura religioasă a miracolelor și a cultului marian, și din faptele de cronică ale vremii. Dar, în ciuda diversității surselor, ele reflectă realitatea spaniolă datorită aportului original al autorului lor. Cu toate acestea, cititorul român va avea surpriza să întîlnească povestiri cunoscute, căci modelele din care provin au circulat și în țara noastră prin intermediul Bizanțului și al țărilor din sudul Dunării, pătrunzînd chiar în vechile cărți populare românești, după cum vom arăta la povestirile respective.

Lumea lui don Juan Manuel este populată de cele mai variate tipuri : monarhi și cavaleri, negustători și țărani, învățați și călugări, hoți și cucernice, păgîni și creștini. Este o lume plină de viață, care relevă în scurtele episoade istorisite o trăsătură specifică nuvelei și va merge accentuîndu-se de-a lungul secolelor, pînă la a deveni dominantă în majoritatea creațiilor moderne ale genului : dimensiunea psihologică a personajelor. Reacțiile lor se bizuie pe trăiri lăuntrice rezultate din împletirea sentimentelor cu impulsurile instinctive și cu ideile epocii despre virtuțile umane. De aceea personajele pot părea uneori naive, dar niciodată schematice. Don Juan Manuel apelează la coordonate psihologice simple, care-și păstrează însă tocmai de aceea întreaga valabilitate. Dacă ne gîndim de pildă la uneltirile cucernicei fățarnice din pilda a patruzeci și doua, vom înțelege că această schemă funcționează și astăzi perfect, și că în cele șase veacuri care au trecut n-am învățat nimic nou : perfidia își păstrează intactă puterea malefică asupra sufletului, ca și lingușirea, teama sau lăcomia. Proliferarea genului în toate aceste veacuri a putut doar să îmbogățească patrimoniul investigațiilor psihologice cu noi aspecte, fără a altera însă cu nimic constatările pe care le găsim la obîrșia nuvelei. Căci, nu încape îndoială, ne aflăm în fața primului document semnat al acestui gen în literatura occidentală. *Decameronul* lui Boccaccio a fost compus între 1350—1355. *Povestirile din Canterbury* ale lui Chaucer datează din 1387, iar *Nuvelele* lui Sacchetti, de la sfîrșitul aceluiași veac.

Autorii care au analizat această operă a lui *don* Juan Manuel au subliniat cu toții drept trăsătură esențială a stilului și a artei sale de povestitor concizia și sobrietatea expunerii. Evident, potrivit criteriilor literare de astăzi, am găsi inutile unele repetări sau cuvinte de legătură. Dar nu trebuie să uităm că exprimarea are întotdeauna, în fazele ei incipiente, o tendință spre prolixitate. Concizia se dobîndește prin exercițiu și, sub acest aspect, *Contele Lucanor* reprezintă incontestabil o treaptă superioară nu numai în opera lui *don* Juan Manuel, ci și în literatura epocii. La aceasta se adaugă faptul că autorul nu folosește nici unul din mijloacele stilistice care facilitează în general crearea atmosferei : nici metafore, nici dialog, nici descrieri. Epitetul însuși are un caracter strict funcțional, de precizare obiectivă, așa cum fiecare cuvînt și frază nu urmărește decît simpla comunicare directă. Atmosfera este creeată de personajele înseși, prin modul lor de a reacționa, conform unei logici și unei psihologii strict verosi-

mile. Rîndunica din pilda a șasea intuiește primejdia, indică o soluție și, nefiind ascultată, se pune la adăpostul celui din partea căruia venea pericolul. Magul Yllán pornește de la ideea nerecunoștinței umane și pregătește, în consecință, încă de la început, mijlocul de a o pune la încercare și a o pedepsi. Saladin din pilda a douăzeci și cincea începe prin a da un sfat onest și generos, și ca atare se va arăta în cele mai neașteptate împrejurări, onest și generos. Aceasta e poate calitatea cea mai de seamă a lui *don* Juan Manuel : perfecta verosimilitate psihologică a personajelor, care, în ciuda economiei restrînse a mijloacelor literare folosite, le face să trăiască cu adevărat. Dovada cea mai bună este că ele te urmăresc și după ce ai închis cartea. Magul Yllán, tînărul care îmblînzește femeia îndărătnică, cucernica fătarnică, răsfățata Ramaiquía sau nevasta care-l potolește pe Saladin rămîn în amintire pentru a popula lumea atît de vie și vastă pe care ne-o creează lecturile, îmbogățindu-ne viața prin prezențe și episoade ce depășesc limitele restrînse ale experienței individuale, completînd-o. Pentru asta citim și nu uităm lecturile bune, pentru asta *don* Juan Manuel face parte dintre autorii care nu se uită.

Pe lîngă aceste figuri de o incontestabilă vigoare, se conturează din întrebările contelui Lucanor și din răspunsurile și maximele lui Patronio nu numai tabloul vieții cotidiene din veacul al XIV-lea, ci și un interesant portret moral al feudalului spaniol din acea epocă. Iată cam care ar fi breviarul lui : vasalul trebuie să-și sacrifice viața, averea și familia pentru senior, dar acesta să nu se încreadă în vasali ; fii autoritar, curajos și stăpîn în casa ta, nu-ți răsfăța nevasta, nu-i îngădui să crîcnească: atunci îi poți cere și sfatul ; nu te speria fără rost, dar fii gata tot timpul să te aperi ; nu te sluji de netrebnici, dar fă-o dacă n-ai încotro ; caută să le impui respect celorlalți, dar fii răbdător față de cei puternici ; cel mai bun lucru e pacea, dar caută să-ți cîștigi gloria prin războaie ; mijlocul cel mai sigur de a-ți răscumpăra abuzurile, jafurile și nedreptățile este să te lupți cu maurii ; crede în adevăr, dar folosește minciuna cînd e utilă ; cere sfatul altora, dar nu te încrede cu totul în el ; caută să-ți faci prieteni, dar nu te lăsa prea mult în nădejdea lor, și arată-le devotament însă fără să-ți neglijezi interesele : fii neiertător cu dusmanul, dar împacă-te cu el dacă ești în primejdie ; nu te gîndi la gloria lumească, fiindcă e deșartă, dar fă tot ce poți ca

să-ți sporești faima, rangul și averea ; pune-ți nădejdea în Dumnezeu, dar ajută-te singur.

Suspiciune, interese, abilitate, diplomație, duritate, calcul. Sîntem destul de departe de virtutile creștine, și chiar de virtute. Ceea ce frapează în primul rînd în acest mic breviar sînt frecventele contradicții dintre precepte. Ele sînt consecința logică a situației dificile în care se afla omul Evului mediu, împărțit între lupta dură pentru existență și blîndețea predicată de creștinism, între brutalitatea faptelor și virtutile evanghelice. Nu rămînea decît o singură soluție : compromisul, acomodarea. Așa a procedat *don* Juan Manuel toată viața, așa este și morala pildelor sale, poate fără știința lui. Intenția deliberată era aceea de a predica virtutea, chiar dacă n-o aplicase *ad litteram* în viața lui personală. Cu speranța omului pasionat de literatură că va găsi măcar apreciere, dacă nu ascultare. Pasiunea lui era autentică : se știe că în momentele dificile, cînd era tulburat de griji și supărări, punea să i se citească din cărțile lui preferate. Dorința de apreciere era de asemeni autentică, dovedită de scrupulozitatea cu care-și semnala la începutul fiecărei scrieri lista lucrărilor compuse pînă atunci. Iar acest sentiment de paternitate literară se îmbină necontenit cu grija mărturisită pentru stil și concepție, care l-a făcut să fie un adevărat creator al stilului prozei narative spaniole, folosind un limbaj clar, concis și epurat de formele populare, într-un moment cînd limba literară era încă șovăielnică. Se pare, de altfel, că nu avea îndoieli ; în *Cartea Stărilor*, aproape contemporană cu cea de față, el afirmă : „este o carte foarte bună și foarte folositoare, iar toate gîndurile cuprinse într-însa sînt scrise în cele mai frumoase cuvinte din cîte am întîlnit vreodată în vreo carte compusă în graiul spaniol, așternîndu-le deslușit tot tîlcul, adică în cît mai puține cuvinte". Aici glăsuiește *don* Juan Manuel cărturarul, sigur de măiestria lui, pe care veacurile au confirmat-o, de vreme ce astăzi, după mai bine de șase sute de ani, putem citi cu plăcere această carte născută în zorii încă tulburi ai literaturii europene.

OANA BUSUIOCEANU

Crónica Abreviada ? 1320
Libro del Caballero et del Escudero — 1326
Libro de la Caza — după 1327 ?
Libro de los Estados — 1330
Libro del Conde Lucanor 1328-1335
Prólogo del Conde Lucanor 1340
Libro de los Castigos o consejos que fizo don Juan Manuel para su fijo, o Libro infinido — 1342-44 (Libro del Infante)
Libro de las Armas que fueron dadas a su padre — 1342
Prólogo general, 1342
Tratado de la Asunción de la Virgen María — după 1342

Pierdute

Crónica Complida
Libro de los Sabios
Libro de los Engennos
Libro de la Caballería
Reglas de trobar
Libro de los Cantares
De las maneras de amor

Don Juan Manuel își grupase operele într-un manuscris unic, depus la mănăstirea din Peñafiel, pentru care a compus, în 1342, „Prologul general". Acesta s-a pierdut, dar s-a păstrat din același secol o copie într-un manuscris unic aflat la Biblioteca Națională din Madrid. Mai există alte copii manuscrise ulterioare din secolele XV și XVI, iar în 1575 opera lui a fost tipărită pentru

★ Am folosit în majoritatea cazurilor informațiile din istoria literară a lui Ramon Menéndez Pidal, amintită în prefață.

prima oară de către Gonzalo Argote de Molina la Sevilla ; retipărită apoi la Madrid în 1642.

Contele Lucanor s-a bucurat de mai multe ediții în secolul trecut. În 1900 apare la Leipzig sub îngrijirea lui Adolf Birch-Hirschfeld ediția critică, bogată în note și variante pe care o pregătise Hermann Knust, lăsînd-o însă neterminată. Aceasta a rămas pînă în prezent cea mai completă și valoroasă ediție a lucrării de față. Ultima ediție însoțită de un aparat critic este cea publicată de Juan Loveluck la Santiago de Chile în 1956.

CARTEA DE PILDE
A
CONTELUI LUCANOR
ŞI A LUI PATRONIO

Cartea aceasta a întocmit-o don Johán, fiul preanobilului infante don Manuel, dorind el ca oamenii să facă pe lumea asta lucruri care să le fie folositoare pentru cinstea, treburile și avutul lor, și să-i apropie de calea cea bună ca să-și poată mîntui sufletele. Adică a scris în ea pildele cele mai folositoare pe care le-a aflat din lucruri întîmplate, pentru ca oamenii să poată face ceea ce s-a spus. Și de mirare ar fi ca vreo întîmplare a cuiva să nu afle în cartea aceasta una asemănătoare prin care să fi trecut altul înainte.

Însă don Johán știe și a văzut că în cărți se strecoară multe greșeli la copiere — căci luînd o literă drept alta și scriind-o astfel, se schimbă tot înțelesul, ba se poate chiar răstălmăci — iar cei care-l găsesc scris așa dau vina pe cel care a întocmit cartea ; temîndu-se așadar don Johán de aceasta, îi roagă pe cei care ar citi vreo carte copiată după oricare din cele pe care le-a întocmit și le-a scris el, ca, dacă ar găsi vreun cuvînt nepotrivit, să nu dea vina pe el pînă cînd n-ar vedea chiar cartea scrisă de don Johán însuși, care este îndreptată în multe locuri de mîna lui. Iar cărțile întocmite de el, pe care le-a scris pînă acum, sînt acestea : *Cronica prescurtată, Cartea Înțelepților, Cartea Cavalerismului, Cartea Infantelui, Cartea Cavalerului și Scutierului, Cartea Contelui, Cartea de Vînătoare, Cartea Mașinăriilor, Cartea Cîntărilor.* Iar cărțile acestea se află la mănăstirea Fraților Predicatori pe care a zidit-o el în Peñafiel. Iar dacă au văzut cărțile scrise de el, pentru cusururile pe care le-ar găsi, să nu-i învinuiască buna intenție, ci lipsa lui de pricepere, de vreme ce s-a încumetat să se apuce a vorbi despre acele lucruri. Căci martor e Dumnezeu că a făcut-o din dorința ca oamenii

fără prea multă știință de carte și învățătură să se poată folosi de spusele lui. În sfîrșit, și-a scris toate cărțile în graiul spaniol [1], iar aceasta este o neîndoielnică dovadă că le-a întocmit pentru mireni fără multă învățătură, așa cum este și el. De aici înainte începe precuvîntarea la *Cartea de pilde a Contelui Lucanor și a lui Patronio.*

În numele Domnului, amin. Printre multele lucruri uimitoare și minunate pe care le-a făcut Domnul nostru Dumnezeu, a socotit cu cale să facă unul cu totul minunat; iar acesta este că, dintre cîți oameni sînt pe lume, nu este unul care să se asemene întru totul la chip cu altul; căci, deși toți oamenii au fața alcătuită din aceleași părți, chipurile nu se aseamănă între ele.

Iar dacă există atîta deosebire între chipuri, care sînt lucruri mărunte, e mai puțin de mirare că există deosebiri între dorințele și gîndurile oamenilor. Și astfel veți vedea că nici un om nu se aseamănă cu totul prin dorință sau prin gînd cu un altul. Am să vă dau cîteva pilde ca să înțelegeți mai bine :

Toți cei care vor și doresc să-l slujească pe Dumnezeu vor același lucru, dar nu-l slujesc toți într-un singur fel, căci unii îl slujesc într-un chip, iar alții în altul. Și iarăși, toți cei care-și slujesc seniorii, îi slujesc cu toții, dar nu în același fel. Iar cei care ară, cresc vite, muncesc și vînează și împlinesc toate celelalte lucruri, le fac cu toții, dar nu le înțeleg și nu le împlinesc toți în același chip. Astfel, prin pilda aceasta ca și prin altele, care ar fi prea lungi de spus, puteți înțelege că, deși toți oamenii sînt oameni și toți au dorințe și gînduri, după cum nu se aseamănă la înfățișare, tot astfel nu se aseamănă în gînduri și dorințe; dar se aseamănă cu toții pentru că folosesc, caută și învață mai bine acele lucruri care le sînt mai prielnice decît altele. Și cum fiecare om învață mai lesne ceea ce-i

[1] În original, *romance*, denumire dată limbilor romanice derivate din latină.

este mai prielnic, cel care vrea să-i împărtășească altuia ceva trebuie s-o facă în așa fel încît cel ce urmează să ia învățătură să înțeleagă că va fi mai cîștigat. Însă multor oameni nu le intră în cap lucrurile mai subțiri pentru că nu le înțeleg bine, și de aceea nu simt plăcere să citească asemenea cărți și nici nu învață ce stă scris în ele. Și fiindcă nu simt plăcere, nu pot să se aleagă nici cu pricepere, nici cu învățătură așa cum le-ar fi de folos.

De aceea eu, don Johán, fiul Infantelui don Manuel, Pîrcălab al hotarului și al regatului Murcia, am făcut cartea aceasta alcătuită, pe cît mi-a stat în putință, din cele mai potrivite cuvinte, iar între cuvinte am strecurat unele pilde care să poată fi de folos celor ce le-ar auzi. Și am făcut aceasta așa cum fac doctorii care, cînd vor să pregătească vreo doctorie bună pentru ficat, din pricină că ficatului îi cad bine, prin firea lui, lucrurile dulci, amestecă în acea doctorie, cu care vor să lecuiască ficatul, zahăr, miere sau ceva dulce ; și datorită poftei de dulce a ficatului, trage către el, o dată cu dulceața, și doctoria care trebuie să-l vindece. Tot așa fac ei cu orice mădular care are nevoie de vreun leac, amestecîndu-l întotdeauna cu un lucru pe care în chip firesc îl va atrage spre sine acel mădular. Și tot asemenea, cu mila lui Dumnezeu, va fi făcută această carte, iar cei care o vor citi, dacă de bunăvoia lor vor afla plăcere în lucrurile folositoare pe care le vor găsi în ea, să le fie spre bine ; dar și cei care n-ar înțelege mare lucru, nu se poate ca, citind în carte cuvintele plăcute și potrivite pe care le vor afla într-însa, să nu citească și lucrurile folositoare amestecate aici, și fără voia lor, o să tragă folos, așa cum ziceam că ficatul și alte mădulare își trag folosul din doctoriile amestecate cu lucrurile care le cad bine. Și facă Dumnezeu, care este desăvîrșit și săvîrșitorul tuturor lucrurilor bune, ca prin mila și îndurarea lui, cei ce citesc cartea asta să tragă folos din ea întru slujirea Domnului și mîntuirea sufletului lor și întru priința trupului lor, căci el știe că eu, don Johán, o scriu cu această dorință. Iar cei care vor socoti că n-am spus destul de bine, să nu pună vina pe

seama dorinței mele, ci pe lipsa mea de pricepere. Iar dacă vor afla vreun lucru bine spus sau folositor, să-i mulțumească lui Dumnezeu, căci el este acela datorită căruia se spun și se fac toate spusele și faptele bune.

Și cum precuvîntarea s-a încheiat, de aci înainte va începe cuprinsul cărții, sub chipul că un mare senior stă de vorbă cu un sfetnic al lui. Iar seniorului îi zice contele Lucanor și sfetnicului, Patronio.

PILDA ÎNTÎIA [1]

despre întîmplarea unui rege cu un dregător al său

Pe cînd stătea odată de vorbă contele Lucanor, în taină cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus :

— Patronio, iată s-a întîmplat că, acum cîteva zile, un om de vază, foarte cinstit și bogat, care se arată a fi prietenul meu, mi-a spus în mare taină că, din pricina unor necazuri pe care le-a avut, vrea să plece din locurile acestea și să nu se mai întoarcă niciodată și că, datorită dragostei și marii încrederi pe care o are în mine, dorea să-mi lase toate pămînturile lui, unele prin vînzare iar altele în păstrare. Fiindu-i aceasta voia, mi se pare o mare cinste și un mare folos pentru mine ; dar tu să-mi spui și să mă sfătuiești ce crezi despre lucrul acesta.

[1] Povestirea de față are probabil ca sursă o pildă din *Varlaam și Ioasaf*, scriere atribuită în mod eronat sfîntului Ioan Damaschinul. Cartea este o prelucrare creștină a legendei despre viața lui Buddha, trecută din India în Persia, unde un autor anonim a introdus figura pustnicului creștin Varlaam, care istorisește pilde edificatoare tînărului Ioasaf spre a-l converti la noua religie. Versiunea persană a fost tradusă în arabă și în siriacă, răspîndindu-se apoi în Europa prin versiuni în limba greacă și latină. Ecourile acestei cărți foarte citită în Evul Mediu se întîlnesc și în alte documente literare spaniole ale timpului, ca : *Libro de los Gatos, Caballero Cifar, Castigos e documentos del rey don Sancho IV*, ajungînd pînă la Lope de Vega și Calderón. În 1250 este consemnată în celebra culegere *Legenda aurea* a lui Jacopo de Voragine.

Cu această primă povestire pătrundem într-o lume care nu ne este străină, căci *Varlaam și Ioasaf* este una din primele cărți cunoscute în țara noastră. Cele mai vechi manuscrise rusești și slavone (Mănăstirea Neamțu) datează din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Prima traducere românească din limba rusă a fost făcută de logofătul Udriște Năsturel, cumnatul lui Matei Basarab, în 1648, circulînd în copii manuscrise. O altă traducere din italiană a făcut-o boierul oltean Vlad Bățulescu în 1743, iar în secolul al XIX-lea, Samuel Micu-Klein.

Este interesant de remarcat că don Juan Manuel își începe seria de povestiri cu o pildă care atestă sentimentul de banuială și neîncredere, caracteristice pentru acele timpuri, ca și reversul lui, prudența și ipocrizia.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, știu bine că n-aveți mare nevoie de sfatul meu dar, cum voia voastră este să vă spun ce gîndesc despre aceasta și să vă dau un sfat, am s-o fac îndată. Dar mai întîi vreau să vă spun că cel pe care-l socotiți prietenul vostru v-a spus toate acestea doar ca să vă pună la încercare. Și mi se pare că ați pățit cu el întocmai cum a pățit un rege cu un dregător al său.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i spună cum fusese acea întîmplare.

— Stăpîne, zise Patronio, era un rege care avea mare încredere într-un dregător al său. Și pentru că nu se poate ca cei cărora le merge bine să nu fie pizmuiți de alții, datorită trecerii și norocului de care se bucura acel dregător, alți slujitori ai regelui aceluia îl pizmuiau grozav și umblau să-l pună rău cu stăpînul lui, regele. Dar deși i-au tot spus multe și de toate, n-au izbutit să-l împingă pe rege a-i face vreun rău sau a-i cășuna vreo bănuială ori îndoială asupra lui și a slujbei sale. Și văzînd ei că alt chip n-aveau pentru a-și îndeplini dorința, i-au dat de înțeles regelui că dregătorul acela se străduia în tot felul să-i pregătească moartea, ca fiul nevîrstnic al regelui să rămînă sub tutela sa, să-l facă stăpîn peste acele meleaguri și apoi, meșteșugind el moartea feciorului, să rămînă stăpîn peste țară. Și cu toate că pînă atunci nu izbutiseră să-i trezească regelui nici o bănuială împotriva dregătorului său, de cum îi spuseră aceasta, inima lui n-a mai putut răbda să nu intre la griji ; căci în lucrurile foarte rele, care odată făcute nu se mai pot îndrepta, nici un om cuminte nu trebuie să creadă fără dovezi. Și ca atare, îndată ce intră la această bănuială, regele rămase cu o mare grijă, dar nu voia să înceapă nimic împotriva acelui dregător al său pînă n-ar fi aflat vreun semn adevărat.

Iar ceilalți, care umblau să-l piardă pe dregător, i-au împărtășit un vicleșug prin care putea pune la încercare adevărul spuselor lor, și-l învățară pe rege vicleșugul cu care, după cum veți auzi mai departe, să grăiască față de acel dregător al său. Iar regele își puse în gînd s-o facă, și a făcut-o.

După cîteva zile, stînd regele de vorbă cu dregătorul lui, printre multe alte lucruri, începu să-i dea a înțelege că era tare scîrbit de viața aceasta și că toate îi păreau deșertăciune. Însă atunci nu-i spuse mai mult. După alte cîteva zile, stînd iarăși la sfat cu dregătorul acela și aducînd vorba pe departe, îi spuse din nou că pe zi ce trecea era tot mai scîrbit de viața din lumea asta și de lucrurile pe care le vedea. Și-i spuse acestea de atîtea ori și-n atîtea rînduri încît dregătorul înțelese că regele nu se bucura cîtuși de puțin de onorurile de pe lumea asta, nici de bogății, nici de vreun alt fel de bunuri, nici de toate desfătările cîte erau pe lume. Și cînd a văzut regele că dregătorului său îi intrase bine în cap gîndul acesta, i-a spus într-o zi că se gîndise să fugă de lume și să se surghiunească într-o țară unde să nu-l cunoască nimeni, să caute vreun loc îndepărtat și foarte singuratic, unde să-și ispășească păcatele, socotind că astfel o să se milostivească Domnul de el și o să-l ierte, pentru a dobîndi slava cerului.

Cînd îl auzi dregătorul spunînd așa, se miră foarte, încercînd în tot chipul să-i arate că nu trebuia să facă una ca asta. Și printre altele îi spuse că dacă făcea precum spusese, îi pricinuia o mare supărare lui Dumnezeu părăsind atîta mulțime de oameni cîți erau în regatul lui, pe care-i ținuse în pace și bună dreptate, căci era lucru neîndoielnic că de îndată ce-ar pleca el, s-ar isca între ei multă fierbere și mare zîzanie, care i-ar aduce lui Dumnezeu multă supărare, iar țării mare pagubă ; și că dacă pentru asta nu se lepăda de gîndul lui, trebuia să-l lepede măcar de mila reginei, soața lui, și a feciorului nevîrstnic, pe care i-ar fi părăsit, și ar fi rămas cu siguranță în mare primejdie, atît pentru viața, cît și pentru avutul lor.

La vorbele acestea regele îi răspunse că, înainte de a lua hotărîrea să părăsească acele locuri, se gîndise în ce fel să-și orînduiască țara pentru ca soața și feciorul lui să fie bine slujiți și toată moșia păstrată, și anume în felul următor : că după cum bine știa, regele îl ridicase și-i făcuse mult bine, și l-a aflat întotdeauna foarte credincios și-l slujise mereu bine și cu multă credință ; și că pentru această pricină, se încredea în el mai mult

decît în oricine pe lume și socotea cu cale să-i lase soața și feciorul în grijă, și să-i dea în seamă și să-l împuternicească în toate cetățile și colțurile regatului, pentru ca nimeni să nu poată face ceva care să fie împotriva fiului său. Iar dacă el, regele, s-ar întoarce vreodată, era sigur că ar găsi în bună rînduială tot ce-i lăsase pe mînă. Și dacă s-ar întîmpla să moară, după cum era foarte cu putință, era încredințat că avea să-i slujească cu credință reginei și că avea să-i crească bine feciorul, și să-i păzească bine regatul pînă cînd va ajunge la vîrsta de a-l putea cîrmui cum se cuvine. Iar în felul acesta, el socotea că a pus rînduială în toate treburile sale.

Cînd slujitorul îl auzi pe rege zicînd că dorea să-i lase pe mînă regatul și feciorul, cu toate că n-o arătă, se bucură mult în sinea lui, înțelegînd că, de vreme ce toate rămîneau în puterea sa, va putea să facă precum va dori.

Dregătorul acesta avea în casă un rob care era om tare înțelept și mare filozof. Și toate lucrurile pe care le avea de făcut acel dregător al regelui și sfaturile pe care trebuia să le dea, toate le împlinea după povața robului său din casă.

Ieșind dregătorul de la rege, s-a dus la robul lui și i-a povestit tot ce i se întîmplase, arătîndu-i cu multă plăcere și mare bucurie ce noroc dăduse peste el de vreme ce regele voia să-i lase pe mînă feciorul și întregul regat.

Auzind robul cel înțelept din gura stăpînului său toată întîmplarea cu regele, și cum acela avea să priceapă că el dorea să aibă în puterea lui feciorul și regatul, înțelese că stăpînul lui a căzut în mare greșeală și începu să-l mustre cu multă asprime. Și-i spuse că negreșit viața și tot avutul îi era în mare primejdie, căci toate cîte i le spusese regele nu însemnau că avea de gînd să le facă, ci că unii care-i voiau răul îl îndemnaseră să-i spună toate acele lucruri ca să-l pună la încercare ; iar dacă va înțelege regele bucuria lui, putea fi încredințat că viața și avutul îi erau în mare primejdie.

Cînd a auzit dregătorul regelui toate acestea, l-a cuprins o teamă mare căci a înțeles că lucrurile stăteau într-adevăr așa cum spusese acel rob al lui. Iar înțeleptul pe care-l ținea în casa lui, dacă l-a văzut atît de înfricoșat, l-a povățuit în ce chip să scape de primejdia în

care se afla. Și l-a învățat de a făcut astfel : pe dată, în aceeași seară, s-a dus să-și radă părul și barba, și-a căutat niște straie proaste, numai petice, așa cum poartă oamenii care umblă cerînd de pomană pe drumuri, un ciomag și niște încălțări rupte și bine țintuite și și-a vîrît prin cusăturile peticelor de la haine o mulțime de dubloni. Înainte de revărsatul zorilor s-a înfățișat la ușa regelui și i-a spus străjii pe care a găsit-o acolo, să-i spună regelui să se scoale ca să poată porni înainte de a se trezi lumea, că el îl așteptă acolo ; și-i porunci să-i spună acestea în mare taină. Iar străjerul rămase tare mirat văzîndu-l cum arăta și intră la rege vorbindu-i așa cum îi poruncise dregătorul. Iar regele se minună grozav și-i spuse să-l lase să intre.

Văzîndu-l cum arăta, îl întrebă pentru ce făcuse asta. Iar slujitorul îi spuse să-și amintească de vorbele sale, cum că vrea să se înstrăineze de țară, și că, de vreme ce asta-i era dorința, ferit-a Sfîntul ca el să dea uitării tot binele pe care i-l făcuse. Și după cum se împărtășise din plin din onorurile și bunurile regelui, cu atît mai mult se cuvenea să împărtășească și sărăcia și surghiunul la care se hotărîse acesta ; iar dacă regelui nu-i părea rău de soață, de fecior, de regat și de tot ce lăsa acolo, n-avea nici el pricină să-i pară rău de ale lui, așa că o să plece cu el și o să-l slujească în așa fel încît nimeni să nu le dea de urmă ; și își vîrîse prin haine atîta bănet încît să le ajungă cu prisosință pentru toată viața. Iar de vreme ce trebuiau să plece, era bine s-o pornească înainte de a putea fi recunoscuți.

Cînd auzi regele tot ce-i spunea dregătorul lui, socoti că-i vorbea cu suflet cinstit și-i mulțumi foarte, povestindu-i cu de-amănuntul cum era să fie înșelat și că toate astea le făcuse el, regele, pentru a-l încerca. Și astfel a fost cît pe-aci ca dregătorul acela să se lase ispitit de lăcomie, dar Dumnezeu a vrut să-l păzească și l-a păzit prin povața înțeleptului pe care-l ținea rob în casa lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, trebuie să vă păziți pentru a nu fi înșelat de acela pe care-l socotiți prietenul vostru ; căci puteți fi încredințat că spusele lui n-aveau alt rost decît să vă pună la încercare simțămintele. De aceea se cuvine să-i vorbiți în așa fel încît să înțeleagă

că-i doriți tot sporul și toată mărirea și că nu rîvniți la nimic din ce este al lui; căci dacă omul nu-i păzește prietenului său aceste două lucruri, dragostea dintre ei nu poate dăinui multă vreme.

Iar contele s-a socotit bine povățuit de sfatul lui Patronio, sfetnicul său, și a făcut așa cum îl învățase acesta, și a fost spre binele lui.

Și înțelegînd don Johán că această pildă era foarte folositoare, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos în care cuprinde învățătura pildei. Iar versurile zic așa :

Nu v-amăgiți, crezînd că cel ce dăruiește,
De dragul celuilalt pe el se păgubește.

Și altele zic așa :

Prin mila cerească și sfat chibzuit
Ți-e voia plinită, de rău ești ferit.

PILDA A DOUA [1]

Despre păţania unui gospodar cu feciorul lui

Stînd altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus că se afla în mare cumpănă şi supărare din pricina unui lucru pe care voia să-l facă ; căci dacă-l făcea, ştia că mulţi aveau să cîrtească şi, de asemeni, dacă nu-l făcea, înţelegea că puteau pe bună dreptate să cîrtească. Şi-i spuse care era lucrul acela, rugîndu-l să-l povăţuiască ce socotea că trebuie să facă.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, bine ştiu că aţi găsi mulţi care v-ar putea sfătui mai cu cale decît mine, iar Dumnezeu v-a dat o minte iscusită, aşa încît aveţi prea puţină nevoie de povaţa mea ; dar fiindcă asta vă este voia, am să vă spun ce gîndesc. Senior conte Lucanor, zise Patronio, aş fi tare bucuros dacă aţi lua aminte la un lucru care s-a întîmplat cîndva unui om gospodar şi fiului său.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i istorisească acea întîmplare.

Patronio spuse :

— Stăpîne, s-a întîmplat că un om gospodar avea un fecior ; şi cu toate că era încă mic de vîrstă, era foarte

[1] Sursa acestei poveşti arhicunoscute este o fabulă esopică, probabil la rîndul ei de inspiraţie orientală, menţionată ca atare de Loiseleur Deslongchamps în lucrarea *Essai sur les fables indiennes*. A fost reluată de numeroşi autori, printre care de umanistul italian Gabriele Faerno (sec. XVI), autorul unei culegeri de fabule latine, şi de marchizul de Racan în memoriile sale despre Malherbe, de unde se pare că a luat-o La Fontaine, făcînd-o celebră. În literatura spaniolă figurează în volumul *Foguetes* al poetului gallez J. Pérez Ballesteros (sec. XIX).

Povestirea este cunoscută în ţara noastră din celebra culegere orientală *1001 de nopţi*, răspîndită la noi încă de la sfîrşitul secolului al XVIII-lea sub titlul de *Halima*, tradusă după o versiune greacă prescurtată. În secolul al XIX-lea s-au mai făcut două traduceri, dintre care cea ardeleană a lui Ion Barac (1836) folosise un text german. Apologul esopic a devenit şi mai cunoscut datorită fabulei lui La Fontaine (cartea a III-a, fab. 1).

ager la minte. Și de fiecare dată cînd tatăl voia să facă vreun lucru, cum rare sînt cele în care să nu se ivească și o piedică, feciorul îi spunea că, după cum pricepea el, lucrul acela putea să iasă pe dos. Și astfel îl abătea de la unele lucruri pe care le avea de făcut. Dar să știți că, cu cît sînt copiii mai ageri la minte, cu atît îi paște primejdia să facă greșeli mari în treburile lor ; căci au minte ca să înceapă un lucru, dar nu se pricep cum să-l sfîrșească, și de aceea cad în greșeală dacă n-are cine să-i apere. Și așa, băiatul acela, din pricina minții lui agere și a lipsei de pricepere în a duce lucrurile la bun sfîrșit, îl încurca pe tatăl lui în multe treburi pe care le avea de făcut. După ce au dus-o așa multă vreme tatăl și fiul, unul supărat de paguba pricinuită în treburile pe care le încurca, iar celălalt de necazul ce i-l aduceau sfaturile fiului său, și voind mai cu seamă să-și pedepsească feciorul și să-l învețe cum să se poarte, a făcut așa precum veți auzi mai departe.

Gospodarul și feciorul lui erau plugari și trăiau aproape de un oraș. Într-o zi de tîrg, i-a spus feciorului că aveau să meargă amîndoi să cumpere niște lucruri care le trebuiau, și au hotărît să ia cu ei un măgar pe care să le încarce. Plecînd ei la tîrg, duceau dobitocul fără nici o povară, iar ei umblau amîndoi pe jos, și s-au întîlnit cu niște oameni care veneau din orașul unde se duceau ei. După ce au stat de vorbă și s-au despărțit unii de alții, oamenii pe care-i întîlniseră începură să se mire între ei zicînd că omul acela și feciorul lui nu le păreau zdraveni la minte de vreme ce duceau dobitocul fără povară, iar ei umblau amîndoi pe jos. Auzind asta, gospodarul îl întrebă pe fiu-său ce gîndea despre spusele lor. Iar feciorul spuse că aveau dreptate, căci de vreme ce dobitocul nu ducea nici o povară, n-avea rost să umble amîndoi pe jos. Atunci gospodarul îi porunci băiatului să încalece pe măgar.

Umblînd ei așa pe drum, dădură peste alți oameni, și îndată ce trecură de ei, aceia începură să zică că gospodarul nostru făcea foarte rău că el, care era bătrîn și ostenit umbla pe jos, iar fiu-său, care ducea la oboseală, mergea călare pe măgar. Atunci gospodarul își întrebă feciorul ce gîndea despre spusele lor, iar el îi răs-

punse că socotea că aveau dreptate. Iar omul îi porunci feciorului să descalece și încălecă el.

Puțin după aceea se întîlniră cu alții, care spuseră că era o sminteală să-l lase pe băiat, care era nevîrsinic și nu ducea la oboseală, să umble pe jos, iar bărbatul deprins cu oboseala să șadă pe dobitoc. Atunci l-a întrebat gospodarul pe fiu-său ce gîndea despre spusele acelora, iar băiatul răspunse că socotea că aveau dreptate. Și omul îi porunci feciorului să încalece și el, ca să nu mai rămînă nici unul pe jos.

Și umblînd ei așa, dădură peste alți oameni care începură să zică că dobitocul pe care-l încălecaseră era atît de slab încît abia putea să umble și, așa stînd lucrurile, foarte rău făceau mergînd amîndoi pe măgar. Gospodarul l-a întrebat pe fiu-său ce gîndea despre spusele acelor oameni, iar băiatul îi răspunse tatălui că păreau să aibă dreptate. Atunci tatăl îi vorbi feciorului precum urmează :

— Fiule, știi prea bine că atunci cînd am pornit de acasă mergeam amîndoi pe jos, ducînd dobitocul fără nici o povară, iar tu ziceai că-ți părea potrivit astfel. Apoi, am întîlnit niște oameni pe drum care ne-au spus că nu era bine, și ți-am poruncit să încaleci și eu am rămas pe jos ; iar tu ai zis că e bine. Apoi am dat peste alți oameni care au zis că nu era bine, și de aceea tu ai descălecat și m-am urcat eu pe dobitoc, iar tu ai zis că așa era cel mai bine. Dar cum alții pe care i-am întîlnit au spus că nu era bine, ți-am poruncit să încaleci pe dobitoc lîngă mine : iar tu ai zis că era mai bine decît să rămîi tu pe jos și eu să umblu călare. Acum, cei pe care i-am întîlnit zic că greșim umblînd amîndoi călare pe măgar, iar tu socotești că au dreptate. Așa stînd lucrurile, te poftesc să-mi spui cum am putea face pentru ca oamenii să nu mai aibă ce cîrti ; căci am mers amîndoi pe jos și au zis că nu făceam bine ; atunci am umblat eu pe jos și tu călare și ni s-a spus că greșeam ; și am încălecat eu pe măgar iar tu ai umblat pe jos și ni s-a spus că greșeam ; atunci ne-am suit amîndoi pe măgar și cică facem rău. Așadar, nicicum nu putem să ocolim unul din aceste chipuri, și pe toate le-am încercat și la toate ni s-a spus că nu era bine. Și am făcut eu acea-

sta ca să-ți fie de învățătură în treburile tale ; căci poți să fii încredințat că niciodată n-o să faci vreun lucru de care toți să vorbească bine. Dacă o fi vreun lucru bun, cei răi și cei cărora nu le convine lucrul acela o să-l vorbească de rău, iar dacă o fi vreun lucru rău, cei buni, care prețuiesc binele, nu vor putea zice că răul pe care l-ai făcut este bun. De aceea, dacă vrei să fie spre binele și folosul tău, caută să faci cît mai bine și cum oi socoti că ți-e mai prielnic și, dacă n-ai pornit-o prost, să nu te oprească teama de ce va zice lumea ; căci neîndoielnic e că cei mai mulți oameni îți spun întotdeauna ce socotesc ei și nu iau seama la ce-ți este ție mai de folos. Iar voi, senior conte Lucanor, mi-ați spus că voiați să faceți un lucru și că vă temeați c-o să cîrtească lumea, iar dacă n-o să-l faceți, ei tot o să cîrtească ; de vreme ce m-ați întrebat ce vă sfătuiesc, iată, sfatul meu este următorul : ca înainte de a începe treaba să cîntăriți tot folosul și paguba cu care v-ați putea alege, și să nu vă încredeți în judecata voastră ; iar ca să nu vă lăsați înșelați de dorință, să vă sfătuiți cu cei care veți cunoaște că sînt cu minte înțeleaptă, cinstiți și buni de sfat. Iar dacă nu veți găsi un asemenea sfetnic, păziți-vă să purcedeți la treaba pe care o aveți de făcut, măcar pînă trece o zi și o noapte, dacă lucrul suferă întîrziere. Și dacă veți ține seama de toate acestea în cele ce aveți de făcut și veți socoti că e bine și spre folosul vostru, atunci vă sfătuiesc să nu dați înapoi niciodată înfricoșat de gura lumii.

Iar contele a socotit că povața pe care i-o dădea Patronio era bună, și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Aflînd don Johán pilda aceasta, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, în care se cuprinde pe scurt toată învățătura pildei. Iar versurile zic așa :

De gura lumii, cînd știi că nu faci rău,
Nu-ți schimba gîndul, cată-ți folosul tău.

PILDA A TREIA [1]

Despre săritura în mare
pe care a făcut-o regele Richard al Angliei
asupra maurilor

Într-o zi, contele Lucanor se trase deoparte cu Patronio, sfetnicul lui, și-i spuse precum urmează :

— Patronio, eu mă încred mult în chibzuința ta și știu că ceea ce nu înțelegi tu, sau cele la care nu poți da un sfat, sînt lucruri cărora nimeni pe lume nu le-ar putea da de rost. Drept care, te rog să mă povățuiești cum te-oi pricepe mai bine în ceea ce am să-ți spun acum. Știi că eu nu mai sînt foarte tînăr, și întîmplarea a făcut că, de cînd m-am născut și pînă acum, am crescut și am trăit mereu în războaie mari, cînd cu creștinii, cînd cu maurii, și în rest, veșnic m-am hărțuit cu regii, stăpînii și vecinii mei. Cînd m-am luptat cu creștinii, am avut întotdeauna grijă să nu pornească nici un război din vina mea, dar n-au putut scăpa de năpastă mulți care n-o meritau. Și atît pentru asta, cît și pentru alte greșeli pe care le-am săvîrșit față de Domnul Dumnezeul nostru, precum și pentru că, fiind om ca toți oamenii, văd că nu e chip să scap o singură zi de primejdia mor-

[1] Potrivit părerii lui Hermann Knust (care pregătea în ultimii ani ai secolului trecut o vastă ediție critică a cărții de față, rămasă însă netermintă), la originea acestei istorisiri se află o veche legendă medievală *De saltu Templarii*. O întîmplare asemănătoare se întîlnește în literatura catolică hagiografică, despre sfîntul Pafnutie. Acțiunea se situează în timpul Cruciadei a III-a, a cărei expediție maritimă din 1190 a fost condusă de Richard Inimă de Leu, regele Angliei, și de Filip August, regele Franței, incidentul nefiind însă semnalat în sursele istorice. Ca și în alte pilde care vor folosi personaje reale, don Juan Manuel a redat ecourile legendare ce amplificau figura personalităților puternice. Episodul nu are de altfel nimic miraculos și se potrivește foarte bine cu porecla întrepidului rege. Este de remarcat sfatul cu care își încheie Patronio pilda, îndemnîndu-l pe contele Lucanor să înceteze „de a mai fi cavalerul diavolului și al trufiei lumești", tocmai în perioada în care don Juan Manuel era angajat într-un război contra regelui său, din motive de ambiție politică, stînjenind lupta acestuia contra maurilor. Probabil că dîrzul cavaler avea momentele lui de remușcare.

ții și sînt încredințat că la vîrsta mea e firesc să nu mai am mult de trăit, știu că trebuie să mă înfățișez înaintea lui Dumnezeu, judecător în fața căruia nu mă pot apăra cu cuvinte, nici în alt chip și nici nu pot fi judecat decît după faptele bune sau rele pe care le-am făcut. Și mai știu că, dacă spre nenorocirea mea, aș fi găsit vinovat de un lucru pentru care pe drept Domnul ar fi mîniat împotrivă-mi, e sigur că în nici un chip n-am să scap de chinurile iadului, unde voi rămîne la nesfîrșit și nimic pe lume nu mi-ar putea fi de folos. Iar dacă Dumnezeu, socotind că o merit, mi-ar arăta atîta îndurare încît să mă aleagă să țin tovărășie slujitorilor săi și să dobîndesc raiul, știu că nici o desfătare din lume nu se poate asemui cu ăst bine, astă desfătare și astă slavă. Și cum acest bine ori acest rău atît de mare nu se dobîndește decît prin fapte, te rog să chibzuiești și să mă înveți care este, potrivit stării mele, cel mai bun chip de a mă pocăi înaintea lui Dumnezeu de greșelile pe care le-am făcut, pentru a dobîndi îndurarea lui.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mult mă bucur de toate cele ce mi-ați spus și mai mult de faptul că ați zis să vă povățuiesc potrivit stării voastre, decît să-mi fi vorbit altfel ca să mă puneți la încercare, așa cum a făcut cu slujitorul său regele despre care v-am povestit zilele trecute în pilda ce-o știți. Și mă bucur mult că ați zis că vreți să vă pocăiți înaintea lui Dumnezeu pentru greșelile făcute, păstrîndu-vă starea și rangul. Căci nu-ncape îndoială, senior conte Lucanor, că dacă ați vrea să vă părăsiți starea și să intrați în mănăstire, sau în altă sihăstrie, n-ați putea scăpa de două neajunsuri : primul, că ați fi foarte rău judecat de toată lumea, căci toți ar spune că ați făcut-o din lipsă de suflet fiindcă vă era lehamite să trăiți printre cei buni ; iar al doilea este că mare minune ar fi să puteți răbda asprimea vieții călugărești, și dacă cu timpul ar trebui s-o părăsiți sau să trăiți fără a o respecta cum se cuvine, v-ar fi spre mare primejdie a sufletului și spre mare rușine și umilire a trupului și a faimei. Dar pentru ceea ce vreți să faceți, aș dori să aflați ce i-a arătat Dumnezeu unui sihastru, foarte sfînt om, că o să i se întîmple lui și regelui Richard al Angliei.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i istorisească cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era un pustnic care ducea o viață foarte curată și făcea mult bine și îndura mari greutăți ca să dobîndească mila Domnului. În sfîrșit, Dumnezeu s-a îndurat de el și i-a făgăduit și l-a încredințat că se va bucura de slava raiului ; iar pustnicul i-a mulțumit din tot sufletul și, cum era vorba de ceva neîndoielnic, l-a rugat pe Dumnezeu să se îndure să-i arate cine urma să-i fie tovarăș în rai. Dar cu toate că Domnul nostru i-a trimis răspuns în mai multe rînduri printr-un înger că nu făcea bine cerînd lucrul acela, el a stăruit atîta în ruga lui, încît Dumnezeu a trebuit să se înduplece și i-a trimis vorbă prin îngerul său că va avea drept tovarăș în rai pe regele Richard al Angliei.

Lucrul acesta nu i-a prea fost pe plac pustnicului, căci îl cunoștea bine pe rege și știa că e un bărbat tare războinic, că făcuse moarte de om, jefuise și sărăcise multă lume și-l văzuse mereu ducînd o viață cu totul potrivnică celei pe care o ducea el, părînd foarte departe de calea mîntuirii. Și pustnicul era tare obidit din pricina asta.

Iar dacă l-a văzut Domnul Dumnezeu așa de abătut, i-a trimis vorbă prin îngerul lui să nu se mîhnească și nici să se minuneze de cele ce-o să-i spună, și anume, că fără-ndoială îi este mai de folos Domnului și merită mai mult de la el regele Richard cu o singură săritură, decît pustnicul cu toate faptele bune făcute la viața lui.

Pustnicul se minună atunci foarte, și-l întrebă cum se putea una ca asta. Iar îngerul îi spuse că regele Franței, cu regele Angliei și cu regele Navarei au trecut peste mare. Iar în ziua cînd au ajuns în port, fiind cu toții înarmați să coboare pe uscat, au văzut pe mal atîta mulțime de mauri încît au început să șovăie dacă să coboare sau nu. Atunci regele Franței i-a trimis vorbă regelui Angliei să vină pe corabia lui ca să se sfătuiască ce e de făcut. Iar regele Angliei, care era călare pe cal cînd a auzit aceasta, i-a răspuns solului trimis de regele Franței să-i spună din partea lui că știa prea bine că-i făcuse lui Dumnezeu multe supărări și ocară pe lumea asta și-i ceruse mereu îndurarea să-i vină ceasul cînd să poată răscumpăra toate acestea cu prețul vieții,

iar acum, slavă Domnului, vedea că sosise ziua multdoriță ; căci dacă murea aici, împlinind ispășirea așa cum se rugase înainte de a pleca din țară, și dacă se pocăia cu adevărat, era sigur că Dumnezeu o să se milostivească de sufletul lui ; iar dacă maurii aveau să fie înfrînți, o să aducă mult folos Domnului și va fi un mare bine pentru toți.

Iar după ce a rostit aceste cuvinte, s-a încredințat trup și suflet Domnului, i-a cerut să-i vină în ajutor, și-a făcut semnul sfintei cruci și le-a poruncit ostașilor săi să-l urmeze. Apoi a dat pinteni calului și a sărit în mare către malul unde se aflau maurii. Dar cu toate că erau aproape de port, marea era încă destul de adîncă, așa că regele a intrat în apă cu cal cu tot pînă peste cap, de nu s-a mai văzut nimic din ei. Dumnezeu însă, cu marea lui milă și putere, amintindu-și de cele spuse în Evanghelie, că el nu vrea moartea păcătosului ci pocăirea lui în viață, și-a întors fața către regele Angliei și-l scăpă de moarte pe lumea asta și-i dădu viață veșnică, scoțîndu-l din acea primejdie de înec. Iar el porni către mauri.

Și văzînd englezii fapta Domnului lor, au sărit cu toții în mare pe urmele lui și au pornit-o buluc către mauri. Dacă au văzut francezii una ca asta, au înțeles că era spre rușinea lor, lucru pe care ei nu-l rabdă niciodată, și atunci au sărit cu toții în mare împotriva maurilor. Aceștia, văzîndu-i că vin asupra lor și că nu se tem de moarte, ba că veneau fără șovăială spre ei, n-au mai îndrăznit să-i aștepte și, lăsînd în mîna lor portul, au rupt-o la fugă. De-ndată ce au ajuns în port, creștinii au omorît mulți din cei pe care i-au putut ajunge și au fost norocoși în bătălie, făcînd astfel mult bine în slujba Domnului. Iar tot acest bine s-a tras de la săritura făcută de regele Richard al Angliei.

Auzind pustnicul întîmplarea, i-a plăcut mult și a înțeles că Dumnezeu îi făcea un mare hatîr alegîndu-l drept tovarăș de rai al unui om care făcuse asemenea faptă în slujba Domnului, înălțîndu-se atît de sus în credința catolică.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să-l slujiți pe Dumnezeu și să ispășiți supărările pe care i le-ați

făcut, cată ca înainte de a pleca de pe moșia voastră, să vă ispășiți faptele față de cei cărora știți că le-ați adus vreun neajuns. Și pocăiți-vă de păcatele voastre și nu luați seama la trufia lumii, căci este doar deșertăciune, și nici nu dați crezare celor mulți care vă vor spune că faceți mult prin vitejie, și vorbesc de vitejie ca să sperie lumea și nu se uită dacă îi țin puterile și nu iau seama cum au sfîrșit sau cîți au rămas din cei care nu s-au gîndit decît la ceea ce ei numesc mare vitejie, sau la alcătuirea viței din care se trag. Iar voi, senior conte Lucanor, fiindcă ziceți că vreți să-l slujiți pe Dumnezeu și să ispășiți supărările pe care i le-ați adus, nu încercați să urmați această cale a trufiei, plină de deșertăciune. De vreme ce Dumnezeu v-a adus pe pămînt ca să-l puteți sluji împotriva maurilor, atît pe mare cît și pe uscat, întăriți-vă stăpînirea ca să fiți sigur de ce veți lăsa pe moșia voastră. Și întărind-o pe aceasta și ispășind în fața Domnului greșelile pe care le-ați făcut, de vreme ce vă căiți cu adevărat și de vreme ce datorită binelui pe care o să-l faceți vă vor fi toți recunoscători, împlinind acestea le puteți lăsa pe toate celelalte, rămînînd pururi în slujba Domnului și așa să vă sfîrșiți zilele. Făcînd astfel, eu socotesc că alegeți cea mai bună cale pentru a vă mîntui sufletul, păstrîndu-vă avutul și cinstea. Și trebuie să știți că n-o să muriți mai curînd pentru că sînteți în slujba Domnului și nici n-o să trăiți mai mult pentru că stați pe moșia voastră. Iar dacă veți muri în slujba lui Dumnezeu, trăind așa precum v-am spus, veți fi mucenic și preafericit ; și chiar dacă n-o să muriți în luptă, buna voință și faptele bune vă vor face mucenic. Iar cei care ar voi să vă vorbească de rău, n-o să o poată face, căci vor vedea cu toții că n-ați nesocotit nici una din îndatoririle cavalerești, ci ați voit să fiți cavalerul Domnului, încetînd de a mai fi cavalerul diavolului și al trufiei lumești, care este vremelnică. Așadar, senior conte, iată că v-am dat povață pe potriva rangului vostru, arătîndu-vă cum puteți mai bine să vă mîntuiți sufletul, potrivit acestui rang. O să faceți așa cum a făcut regele Richard al Angliei cu săritura lui, căci bună faptă a făcut.

Iar contelui Lucanor i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio și l-a rugat pe Dumnezeu să-l îndrumeze

ca să poată face precum i s-a spus și cum o dorea și contele din toată inima .

Văzînd don Johán că această pildă era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos în care se cuprinde pe scurt toată pilda. Iar versurile zic așa :

Acel ce cavaler se socotește
Mai bine să-și dorească acest salt,
Decît s-auzi că se călugărește,
Ori se închide într-un turn înalt.

PILDA A PATRA[1]

Despre ce i-a spus un genovez sufletului său în ceasul morții

Într-o zi, contele Lucanor stătea la sfat cu Patronio, sfetnicul său, vorbindu-i despre treburile lui precum urmează :

— Patronio, mulțumită lui Dumnezeu, treburile mele se află în bună pace și rînduială și am tot ce-mi trebuie, dacă e să judec după vecinii și egalii mei, ba am poate chiar mai mult. Unii mă povățuiesc însă să purced la un lucru ce poate să fie cu mare primejdie, iar eu tare poftesc să fac ceea ce mă povățuiesc ei. Dar din pricina încrederii pe care o am în tine, n-am vrut să încep nimic înainte de a mă sfătui cu tine și de a te ruga să mă înveți cum să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceți cum e mai bine, aș dori să aflați ce i s-a întîmplat unui genovez.

Iar contele l-a poftit să-i spună cum fusese întîmplarea aceea. Patronio zise :

— Senior conte Lucanor, a fost cîndva un genovez foarte bogat și pricopsit după spusa vecinilor săi. Iar genovezul acela a căzut greu bolnav și, înțelegînd că n-avea să scape cu zile, a trimis după neamurile și prietenii lui ; cînd i-a văzut pe toți adunați în jurul său, și-a chemat nevasta și copiii și s-a suit într-un foișor mîndru, de unde se vedea marea și uscatul. Atunci a cerut să i se aducă tot bănetul și giuvaericalele și îndată

[1] Nota ediției spaniole menționează că anecdota se găsește și în Bromyard, *Summa Praedicatorum*, și în Gobin. Se pare de asemenea că este pentru prima oară cînd apare un genovez în literatura spaniolă, prezentînd caracteristicile sub care va deveni popular în literatura occidentală ulterioară : om de afaceri bogat și iubitor de viață bună. Morala apologului, care este o veche zicală spaniolă, s-ar fi tradus mai exact prin zicala românească „nu te lega la cap cînd nu te doare".

ce le-a avut îngrămădite in fața lui, a început, ca în glumă, să vorbească cu sufletul său precum urmează :

„Suflete, văd că vrei să pleci de la mine și nu știu de ce ; căci dacă-ți dorești nevastă și copii, iată, îi ai înaintea ta, astfel încît ar trebui să te simți împăcat ; iar dacă-ți dorești rubedenii și prieteni, iată, ai aici mulți și buni și vrednici de cinstire ; iar dacă-ți dorești comori de aur, argint și pietre scumpe, de giuvaere și straie scumpe, și de mărfuri, iacă ai aici atîtea încît mai mult nu-ți trebuie ; iar dacă-ți dorești corăbii și galere care să-ți agonisească și să-ți aducă multă avuție și cinste, iată-le pe marea care se zărește de aici din palatul acesta ; iar dacă-ți dorești multe moșii și grădini preafrumoase și desfătătoare, privește-le pe ferestrele acestea ; iar dacă-ți dorești cai și măgari și păsări și ciini ca să vînezi și să petreci, și soitari ca să te înveselească și să te desfete, și o casă frumoasă, cu belșug de lavițe, așternuturi și toate cele trebuincioase, nimic nu-ți lipsește. Și dacă cu atîta mulțime de bunuri nu te socotești mulțumit și nu te poți împăca cu binele pe care-l ai și nu dorești să rămîi ci vrei să cauți ce nu cunoști, atunci du-te cu mînia lui Dumnezeu, și prost o fi cel ce te-o căina de necazul în care vei ajunge."

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce, mulțumită lui Dumnezeu vă aflați în pace, bunăstare și cinstire, mi se pare că n-ați face o socoteală bună primejduind toate acestea și pornind la cele ce mi-ați spus că vă îndemnau alții ; căci s-ar putea ca sfetnicii voștri să vă îndemne pentru că știu că, dacă vă apucați de o asemenea treabă, o să fiți nevoit să faceți ce doresc ei și să vă supuneți voinței lor, de-ndată ce veți ajunge la grea cumpănă, așa cum vi se supun ei acum, cînd sînteți în pace și liniște. Și se mai gîndesc poate că, din neajunsurile voastre își vor îndrepta ei treburile lor, ceea ce n-ar izbuti atîta timp cît ați trăi în pace și ați ține minte ce i-a spus genovezul sufletului său. Așadar, sfatul meu este ca, atîta cît veți putea să sălășluiți în pace și liniște întru cinstirea voastră și fără de pagubă, să nu purcedeți la fapte în care ați primejdui totul.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio ; și a făcut precum îi spusese și a fost spre binele lui.

Aflînd don Johán pilda aceasta, a socotit că era bună și n-a mai vrut să facă iarăși versuri, ci a scris o zicală pe care o spun bătrînele din Castilia. Iar zicala grăiește așa :

Cui i-e bine unde este, să nu plece fără veste.

PILDA A CINCEA [1]

Despre întîmplarea vulpii
cu un corb care ţinea în cioc
o bucată de brînză

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunîndu-i precum urmează :

— Patronio, un om care se arată a-mi fi prieten, a început să mă laude, dîndu-mi a înţelege că am multe însuşiri vrednice de cinste, şi putere, şi multă bunătate. Şi după ce m-a măgulit îndelung cu asemenea vorbe, mi-a propus o treabă care, la prima vedere, după cîte am priceput eu, pare să fie spre priinţa mea.

Şi contele îi povesti lui Patronio cum era treaba aceea ; dar cu toate că părea prielnică, Patronio înţelese înşelă-

[1] Fabulă bine cunoscută pretutindeni, provine din culegerea lui Esop (fabula 204), de unde a fost preluată de numeroşi autori antici, medievali şi moderni. Citäm cîteva cazuri mai interesante : Fedru (cartea I, fabula 13), *Roman du Renart* (v. 7187—7382), Marie de France (fabula 14), *Farce de Maître Pathelin* (piesă anonimă, celebră în literatura franceză, în care personajul principal pune deliberat în practică apologul esopic) şi, evident, La Fontaine, apoi Lessing, Krîlov ş.a. În literatura spaniolă există versiunea lui Samaniego (sec. XVIII) în *Fábulas* (cartea a V-a, fab. 9) şi a fost repovestită în proză după don Juan Manuel, de către Azorín în *Los valores literarios* (1914).

Păţania corbului cu vulpea a circulat la noi în ţară dintr-o perioadă mult anterioară traducerii fabulelor lui La Fontaine. Ea figurează într-o veche carte populară, cunoscută sub titlul *Floarea darurilor*, traducere din limba sîrbă a operei italiene *Fiore di virtù*, scrisă de călugărul benedictin Tommaso Gozzadini. Cea mai veche versiune românească se află în manuscrisul copiat în 1620 de Popa Ion Românul, cu titlul de *Albinuşe poveste*. O altă traducere a fost făcută din greacă în timpul lui Brâncoveanu şi tipărită la Snagov în 1700 cu titlul *Floarea darurilor*, iar în secolul al XIX-lea s-a bucurat de numeroase reeditări. În capitolul al XII-lea, despre „Păcatul îmbunării" figurează fabula corbului păcălit, care se mai întîlneşte şi în altă carte populară românească, tot atît de răspîndită, *Esopia* (cap. 102). Cel mai vechi manuscris românesc al acesteia este copia făcută în 1703 de Costea Dascălul din Braşov, iar cartea era atît de apreciată, încît se studia în timpul lui Brâncoveanu la Academia grecească din Bucureşti, alături de Scripturi, tragicii greci şi Plutarh. În secolul al XIX-lea va fi amintită de Grigore Alexandrescu în fabula *Lebăda şi puii corbului*.

ciunea ascunsă sub vorbele cele frumoase. De aceea îi spuse contelui :

— Senior conte Lucanor, aflați că omul ăsta umblă să vă înșele, făcîndu-vă să credeți că starea și puterea voastră sînt mai mari decît sînt cu adevărat. Și ca să vă puteți păzi de cursa pe care v-o întinde, aș dori să aflați ce a pățit un corb cu o vulpe.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, corbul a găsit odată o bucată mare de caș și s-a cocoțat într-un copac ca s-o poată mînca mai în tihnă, fără teamă și nesupărat de nimeni. Pe cînd se pregătea corbul astfel, vulpea a trecut pe la piciorul copacului, și, văzînd cașul pe care-l înhățase corbul, începu să se gîndească în ce fel ar putea să i-l ia. În cele din urmă, a prins a-i spune precum urmează :

„Domnule corb, de multă vreme am auzit vorbindu-se despre domnia-ta și despre noblețea și frumusețea domniei-tale. Dar deși te-am căutat peste tot, n-a fost voia lui Dumnezeu și nici norocul meu să te pot găsi pînă acum ; însă acum că te văd, înțeleg că ai însușiri mult mai mari decît mi se spusese. Și ca să vezi că nu ți-o spun din fățărnicie, am să-ți arăt atît darurile frumoase pe care le văd la domnia-ta, precum și acelea în care lumea socotește că nu ești destul de bine înzestrat. Toată lumea crede că penele, ochii, ciocul, picioarele și ghearele domniei-tale sînt cu toatele de culoare neagră, și cum un lucru negru nu este la fel de plăcut ca unul de altă culoare, iar domnia-ta ești cu totul și cu totul negru, lumea socotește că ăsta e un cusur pentru frumusețea domniei-tale și nu-și dă seama cît de tare se înșeală ; căci deși penele îți sînt negre, culoarea lor este atît de întunecată și lucioasă, încît bate în albastru ca penele păunului, care este cea mai frumoasă pasăre din lume ; și cu toate că ochii îți sînt negri, ei ca ochi sînt mai frumoși decît oricare alții, căci proprietatea ochiului este aceea de a vedea, și cum orice lucru negru întărește virtutea ochilor, cei negri sînt cei mai buni, și de aceea, cei mai lăudați sînt ochii de gazelă, care sînt mai negri decît ai oricărui alt animal. Tot astfel, ciocul, picioarele și ghearele domniei-tale sînt mai puternice decît ale oricărei

păsări de mărimea asta. Apoi, zborul îți este atît de sigur, încît vîntul nu te poate opri să-i mergi împotrivă, oricît ar fi el de puternic, lucru pe care altă pasăre nu-l poate face la fel de lesne. Iar eu socotesc că Dumnezeu, care face toate lucrurile cu chibzuială, n-ar fi îngăduit ca, de vreme ce ești atît de desăvîrșit în toate, să nu cînți mai frumos decît oricare altă pasăre. Iar de vreme ce Domnul s-a milostivit să te pot vedea și cum înțeleg că însușirile domniei-tale sînt mai mari decît am auzit povestindu-se, dacă aș putea să-ți ascult cîntarea, m-aș socoti fericită pentru totdeauna."

Să luați aminte, senior conte Lucanor, că, deși gîndul vulpii era să-l înșele pe corb, toate judecățile ei erau adevărate. Și să fiți încredințat că minciunile și răutățile ucigătoare sînt întotdeauna cele care se folosesc de adevăruri înșelătoare.

Văzînd corbul în cîte feluri îl lăuda vulpea și cît adevăr era în spusele ei, a socotit că grăia adevărat în toate și că-i era prietenă, nebănuind că o făcea ca să-i ia caşul pe care-l ținea în cioc ; și datorită judecăților întemeiate pe care le auzise, precum și laudelor și rugăminților vulpii, deschise ciocul să cînte. De-ndată ce căscă pliscul a cîntare, caşul căzu jos, iar vulpea îl înhăță și fugi cu el. Așa a fost înșelat corbul de către vulpe, crezînd că era mai frumos și mai înzestrat decît era cu adevărat.

Iar, voi, senior conte Lucanor, cu toate că Dumnezeu s-a arătat darnic cu domnia-ta în toate, văzînd că omul acela vrea să vă facă a crede că aveți mai multă putere, mai multă cinstire și mai multe însușiri frumoase decît știți că aveți în adevăr, să înțelegeți că o face ca să vă înșele, și să vă păziți, purtîndu-vă ca un om cu judecată.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio și așa a făcut ; iar prin povața acestuia s-a ferit de greșeală.

Și înțelegînd don Johán că această pildă era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos în care se cuprinde pe scurt tîlcul întregii pilde. Iar versurile zic așa :

Cel ce te laudă pentru ceea ce n-ai,
Află că umblă să-nhațe ce ai.

PILDA A ȘASEA [1]

Despre pățania rîndunicii
cu celelalte păsări
cînd a văzut că se seamănă in

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, și-i spunea :

— Patronio, aud că niște vecini ai mei, care sînt mai puternici decît mine, se tot adună, punînd la cale felurite meșteșuguri și viclenii prin care să mă poată înșela și să-mi facă multă stricăciune ; eu însă nu cred și nici nu mă tem. Dar cunoscîndu-ți înțelepciunea, vreau să te rog să-mi spui dacă socotești că trebuie să fac ceva în astă privință.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, ca să faceți așa cum socotesc eu că s-ar cuveni, aș dori să aflați ce i s-a întîmplat rîndunicii cu celelalte păsări.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, rîndunica a văzut un om care semăna in și, cu mintea ei isteață, a înțeles că dacă inul acela creștea, oamenii vor putea să-și facă lațuri și plase ca să prindă păsări. Atunci a pornit după celelalte zburătoare și le-a adunat la un loc și le-a spus cum semăna omul in și că puteau fi încredințate că, dacă inul acela creștea, avea să fie rău de ele ; și le-a povățuit ca, pînă a nu crește inul, să se ducă acolo să-l smulgă. Căci lucrurile sînt ușor de împiedicat la început, dar apoi sînt foarte greu de nimicit. Dar păsările n-au luat în seamă spusele ei și n-au vrut să-i dea ascultare. Rîndunica a stăruit în mai multe rînduri, pînă cînd a văzut că păsările nici nu se gîndeau la asta și habar n-aveau de primejdie ; iar inul crescuse atît de mare, încît păsările nu l-ar mai fi putut smulge nici cu ciocul, nici cu ghearele.

[1] Fabula se găsește la Esop și a fost preluată încă din timpuri vechi de diverși autori, printre care amintim pe poeta franceză Marie de France (sec. XII), iar apoi de La Fontaine (cartea I, fab. 8), unde sfîrșitul este întrucîtva deosebit de versiunea de față, care o reproduce pe cea esopică.

Cînd au văzut păsările că inul crescuse şi că nu mai aveau ce face împotriva primejdiei care le păştea, s-au căit amarnic că nu luaseră seama mai înainte. Dar căinţa lor a venit la o vreme cînd nu le mai putea fi de nici un folos.

Rîndunica însă, dacă a văzut că păsările nu voiau să ia seama la primejdia care le paşte, s-a dus din timp la omul acela şi s-a aciuiat sub stăpînirea lui, punîndu-se la adăpost pe sine şi tot neamul ei. Şi de atunci, rîndunelele trăiesc sub stăpînirea oamenilor şi sînt în siguranţă pe lîngă ei. Iar celelalte păsări, care n-au vrut să se păzească, sînt prinse în fiecare zi cu plase şi laţuri.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să vă păziţi de neajunsurile pe care ziceţi că le-aţi putea avea, luaţi seama şi păziţi-vă înainte de a vi se întîmpla vreo supărare, căci cuminte este nu acela care vede un lucru după ce i s-a întîmplat, ci acela care dintr-un semn sau o mişcare cît de mică înţelege primejdia care l-ar paşte şi ia măsuri ca să nu se întîmple.

Iar contelui i-a plăcut mult povestea şi a făcut aşa cum l-a învăţat Patronio şi bine i-a prins.

Înţelegînd don Johán că această pildă era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa :

Curmă răul cît e vreme
Ca să n-ai de ce te teme.

PILDA A ȘAPTEA [1]

Despre păţania unei femei
căreia îi zicea
doña Truhana

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunîndu-i precum urmează :

— Patronio, cineva mi-a vorbit de o treabă şi mi-a arătat în ce fel s-ar putea împlini. Ori să ştii că se pot trage din ea atîtea feluri de foloase, încît, dacă o da Dumnezeu să se facă aşa cum mi-a spus omul acela, ar fi tare bine pentru mine ; căci atîtea lucruri se trag aici unul din altul, încît pînă la urmă va fi o ispravă de mare însemnătate.

Şi îi povesti lui Patronio despre ce era vorba. De îndată ce auzi cum stăteau lucrurile, Patronio îi răspunse contelui precum urmează :

[1] Anecdotă veche de origine orientală, figurează în *Panciatantra*, culegere indiană de apologuri, tradusă în secolul al VI-lea în dialectul persan literar, iar în secolul al VIII-lea în arabă de Abdalah ibn-Almokaffa, sub titlul de *Kalila şi Dimna*, din care au derivat diverse traduceri europene, una fiind folosită de La Fontaine. Printre primele traduceri ale versiunii arabe se numără cea spaniolă, făcută la sfîrşitul secolului al XIII-lea din iniţiativa regelui Alfonso cel Înţelept, şi pe care a cunoscut-o desigur, don Juan Manuel. În orice caz, povestea de faţă se găseşte în *Kalila şi Dimna*, de unde a fost preluată de diverşi alţi autori, printre care Nicolaus Pergaminus (în *Dyalogus Creaturarum*), L. Domenichi (în *Facetie, motti e burle*, sec. XVI), Bonaventure des Périers (în *Contes et joyeux devis*, sec. XVI) de la care a luat-o probabil La Fontaine (cartea VII, fab. 10), figurînd pe scurt chiar şi în Rabelais (*Gargantua*, cap. 31). În literatura hispanică motivul se întîlneşte la Gil Vicente (sec. XVI) şi Samaniego.

Anecdota a circulat şi la noi, pătrunzînd însă din altă sursă : ea figurează în celebra culegere *1001 de nopţi*, despre care am vorbit în nota de la pilda a 2-a, fiind cunoscută deci înainte de traducerea din La Fontaine.

În nenumăratele versiuni ale acestei istorioare variază personajul (bărbat sau femeie, călugăr sau ţăran etc.) precum şi obiectul care declanşează reveria (o oală cu miere, un coş cu sticlărie, un vas cu unt, o oală de lapte), dar incidentul, deznodămîntul şi morala sînt identice.

— Senior conte Lucanor, am auzit întotdeauna spunîndu-se că e mai cuminte să te încrezi în lucruri neîndoielnice decît în păreri deşarte, căci adesea cei care se încred în asemenea păreri pățesc ce a pățit doña Truhana.

Iar contele l-a întrebat cum fusese pățania aceea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cîndva o femeie, pe nume doña Truhana, care era destul de sărmană. Într-o zi s-a dus la piață purtînd pe cap o oală cu miere. Și cum umbla ea pe drum, a început să se gîndească că o să vîndă mierea din oală și o să cumpere ouă, iar din ouăle acelea o să iasă găini, și cu banii luați pe ele o să cumpere oi, și tot cumpărînd așa din ce avea să cîștige, avea să ajungă mai bogată decît toate vecinele ei.

Cu averea pe care gîndea c-o s-o aibă, chibzui cum o să-și căpătuiască fiii și fiicele și cum o s-o privească lumea trecînd pe uliță cu gineri și nurori și cum o să se mire cum dăduse norocul peste ea de ajunsese la asemenea bogăție, cînd fusese întotdeauna atît de săracă.

Iar la gîndul ăsta începu să rîdă de bucuria norocului ei, și rîzînd s-a lovit cu mîna peste frunte de a răsturnat oala cu miere, care s-a spart. Cînd a văzut oala spartă, a început să se văicărească de mama focului, socotind că pierduse tot ce visase c-o să aibă dacă nu spărgea oala. Și pentru că și-a pus toată nădejdea într-o părere deșartă, nu s-a împlinit pînă la urmă nimic din ce chibzuise.

Iar voi, senior conte, dacă vreți ca ceea ce vă spun alții și ce ați chibzuit singur să fie lucruri neîndoielnice, să credeți și să chibzuiți întotdeauna numai lucruri întemeiate, iar nu păreri îndoielnice și deșarte. Iar dacă vreți să le încercați, păziți-vă să primejduiți ori să irosiți din avutul vostru ceva după care să vă pară rău, pentru părerea vreunui cîștig de care nu sînteți sigur.

Iar contelui i-au plăcut spusele lui Patronio și a făcut așa cum îl învățase și a fost spre binele lui.

Și cum don Johán a îndrăgit pilda aceasta, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos :

Lucrurile-nțelepte cată să le crezi;
In păreri deșarte să nu te încrezi.

PILDA A OPTA [1]

Despre pățania unui om căruia i s-a spălat ficatul

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul lui, și-i spunea :

— Patronio, află că, deși Dumnezeu a fost milostiv cu mine în multe lucruri, acum mă găsesc foarte strîmtorat din lipsă de bani. Și cu toate că-mi este urît ca moartea să fac așa ceva, cred că o să trebuiască să vînd una din moșii, lucru care mă doare cel mai mult pe lume, ori să fac altceva la fel de păgubitor pentru mine. Dar de făcut trebuie s-o fac ca să ies din strîmtoarea și grija în care mă aflu. Și făcînd eu lucrul acesta care-mi aduce atîta supărare, iată că vin la mine mai mulți oameni și-mi cer să le dau banii ăștia care mă costă atît de scump, cu toate că eu știu că s-ar putea foarte bine lipsi de ei. Cunoscînd înțelepciunea pe care ți-a dat-o Dumnezeu, te rog să-mi spui ce socotești că ar trebui să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mi se pare că pățiți cu oamenii ăștia ce a pățit unul care era foarte bolnav.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească acea întîmplare.

— Senior conte, zise Patronio, un om era tare bolnav, așa încît doctorii i-au spus că nu putea nicicum să se vindece dacă nu-i făceau o tăietură într-o parte, ca să-i scoată ficatul pe acolo și să-l spele cu niște leacuri anume, ca să-l curețe de răutățile care-l betegeau. Și îndurînd el suferința asta, tocmai cînd ținea doctorul ficatul în mînă, un om care se afla lîngă el începu să-l roage să-i dea din ficat pentru pisica lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să vă faceți un mare rău avînd bani și dîndu-i celor ce n-au nevoie,

[1] Ediția spaniolă menționează drept sursă culegerea medievală de povestiri *Gesta romanorum*.

vă spun că n-aveți decît s-o faceți dacă așa vă e voia, dar niciodată n-o să fie la îndemnul meu.

Iar contelui i-a plăcut ce-i spusese Patronio și de atunci înainte s-a păzit și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea lui și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cînd nu știi anume ce-i bine să dai,
Ușor se întîmplă necazuri să ai.

PILDA A NOUA [1]

Despre pățania celor doi cavaleri cu leul

Într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio precum urmează :

— Patronio, am de multă vreme un dușman care mi-a făcut mult rău și eu lui de asemenea, astfel încît ne dușmănim și-n cuget și-n faptă. Dar iată că de la un timp încoace, un altul, mai puternic decît noi doi, a purces la niște fapte de care ne temem fiecare, căci pot să ne aducă mari neajunsuri. Iar acum, dușmanul acela al meu mi-a trimis vorbă să ne unim ca să ne apărăm de celălalt care vrea să se ridice împotriva noastră ; căci dacă vom fi uniți e sigur că ne vom putea apăra, pe cînd dacă unul din noi s-ar îndepărta de celălalt, este sigur că cel de care ne temem ar putea cu ușurință să nimicească pe oricare din noi. Și de îndată ce unul ar fi nimicit, cel care ar rămîne ar fi și el lesne de nimicit. Eu stau acum la mare îndoială, căci pe de o parte, tare mă tem că dușmanul acela al meu umblă să mă înșele și că odată încăput pe mîna lui, eu n-aș mai fi sigur de viață, iar dacă ne unim de bunăvoie, sîntem nevoiți să ne încredem unul în celălalt. Din pricina asta mă tem grozav. Pe de altă parte înțeleg că, dacă nu ne-am lega cu prietășug, așa cum mi-a trimis el vorbă și rugăminte, am putea să dăm de mare primejdie, precum ți-am spus. Încrezîndu-mă deci în tine și în înțelepciunea ta, te rog să mă povățuiești ce să fac în împrejurarea asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, acesta este un lucru de seamă și foarte primejdios, și ca să înțelegeți mai bine ce se cuvine să faceți, aș dori să aflați ce au pățit în Tunisia doi cavaleri care trăiau în preajma infantelui don Enrique.

[1] H. Knust și Valbuena Prat socotesc că această pildă a fost inspirată de o întîmplare reală petrecută în timpul domniei lui Alfonso al X-lea.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte, zise Patronio, doi cavaleri care trăiau în preajma infantelui don Enrique în Tunis, erau prieteni buni și locuiau întotdeauna în aceeași casă. Cavalerii aceștia nu aveau decît un cal fiecare și, pe cît de bine se înțelegeau ei doi, pe atît caii lor nu se puteau suferi unul pe altul. Însă cavalerii nu erau destul de înstăriți cît să poată ține două case, iar din pricina vrăjmășiei cailor nu puteau locui sub același acoperiș și trăiau în mare supărare. Și după ce au dus-o așa un timp și au văzut ei că nu mai puteau să rabde, au povestit păsul lor lui don Enrique și i-au cerut îngăduința să dea caii aceia drept hrană unui leu pe care-l avea regele Tunisiei.

Don Enrique a dat ascultare rugăminții lor și a vorbit cu regele Tunisiei. Iar caii le-au fost bine plătiți cavalerilor și au fost vîrîți într-un țarc în care se afla leul. Cînd s-au văzut caii în țarc, pînă să iasă leul din cușca în care stătea închis, începură să se bată pe viață și pe moarte. În timp ce se băteau ei așa, oamenii au deschis ușa cuștii în care stătea leul și cînd a ieșit în țarc și l-au văzut, caii au început să tremure din toate mădularele și s-au apropiat cu încetul unul de altul. După ce s-au adunat laolaltă, au stat așa un timp, apoi s-au repezit amîndoi la leu și atîta l-au mușcat și l-au izbit cu copitele, încît a fost nevoit să se vîre la loc în cușca de unde ieșise. Iar caii au scăpat teferi, căci leul nu le-a putut face nimic. După aceea au rămas atît de legați unul de altul, încît mîncau bucuros împreună din aceeași iesle și stăteau la un loc într-un grajd foarte strîmt. Așadar, prieteșugul acesta l-au legat din spaima pe care o trăseseră cu leul.

Iar domnia-voastră, senior conte Lucanor, dacă socotiți că dușmanul acela al vostru se teme atît de mult de celălalt, de care vă temeți și voi, și are atîta nevoie de voi încît să trebuiască să uite tot răul pe care vi l-ați făcut, și înțelege că fără voi nu se poate apăra bine, eu cred că, așa cum caii s-au apropiat cu încetul unul de altul, pînă ce le-a pierit teama și au căpătat încredere unul în altul, tot asemenea ar trebui să prindeți cu încetul încredere în dușmanul acela al vostru și să vă apropiați de el. Iar dacă o să vedeți că se poartă întotdeauna frumos și cinstit, astfel încît să fiți încredințat că niciodată, oricît

i-ar merge de bine, n-o să se întoarcă împotriva voastră, atunci o să fie bine și folositor să vă ajutați, pentru ca nici un străin să nu vă poată înfrînge și nimici. Căci omul trebuie să se străduiască și să rabde multe de la neamurile și vecinii săi, ca să nu fie năpăstuit de alți străini. Dar dacă o să vedeți că dușmanul acela al vostru vă este cu adevărat dușman, și se poartă așa încît de îndată ce l-ați ajuta să scape de primejdie și și-ar vedea avutul la adăpost, s-ar întoarce apoi împotriva voastră și n-ați putea avea liniște din pricina lui, atunci ați face rău ajutîndu-l. Ba socotesc chiar că ar trebui să vă feriți de el cît puteți, căci, dacă veți vedea că, aflîndu-se el la o încercare atît de grea, n-a vrut să dea uitării vrăjmășia pe care v-o purta, și veți înțelege că v-o păstrează pentru vremea cînd s-ar putea întoarce împotriva voastră, nici vorbă să faceți ceva pentru a-l ajuta să scape de primejdia care-l pîndește.

Iar contelui i-a plăcut mult ce-i spusese Patronio și a socotit că-l povățuise foarte bine.

Și înțelegînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care spun așa :

De străini să te păzești
Iar de-ai tăi să te ferești.

PILDA A ZECEA [1]

Despre pățania unui om care de sărăcie și foame mînca niprală

În altă zi, contele Lucanor îi spunea lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, recunosc că Dumnezeu mi-a dat mult bine, mai mult decît i-aș putea eu sluji, și văd că în toate celelalte privințe avutul meu se află la adăpost și la loc de cinste ; dar uneori mi se întîmplă să fiu atît de strîmtorat de sărăcie încît îmi pare că aș dori tot atît de mult să mor cît și să trăiesc. Te rog de aceea să-mi spui ceva care să-mi aducă o mîngîiere.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteți mîngîia cînd vi se întîmplă asemenea lucru, ar fi cu cale să aflați ce au pățit doi oameni care au fost foarte bogați.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, unul din acești doi oameni a ajuns la asemenea sărăcie încît nu mai avea nimic de mîncare. Și după ce a tot căutat niscaiva hrană, n-a izbutit să se aleagă decît cu o strachină de niprală. Și amintindu-și cît fusese de bogat, în timp ce acum, flămînd și lipsit fiind, trebuia să mănînce semințe de niprală, care sînt atît de amare și rele la gust, a început să plîngă cu parapon ; dar cum era tare înfometat, a prins să înghită niprală și mesteca lăcrimînd și azvîrlind păstăile peste umăr. Cum stătea el așa mîhnit și îngîndurat, a simțit că în spatele lui se afla cineva și, întorcînd capul, a văzut lîngă el un om care mînca păstăile aruncate de el peste umăr, iar acesta era cel de care am amintit la început.

Văzînd asta, cel care mînca semințele de niprală l-a întrebat pe celălalt de ce mînca păstăile. Iar omul i-a răspuns că fusese mult mai bogat decît el, dar că acum

[1] Anecdota se regăsește la Calderón în piesa *Viața e vis* (ziua a doua, scena a doua).

ajunsese la o asemenea sărăcie și flămînzeală, încît tare se bucura că dăduse peste păstăile aruncate. Atunci cel care mînca semințele s-a mîngîiat pe dată, căci a înțeles că era pe lume și sărăcie mai mare decît a lui, acolo unde ar fi fost pricini mai puține. Alinîndu-se astfel, s-a străduit, iar Dumnezeu l-a ajutat să găsească un chip prin care să scape de sărăcie, și a scăpat de ea și i-a mers tare bine.

Iar voi, senior conte Lucanor, trebuie să știți că așa este lumea și, cu toate că Domnul Dumnezeul nostru se îngrijește de ea, nici un om nu are de toate. Dar, de vreme ce în toate celelalte Dumnezeu se îndură de voi și vă aflați în pace și în cinstire, dacă uneori aveți bani mai puțini sau sînteți strîmtorat, nu vă pierdeți cu firea și fiți încredințat că negreșit se găsesc alții mai slăviți și mai bogați decît voi, ajunși la asemenea strîmtoare încît s-ar socoti mulțumiți dacă ar avea ce să le dea oamenilor lor, chiar dacă le-ar da mult mai puțin decît le dați voi alor voștri.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio și s-a mîngîiat și s-a ajutat singur, de l-a ajutat și Dumnezeu să iasă cu bine din supărarea în care intrase.

Și înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

De sărăcia ta nu te-amări nicicînd,
Căci alții mai săraci afli oricînd.

PILDA A UNSPREZECEA [1]

Despre întîmplarea unui Decan din Santiago cu don Yllán, marele învățat din Toledo

În altă zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, grăindu-i despre treburile lui precum urmează :

— Patronio, un om a venit la mine să mă roage să-l ajut într-o treabă în care avea nevoie de sprijinul meu, și mi-a făgăduit că și el avea să facă orice ar fi spre folosul și cinstea mea. Iar eu m-am apucat să-l ajut cît mi-a stat în putință în treaba aceea. Dar înainte de a fi mîntuit, socotind el că scăpase de grijă, s-a ivit o împrejurare în care s-ar fi cuvenit să facă ceva pentru mine, iar eu l-am rugat și el s-a dat în lături cu felurite pricini. Mai apoi s-a întîmplat din nou un lucru pe care ar fi putut să-l facă pentru mine și iarăși s-a dat în lături ca și prima dată. Și așa a făcut în toate cîte l-am rugat să mi le facă. Însă lucrul acela pentru care mă rugase el să-l ajut nu s-a încheiat încă și nici nu se va încheia dacă eu nu voiesc. Acum, încrezîndu-mă în tine și în înțelepciunea ta, rogu-te să mă povățuiești ce să fac.

[1] Valbuena Prat afirmă în lucrarea citată (pag. 182) că tema acestei povestiri figurează în cartea arabă *Cele patruzeci de dimineți și patruzeci de nopți*, socotind că don Juan Manuel a situat acțiunea la Toledo, datorită legendei așa-numitei „subterane a lui Hercule" în jurul căreia s-au țesut tot felul de povești fantastice în Evul Mediu. Din povestirea de față a derivat excelenta comedie a lui Juan Ruiz de Alarcón, (sec. XVI) *Încercarea făgăduielilor* și o comedie a lui José de Cañizares (sec. XVII—XVIII). De altfel figura lui don Illán era foarte populară în Spania încă din secolul al XII-lea, existînd diverse proverbe ce ilustrau știința, înțelepciunea și arta magică a acestui personaj, care se pare că nu este cu totul imaginar. Povestirea a trecut și în literatura franceză sub chipul *Decanului din Badajoz* de abatele Blanchel, versificată mai tîrziu de François Andrieux (sec. XVIII).

Cunoscutul literat spaniol Azorín (n. 1874), prezentînd în opera sa *Los valores literarios* figura lui don Juan Manuel, povestește cinci dintre pildele acestuia, pentru a trezi interesul cititorilor. Între ele se numără și povestea de față.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceți cum e mai bine, mult aș dori să aflați ce i s-a întîmplat unui Stareț din Santiago, cu don Yllán, marele învățat care trăia în Toledo.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte, zise Patronio, trăia în Santiago un Decan, care avea mare dorință să învețe meșteșugul necromanției, și a auzit spunîndu-se că don Yllán din Toledo era priceput întru acestea ca nimeni altul din vremea lui ; a plecat așadar la Toledo ca să învețe acea știință. De cum a sosit acolo, s-a dus drept la casa lui don Yllán pe care l-a găsit citind într-o odaie foarte ferită. Înfățișîndu-se înaintea lui, acela l-a primit foarte bine, spunîndu-i că nu voia să audă ce vînt îl aduce, pînă ce nu stăteau la masă. Și s-a îngrijit de el și a pus să-i dea odăi bune și tot ce-i trebuia, arătîndu-se tare bucuros de venirea lui.

Iar după ce au sfîrșit de mîncat, l-a luat deoparte și Decanul i-a povestit pricina pentru care venise și l-a rugat cu stăruință să-l învețe știința aceea pe care avea mare dorință să o cunoască. Atunci don Yllán i-a spus că, fiind el Decan și om cu multă trecere, putea să ajungă la rang înalt — iar oamenii cu rang mare îndată ce-și văd dorințele împlinite uită foarte curînd ce au făcut alții pentru ei — așa că el se temea că, după ce va fi învățat de la el ceea ce voia să știe, n-o să-l mai răsplătească așa cum îi făgăduise. Dar Decanul i-a făgăduit și l-a încredințat că oricît de sus s-ar înălța, niciodată n-o să facă decît ce i-o spune el.

Cu asemenea vorbe și-au petrecut timpul de la vremea prînzului pînă la cină. Iar după ce s-au învoit asupra acestor lucruri, don Yllán i-a spus Decanului că știința aceea nu se putea învăța decît într-un loc foarte ferit și că chiar în acea seară avea să-i arate unde urma să stea pînă cînd va fi învățat cele ce voia să afle. Apoi l-a luat de mînă și l-a dus într-o odaie. Și ferindu-se de ceilalți oameni din casă, a chemat o slujnică și i-a spus să aducă niște prepelițe pentru cina de seară, dar să nu le pună la fript pînă ce nu i-o porunci el.

Iar după ce spuse acestea, îl chemă pe Decan și o porniră amîndoi pe o scară de piatră frumos lucrată și

coborîră așa multă vreme, de se vedea că ajunseseră atît de jos încît rîul Tajos trecea pe deasupra lor. Cînd ajunseră la capătul scării, dădură de o locuință bine rînduită, cu o odaie frumos împodobită în care se aflau cărțile și masa la care aveau să citească. Îndată s-au și așezat și s-au apucat să aleagă cărțile cu care să înceapă. Îndeletnicindu-se ei cu aceasta, au intrat pe ușă doi oameni care i-au dat Decanului o scrisoare trimisă de unchiul lui, Arhiepiscopul, prin care-i făcea cunoscut că era greu bolnav și-i trimitea rugăminte că dacă voia să-l mai vadă în viață să vină îndată la el. Iar Decanul s-a întristat mult de asemenea veste, mai întîi din pricina bolii unchiului său, iar apoi de teamă că trebuia să lase învățătura pe care o începuse. Și-a pus însă în minte să nu-și lase atît de grabnic ucenicia și a scris cărți de răspuns și le-a trimis Arhiepiscopului, unchiul său.

După trei sau patru zile au venit alți oameni de olac, aducîndu-i Decanului alte scrisori prin care era înștiințat că Arhiepiscopul răposase și că toate fețele bisericești se întruniseră să aleagă pe noul arhiepiscop, și nădăjduiau că, cu ajutorul lui Dumnezeu, va fi ales el, așa că să nu-i pară rău că nu se putea întoarce la biserica lui, căci era mai bine să fie ales cîtă vreme era plecat aiurea, decît dacă s-ar fi aflat în parohie.

După alte șapte ori opt zile, au sosit doi scutieri frumos învesmîntați și gătiți și, ajungînd înaintea lui, i-au sărutat mîna și i-au arătat cărți cum că fusese ales Arhiepiscop. Cînd a auzit don Yllán acestea, s-a îndreptat spre cel ales spunîndu-i că îi mulțumea lui Dumnezeu că primise asemenea vești bune în casa lui și că, de vreme ce Dumnezeu îi dăduse atîta bine, îi cerea drept răsplată să-i dea unui fecior al lui decanatul pe care-l lăsa liber. Iar alesul îi spuse că-l ruga să-i îngăduie ca acel decanat să-l lase unui frate de-al lui, dar c-o să aibă el grijă ca biserica să-l răsplătească, poftindu-l să plece cu el la Santiago și să-l ia cu dînsul pe feciorul lui. Iar don Yllán s-a învoit.

Au plecat așadar la Santiago, iar cînd au ajuns, au fost primiți frumos și cu mare cinste. Și după ce au stat ei o vreme acolo, iată că într-o zi au sosit la Arhiepiscop soli de la Papă, aducînd cărți în care scria că i-a dat

Episcopatul de Tolosa și că-l dezlega să lase arhiepiscopia cui o voi. Auzind don Yllán acestea, i-a amintit cu stăruință cele întîmplate și i-a cerut drept răsplată să i-l dea feciorului său. Dar Arhiepiscopul l-a rugat să îngăduie să-l lase unui unchi al lui, fratele tatălui ; atunci don Yllán îi spuse că înțelegea prea bine că era nedreptățit, dar că i-o îngăduia, dacă avea încredințarea că o să-l despăgubească mai tîrziu. Arhiepiscopul i-a făgăduit în toate chipurile că așa avea să facă și l-a poftit să meargă cu el la Tolosa și să-și ia și feciorul.

Îndată ce au ajuns la Tolosa au fost foarte bine primiți de către conți și de toți oamenii vrednici care se aflau în acel loc. Iar după ce au petrecut acolo vreo doi ani, au sosit soli de la Papă cu scrisori cum că-l făcea Cardinal și că-l dezlega să lase Episcopatul de Tolosa cui o voi. Atunci s-a înfățișat la el don Yllán și i-a spus că, de vreme ce în atîtea rînduri nesocotise învoiala pe care o făcuseră, acum nu mai încăpea nici o pricină să nu-i dea feciorului său vreuna din acele slujbe. Însă Cardinalul l-a rugat să îngăduie să lase Episcopatul unui unchi al lui, fratele mamei, care era om vrednic și bătrîn ; dar, de vreme ce acum era Cardinal, să plece cu el la Curte unde se găseau destule slujbe cu care să-l mulțumească. Atunci don Yllán s-a mîhnit foarte, dar i-a îngăduit să facă așa cum voia și a plecat cu el la Curte.

Ajungînd ei acolo, au fost foarte bine primiți de Cardinali și de toți cîți se aflau la Curte și au petrecut așa multă vreme. Iar don Yllán stăruia zilnic pe lîngă Cardinal să-i căpătuiască feciorul, iar acesta îl tot ducea cu vorba.

Pe cînd se aflau ei la Curte, a murit Papa, și toți cardinalii l-au ales Papă pe Cardinalul nostru. Atunci s-a înfățișat înaintea lui don Yllán, spunîndu-i că acum nu mai putea găsi pricini ca să nu împlinească ceea ce făgăduise. Dar Papa i-a răspuns să nu-l mai bată atîta la cap căci avea tot timpul să-l răsplătească cînd s-o ivi prilejul. Atunci don Yllán a început să se tînguie, amintindu-i toate cîte i le făgăduise și cum nu le împlinise niciodată, spunîndu-i că de asta se temuse el la început cînd au stat de vorbă și că, de vreme ce ajunsese la asemenea rang și nu împlinea ceea ce-i făgăduise, însemna

că nu mai avea rost să aștepte de la el nici un bine. Plîngerea aceasta l-a supărat mult pe Papă, care a început să-l certe, spunîndu-i că dacă avea să-l mai sîcîie, o să pună să-l arunce în temniță, căci era un eretic și un vrăjitor și știa el bine că nu avea alte rosturi și îndeletniciri acolo la Toledo, unde trăia, ci își ținea zilele din acel meșteșug al necromanției.

Cînd a văzut don Yllán ce prost îl răsplătea Papa de tot ce făcuse pentru el, s-a pregătit de plecare, iar Papa n-a vrut să-i dea nici măcar merinde pentru drum. Atunci don Yllán i-a spus că, de vreme ce nu avea altceva de mîncare, nu-i mai rămînea decît să se întoarcă la prepelițele pe care le poruncise în seara aceea de demult, și a chemat slujnica, spunîndu-i să frigă prepelițele.

Îndată ce a rostit acestea, Papa s-a trezit la Toledo, Decan de Santiago, așa cum era cînd venise acolo, și l-a cuprins o rușine atît de mare, încît n-a știut ce să zică. Atunci don Yllán i-a spus să se ducă sănătos, căci îl încercase îndeajuns ca să vadă ce soi de om era și că ar socoti drept o mare risipă dacă ar mînca partea lui din prepelițe.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce vedeți că ați făcut atîtea pentru omul acela care vă cere sprijinul iar el nu v-a răsplătit cum se cuvine, cred că nu aveți de ce să vă osteniți și să vă tot străduiți, ca să ajungeți apoi la o răsplată ca aceea pe care i-a dat-o Decanul lui don Yllán.

Iar contele a socotit că sfatul era bun și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Și înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care spun așa :

Cel ce nu te-ar răsplăti cînd tu mult l-ai ajuta
Nici un bine nu ți-ar face dacă-n rang s-ar înălța.

PILDA A DOUĂSPREZECEA [1]

Despre o întîmplare cu o vulpe
și un cocoș

Odată, contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, știi că, lăudat fie Domnul, moșia mea este foarte mare, dar nu se află toată laolaltă. Și cu toate că am multe locuri bine întărite, am și unele mai puțin întărite, iar altele destul de depărtate de moșia pe care sînt eu mai puternic. Iar cînd am vreo pricină cu seniori și cu vecini mai puternici decît mine, mulți oameni care se dau drept prieteni și alții care se dau drept sfetnici, umblă să mă sperie și să mă înspăimînte povățuindu-mă să nu mă duc cu nici un chip la acele așezări îndepărtate, ci să stau la adăpost în locurile întărite pe care le stăpînesc cu toată puterea. Așadar, știindu-te eu preacinstit și priceput în lucruri de felul acesta, te rog să mă povățuiești cum crezi că este mai bine să fac.

— Senior conte Lucanor, spuse Patronio, în treburile însemnate și tulburi, sfaturile sînt foarte primejdioase, căci în cele mai multe nu poți fi sigur pe spusele tale, pentru că nimeni nu știe fără greș unde pot duce lucrurile și adesea te păzești de una și te lovește alta, sau ce socotești că e rău se dovedește uneori bine, iar ce socotești că e bine se dovedește rău ; așa că, cel care trebuie să dea o povață, dacă e om cinstit și cu gînd curat se găsește la grea încercare cînd are să dea un sfat. Căci dacă sfatul lui se dovedește bun, nu are parte de altă mulțumire decît că i se spune că și-a împlinit datoria dînd o povață bună ; iar dacă sfatul lui nu se dovedește bun, sfetnicul se alege întotdeauna cu ponos și rușine. De aceea, m-aș

[1] Fabula se regăsește în La Fontaine (cartea XII, fab. 18), însă cu un final oarecum diferit, deși morala este aceeași.

În pilda de față, autorul pomenește cîteva din procedeele folosite pe atunci în război, despre care a scris un întreg tratat, *El Libro de los Engeños*, din păcate pierdut.

bucura din toată inima dacă aș putea să mă scutesc de sfatul acesta care este cu primejdie și nesiguranță ; dar de vreme ce doriți să vi-l dau și nu mă pot da în lături. zic că mult aș vrea să aflați ce a pățit un cocoș cu o vulpe.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte, zise Patronio, un gospodar avea o casă în pădure și printre vietățile pe care le ținea pe lîngă casa lui, avea întotdeauna multe găini și cocoși. Într-o bună zi, unul din cocoșii aceia a pornit-o peste cîmp depărtîndu-se de casă. Și cum umbla el așa fără nici o teamă, l-a zărit vulpea și s-a apropiat pe furiș ca să-l înhațe. Cocoșul a simțit-o și s-a suit într-un copac care se afla mai la o parte de ceilalți. Înțelegînd vulpea că îi scăpase cocoșul, i-a fost tare ciudă și se tot gîndea cum să facă să pună laba pe el. S-a apropiat de copac și a început să-l îndemne cu lingușeli și cu jurăminte să coboare și să se plimbe pe cîmp ca mai înainte ; iar cocoșul n-a vrut. Pricepînd vulpea că n-o să-l poată ademeni cu vorba dulce, a început să-l amenințe, spunîndu-i că dacă nu se încredea în cuvîntul ei, o s-o pățească. Dar cocoșul, știindu-se la adăpost, nici nu s-a sinchisit de amenințările și încredințările ei.

Văzînd vulpea că nu-l putea amăgi cu asemenea chipuri, s-a apropiat de copac și a început să-l roadă cu dinții și să-l izbească tare cu coada. Și prostul de cocoș s-a speriat fără pricină, negîndindu-se că felul cum încerca vulpea să-l sperie n-avea ce rău să-i facă și s-a înspăimîntat de pomană, năzuind să fugă spre ceilalți copaci, unde socotea că o să fie mai în siguranță ; în pădure n-a putut ajunge, dar a ajuns în alt copac. Văzînd vulpea că s-a speriat ca un prost, a pornit după el și l-a urmărit așa de la un copac la altul, pînă cînd l-a ajuns, l-a prins și l-a mîncat.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce aveți a trece prin asemenea încercări și trebuie să vă păziți de ele, să nu vă speriați niciodată fără pricină și nici să nu vă înspăimîntați de pomană la amenințări sau la spusele cuiva, nici să vă încredeți în lucruri care vă pot aduce mari pagube și mari primejdii ; ci străduiți-vă întot-

deauna să întăriți și să apărați cele mai îndepărtate pămînturi din moșia voastră, căci un bărbat ca voi, care are oameni și hrană, n-are a se teme de nici o primejdie, chiar dacă locul nu este prea întărit. Dar dacă din șovăială sau teamă nesăbuită o să vă lăsați pămînturile din marginea moșiei, fiți încredințat că o să vă smulgă ogor după ogor, pînă ce o să vă alunge cu totul ; căci, cu cît veți arăta voi și oamenii voștri mai multă teamă și slăbiciune părăsindu-vă pămînturile, cu atît se vor îndîrji potrivnicii voștri să vă apuce avutul. Și cu cît o să-i vedeți pe potrivnici mai îndîrjiți, cu atît o să vă slăbească puterile, iar hărțuiala o să meargă așa pînă cînd nu v-o mai rămîne nimic. Dar dacă o să vă țineți tare din capul locului veți fi la adăpost, cum ar fi fost cocoșul dacă ar fi rămas în primul copac ; și socotesc că această pildă le-ar fi de folos tuturor celor care au întărituri, căci nu s-ar mai înfricoșa fără temei cînd ar umbla alții să-i sperie cu vicleșuguri, sau cu șanțuri, sau cu metereze de lemn ori alte asemenea meșteșuguri, pe care nu le întrebuințează decît pentru ca să-i sperie pe cei împresurați. Ba chiar am să vă spun mai mult, ca să vă încredințați că grăiesc adevărat. Nici o cetate întărită nu poate fi cucerită decît urcînd pe ziduri cu scările, ori săpînd pe sub ele : dar dacă zidul este înalt, scările nu pot ajunge pînă sus ; iar ca să-l sape, credeți-mă pe mine că cei care se apucă de asemenea treabă au de furcă, nu glumă. De aceea, locurile întărite nu se cuceresc decît ori prin înfricoșare, ori prin vreo slăbiciune a împresuraților, iar celelalte prin teamă nesăbuită. Așa că, senior conte, voi și cei de potriva voastră, ba chiar și alții mai puțin puternici, înainte de a trece la fapte trebuie să chibzuiți și să purcedeți cu mare hotărîre, neputînd și netrebuind să dați înapoi. Iar cînd veți fi în vîltoarea luptei, nu cumva să vă temeți ori să vă înfricoșați fără temei ; căci bătălia trebuie s-o dați, fiindcă adevărat este că dintre cei ce se află în primejdie, mai mulți scapă apărîndu-se, decît fugind. Să luați aminte că, dacă un cățel vrea să răpună un dulău, se proțăpește mîrnind și arătîndu-și colții, de-l pune adesea pe fugă, iar dacă fuge, cît e el de dulău, tot îl apucă și-i vine de hac.

Iar contelui i-au plăcut tare mult spusele lui Patronio și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Și socotind don Johán că pilda era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Fără temei, nu te lăsa speriat,
Ci apără-te bine și fii bărbat.

PILDA A TREISPREZECEA [1]

Despre întîmplarea cu un om care prindea prepeliţe

Stînd altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus aşa :

— Patronio, unii oameni foarte puternici ca şi alţii mai neînsemnaţi îmi pricinuiesc uneori supărări şi pagube pe moşie şi printre oamenii mei. Cînd dau ochi cu mine, se arată foarte întristaţi că au trebuit să se poarte astfel, zicînd că au făcut-o fiind împinşi de nevoie, şi cu mare supărare, neavînd însă încotro. Acuma, dorind eu să ştiu ce trebuie să fac cînd se întîmplă una ca asta, te rog să-mi spui cum socoteşti că e bine.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ceea ce-mi spuneţi că vi se întîmplă, cerîndu-mi sfatul, seamănă mult cu o întîmplare a unui om care prindea prepeliţe.

Atunci contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte, spuse Patronio, un om şi-a întins plasele pentru prepeliţe ; îndată ce au căzut păsările în plasă, a venit şi vînătorul la plasele lui cu prepeliţe şi de cum le prindea, le omora şi le scotea din plasă. Pe cînd omora el prepeliţele, vîntul îi sufla aşa de tare în ochi, încît îi dăduseră lacrimile. Atunci una din prepeliţele rămase vii în plasă, a început să le spună celorlalte :

„Ia priviţi, suratelor, la omul ăsta ! Deşi ne omoară, să ştiţi că i se rupe inima de noi şi de aceea plînge !"

Altă prepeliţă, mai înţeleaptă şi care cu înţelepciunea ei se păzise să cadă în plasă, i-a răspuns :

„Surată, mulţumesc foarte lui Dumnezeu fiindcă m-a păzit, şi îl rog să mă păzească şi pe mine şi pe suratele mele de acela ce-mi vrea răul şi moartea, arătîndu-se îndurerat de nenorocirea mea."

[1] Apolog de origine orientală, după cum se spune în ediţia spaniolă ; figurează şi în *Libro de los gatos*, culegere de apologuri de tip esopic compusă într-o perioadă aproape concomitentă cu opera lui don Juan Manuel.

Iar voi, senior conte Lucanor, să vă păziți întotdeauna de acela pe care-l vedeți că vă face neajunsuri și se arată îndurerat de fapta lui ; dar dacă cineva vă pricinuiește vreo supărare, nu ca să vă facă un rău sau ocară, și dacă supărarea aceea nu vă aduce prea mare pagubă, iar omul este dintre cei care v-au adus foloase sau ajutor, și fapta a săvîrșit-o cu părere de rău sau de nevoie, atunci povața mea este să închideți ochii, dar în așa fel încît să n-o mai facă și altă dată pricinuindu-vă pagubă și rușine. Iar dacă ar păcătui în alt chip împotriva voastră, îndepărtați-l, așa încît moșia și cinstea să vă fie întotdeauna apărate.

Iar contele a socotit că sfatul pe care i-l dădea Patronio era bun și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cînd unul te loveşte zicînd că-i pare rău,
Tu vezi de te păzeşte de vicleşugul său.

PILDA A PAISPREZECEA [1]

Despre minunea pe care a făcut-o Sfîntul Dominic cînd a predicat despre cel hrăpăreț

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio la conacul lui și-i spunea :

— Patronio, unii mă povățuiesc să adun o avuție cît mai mare, căci acesta este lucrul pentru care merită cel mai mult să mă străduiesc. De aceea te rog să-mî spui ce crezi în privința asta.

— Senior conte, zise Patronio, este adevărat că domnii cei mari se cuvine să aibă oarecare avuție pentru multe pricini și mai cu seamă ca să nu fie împiedicați de lipsuri întru împlinirea îndatoririlor ce le au ; să nu socotiți însă că avuția asta trebuie adunată în așa fel încît să nu vă mai gîndiți decît la sporul ei, nemaiîmplinind cele de cuviință față de oamenii voștri și față de bunul renume al cinstei și al rangului vostru. Căci dacă ați face așa, vi s-ar întîmpla ce s-a întîmplat cu un lombard din Bolonia.

Iar contele l-a întrebat cum fusese întîmplarea aceea.

— Senior conte, spuse Patronio, trăia la Bolonia un lombard care a strîns bănet cu nemiluita, neuitîndu-se dacă era pe drept sau pe nedrept, ci căutînd doar să adune cu orice chip. Și a fost lovit lombardul acela de o boală ucigătoare, iar un prieten pe care-l avea, văzîndu-l în pragul morții, l-a îndemnat să se spovedească Sfîntului Dominic, care se afla pe atunci în Bolonia ; și lombardul s-a învoit.

[1] Povestirea face parte din literatura medievală religioasă a „miracolelor" și se găsește în *Livre des Miracles* a episcopului Grégoire de Tours (sec. VI), care cuprinde nenumărate legende hagiografice. S-ar putea ca don Juan Manuel s-o fi aflat de la călugării mînăstirii dominicane zidită de el la Peñafiel ; în orice caz, circula prin tradiție orală, ca și alte legende de acest fel, și o întîlnim în *Castigos e documentos del rey don Sancho IV* (sec. XIII), prima operă de literatură doctrinală în limba spaniolă, care inițiază genul culegerilor de pilde și apologuri în care se încadrează și cartea de față.

Trimițînd așadar să-l cheme pe Sfîntul Dominic, a înțeles Sfîntul că Dumnezeu nu voia ca acel păcătos să scape de pedeapsa cuvenită pentru tot răul pe care-l făcuse și n-a vrut să meargă la el, ci a trimis un călugăr. Cînd au aflat feciorii lombardului că părintele lor trimisese după Sfîntul Dominic, s-au întristat foarte, socotind că Sfîntul avea să-l facă să dea de suflet tot avutul și că lor n-o să le mai rămînă nimic. De aceea, cînd a venit călugărul, i-au spus că tatăl lor e scăldat în sudori și că o să trimită să-l cheme cînd s-o putea.

Curînd după aceea, lombardul și-a pierdut graiul și a murit, astfel încît n-a putut împlini nimic din cele cuvenite pentru mîntuirea sufletului său. În ziua următoare, cînd l-au dus la îngropăciune, l-au rugat pe Sfîntul Dominic să țină o predică la mormîntul lombardului, iar Sfîntul s-a învoit. A predicat deci, și cînd a trebuit să vorbească despre răposat, a rostit niște cuvinte din Evanghelie care spun așa : *Ubi este tesaurus tuus ibi est cor tuum,* și înseamnă : *Unde-ți este comoara, acolo-ți este și inima.* Și cînd a rostit acestea, s-a întors către oameni și le-a spus :

„Prieteni, ca să vedeți că cuvîntul Evangheliei adevăr grăiește, puneți să caute inima acestui om, căci vă zic că n-o vor găsi în trupul lui ci în sipetul în care-și ținea comoara."

Au purces atunci să-i caute inima în trup și n-au găsit-o, ci au găsit-o în sipet, așa cum le spusese Sfîntul Dominic. Și era plină de viermi și duhnea mai grozav decît orice gunoi sau putreziciune.

Iar voi, senior conte Lucanor, cu toate că, așa cum v-am spus la început, avuția este bună, să luați seama la două lucruri : unul este ca avuția pe care o adunați să fie pe dreptate ; celălalt este să nu vă dăruiți cu toată inima avuției, ca să nu faceți nimic ce nu se cuvine făcut, să nu vă știrbiți nimic din cinste și nici din împlinirea îndatoririlor și să agonisiți o comoară de fapte bune, ca să meritați mila lui Dumnezeu și faimă bună printre oameni.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Socotind don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Comori adevărate vezi să-ți agonisești
De cele trecătoare cată să te ferești.

PILDA A CINCISPREZECEA [1]

Despre isprava lui don Lorenzo Suarez cînd a fost Sevilia împresurată

Altă dată contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, mi s-a întîmplat odată să am drept vrăjmaș pe un rege foarte puternic : și după ce ne-am tot războit multă vreme, am chibzuit amîndoi că mai bine am face să ne împăcăm. Acum însă, deși se cheamă că ne-am împăcat și nu mai sîntem în război, veșnic stăm cu bănuială unul asupra altuia. Iar unii oameni, atît de-ai mei cît și de-ai lui, mă tot sperie spunîndu-mi că umblă să-mi caute nod în papură ca să se ridice împotriva mea. De aceea, cunoscîndu-ți înțelepciunea, te rog să mă povățuiești ce să fac în această împrejurare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, iată un sfat greu de dat din mai multe pricini ; mai întîi fiindcă oricine ar vrea să vă împingă la război trebuie să chibzuiască bine înainte de a o face, căci oricît ar arăta că vă vrea binele, că vă deschide ochii, că vă previne și că îi pasă de necazurile voastre, o să vă spună întotdeauna lucruri care să vă trezească bănuiala ; iar din pricina bănuielii va trebui să faceți pregătiri care o să ducă la începerea războiului și nimeni n-o să poată găsi cuvînt împotriva lor. Căci cel

[1] Se pare că este vorba de un incident real, petrecut în timpul domniei lui Fernando al III-lea cel Sfînt și menționat în una din primele lucrări de istoriografie ale vremii, *Crónica del santo Rey Don Fernando* (cap. LX). Asediul Seviliei, început în 1247, a durat șaisprezece luni, timp în care nobilii și cavalerii veniți în mare număr cu trupele lor, s-au străduit pe întrecute să-și arate vitejia. Atmosfera războinică era cît se poate de propice pentru patima de care am amintit în prefață — *el desafío* —provocarea la măsurarea puterilor, și avem aici un exemplu concret al absurdității pînă la care putea ajunge și al deznodămintelor sîngeroase ce încununau asemenea jocuri. În ciuda luptei dezlănțuite pe neașteptate, care ar fi putut periclita avantajele dobîndite prin luni de strădanii, regele și nobilii își uită supărarea, de îndată ce află că era vorba de o întrecere de onoare. Legile războiului se pleacă în fața celor cavalerești și ale atotputernicei *honra*.

care v-ar spune să nu vă păziți trupul, ar arăta că nu ține la viața voastră, iar cel care v-ar spune să nu vă întăriți, să nu vă apărați și să nu vă înzestrați cetățile cu toate cele trebuincioase, dovedește că nu vrea să vă păzească moșia ; iar cel care ar spune să nu aveți mulți prieteni și vasali și să nu vă străduiți a-i dobîndi și a-i păstra, dovedește că nu ține la cinstea și paza voastră. Iar toate acestea dacă nu se fac, ați fi în mare primejdie, și dacă se fac, s-ar putea întîmpla să iște zarvă. Dar pentru că îmi cereți să vă povățuiesc ce cred eu, am să vă spun că aș dori să aflați ce s-a întîmplat cu un cavaler viteaz.

Iar contele l-a rugat să-i spună acea întîmplare.

— Senior conte, zise Patronio, sfîntul și slăvitul rege don Ferrando ținea Sevilia împresurată. Printre numeroșii săi oameni de credință erau și trei cavaleri, socotiți cei mai viteji cavaleri din lume la vremea aceea : unul se numea don Lorenzo Suarez Gallinato, altul don García Periz de Vargas iar al treilea nu mai știu cum se numea. Într-o bună zi, acești trei cavaleri au pus rămășag împreună să afle care era cel mai viteaz dintre ei. Și pentru că nu s-au putut înțelege în alt chip, s-au învoit să se înarmeze toți trei cît mai bine și să răzbată pînă la porțile Seviliei, repezindu-se cu lăncile în poartă.

A doua zi de dimineață s-au înarmat cîteșitrei și au pornit-o spre oraș. Maurii, care se aflau pe ziduri și în turnuri, văzînd că nu erau decît trei cavaleri, au socotit că veneau cu vreo solie, așa că nu le-a ieșit nimeni înainte : iar cei trei cavaleri au trecut peste șanț și peste barbancă, ajungînd la poarta orașului și au izbit cu vîrful lăncilor în ea. După ce au făcut isprava asta, și-au strunit caii înapoi pornind către oastea lor.

Dacă au văzut maurii că nu le aduceau nici o veste, s-au socotit batjocoriți și s-au luat după ei, însă cînd au deschis poarta orașului, cei trei cavaleri, care făcuseră calea-ntoarsă, ajunseseră destul de departe. Atunci au pornit după ei mai bine de o mie cinci sute de oameni călări și mai bine de douăzeci de mii de pedestrași. Văzîndu-i cavalerii că se luaseră după ei, și-au întors caii în loc și i-au așteptat. Cînd au ajuns maurii în apropierea lor, cavalerul căruia i-am uitat numele s-a năpustit

asuprā-le, lovindu-i. Iar don Lorenzo Suarez și don García Periz au rămas pe loc ; cînd maurii au ajuns și mai aproape, don García Periz de Vargas s-a repezit și el de i-a lovit ; însă don Lorenzo Suarez a rămas pe loc și nu s-a apropiat de ei pînă ce nu l-au lovit maurii ; și cînd a văzut așa, s-a năpustit în mijlocul lor și a început să facă minuni de vitejie.

Văzîndu-i cei din oștirea regelui pe cavaleri împresurați de mauri, s-au repezit în ajutorul lor. Și cu toate că se aflau în mare învălmășeală și loviți din toate părțile, mulțumită lui Dumnezeu, n-a pierit nici unul. Iar bătălia între creștini și mauri s-a încins atît de tare, încît a trebuit să vină și regele, don Ferrando : și în ziua aceea creștinii au avut o izbîndă frumoasă. Îndată ce s-a întors regele la cortul său, a trimis să-i aducă pe cei trei cavaleri zicînd că se cuvenea să fie pedepsiți cu moartea, de vreme ce se încumetaseră la asemenea nebunie, mai întîi fiindcă aruncaseră oastea în luptă fără porunca regelui, și apoi, fiindcă puteau pricinui propria lor pierzanie. Cerînd însă căpeteniile oștirii îndurare de la rege, acesta a poruncit să fie sloboziți.

Cînd a aflat regele că făcuseră acea faptă din pricina rămășagului pe care-l puseseră între ei, a poruncit să se adune toți bărbații destoinici care se aflau acolo, ca să judece care dintre ei făcuse mai bine. Și după ce s-au adunat, s-a stîrnit mare neînțelegere, căci unii ziceau că mai mare ispravă făcuse primul care-i lovise pe mauri, iar alții că al doilea, și alții că al treilea. Și fiecare aducea atîtea temeiuri, încît părea că judecata lui era cea dreaptă ; căci, cu adevărat, fapta aceea era atît de vrednică, încît oricine putea găsi multe și bune temeiuri s-o laude. Însă la sfîrșitul judecății au hotărît așa : că, dacă maurii care veneau asupra lor ar fi fost atîția încît să poată fi înfrînți prin vitejia sau destoinicia acelor cavaleri, atunci primul care s-a năpustit asupra lor era cel mai viteaz cavaler, deoarece începea un lucru care putea fi dus la bun sfîrșit ; dar, de vreme ce maurii erau atît de numeroși încît nicicum nu-i puteau dovedi, acela care-i lovea n-o făcea ca să-i învingă, ci pentru că rușinea îl oprea să fugă ; și de vreme ce nu trebuia să fugă, strîn-

soarea inimii, care nu mai putea răbda frica, l-a făcut să-i lovească. Iar al doilea care s-a năpustit să-i lovească, aşteptînd însă mai mult, a fost socotit mai viteaz decît primul pentru că a îndurat frica mai mult. Însă don Lorenzo Suarez, care a îndurat frica pînă la capăt, aşteptînd pînă cînd l-au lovit maurii pe el, a fost socotit cel mai viteaz cavaler.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vedeţi că acestea sînt doar temeri şi spaime şi că este o luptă pe care dacă o începeţi n-o puteţi duce la bun sfîrşit, cu cît o să ţineţi piept mai mult timp acestor temeri şi acestor spaime, cu atît o să fiţi mai călit şi o să vă purtaţi mai înţelept ; căci dacă aţi chibzuit bine lucrurile şi duşmanii nu vă pot pricinui pe neaşteptate vreo pagubă însemnată, atunci eu vă sfătuiesc să nu vă lăsaţi mînat de strînsoarea inimii Şi de vreme ce nu aveţi să primiţi vreo lovitură grea, aşteptaţi pînă ce vă vor lovi ei şi o să vedeţi poate că toate temerile şi spaimele pe care vi le stîrnesc nu sînt adevărate, şi că cei care vă îndeamnă astfel o fac pentru mulţumirea lor, căci nu se simt bine decît la rău. Şi să fiţi încredinţat că asemenea oameni, atît din partea voastră cît şi din cealaltă, nu doresc nici război adevărat, nici pace adevărată, căci n-ar vrea nici să se bată în război, dar nici să aibă o pace deplină ; ceea ce ar pofti ar fi o tulburare în care să poată apuca ei cît mai mult şi să prade şi să vă ţină pe voi cu tabăra voastră la strîmtoare, ca să vă ia şi ce aveţi şi ce nu aveţi fără teamă de pedeapsă pentru faptele lor. De aceea, chiar dacă ar unelti cîte ceva împotriva voastră, de vreme ce nu vă pot împiedica să aşteptaţi ca vina să pornească de la celălalt, o să vă alegeţi numai cu bine : mai întîi, Dumnezeu o să fie de partea voastră, iar ajutorul lui este de mare trebuinţă în asemenea lucruri ; apoi toată lumea va socoti că chibzuiţi cu dreptate ceea ce faceţi. Şi poate că, dacă nu porniţi la fapte necugetate, nu va porni nici vrăjmaşul împotriva voastră, şi o să staţi în pace, o să împliniţi voia Domnului şi dorinţa celor buni şi n-o să vă pricinuiţi singur răul spre mulţumirea celor care ar vrea să se pună la adăpost cu răutăţile lor, prea puţin păsîndu-le de paguba cu care v-aţi alege din pricina asta.

Iar contelui i-a fost foarte pe plac acest sfat al lui Patronio și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Socotind don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Nu lăsa ca teama la rău să te-mpingă,
Cine o știi să rabde, știe și să-nvingă.

PILDA A ȘAISPREZECEA [1]

Despre răspunsul pe care l-a dat Contele Ferrant Gonsales rubedeniei sale, Nuño Laynes

Contele Lucanor vorbea într-o zi cu Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, vezi prea bine că nu mai sînt tînăr și știi că pînă acum am trecut prin multe osteneli. Iată de aceea îți spun că aș dori ca de acum înainte să-mi petrec vremea în huzur și vînători, scutindu-mă de griji și osteneli ; și cum știu că întotdeauna m-ai povățuit de bine, te rog să mă sfătuiești ce crezi că este mai potrivit să fac.

— Senior conte, zise Patronio, cu toate că vorbele voastre sînt drepte și întemeiate, aș dori să aflați ce i-a spus cîndva contele Ferrant Gonsales lui Nuño Laynes.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i povestească întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, contele Ferrant Gonsales trăia în Burgos și trecuse prin mult zbucium ca să-și apere moșia. Odată, pe cînd se bucura mai mult de liniște și pace, Nuño Laynes i-a spus că bine ar fi

[1] Personajul principal al pildei de față este una din remarcabilele figuri istorice și legendare ale Evului Mediu spaniol. De numele lui este legată unificarea Castiliei în anul 950, lupta pentru autonomie față de regatul Leónului și nenumărate războaie împotriva maurilor. Intrepidul conte castilian a inspirat un întreg ciclu epic legat de independența Castiliei, iar mai apoi cronicarii Lucas de Tuy și Rodrigo de Toledo (sec. XIII) i-au atribuit numeroase isprăvi eroice și cavalerești, preluate în *Cronica General* a lui Alfonso al X-lea (partea a III-a, cap. 18). Pe la mijlocul aceluiași secol, un călugăr de la mînăstirea San Pedro din Arlanza, unde fusese înmormîntat contele în 970, a compus una din cele mai cunoscute epopei eroice spaniole, *Poemul lui Fernán González*.

Pilda de față, ca și morala ei este aproape identică cu pilda a trizeci și șaptea, referitoare la același erou. Este probabil o scăpare a autorului, datorată intervalelor destul de mari la care au fost scrise povestirile.

dacă de aci înainte nu s-ar mai vîrî în atîtea hărțuieli ci s-ar odihni, lăsîndu-și și oamenii să odihnească.

Contele i-a răspuns că nimeni pe lume n-ar pofti mai mult să petreacă în huzur și odihnă dacă ar fi cu putință ; dar precum știa și el prea bine, era mare război cu maurii și cu leonezii și cu navarezii și dacă s-ar dedulci ei prea mult la odihnă, potrivnicii lui s-ar ridica imediat asupră-i ; iar dacă ar pofti să umble la vînători cu șoimi buni în susul și-n josul Arlanzonului [1], călare pe asini sprinteni și vînjoși, lăsîndu-și moșia fără apărare, ar putea de bună seamă s-o facă, dar ar păți cum zice vorba din bătrîni : „Omul s-a dus și numele i-a apus". Dar dacă vom da uitării huzurul și ne-om strădui să ne apărăm și să ne punem cinstea mai presus de toate, atunci o să se zică după ce om muri : „Omul s-a dus, dar numele nu i-a apus". Și de vreme ce, răsfățați ori trudiți, tuturor ne e dat să murim, socotesc că nu s-ar cădea să ne lenevim de dragul huzurului sau al odihnei, pentru ca după ce-om răposa, faima faptelor noastre să nu se stingă niciodată.

Iar voi, senior conte, de vreme ce știți că aveți să muriți, niciodată n-o să auziți din gura mea sfatul să lăsați pentru petreceri ori pentru odihnă asemenea treburi care și după moarte vor ține veșnic vie faima faptelor voastre.

Iar contelui i-a plăcut mult povața lui Patronio și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Și socotind don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Cînd în lene și huzur bunul nume-ai irosit,
Viața tare scurtă e ; vei rămîne înjosit.

[1] Rîu care trece prin Burgos.

PILDA A ȘAPTESPREZECEA

Despre întîmplarea unui om înfometat care a fost poftit la masă cu jumătate de gură

Altă dată, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul lui, spunîndu-i precum urmează :

— Patronio, a venit la mine un om și mi-a spus că mi-ar putea face o treabă care mi-ar prinde grozav de bine ; dar cu toate că o spunea, am simțit că vorbea cu jumătate de gură și că tare s-ar bucura dacă eu m-aș lipsi de ajutorul lui. Iar eu, pe de o parte știu că mult mi-ar prii să-mi facă treaba de care a vorbit, dar pe de alta, stau în cumpănă dacă să primesc acel ajutor, de vreme ce văd că o spune doar cu jumătate de gură. De aceea te rog, cu priceperea pe care o ai, să-mi spui ce socotești că trebuie să fac în asemenea împrejurare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceți în treaba asta ce cred eu că v-ar prinde mai bine, mult aș dori să aflați ce i s-a întîmplat unui om, cu altul care-l poftise la masă.

Iar contele l-a rugat să-i spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era odată un om de treabă care fusese tare bogat, dar ajunsese la mare sărăcie și se simțea foarte rușinat să ceară ori să se umilească în fața cuiva pentru de-ale mîncării ; din pricina asta răbda adesea de foame și îndura lipsuri. Într-o bună zi, cum umbla el amărît că nu avea nimic de mîncare, a trecut pe la casa unui cunoscut care tocmai ședea la masă. Cînd l-a văzut acela că intră pe ușă, l-a întrebat, dar cam cu jumătate de gură, dacă nu voia să mănînce ; iar el, împins de nevoie, s-a și apucat să se spele pe mîini, spunîndu-i :

„Pe legea mea, *don* Cutărică, de vreme ce mă rogi atîta și stărui să mă așez la masa dumitale, cred că nu s-ar cădea să mă împotrivesc și nici să-ți nesocotesc cuvîntul."

S-a așezat deci la masă de și-a potolit foamea și mîhnirea ce-l apăsa. Iar de atunci, l-a ajutat Dumnezeu de a găsit chip să scape de sărăcia aceea lucie.

Iar voi, senior Lucanor, de vreme ce socotiți că treaba de care v-a vorbit omul acela vă este de mare folos, dați-i a înțelege că o primiți ca să-i ascultați rugămintea și nu vă uitați că v-o face cu jumătate de gură și nu așteptați să mai stăruie, căci poate că n-o să mai aducă vorba despre asta și mai mare v-ar fi rușinea să aveți a-l ruga voi pentru ceea ce vă roagă el pe voi.

Iar contele a socotit că sfatul era înțelept și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Cînd spre folosul tău ești îmbiat
Nu te lăsa nicicînd prea mult rugat.

PILDA A OPTSPREZECEA [1]

Despre cele întîmplate lui
don Pero Meléndez de Valdés
cînd şi-a rupt piciorul

Contele Lucanor vorbea într-o zi cu Patronio, sfetnicul său, şi-i spunea :

— Patronio, cunoşti vrajba dintre mine şi un vecin al meu, care e foarte puternic şi cu multă vază ; acum iată că avem amîndoi de gînd să pornim asupra unui tîrg, şi care dintre noi o ajunge primul o să pună stăpînire pe tîrg, iar celălalt o să-l piardă. După cum ştii, eu mi-am şi adunat oamenii şi sînt încredinţat că, cu mila lui Dumnezeu, dacă aş porni într-acolo, m-aş alege cu mare izbîndă şi cinste. Iată însă că mă văd împiedicat s-o fac pentru că s-a potrivit să nu stau prea bine cu sănătatea ; şi cu toate că tîrgul acela e o mare pierdere pentru mine, drept îţi spun că mă simt obidit nu atît din pricina pagubei cît pentru că rămîn mai prejos, iar celălalt se alege cu faima. Încrezîndu-mă deci în tine, rogu-te să-mi spui ce socoteşti că ar fi de făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, cu toate că aveţi cuvînt să vă mîhniţi, aş dori să aflaţi o întîmplare a lui don Pero Meléndez de Valdés, ca să puteţi face întotdeauna cum e mai bine în asemenea împrejurări.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, don Pero Meléndez de Valdés era un cavaler foarte vestit din regatul Léon şi avea obiceiul ca ori de cîte ori i se întîmpla vreun neajuns să zică : „Binecuvîntat fie Domnul, căci tot ce face el e bine făcut".

Iar acest don Pero Meléndez era sfetnic şi om de încredere al regelui din Léon şi unii duşmani de-ai lui,

[1] În legătură cu această pildă, Hermann Knust aminteşte existenţa proverbului spaniol „Poate că ar fi mai bine cu piciorul rupt", care pare să se justifice prin această povestire culeasă desigur din tradiţia orală. Face parte dintre cele cinci povestiri prelucrate de Azorín după don Juan Manuel în lucrarea *Los valores literarios.*

care-l pizmuiau foarte tare, au umblat cu felurite minciuni de l-au ponegrit într-atîta în fața regelui, încît acesta a hotărît să-l ucidă.

Aflîndu-se don Pero Meléndez la casa lui, i-a sosit poruncă de la rege, care trimisese după el. Iar cei ce aveau să-l omoare îl așteptau la vreo jumătate de leghe de acolo. Pornind să încalece ca să se înfățișeze regelui, don Pero Meléndez a căzut pe trepte și și-a rupt piciorul. Iar cînd oamenii care trebuiau să-l însoțească au văzut ce năpastă îl lovise, s-au mîhnit tare și au început a-l cicăli zicîndu-i :

— Ei, don Pero Meléndez, voi, care ziceați mereu că tot ce face Domnul e bine făcut, săturați-vă acum de binele pe care vi l-a făcut Dumnezeu.

Iar el le-a răspuns să fie încredințați că, deși năpasta care-l lovise îi mîhnea tare, aveau să vadă că, de vreme ce Dumnezeu o făcuse, era bine venită. Și orice au mai încercat ei să zică, nu l-au putut clinti din părerea lui.

Cei care-l așteptau ca să-l omoare din porunca regelui, dacă au văzut că nu vine și au aflat ce se întîmplase, s-au înapoiat la rege și i-au spus pricina pentru care nu-i putuseră împlini porunca.

Iar don Pero Meléndez n-a putut multă vreme să încalece ; și în timp ce zăcea el așa betegit, regele a aflat că toate uneltirile ce se urziseră împotriva lui don Pero Meléndez fuseseră numai minciuni și i-a băgat la închisoare pe aceia care i le spuseseră. Apoi s-a dus să-l vadă pe don Pero Meléndez și i-a povestit minciunile ce i le spuseseră despre el și cum poruncise să fie ucis, și i-a cerut iertare pentru greșeala pe care fusese gata s-o săvîrșească împotriva lui și l-a copleșit cu daruri și onoruri ca să-l despăgubească. A poruncit apoi ca cei care născociseră toate acele minciuni să fie judecați și osîndiți în fața lui.

Așa l-a scăpat Dumnezeu pe don Pero Meléndez, pentru că era nevinovat, și s-a dovedit adevărată vorba lui de totdeauna, cum că „tot ce face Dumnezeu este bine făcut".

Iar voi, senior conte Lucanor, să nu vă mîhniți pentru piedica ce vi s-a ivit acum, ci să fiți încredințat în sufle-

tul vostru că tot ce face Dumnezeu este bine făcut; iar dacă o să gîndiți așa, el o să vă împlinească toate cum e mai bine. Dar trebuie să știți că întîmplările sînt de două feluri: una este cînd i se întîmplă omului vreun neajuns în privința căruia poate încăpea chibzuială; alta este cînd i se întîmplă un neajuns în care chibzuiala nu-și are rostul. Iar în neajunsurile unde încape chibzuială, se cuvine ca omul să facă tot ce poate ca să le îndrepte, și nu să lase lucrurile în voia lor, așteptînd să se îndrepte din mila Domnului sau din întîmplare, căci asta ar însemna să-l încerci pe Dumnezeu. Și de vreme ce omul are minte și înțelegere, trebuie să facă tot ce poate pentru a chibzui bine asupra celor ce i se întîmplă; dar în privința lucrurilor unde nu încape chibzuială, trebuie să socotești că, de vreme ce se întîmplă din voia lui Dumnezeu, așa este bine. Și cum ceea ce vi s-a întîmplat este unul din acele lucruri care ne vin din voința lui Dumnezeu, și în privința cărora nu aveți ce chibzui, puneți-vă în minte că, de vreme ce Dumnezeu o face, este bine făcut; iar Dumnezeu o să aibă grijă să împlinească ceea ce vă dorește inima.

Iar contele a socotit că adevăr grăia Patronio și că-l sfătuia de bine, și așa a făcut și a fost spre folosul lui.

Iar don Johán, socotind că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa:

Nu te plînge de ceea ce Domnul ți-o da
Că-i spre binele tău, dac-o fi voia sa.

PILDA A NOUĂSPREZECEA [1]

Despre întîmplarea cu corbii și bufnițele

Într-o zi, contele Lucanor vorbea cu Patronio, sfetnicul său, spunîndu-i precum urmează :

— Patronio, eu sînt în vrajbă cu un om foarte puternic ; iar dușmanul acesta al meu ținea în casa lui pe o rudă și slugă a sa, care îi făcuse mult bine. Într-o bună zi, dintr-o zîzanie ce s-a iscat între ei, dușmanul acela al meu i-a făcut mult rău și l-a înjosit, iar omul ăsta, către care era foarte îndatorat, văzînd răul cu care-l răsplătea și chibzuind cum s-ar putea răzbuna, a venit la mine. Iar eu socotesc că asta îmi este de mare folos, căci el îmi poate deschide ochii și-mi poate arăta cum să-i aduc mai lesne pagubă dușmanului meu. Avînd eu mare încredere în tine și în înțelepciunea ta, rogu-te să mă sfătuiești ce ar trebui să fac în împrejurarea asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, vă spun din capul locului că omul acesta a venit la voi doar cu gîndul să vă înșele ; și ca să aflați ce fel îi este înșelăciunea, aș dori să ascultați ce s-a întîmplat cu bufnițele și corbii.

Iar contele l-a rugat să-i povestească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, corbii și bufnițele erau în mare vrajbă, dar corbii aveau cel mai mult de pătimit. Căci după cum este obiceiul bufnițelor să umble noaptea, iar ziua să stea ascunse în scorburi

[1] Apolog de origine orientală, se găsește în cartea a III-a din *Panciatantra*, care poartă chiar titlul „Războiul dintre Corbi și Bufnițe". Povestirea este mult mai lungă, procedeul descris aici fiind precedat de alte propuneri ale sfetnicilor. Maxima ce servește drept motto apologului este aproape identică cu morala pildei de față. Apologul a trecut din *Panciatantra* în versiunea ei spaniolă, *Kalila și Dimna* (cap. VI). Morala implicită, exprimată fățiș în povestirea orientală, și care se deduce destul de limpede și aici, este utilizarea duplicității față de dușmanii puternici, procedeu care nu-i era de altfel străin nici lui don Juan Manuel.

greu de dibuit, se furișau noaptea prin copacii în care se adăposteau corbii, de-i omorau și făceau prăpăd printre ei. Tot îndurînd corbii atîta urgie, unul din ei, care era foarte înțelept și îndurerat de prăpădul făcut de vrăjmașele lor, bufnițele, s-a sfătuit cu rubedeniile lui și a iscodit în ce chip s-ar putea răzbuna.

Și au pus la cale următoarele : corbii l-au jumulit de pene, lăsîndu-i doar cîteva la aripi ca să poată zburătăci puțin. Și după ce l-au pocit așa, el s-a dus la bufnițe de le-a povestit tot răul și batjocura pe care i-o făcuseră corbii, pasămi-te pentru că îi îndemnase să nu le mai prigonească ; dar, de vreme ce îl batjocoriseră în felul ăsta, el era gata, dacă voiau, să le învețe multe chipuri în care s-ar putea răzbuna pe corbi, făcînd mare prăpăd printre ei.

Auzind bufnițele una ca asta, s-au bucurat mult și au socotit că, cu ajutorul corbului care venise la ele, izbînda le era neîndoielnică, și au început să-l răsfețe și să-i împărtășească toate rosturile și tainele lor.

Era însă între bufnițe o buhă bătrînă, care trecuse prin multe în viața ei și îndată ce a văzut cum stăteau lucrurile cu corbul acela, a priceput înșelăciunea cu care umbla el ; s-a dus deci la căpetenia bufnițelor și i-a spus că era încredințată că corbul acela nu venise decît cu gînduri rele și ca să le afle rosturile, așa că să-l alunge din mijlocul lor. Dar bufnițele n-au vrut să-i dea crezare ; și văzînd buha că n-o credeau, a plecat să caute aiurea vreun loc unde să nu poată da corbii de ea.

Celelalte bufnițe însă și-au pus încrederea în corb. Și îndată ce i-au crescut penele la loc, le-a spus bufnițelor că, de vreme ce putea iar să zboare, o să se ducă să afle pe unde hălăduiau corbii și o să vină apoi să le spună, ca să se adune și să-i nimicească pe toți. Iar bufnițele s-au învoit foarte bucuroase.

Cînd s-a văzut corbul printre ai lui, i-a adunat în număr mare, și cunoscînd acum tot rostul bufnițelor, s-au dus acolo în timpul zilei, cînd ele nu zboară ci stau liniștite și fără teamă și au omorît și au nimicit atîta mulțime, încît au ieșit corbii învingători pentru totdeauna din acel război.

Și toată nenorocirea asta li s-a tras bufnițelor din încrederea pe care i-au arătat-o corbului, vrăjmașul lor din născare.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce știți că omul care a venit la voi este foarte îndatorat dușmanului aceluia al vostru și că vă este vrăjmaș din născare cu întreg neamul lui, vă sfătuiesc să nu-l țineți cu nici un chip pe lîngă voi ; căci puteți fi încredințat că n-a venit decît ca să vă înșele și să vă facă vreun rău. Însă dacă o vrea să vă slujească de departe, în așa fel încît să nu poată dăuna și nici afla nimic despre rosturile voastre, și dacă într-adevăr o să-i facă atîta răutate și atîta ocară acelui dușman al vostru către care este îndatorat, astfel încît să vedeți că nu mai rămîne chip să se poată împăca vreodată cu el, atunci puteți să-l priviți cu încredere, dar numai atîta cît să nu vă poată aduce vreun neajuns.

Iar contele a socotit că sfatul era bun și așa a făcut, și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

În cel ce îndeobște ți-e dușman
Să nu te-ncrezi, căci e în van.

PILDA A DOUĂZECEA [1]

Despre păţania unui rege
cu un om care i-a spus
că-l învaţă alchimia

Într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, a venit la mine un om şi mi-a spus că o să mă ajute să agonisesc multă avere şi faimă, dar că pentru asta trebuie să pun ceva bani de la mine ca să se poată începe treaba, care, cînd va fi dusă la bun sfîrşit, o să aducă de fiecare ban, zece. Deci cu înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să-mi spui ce crezi că e bine să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceţi în împrejurarea asta ce v-ar fi mai cu folos, aş dori să aflaţi ce i s-a întîmplat unui rege cu un om care zicea că se pricepe la alchimie.

Iar contele l-a întrebat cum fusese acea întîmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era odată un mare hoţoman, care poftea grozav să se îmbogăţească şi să scape de viaţa păcătoasă pe care o ducea. Şi a aflat el de un rege cam nechibzuit care se străduia să facă alchimie.

Atunci hoţomanul nostru a luat o sută de galbeni şi i-a pilit, iar din pilitura aceea a făcut împreună cu alte amestecuri o sută de cocoloaşe, şi fiecare cocoloş cîntărea cît un galben şi, pe deasupra, ce mai amestecase el cu pilitura de aur. Apoi a pornit spre oraşul unde se afla regele, s-a îmbrăcat în veşminte cuviincioase, şi-a luat cocoloaşele cu el şi le-a vîndut unui băcan. Băcanul l-a întrebat la ce erau bune cocoloaşele şi hoţomanul i-a spus că la multe lucruri, dar cel mai de seamă era că fără ele nu se putea face alchimie, şi i-a vîndut toate cele o sută de cocoloaşe pe preţ de vreo doi-trei

[1] Pilda este inspirată de înclinaţia foarte răspîndită în acea epocă pentru practicile oculte, dintre care alchimia exercita o deosebită atracţie.

galbeni. Atunci băcanul l-a întrebat cum se numeau cocoloașele acelea, iar hoțomanul i-a spus că le zicea tabardie.

Hoțomanul nostru a petrecut o vreme în orașul acela ca un om foarte cuviincios, spunîndu-le unora și altora, chipurile în mare taină, că se pricepea la alchimie. Vestea asta a ajuns la urechile regelui, care a trimis să-l cheme și l-a întrebat dacă se pricepea la alchimie. Atunci hoțomanul, tot prefăcîndu-se că vrea să se apere și că e neștiutor, pînă în cele din urmă l-a lăsat a înțelege că se pricepea ; însă i-a spus regelui că îl sfătuia ca în treaba asta să nu se încreadă în nimeni pe lume și nici să nu pună la bătaie prea mult din avutul lui, dar că dacă poftea, el putea să-și încerce înainte-i priceperea, ca să-i arate ce știe. Asta i-a plăcut tare mult regelui și a socotit că, potrivit acestor cuvinte, nu mai putea să încapă aici nici o înșelăciune. Atunci omul a cerut să i se aducă lucrurile trebuincioase și care se puteau găsi toate fără greutate, iar printre altele a zis să-i aducă și un cocoloș de tabardie. Și toate cele pe care le ceruse costau doar cîțiva bănuți. Îndată ce au fost aduse și topite sub ochii regelui, a ieșit aur curat de greutatea unui galben. Dacă a văzut regele că din niște nimicuri care costau cîțiva bănuți ieșea un galben, s-a înveselit grozav, socotindu-se cel mai norocos om din lume, și i-a spus hoțomanului care făcuse treaba că îl credea un om foarte de ispravă și să-i arate mai multe.

Atunci hoțomanul i-a răspuns făcînd pe neștiutorul :

— Stăpîne, tot ce-am știut în meșteșugul ăsta v-am arătat, iar de aci înainte puteți să faceți la fel de bine ca și mine ; dar se cuvine să știți ceva, și anume, că dacă ar lipsi vreunul din lucrurile astea, n-o să se poată face aurul. Iar după ce a grăit acestea, s-a închinat în fața regelui și s-a dus acasă.

Îndată regele a încercat să facă singur aur și a pus de două ori atîta amestec și i-a ieșit aur în greutate de doi galbeni. Apoi l-a mai sporit de două ori și i-a ieșit greutatea de patru galbeni ; și cu cît sporea el amestecul, cu atît îi ieșea greutatea mai multor galbeni. Văzînd regele că putea să facă aur cît poftește, a po-

runcit să-i aducă din cele trebuincioase atîta cît să poată face o mie de galbeni. Și s-au găsit de toate afară de tabardie. Dacă a văzut regele că, lipsindu-i tabardia, nu mai putea face aur, a trimis după cel care-l învățase și i-a spus că nu mai putea scoate aur ca înainte. Atunci omul l-a întrebat dacă avea din toate cele pe care i le dăduse în scris și regele i-a răspuns că da, însă că n-avea tabardie.

Atunci hoțomanul i-a spus că oricare din lucrurile acelea ar fi lipsit, nu se putea face aurul, așa cum îl învățase încă de la început. Regele l-a întrebat dacă știa unde se poate găsi tabardie și hoțomanul i-a spus că da. Atunci regele i-a poruncit ca, de vreme ce știa unde s-o găsească, să se ducă să ia și să-i aducă atîta încît să poată face cît aur poftea.

Hoțomanul i-a răspuns că, deși treaba asta o putea face oricine la fel de bine ca el, sau poate chiar mai bine, dacă așa era porunca regelui, se putea duce să aducă, fiindcă prin locurile lui de baștină se găsea berechet. Și i-a făcut regelui socoteala cît avea să-l coste cumpărătura și cheltuielile, de a umflat o mulțime de bănet.

De cum a pus mîna pe bani, pe-aci i-a fost drumul, și n-a mai dat niciodată ochii cu regele. Așa a rămas regele înșelat din pricina nesăbuinței lui. Văzînd el că zăbovea mai mult decît s-ar fi cuvenit, a trimis slugile după vreo veste la el acasă. Dar acolo n-au găsit nimic altceva decît o răcliță închisă ; și deschizînd-o, au dat de un răvaș în care sta scris așa :

„Aflați că nu există pe lume nici o tabardie ; și mai aflați că v-am înșelat, iar cînd v-am spus că o să vă îmbogățesc, ar fi trebuit să-mi răspundeți s-o fac întîi pentru mine, că doar atunci o să mă credeți".

Peste cîteva zile, niște oameni rîdeau și petreceau scriind numele tuturor celor pe care-i cunoșteau, și cum era felul fiecăruia, și ziceau : îndrăzneți sînt cutare, bogați, cutare și cutare, cu judecată, cutare și cutare, înșirînd mai departe însușirile bune și rele. Iar cînd au ajuns la cei nechibzuiți, l-au scris și pe rege. Aflînd regele de treaba asta, a trimis să-i aducă la el și i-a încredințat că n-avea să le facă nici un rău, dar că

voia să știe de ce l-au scris drept om nechibzuit. Iar aceia i-au răspuns că din pricină că dăduse atîta bănet unui străin despre care nu știa ce hram poartă.

Atunci regele le-a spus că greșiseră, și că dacă omul care plecase cu banii avea să se întoarcă, el n-are să mai treacă drept nechibzuit. Iar ei au răspuns că, în ce-i privea, n-aveau nimic de pierdut la socoteală, căci dacă omul acela avea să vină înapoi, o să-l șteargă pe rege din opisul lor și o să-l treacă pe el.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă nu vreți să fiți privit drept un om nechibzuit, să nu vă aruncați banii voștri pe ceva nesigur, într-atîta încît să aveți de ce vă căi apoi dacă o să-i pierdeți din pricina nădejdii că o să trageți mare folos, cînd acesta e îndoielnic.

Iar contelui i-a plăcut sfatul și așa a făcut, și a fost spre binele lui.

Și văzînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Nu-ți pune-n joc prea mult din avuție
La sfatul celuia ce-ndură sărăcie.

PILDA A DOUĂZECI ȘI UNA [1]

Despre întîmplarea unui rege tînăr cu un filozof preaînțelept, în grija căruia îl lăsase părintele său

Altă dată, contele Lucanor grăi către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, întîmplarea a făcut să am o rudă la care țineam foarte mult, iar ruda aceea a mea a murit și a lăsat un copil de vîrstă fragedă, iar pe băiatul acesta îl cresc eu acum. Și atît din pricina dragostei și recunoștinței pe care o purtam părintelui său, cît și pentru că mă gîndesc că o să-mi fie un sprijin de nădejde cînd o veni vremea, îl cresc cu mare grijă și știe Dumnezeu că-l iubesc ca pe copilul meu. Dar cu toate că băiatul este cuminte și nădăjduiesc că o da Dumnezeu să iasă bărbat vrednic, mă gîndesc că tinerețea îi amăgește adesea pe copilandri abătîndu-i de la calea cea bună ; iată de ce, tare aș vrea ca vîrsta asta să nu-l amăgească prea mult pe băiat. Te rog așadar, cu înțelepciunea ta, să mă înveți în ce chip să potrivesc lucrurile pentru ca feciorul ăsta să facă așa cum o fi mai prielnic pentru el și pentru rosturile lui.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteți îngriji de rostul băiatului așa cum socotesc eu că ar fi mai bine, mult aș dori să aflați ce s-a întîmplat cu un filozof preaînțelept și cu un rege nevîrstnic, învățăcelul său.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

[1] Poveste de origine orientală, se regăsește într-o formă destul de asemănătoare în romanul *Histoire de Gil Blas de Santillane* (1715, cartea VIII, cap. 15) a lui Lesage, situat în Spania, despre care autorul avea informații bogate. Povestea este cunoscută la noi din culegerea *1001 de nopți* despre a cărei pătrundere și răspîndire am amintit într-o notă anterioară (pilda 2). Merită să fie relevată aici justețea observațiilor pedagogice legate de psihologia tineretului și de raporturile cu oamenii maturi.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un rege avea un fecior şi l-a dat să i-l crească un filozof în care avea mare încredere ; iar cînd a murit regele, urmaşul său la domnie era încă în vîrstă fragedă. Şi l-a crescut filozoful acela pînă cînd a împlinit cincisprezece ani. Dar atunci, intrînd el în vîrsta tinereţii, a început să nesocotească sfatul celui care-l crescuse şi s-a luat după alţi sfetnici tineri pe care îndatorirea faţă de el nu-i lega într-atîta încît să se străduiască a-l feri de rele. Chivernisind el treburile în felul ăsta, în scurtă vreme a ajuns pînă acolo încît şi purtările şi apucăturile lui, precum şi treburile pe care le cîrmuia, toate se înrăutăţiseră. Iar oamenii cîrteau nemulţumiţi de felul cum regele cel tînăr îşi prăpădea viaţa şi ţara. Văzînd filozoful care-l crescuse că treburile mergeau din rău în mai rău, se simţea tare mîhnit şi îngrijorat şi nu ştia ce să mai facă, fiindcă adesea încercase să-l îndrepte cu vorba bună, cu rugăminţi, ba chiar cu mustrări, dar nimica nu izbutise, căci tinereţea îi sucea minţile. Dacă a văzut filozoful că alt chip nu era să-şi facă povaţa ascultată, a pus la cale ceea ce veţi auzi îndată.

A început deci filozoful să arunce vorba pe ici pe colo prin palat, cum că era cel mai dibaci augur din lume. Iar dacă atîţia oameni au auzit lucrul ăsta, a ajuns să-l afle şi regele cel nevîrstnic. Şi de cum a aflat, l-a şi întrebat pe filozof dacă se pricepea într-adevăr să desluşească graiul păsărilor aşa de bine cum se zvonea. Iar filozoful s-a prefăcut mai întîi că n-are habar de una ca asta, dar pînă la urmă a mărturisit că era adevărat, însă nu trebuia s-o ştie nimeni pe lume. Şi cum tineretul e dornic să afle şi să încerce de toate, regele, care era încă necopt, a poftit grozav să vadă cum citea filozoful semnele păsărilor ; şi cu cît îl amîna filozoful, cu atîta rîvnea regele mai mult să afle şi a tot stăruit pînă ce s-au învoit să plece amîndoi într-o zi la revărsatul zorilor aşa încît să nu-i ştie nimeni.

Au pornit-o aşadar dis-de-dimineaţă, iar filozoful a apucat spre o vale pe unde erau nişte sate părăsite. După ce au străbătut cîteva, au văzut o cioară care cîrîia într-un copac. Regele i-a arătat-o filozofului şi acesta s-a prefăcut că îi înţelege graiul.

Atunci a început altă cioară să cîrîie în alt copac, și au tot dus-o așa, cîrîind cînd una, cînd alta. După ce le-a ascultat filozoful o bucată de vreme, s-a pornit să plîngă amarnic, să-și sfîșie veșmintele, jelindu-se cît îl țineau puterile.

Cînd a văzut regele cel tînăr una ca asta, s-a înspăimîntat foarte și l-a întrebat pe filozof ce-l apucase. Dar el i-a dat a înțelege că nu voia să spună. Însă după multe stăruințe i-a spus cum că mai bine n-ar fi apucat să trăiască ziua aceea, căci nu numai oamenii, dar și păsările înțelegeau că din pricina nechibzuinței lui își dusese la pierzanie și țara, și cîrmuirea, și viața lui netrebnică. Atunci regele cel tînăr l-a întrebat de ce grăia astfel. Iar filozoful i-a spus așa : că cele două ciori se învoiseră să cunune pe feciorul uneia cu fata celeilalte ; și că prima cioară care grăise, îi spusese celeilalte că, de vreme ce se învoiseră de atîta timp să-i cunune, era bine s-o facă. Iar cealaltă cioară îi răspunsese că într-adevăr, așa le-a fost învoiala, dar că acum ajunsese mai bogată decît ea căci, mulțumită lui Dumnezeu, de cînd domnea regele cel tînăr se pustiiseră toate satele din valea aceea și în casele rămase de izbeliște găsea mulțime de șerpi și șopîrle și broaște și alte asemenea jivine care mișună prin locurile pustii, așa că avea acum hrană mult mai bună decît înainte și că prin urmare cununia nu mai era potrivită. Cînd a auzit cioara cealaltă una ca asta, a început să rîdă și i-a răspuns că era o proastă dacă din asemenea pricină voia să strice încuscrirea, căci dacă i-o da Dumnezeu zile regelui de acum, în scurtă vreme o să ajungă ea și mai bogată decît dînsa, căci foarte curînd o să rămînă pustie și valea în care hălăduia ea, unde erau de zece ori mai multe sate decît în astălaltă, și prin urmare nu mai avea de ce să strice înțelegerea ; așa că au căzut amîndouă la învoială să pregătească nunta pe dată.

Cînd a auzit regele cel tînăr acestea, s-a mîhnit foarte și a început să priceapă că din vina lui i se pustia moșia. Iar filozoful, văzînd mîhnirea și îngrijorarea care-l cuprinsese și că se simțea îndemnat să-și îndrepte cîrmuirea, i-a dat multe sfaturi bune, așa încît în scurtă vreme și-a îndreptat atît rosturile vieții lui cît și acelea ale țării

Iar voi, senior conte, dacă-l creşteţi pe băiatul ăsta dorind să-l îndrumaţi în rosturile lui, căutaţi vreun chip în care prin pilde, ori prin cuvinte meşteşugite şi ispititoare să-l faceţi să înţeleagă ce este spre binele lui, dar pentru nimic în lume să nu-l asupriţi cu pedepse şi mustrări căutînd să-l îndreptaţi. Căci pornirea mai tuturor copilandrilor este aşa făcută încît ajung să nu-l mai poată suferi pe cel care-i pedepseşte, mai cu seamă dacă e un om cu purtări alese, căci li se pare că o face din dispreţ, nepricepînd cît de mult se înşeală ; căci nu se află prieten mai bun pe lume pentru un tînăr, decît acela care îl mustră ca să-l ferească de rele, dar ei nu înţeleg aşa, ci i-o iau în nume de rău. Iar dacă s-ar întîmpla să ajungeţi la asemenea neînţelegere, ar fi apoi spre răul amîndurora.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio, şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Şi cum lui don Johán i-a fost foarte pe plac pilda aceasta, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa :

Pe tînăr cu asprime nicicum să-l pedepseşti,
Ci tot cu vorbă bună cată să-l sfătuieşti.

PILDA A DOUĂZECI ȘI DOUA [1]

Despre păţania leului şi a taurului

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, spunîndu-i aşa :

— Patronio, eu am un prieten foarte bogat şi de neam ales, la care pînă acum n-am văzut decît fapte frumoase, dar iată că unii îmi spun că dragostea lui pentru mine n-ar mai fi atît de cinstită ca înainte şi că umblă chiar cu uneltiri împotriva mea. De aceea pe mine mă muncesc două griji : pe de o parte mă tem de el, iar pe de alta mă tem că, dacă o să înţeleagă că am intrat la bănuială şi că mă feresc de el, o să facă şi el acelaşi lucru şi în chipul ăsta bănuiala şi dezbinarea dintre noi o să tot sporească pînă ce vom ajunge să ne învrăjbim. Şi încrezîndu-mă eu mult în cuvîntul tău, rogu-te să mă sfătuieşti ce crezi că ar fi mai nimerit să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să vă puteţi păzi de asta, mult aş dori să aflaţi ce s-a întîmplat cu leul şi cu taurul.

Iar contele îl rugă să-i istorisească acea întîmplare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, leul şi taurul erau foarte buni prieteni şi cum amîndoi sînt animale mari şi puternice, ajunseseră domni şi stăpîni peste toate celelalte dobitoace ; căci cu ajutorul taurului, leul ţinea în puterea lui toate dihăniile mîncătoare de carne ; iar taurul, cu ajutorul leului, ţinea în puterea lui toate dobitoacele care pasc iarbă. Cînd au înţeles celelalte animale că leul şi taurul le ţineau în puterea lor pentru că se ajutau unul pe altul, şi au văzut că din asta li se trăgeau

[1] Vechi apolog de origine orientală, deschide ciclul de povestiri din *Panciatantra* (cartea I) sub titlul „Dezbinarea prietenilor" ; intermediarii perfizi care seamănă discordia sînt doi şacali din al căror nume a derivat titlul *Kalila şi Dimna* al versiunilor ulterioare răspîndite în Europa. Istorisirea de faţă prezintă unele deosebiri faţă de originalul oriental, dar în esenţă morala este aceeaşi.

multe neajunsuri și asupriri, s-au sfătuit între ele cum să facă să scape de asemenea pacoste.

Și s-au dumirit ele că, dacă ar stîrni dezbinare între leu și taur, ar scăpa de asuprirea în care-i țineau ei cu puterea lor. Și cum vulpoiul și berbecul aveau mai multă trecere la leu și la taur decît celelalte dobitoace, pe ei i-au menit să se străduiască cum s-or pricepe mai bine ca să-i dezbine. Iar vulpoiul și berbecul au răspuns că se vor strădui din toate puterile să împlinească voia dobitoacelor.

Vulpoiul, care era sfetnicul leului, i-a spus ursului, cel mai vînjos și puternic după leu dintre toate dihăniile mîncătoare de carne, să-i șoptească leului cum că se teme că taurul umblă să găsească vreun chip în care să-i pricinuiască neajunsuri ; că zvonul îi ajunsese de cîteva zile la ureche și, cu toate că s-ar putea să nu fie adevărat, el să fie cu luare aminte.

Aceleași vorbe le-a spus berbecul, care era sfetnicul taurului, calului, cel mai puternic dobitoc dintre toate cele care pasc iarbă.

Iar ursul și calul au strecurat la rîndul lor știrea leului și taurului. Și cu toate că leul și taurul n-au crezut cu tot dinadinsul una ca asta, ba chiar i-a cuprins oarecum bănuiala că cei mai de soi din neamul lor și dintre soții lor le-o spuneau ca să semene vrajbă între ei, tot le-a intrat un ghimpe în inimă. Așadar s-au sfătuit fiecare în parte cu vulpoiul și berbecul, ciracii lor.

Iar aceștia le-au spus așa : că deși s-ar putea ca ursul și calul să le-o fi spus cu vreun gînd fățarnic și viclean, tot era bine ca de acum înainte să fie cu băgare de seamă, și leul și taurul, la tot ce or spune și face, și să-și cumpănească purtarea după cele ce or vedea.

Și iată așa a sporit bănuiala dintre leu și taur. De cum au înțeles dobitoacele că cei doi se privesc cu bănuială, au început să le spună mai pe față că fiecare din ei se ferea de celălalt, și că lucrul nu putea avea altă pricină decît gîndurile rele pe care le tăinuiau în cugetul lor.

Vulpoiul și berbecul, ca niște sfetnici fățarnici ce erau, căutînd doar să le fie lor bine și uitîndu-și de credința pe care se cuvenea s-o poarte stăpînilor lor, în loc să le

deschidă ochii, i-au înșelat umblînd cu tot felul de tertipuri, pînă ce dragostea dintre leu și taur s-a prefăcut cu totul în dezbinare. Dacă au văzut dobitoacele așa, au început să-și ațițe căpeteniile pînă ce le-au făcut să se ia la harță și, prefăcîndu-se fiecare că-și apără căpetenia, se păzeau unele pe altele și făceau să se întoarcă tot răul asupra leului și taurului.

Iar sfîrșitul zavistiei a fost așa : că deși leul i-a făcut taurului mai mult rău și mai multă stricăciune știrbindu-i mult puterea și fala, a rămas atît de văduvit de putere, încît de atunci înainte n-a mai putut niciodată să domnească asupra dobitoacelor și nici să le stăpînească așa cum era învățat, fie ele din neamul lui ori din alte neamuri. Așadar, pentru că leul și taurul n-au priceput că mulțumită dragostei și sprijinului pe care fiecare îl afla la celălalt erau ei temuți și atotputernici peste toate animalele, și pentru că nu și-au păstrat prielnica frăție dintre ei și n-au știut să se păzească de sfaturile rele ale celor ce voiau să scape de stăpînirea lor ca să pună stăpînire pe ei, au ieșit leul și taurul atît de rău din acea zavistie încît, așa cum înainte le ținuseră ei pe toate în puterea lor, au ajuns ei să fie în puterea celorlalte.

Iar voi, senior conte Lucanor, păziți-vă ca nu cumva cei care vă strecoară asemenea bănuială asupra prietenului vostru, să n-o facă cu gînd să vă împingă la cumpăna la care i-au dus dobitoacele pe leu și pe taur. Drept care, eu vă sfătuiesc ca, dacă acel prieten al vostru este cu adevărat om cinstit și ați aflat la el întotdeauna numai purtări vrednice și cinstite și v-ați încrezut în el așa cum te încrezi într-un fiu sau într-un frate bun, să nu credeți nimic din ce vi s-o spune împotriva lui, ba chiar vă îndemn să-i spuneți tot ce vi se șoptește despre el și atunci o să vă spună și el ce i s-a șoptit despre voi. Iar celor care au umblat să urzească asemenea vicleșug să le faceți strașnică mustrare ca să nu mai îndrăznească vreodată să încerce. Dar, dacă prietenul vostru nu este așa cum ziceam, ci este din aceia vremelnici, sau întîmplători, sau de nevoie, cu un asemenea prieten să vă păziți întotdeauna a zice ori a face ceva din care să înțeleagă că pornește de la voi vreo bănuială ori vreo uneltire împotriva lui și să închideți ochii la unele greșeli ale sale ; căci

în nici un chip nu vi s-ar putea întîmpla pe negîndite și fără să fi avut un semn sigur vreun neajuns așa de mare cum ar fi dezbinarea pricinuită de uneltiri și vicleșuguri ca acelea arătate mai sus. Însă acelui prieten să-i arătați mereu cu vorba bună că, așa cum vă prinde vouă bine sprijinul lui, tot așa îi prinde și lui bine al vostru. Primul lucru îl împliniți făcîndu-i bine și arătîndu-i bunăvoință, fără să cădeți la bănuieli neîntemeiate ori să plecați urechea la vorbele celor haini și închizînd ochii la unele greșeli ale lui ; iar celălalt lucru îl împliniți arătîndu-i că, așa cum vă prinde vouă bine sprijinul său, tot așa îi prinde și lui bine al vostru. În felul acesta, dragostea dintre voi o să dăinuiască și o să fiți feriți de a cădea în greșeala în care au căzut leul și taurul.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul lui Patronio și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Nu-ți pierde un prieten priincios
Pentru scorneala unui mincinos.

PILDA A DOUĂZECI ȘI TREIA [1]

Despre ceea ce fac furnicile
ca să-și țină zilele

Altă dată, contele Lucanor grăia către Patronio, sfetnicul său, în chipul acesta :

— Patronio, mulțumită lui Dumnezeu, sînt destul de bogat și unii mă îndeamnă ca, de vreme ce-mi dă mîna, să nu mai am altă grijă decît să mă desfăt, să mănînc, să beau și să huzuresc, căci ceea ce am îmi ajunge cîte zile oi trăi, ba chiar și ca să las destulă moștenire copiilor mei. Acuma te rog să mă povățuiești cu înțelepciunea ta ce crezi că trebuie să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, drept este că desfătările și huzurul sînt bune, dar ca să faceți așa cum este mai bine, aș dori să aflați ce face furnica pentru a-și ține zilele.

Iar contele l-a poftit să-i spună și Patronio a zis așa :

— Senior conte Lucanor, bine știți cît de mărunțică este furnica și ar părea firesc să nu aibă prea multă minte ; dar vedeți că în fiecare an la vremea secerișului, ele ies din furnicare și cutreieră ariile și adună cît mai multe grăunțe pe care le aduc la mușuroaiele lor. Iar cînd cade prima ploaie, le scot afară, și oamenii zic că le scot ca să le zvînte, dar vorbesc în dodii, căci adevărul e altul. După cum bine știți, furnicile își scot întîia dată grăunțele din furnicare la prima ploaie, cînd începe și iarna ;

[1] Viața furnicilor a trezit încă din antichitate interes și reflexii. Amănuntele relatate aici se găsesc în *Naturalis historia* (cart. XI, cap. 36) a lui Pliniu cel Bătrîn, precum și în fabulele esopice, intrînd însă în patrimoniul de idei comun mai tuturor popoarelor.

Regăsim pilda micilor viețuitoare și în cărțile populare românești, unde apare în *Istoria și pildele lui Esop* (cap. 86), cu explicația, combătută aici, că furnicile își scot iarna grăunțele la uscat. Apare, de asemenea, mai pe larg și în sensul celor explicate de don Juan Manuel, în *Floarea darurilor* (cap. 13) pentru a ilustra virtutea înțelepciunii.

dacă ele s-ar apuca să le scoată la uscat de fiecare dată cînd plouă, mult ar mai avea de furcă și nici soare destul n-ar avea ca să le usuce, căci iarna soarele se arată prea rar ca să le poată zvînta.

Adevărata pricină pentru care își scot ele grăunțele la prima ploaie, este aceasta : ele adună în mușuroiul lor atîtea grăunțe cîte pot să încapă și nu se îngrijesc de altceva decît să care cît mai mult. După ce le-au pus la adăpost, socotesc că au de ajuns ca să-și țină zilele vreme de un an. Cînd vine ploaia, grăunțele se udă și încep să încolțească ; atunci ele pricep că dacă grăunțele o să încolțească mai departe în furnicarul lor, în loc să se înfrupte din ele, o să piară înăbușite de acele bucate care au să ajungă o pacoste. Atunci le scot afară și mănîncă colțul ieșit din fiecare sămînță, lăsînd grăunța întreagă. După aceea, oricît ar mai ploua ea nu mai poate încolți și au de mîncare din ele tot anul.

Și o să mai vedeți cum, măcar că au hrană cîtă le trebuiește, ori de cîte ori e vreme bună, se apucă să care toate ierbușoarele pe care le găsesc. Iar asta o fac pentru că se tem că n-o să le ajungă cît au, și de vreme ce tot le prisosește timpul, nu se îndură să stea degeaba și nici să irosească zilele pe care li le-a dat Dumnezeu, cînd le-ar putea petrece cu folos.

Iar dacă furnica cea mărunțică are atîta minte și se străduiește atît ca să-și țină zilele, voi, senior conte, se cuvine să vă gîndiți că nu este un lucru înțelept pentru nimeni, și mai puțin pentru cei care au a-și respecta rangul și a cîrmui mulțime de oameni, să poftească doar să mănînce din cele agonisite ; căci să fiți încredințat că oricît ar fi avuția de mare, dacă tot iei zi de zi și nu pui nimic la loc, n-are să poată ține mult, ba în cele din urmă duce la mare umilință și la multă inimă rea. Iată deci ce vă sfătuiesc eu : dacă poftiți să mîncați și să huzuriți, s-o faceți păstrîndu-vă averea și rangul și chibzuind și socotind cum să agonisiți cele trebuincioase ; căci dacă mult o să aveți și bine o să voiți a petrece, destule prilejuri o să găsiți pentru a cheltui așa încît să vă facă cinste.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul lui Patronio, și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Și fiindcă lui don Johán i-a plăcut pilda aceasta, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Nu risipi tot ce-ai agonisit
Trăiește așa încît să mori slăvit.

PILDA A DOUĂZECI ȘI PATRA [1]

Despre întîmplarea unui rege
care a pus la încercare
pe cei trei fii ai săi

Într-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, și i-a spus așa :

— Patronio, în casa mea cresc mulți feciori de neam mare sau mai puțin mare și văd la ei multe și ciudate purtări. De aceea te rog să-mi spui, cu înțelepciunea ta, în ce chip crezi că aș putea să cunosc care din ei va ieși bărbat mai destoinic.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, anevoios lucru este a răspunde la întrebarea pe care mi-o puneți căci nu se poate ști fără greș nimic din ce va să fie și de aceea nu se poate ști fără greș nici cum va să fie lucrul pe care l-ați întrebat ; se poate afla însă cîte ceva după semnele care se arată la acești tineri, atît din cele lăuntrice cît și din cele care se văd. Iar cele care se văd sînt trăsăturile feței și înfățișarea chipeșă și culoarea și croiala trupului și a mădularelor, căci prin acestea se arată și semnele alcătuirii măruntaielor mai de seamă, cum sînt inima, creierii și ficatul. Dar cu toate semnele acestea, nu se poate ști fără greș ; fiindcă rareori se întîmplă ca într-un lucru toate semnele să se potrivească între ele, căci unele arată într-un fel, iar altele tocmai dimpotrivă ; dar cel mai adesea, după cum se arată semnele, așa ies și faptele.

Iar semnele cele mai sigure sînt acelea ale feței, mai cu seamă ochii, și înfățișarea chipeșă de asemeni, căci

[1] Subliniem aici tendința atestată de folclorul multor popoare, de a acorda o preferință marcată mezinului, în ciuda drepturilor primilor născuți. În plus, pilda de față se încadrează în vasta literatură bazată pe „punerea la încercare" a virtuților, care pare să fie de tradiție orientală. A se vedea pentru cele de mai sus comentariile lui L. Șăineanu din vasta lucrare „Basmele române în comparație cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice."

rareori te pot înșela. Și să nu socotiți că om chipeș înseamnă frumos la chip, căci mulți sînt frumoși ca o cadră, dar nu sînt bărbați chipeși, iar alții care par a fi urîți, sînt chipeși pentru că arată bărbăție.

Iar croiala trupului și a mădularelor este semnul alcătuirii făpturii și arată dacă omul o să fie voinic sau plăpînd. Dar dacă croiala trupului și a mădularelor arată asemenea lucruri, nu arată fără greș cum o să fie faptele, căci acestea sînt semne, și cînd zic semne înțeleg că nu sînt lucruri neîndoielnice, fiindcă semnul este întotdeauna un lucru care arată ce ar trebui să fie, dar nu înseamnă neapărat că așa și este în toate privințele. Acestea sînt așadar, semnele din afară, care sînt întotdeauna nesigure, pentru a afla ceea ce m-ați întrebat. Dar ca să puteți cunoaște pe tinerii aceștia după semnele lăuntrice, care sînt întrucîtva mai sigure, aș dori să aflați cum și-a încercat odată un rege maur pe cei trei feciori ai săi, pentru a vedea care din ei o să fie cel mai destoinic.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un rege maur avea trei feciori și pentru ca părintele lor să poată hotărî singur care din ei să-i urmeze la domnie, cînd a îmbătrînit, supușii lui i-au făcut rugăminte să le arate pe acela care poftea el să se urce pe tron după el. Iar regele le-a spus că peste o lună de zile avea să le dea răspuns.

După vreo opt-zece zile i-a spus într-o seară feciorului cel mare că a doua zi dis-de-dimineață voia să se plimbe călare, iar el să-l însoțească. A doua zi, coconul a venit la rege, dar nu chiar atît de dimineață cum îi spusese părintele său. Cînd l-a văzut, regele i-a spus că voia să se îmbrace, așa că să ceară să-i aducă veșmintele. Coconul i-a spus cămărașului să aducă veșmintele și slujitorul l-a întrebat care anume veșminte poftea. Atunci coconul s-a întors la rege și l-a întrebat ce veșminte poftea să-i aducă. Regele i-a răspuns că giubeaua, iar el s-a întors la cămăraș și i-a spus că regele poftește giubeaua. Atunci slujitorul l-a întrebat cu ce mintean anume voia s-o îmbrace, și coconul s-a înors iar la rege ca să-l întrebe. Și așa a făcut pentru fiecare veșmînt, tot ducîndu-se și întorcîndu-se să întrebe, pînă ce s-au adunat

cele trebuincioase. Atunci a venit cămărașul de l-a îmbrăcat și l-a încălțat pe rege.

Cînd a fost regele gata îmbrăcat și încălțat, l-a trimis pe cocon să poruncească să-i aducă calul, și el i-a spus rîndașului de la grajd să-l aducă, iar rîndașul l-a întrebat pe care anume. Atunci coconul s-a întors iar la rege și la fel a făcut și cu șaua, cu frîul, cu spada și cu pintenii, și pentru toate cele trebuincioase călăritului s-a tot dus să-l întrebe pe rege.

După ce au fost toate pregătite, regele i-a spus coconului că nu mai putea să încalece, așa că să pornească singur prin cetate și să ia aminte la toate cîte le-o vedea, ca să i le poată spune.

Coconul a încălecat pe cal și a plecat însoțit de toți dregătorii curții, cu alai de trîmbițe, tobe și restul meterhanelei. A umblat cît a umblat prin cetate și, cînd s-a înapoiat, l-a întrebat regele ce gîndea despre cele văzute Coconul i-a răspuns că toate i se păreau bune, numai că meterhaneaua făcea mare larmă.

După alte cîteva zile i-a poruncit regele feciorului cel mijlociu să vină la el a doua zi dis-de-dimineață, iar coconul a făcut precum îi spusese. Atunci regele l-a pus la toate încercările la care îl pusese și pe fratele lui mai mare, iar coconul toate le-a împlinit și a spus că toate i se păreau bune, întocmai ca și fratele cel mare.

După alte cîteva zile i-a poruncit și mezinului să plece cu el dis-de-dimineață. Și s-a sculat coconul cu noaptea în cap, înainte de a se fi trezit regele, și l-a așteptat să se scoale, și atunci i s-a închinat cu toată supunerea cuvenită. Iar regele i-a poruncit să trimită după veșminte. Atunci coconul l-a întrebat ce veșminte poftea, și dintr-o dată l-a întrebat despre toate cîte îi trebuiau ca să se îmbrace și să se încalțe, și s-a dus de i le-a adus. Și n-a lăsat pe alt slujitor să-l grijească, ci a făcut-o cu mîna lui, arătînd că se socotea norocit dacă regelui, tatăl său, îi era pe plac ori de folos ceea ce putea el să facă și că, de vreme ce era părintele lui, drept și cuviincios era să-l slujească și să-l cinstească pe cît îi stătea în puteri.

Cînd a fost gata îmbrăcat și încălțat, regele i-a poruncit coconului să ceară calul. Iar el l-a întrebat ce cal poftea, cu ce șa, cu ce frîu, cu ce spadă, și așa a

făcut cu toate celelalte lucruri trebuincioase călăritului, întrebîndu-l pe cine poftea să ia cu dînsul, și așa pentru toate cîte mai trebuiau. Și nu l-a întrebat decît o singură dată, iar după aceea pe toate le-a făcut, le-a adus și le-a pregătit așa cum poruncise regele.

Cînd au fost toate gata, regele i-a spus că nu mai poftea să încalece și l-a trimis să colinde el călare și să-i povestească ce văzuse. Iar coconul a încălecat și a plecat cu tot alaiul care-i însoțise și pe ceilalți frați ; dar nici el, nici vreunul din frații lui și nimeni altul nu știa de ce face regele acestea.

De cum a pornit, coconul a poruncit să i se arate toată cetatea, cu toate ulițele, și visteria domnească, și a întrebat cîte moschei erau și cîți nobili erau în cuprinsul cetății și cîți oameni trăiau într-însa. Apoi a ieșit afară din cetate și a poruncit să se adune acolo toți oștenii călări sau pedestrași și i-a pus să se întreacă și să-i arate toate jocurile lor oștenești, iar apoi a cercetat zidurile, turnurile și întăriturile cetății. Iar dacă le-a văzut pe toate, s-a înapoiat la regele, tatăl său.

Pînă să ajungă el se făcuse foarte tîrziu. Iar regele l-a întrebat despre cele văzute și coconul i-a spus că dacă nu i-ar fi cu supărare, i-ar arăta ce gîndea el despre toate cîte le văzuse. Atunci regele i-a dat binecuvîntarea și i-a poruncit să-i spună ce gîndește. Și coconul a grăit așa : că măcar că era un rege foarte bun, parcă nu era chiar atît de bun cum s-ar fi cuvenit, căci de vreme ce avea atîta mulțime de oameni vrednici, și atîta întindere de moșii și atîta avuție, dacă ar fi fost cu adevărat un rege foarte bun și și-ar fi dat silința, toată lumea ar fi trebuit să fie a lui.

Iar regelui i-a plăcut mult mustrarea pe care i-o făcuse coconul. Și cînd s-a împlinit sorocul la care trebuia să dea răspuns supușilor săi, le-a spus că li-l hărăzea pe mezin drept rege.

Iar această alegere a făcut-o după semnele pe care le văzuse la mezin și la ceilalți doi. Și cu toate că l-ar fi vrut ca rege mai degrabă pe unul din ceilalți, a socotit că nu era lucru înțelept, văzînd el cum erau aceia și cum era mezinul.

Iar voi, senior conte, dacă vreți să aflați care din tineri va fi mai destoinic, să luați aminte la asemenea lucruri și în chipul ăsta o să puteți înțelege cîte ceva și poate chiar destul de bine ce se va alege de copilandrii aceștia.

Iar contelui i-au fost foarte pe plac spusele lui Patronio.

Și socotind don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Din fapte și purtări vei dibui
Care din tineri mai vrednic va fi.

PILDA A DOUĂZECI ŞI CINCEA [1]

Despre întîmplările contelui de Provenţa şi cum a scăpat de captivitate mulţumită sfatului pe care i l-a dat Saladin

Odată, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, un vasal al meu mi-a spus zilele trecute că vrea să-şi mărite o rubedenie şi că, aşa cum era ţinut el să mă povăţuiască cu cît mai multă pricepere, tot asemenea mă ruga ca în împrejurarea asta să-l sfătuiesc şi eu cum aş crede că i-ar prinde mai bine, şi mi i-a înşirat pe toţi cîţi o peţeau. Acum, pentru că aş dori ca omul ăsta s-o brodească bine, şi cum ştiu că eşti foarte priceput în asemenea lucruri, rogu-te să-mi spui ce crezi în privinţa asta, ca să-i pot da un sfat care să-i fie de folos.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să puteţi sfătui bine pe oricine ar vrea să-şi mărite vreo rudă, aş dori mult să aflaţi întîmplarea contelui de Provenţa cu Saladin, sultanul Babiloniei.

Iar contele Lucanor l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cîndva un conte în Provenţa, care era un om tare bun şi dorea din toată inima să se poarte în aşa fel încît Domnul să se milostivească de sufletul lui şi să-i hărăzească fericirea

[1] Nenumărate sînt poveştile legate de numele lui Saladin (Salah ad-Dîn, 1137—1193), ale cărui virtuţi au fost apreciate chiar şi de vrăjmaşii lui cruciaţi, contribuind la crearea figurii lui legendare, celebră în Europa nu pentru izbînzile militare, ci pentru calităţile sufleteşti şi intelectuale. Episodul de faţă a fost dramatizat de Lope de Vega.

Merită atenţie pledoaria finală a lui Patronio în favoarea virtuţii, privită ca o calitate mai de preţ decît numele, rangul şi averea, în plină orînduire feudală, bazată în primul rînd pe ierarhia socială. Ideea începea să-şi facă loc pretutindeni în Europa, şi cam în aceeaşi perioadă, Dante susţinea în Italia prioritatea nobleţei de caracter faţă de nobleţea de sînge. Acelaşi aspect este subliniat şi de Calderón, care reia subiectul în piesa *La pobreza estimada*.

raiului, făcînd fapte care să aducă cinste numelui și rangului său. Și ca să poată împlini asemenea lucru, a luat cu sine mare mulțime de oameni înarmați și a plecat la Locurile Sfinte de peste mare, punîndu-și în minte că orice i s-ar întîmpla, va fi spre norocul lui, căci i-ar veni fiind el în slujba lui Dumnezeu. Iar căile Domnului sînt minunate și neștiute și adesea socoate El că se cuvine să-și pună la încercare credincioșii ; iar dacă ei știu să îndure acea încercare, Dumnezeu are grijă ca întotdeauna năpasta să fie spre cinstea și folosul celui încercat. Din această pricină a socotit Domnul nostru că se cuvenea să-l ispitească pe contele de Provența și l-a făcut să cadă în mîinile Sultanului.

Și cu toate că era prinsul lui, cunoscînd Saladin vrednicia contelui, se purta foarte bine cu el și-l ținea în mare cinste, și toate lucrurile însemnate pe care le avea de făcut, le făcea așa cum îl povățuia el. Iar contele îl povățuia atît de bine și Sultanul avea atîta încredere în el, încît, cu toate că era prins, se bucura de mare trecere și putere și era slujit în tot cuprinsul țării lui Saladin, așa cum ar fi fost și în țara lui.

Cînd plecase contele de pe meleagurile sale, lăsase o copilă de vîrstă fragedă. Dar zăbovise atîta în captivitate, încît fata ajunsese la vremea măritișului, iar contesa, soția lui, și neamurile sale i-au trimis vorbă contelui despre toți feciorii de rege și alți bărbați de neam mare care o peteau.

Într-o bună zi, venind Saladin să se sfătuiască cu contele, după ce au pus la cale cele pentru care venise Sultanul, contele a grăit precum urmează :

— Măria-ta, mi-ai arătat atîta milostivire și cinstire și ți-ai pus atîta încredere în mine, încît mă socotesc fericit cînd pot să te slujesc. Și, de vreme ce ai socotit cu cale să iei sfat de la mine în toate cele, mă încumet să năzuiesc la mila ta și, încrezîndu-mă în înțelepciunea ta, îți cer hatîrul să mă povățuiești într-un lucru al meu.

Sultanului i-au plăcut mult cuvintele contelui și i-a răspuns că primea bucuros să-l povățuiască și că o să-l ajute cu dragă inimă în orice ar pofti de la el.

Atunci contele i-a spus despre toți cîți îi peteau fata și l-a rugat să-l învețe după cine s-o dea.

Iar Saladin i-a răspuns așa :

— Conte, știu că ai o minte atît de iscusită, încît din puține cuvinte înțelegi cum stau lucrurile. Drept care am să te povățuiesc în treaba asta așa cum cred eu. Pe cei care-ți pețesc fata, eu nu-i cunosc și nu știu ce fel le este neamul sau avutul, ori cum arată la înfățișare, în ce fel de vecinătate se află cu tine și care dintre ei sînt mai răsăriți, așa că în privința asta nu-ți pot da un sfat limpede ; povața mea însă, este asta : să-ți dai fata după unul care să fie om.

Contele i-a mulțumit și a înțeles foarte bine ce voia să zică Sultanul. A trimis deci răspuns soației lui contesa și rubedeniilor sale despre sfatul pe care i-l dăduse Sultanul și le-a cerut să afle cîți feciori de neam mare se aflau în ținuturile sale și care le erau purtările și obiceiurile și cum erau la înfățișare și să nu țină seama de avuția sau de puterea lor, ci să-i trimită înscris ce fel de oameni erau feciorii de regi și de mari seniori care îi pețeau fata, și ce fel de oameni erau ceilalți feciori de neam care se aflau prin ținuturi.

Mult s-au mirat contesa și celelalte neamuri de una ca asta, dar au făcut așa cum le trimisese vorbă contele și au așternut în scris toate purtările și obiceiurile bune sau rele pe care le aveau toți pețitorii fetei, precum și toate celelalte însușiri pe care le aveau. Au scris de asemenea ce fel de oameni erau ceilalți feciori de neam de prin ținuturi și i-au trimis contelui toată însemnarea.

Îndată ce a văzut contele izvodul, i l-a arătat Sultanului ; și citindu-l Saladin, deși se arătau toți a fi de soi, fiecăruia dintre feciorii de regi și de mari seniori le-a găsit cîte un cusur : ba că erau nărăviți la mîncare ori băutură, ba că erau prea aprigi ori prea singuratici din fire, ba că nu știau să se poarte cu oamenii și se înhăitau cu netrebnicii, ba că erau împiedicați la vorbă ori aveau vreo altă meteahnă din cele multe pe care le pot avea oamenii. Și a văzut că feciorul unui om înstărit, care nu era de neam prea mare, părea să fie, din cîte scria despre el în izvodul acela, omul cel mai bun și cel mai destoinic, neavînd nici o meteahnă despre care să se fi auzit vreodată vorbindu-se. Văzînd Sultanul așa, l-a sfătuit pe conte să-și mărite fata după bărbatul

acela, căci a înțeles că deși ceilalți erau mai vestiți și de neam mai mare, mai bine era să-și mărite contele fata cu el, decît cu oricare din ceilalți care aveau vreo meteahnă sau chiar mai multe, socotind el că omul trebuia prețuit mai mult după faptele sale decît după bogăția sau după rangul neamului său.

Iar contele a trimis vorbă contesei și neamurilor sale să-i mărite fata după acela pe care i-l arătase Saladin. Și cu toate că mult s-au mirat, au trimis după feciorul acelui om bogat și i-au spus ce le poruncise contele. Iar el le-a răspuns că înțelegea că era contele de neam mai mare, și mai bogat și mai vestit decît el, dar că dacă el ar avea asemenea stare, ar socoti că orice femeie ar fi bine măritată după el; și că, dacă aduseseră vorba doar așa, fără gînd s-o facă, socotea că fac mare greșeală umblînd să-l încurce fără nici un rost. Dar ei i-au răspuns că voiau neapărat să facă nunta și i-au povestit cum îl povățuise Sultanul pe conte să-i dea lui fata mai bine decît oricărui fecior de rege sau de mare senior, alegîndu-l anume fiindcă era om. Auzind el acestea, a înțeles că nu-l mințiseră cu căsătoria și a chibzuit că, de vreme ce Saladin îl alesese pentru omenia lui și îi hărăzise asemenea cinste, el nu era om dacă nu făcea în împrejurarea asta ceea ce se cădea să facă.

Atunci a spus contesei și celorlalte rubedenii ale contelui că dacă voiau să-i creadă că spuneau adevărul, să-i dea îndată pe mînă întreg ținutul și toate veniturile, dar nu le-a suflat vorbă despre ce chibzuise el să facă. Iar ei s-au învoit cu cererea tînărului și i-au dat toate pe mînă. Atunci a luat el o mulțime de bani și a pus în mare taină să i se gătească niște galere și a mai păstrat deoparte cît să aibă din belșug. Îndată ce a isprăvit cu treaba asta, a poruncit să se pregătească nunta pentru o zi anume.

După ce s-a făcut nunta bogată și aleasă, seara, cînd trebuia să se ducă la casa nevestei, înainte de a merge la culcare, a chemat pe contesă și pe neamurile sale și le-a spus în mare taină că, precum știau ei bine, contele îl alesese pe el dintre alții cu mult mai vrednici și că făcuse asta pentru că Sultanul îl sfătuise să-și mărite fata după un om; și de vreme ce Sultanul și contele

îi făcuseră atîta cinste alegîndu-l pe el, socotea că nu era om dacă nu făcea ceea ce se cădea să facă ; de aceea avea să plece și le lăsa în grijă pe jupîniţa cu care se însurase și întreg ţinutul, iar el nădăjduia în Dumnezeu, care o să-i poarte paşii în aşa fel încît să-i meargă vestea că săvîrşise faptă de om.

După ce a spus acestea, a încălecat și s-a dus cu Dumnezeu. Și a pornit către regatul Armeniei unde a zăbovit atîta timp cît i-a trebuit ca să înveţe bine graiul și obiceiurile acelui pămînt. Acolo a aflat că Saladin era mare vînător.

Atunci a luat el mulţi şoimi buni și mulţi cîini de soi și a pornit la Saladin, iar acolo și-a împrăştiat galerele, cîte una în fiecare port, lăsînd cuvînt să nu se clintească pînă cînd nu le-o porunci el.

Înfăţișîndu-se el Sultanului, a fost foarte bine primit, dar nu i-a sărutat mîna și nici nu i-a făcut închinăciunile pe care le face omul în faţa stăpînului său. Și cînd Saladin a poruncit să i se dea toate cîte i-ar face trebuinţă, el i-a mulţumit cuviincios, dar n-a vrut să primească nimic și i-a spus că nu venise ca să primească daruri ; dar cum auzise vorbindu-se numai lucruri bune despre el, poftea, dacă nu-i era cu supărare, să trăiască o vreme în palatul lui, ca să înveţe cîte ceva din însuşirile alese ale Sultanului și ale celor din preajma sa. Și cum ştia că Sultanul e mare vînător, îi adusese mulţi şoimi buni și mulţi cîini de soi, aşa că înălţimea-sa să poftească a-și alege care-i plăceau, iar cu ce avea să-i rămînă lui, îi stătea la poruncă pentru a-l însoţi la vînătoare și a-l sluji cît mai bine atît în privinţa asta cît și în altele. Lucrul i-a fost tare pe plac Sultanului și și-a ales ce-a poftit din cele aduse, dar n-a putut în ruptul capului să-l facă pe celălalt să primească ceva de la el, nici să-i scoată vreo vorbă despre rosturile lui, nici să-l facă să ia vreo slujbă domnească pentru care să fie ţinut să-l apere. Și aşa a hălăduit el în palat multă vreme.

Fiindcă Dumnezeu potriveşte lucrurile după cum îi e vrerea, a făcut ca şoimii să prindă nişte cocori. Iar pe unul din ei l-au ajuns de l-au omorît tocmai în unul din porturile unde se afla o galeră lăsată de ginerele contelui.

Și cum călăreau amîndoi pe cai iuți, s-au îndepărtat așa de mult de ceata lor, încît nimeni n-a văzut pe unde au apucat-o. Ajungînd Saladin la locul unde se aflau șoimii cu cocorul, a descălecat în grabă ca să dea fuga la ei. Iar ginerele contelui, care îl însoțise tot timpul, îndată ce l-a văzut că a pus piciorul pe pămînt, le-a și făcut semn celor de pe galeră.

Sultanul, care n-avea altă grijă decît să-și hrănească șoimii, cînd s-a trezit înconjurat de oamenii de pe galeră, s-a înspăimîntat grozav. Atunci ginerele contelui a pus mîna pe spadă prefăcîndu-se că vrea să-l lovească cu ea. Văzînd așa, Saladin a dat glas, strigîndu-i că asta era trădare în toată legea. Iar ginerele contelui i-a spus că ferit-a Dumnezeu să fie așa, căci după cum știa prea bine, niciodată nu l-a socotit drept stăpînul lui și nici n-a vrut să primească de la el vreo slujbă ca să trebuiască să-l apere, ci să știe Sultanul că și-o făcuse cu mîna lui.

Îndată ce a rostit acestea, l-a luat și l-a dus pe galeră, iar după ce l-a văzut acolo, i-a povestit că era ginerele contelui, și anume acela pe care chiar el îl alesese dintre alții mai de soi, pentru că-l socotise om; și de vreme ce-l alesese, el a înțeles că nu era cu adevărat om dacă nu împlinea fapta aceasta; i-a cerut așadar să binevoiască a i-l da pe socrul său, ca să vadă contele că sfatul pe care i-l dăduse era cu adevărat bun și folositor.

Dacă a auzit Saladin acestea, i-a mulțumit din suflet lui Dumnezeu și, văzînd că povața lui fusese bună, s-a bucurat mai mult decît dacă i s-ar fi întîmplat cine știe ce pricopseală sau cinste oricît de mare. De aceea i-a spus ginerelui că i-l dădea pe conte cu dragă inimă.

Ginerele contelui s-a încrezut în cuvîntul Sultanului și l-a scos de pe galeră plecînd cu el. Iar oamenilor de pe galeră le-a poruncit să iasă din port la atîta depărtare încît să nu-i poată vedea nimeni de acolo.

Apoi Sultanul și ginerele contelui și-au înfruptat bine șoimii, iar cînd au sosit și cetașii, l-au găsit pe Saladin foarte voios. El însă n-a suflat nimănui vreun cuvînt despre cele ce i se întîmplaseră.

Cînd au ajuns în cetate, s-a dus Sultanul drept la casa unde locuia contele, luîndu-l cu sine și pe ginerele acestuia.

Și îndată ce a dat cu ochii de conte, a început a-i spune cu mare bucurie :

— Conte, mult îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că m-a ajutat să chibzuiesc atît de bine cum am chibzuit cînd te-am sfătuit cum să-ți măriți fata. Iată-ți aici ginerele care te-a izbăvit de captivitate.

Și i-a povestit atunci tot ce făcuse ginerele său și cinstea și strădania pe care o arătase mai întîi cînd îl prinsese și apoi cînd se încrezuse în cuvîntul lui.

Atunci Sultanul și contele și toți cîți au aflat cele întîmplate, au adus mare laudă iscusinței și strădaniei și cinstei pe care le dovedise ginerele contelui, mulțumindu-i lui Dumnezeu că a orînduit în așa fel lucrurile încît să-l ducă la asemenea izbîndă.

Apoi Sultanul i-a copleșit pe conte și pe ginerele său cu daruri multe și bogate, iar pentru supărarea pricinuită contelui de captivitate, i-a dat de două ori prețul dijmelor pe care le-ar fi putut strînge de pe pămînturile sale în timpul cît stătuse prins, și l-a trimis în țara lui bogat și mulțumit.

Și tot binele acesta i s-a tras contelui de la sfatul înțelept pe care i-l dăduse Sultanul să-și mărite fata după un om.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce aveți a-l sfătui pe vasalul vostru pentru măritișul rudei sale, să-l învățați așa : că lucrul cel mai de seamă pe care trebuie să-l caute pentru căsătorie, este ca acela pe care o să i-l dea de bărbat fetei să fie de felul lui om vrednic ; căci dacă nu e așa, oricît ar avea el faimă, bogăție sau viță veche, cu nici un chip n-o să fie o căsătorie bună. Căci se cuvine să știți că prin vrednicie, omul își întărește faima, își înalță neamul și își sporește avutul. În schimb, dacă este de neam mare și foarte bogat, dar nu e om vrednic, curînd toate se duc de rîpă. În privința asta aș putea să vă spun multe isprăvi ale multor oameni de neam mare, cărora părinții le-au lăsat avere și nume vestit, dar fiindcă nu s-au arătat vrednici precum s-ar fi cuvenit, au dus de rîpă și numele și bogăția ; în vreme ce alții, de rang mai mare sau mai mic, datorită vredniciei lor și-au sporit cu sîrg faima și averea, încît au fost mai lăudați și mai prețuiți pentru faptele și agoniseala

lor, decît pentru tot neamul ales. Să luați așadar aminte că tot binele și tot răul se trage din firea omului, oricare ar fi starea lui. De aceea, primul lucru la care cată să se ia seama pentru căsătorie este de a cerceta ce fel de purtări, de obiceiuri, de isteține și de fapte are bărbatul sau femeia care va să se căsătorească, iar abia după ce s-au cercetat acestea să se țină socoteală că, cu cît este neamul mai de soi și bogăția mai mare și înfățișarea mai chipeșă și vecinătatea mai strînsă, cu atît este căsătoria mai bună.

Iar contelui i-au fost foarte pe plac vorbele lui Patronio și a socotit că adevărate erau toate cîte le spusese.

Văzînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Cine-i om, toate sporește
Cine nu, le prăpădește.

PILDA A DOUĂZECI ȘI ȘASEA [1]

Despre întîmplarea cu copacul Minciunii

Într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, în felul acesta :

— Patronio, află că mă găsesc în mare dușmănie și zavistie cu niște oameni care nu prea mă au la inimă ; iar acești oameni sînt atît de fățarnici și de înrăiți încît umblă veșnic cu minciuni, atît față de mine cît și față de toți aceia cu care au de făcut ori de împărțit ceva. Și se pricep atît de bine să-și ticluiască minciunile și știu să le folosească cu atîta iscusință, încît îmi pricinuiesc mari necazuri, iar ei se semețesc tot mai mult, atîțînd oamenii cu înverșunare împotriva mea. Află însă că, dacă aș vrea să mă port și eu în același chip, poate că m-aș pricepe s-o fac la fel de bine ca și ei ; dar pentru că știu că minciuna este un lucru urît, niciodată nu m-am împăcat cu ea. Acum, cunoscîndu-ți înțelepciunea, rogu-te să mă povățuiești cum trebuie să mă port cu acești oameni.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceți așa cum este mai bine și vă este mai de folos, aș dori să aflați întîmplarea cu Adevărul și Minciuna.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, Minciuna și Adevărul legaseră tovărășie împreună și, după ce au dus-o așa o bucată de vreme, Minciuna, care n-avea astîmpăr, i-a spus Adevărului că bine le-ar prinde dacă ar sădi un pom ca să le dea roade și să stea la umbra lui în ceasurile de arșiță. Iar Adevărul, care este blajin și cumsecade, s-a învoit bucuros.

Îndată ce au sădit pomul și a început să crească, Minciuna i-a spus Adevărului că trebuiau să-și aleagă fiecare partea lui de copac. Iar Adevărul s-a învoit bucuros.

[1] După părerea lui Valbuena-Prat (op. cit.) este vorba de un apolog de origine sanscrită.

Atunci, Minciuna, lămurindu-i cu vorbe meșteșugite și ademenitoare că rădăcina este cea care dă viață și trăinicie copacului și că este partea cea mai bună și mai folositoare, l-a sfătuit pe Adevăr să-și aleagă rădăcina copacului, care este înfiptă în pământ, pe cînd ea o să se încumete să-și aleagă rămurelele ce aveau să crească sus, deasupra pămîntului, cu toate că o păștea primejdia să i le taie ori să i le jumulească oamenii, ori să i le roadă animalele, ori să i le cresteze păsările cu ghearele și cu ciocul, ori să le usuce arșița și să le pălească gerul ; iar din toate primejdiile astea, nici una n-avea să amenințe rădăcina.

Auzind Adevărul toate acestea, fiind de felul lui lipsit de prefăcătorii și plin de încredere și gînduri curate, i-a dat crezare tovarășei sale, Minciuna, punînd temei pe vorbele ei și a socotit că îl sfătuia să-și aleagă o parte foarte bună, așa că și-a luat rădăcina, rămînînd tare mulțumit. Cînd a văzut Minciuna că izbutise, s-a înveselit grozav că-și înșelase tovarășul spunîndu-i gogoși frumoase și dibace.

Atunci Adevărul s-a vîrît sub pămînt ca să trăiască în preajma rădăcinii, care era partea lui, iar Minciuna a rămas pe pămînt, unde trăiesc și umblă oamenii și unde se află toate lucrurile. Și cum este foarte lingușitoare, în scurtă vreme toată lumea a fost tare mulțumită de ea. Iar copacul ei a început să crească și să întindă ramuri mari cu frunze bogate, care dădeau o umbră îmbietoare, apoi a făcut flori minunate foarte frumos colorate, care erau tare plăcute la vedere.

Cînd au văzut oamenii minunăția aceea de copac, veneau cu dragă inimă să se strîngă pe lîngă el, bucurîndu-se de umbră și de florile lui așa de frumos colorate ; și venea mereu tot mai multă lume, ba chiar și cei care-și duceau traiul prin alte locuri își spuneau unii altora că, dacă voiau să dea de huzur și veselie, să meargă să stea la umbra copacului Minciunii.

Îndată ce oamenii se strîngeau sub pomul acela, Minciuna, care e mare meșteră la măguleli și este foarte învățată, îi desfăta și le arăta știința ei, iar oamenii învățau bucuros și cu sîrguință acest meșteșug. În chipul ăsta a tras către ea pe mai toți oamenii de pe lume, iar

pe unii îi învața minciuni simple, pe alții, mai isteți, minciuni îndoite, iar pe alții, foarte iscusiți, minciuni întreite.

Și cată să știți că minciuna simplă este cînd un om îi spune altuia : „Jupîn Cutărică, am să fac cutare treabă pentru dumneata", și spune un neadevăr. Iar minciuna îndoită este atunci cînd cineva se jură, se închină, zălogește și pune și pe alții să facă jurăminte, iar în timp ce dă încredințările astea, s-a și gîndit în ce fel și chip o să le întoarcă în minciună și înșelăciune. Însă minciuna întreită, care este cumplit de înșelătoare, este aceea care înșeală spunînd adevărul.

Iar în știința asta, Minciuna era atît de învățată și se pricepea atît de bine s-o împărtășească celor care se bucurau să șadă la umbra copacului ei, încît îi făcea să-și împlinească prin acel meșteșug mai toate voile ; și dintre cei neînvățați cu acest meșteșug, nu era niciunul care pînă la urmă să scape de a le face pe voie, amăgindu-i fie cu frumusețea copacului, fie cu iscusința deprinsă de la Minciună. Iar lumea rîvnea grozav să stea la umbra aceea și să învețe tot ce le împărtășea Minciuna.

Așadar, Minciuna era foarte slăvită și prețuită și căutată de oameni, iar cel care nu izbutea să se apropie îndeajuns de ea și să-i deprindă bine meșteșugul, era mai puțin prețuit de ceilalți și chiar el însuși se prețuia mai puțin.

În timp ce Minciunii îi mergea atît de bine, Adevărul cel oropsit și disprețuit stătea ascuns sub pămînt, neștiut de nimeni, neîndrăgit de nimeni, necăutat de nimeni. Văzînd el că nu-i rămăsese pentru a-și ține zilele nimic alta decît rădăcinile de copac care erau partea lui, pe care o alesese la sfatul Minciunii, în lipsă de altceva mai bun, a trebuit să se apuce să roadă și să rețeze rădăcinile copacului Minciunii, chivernisindu-se cum putea. Și cu toate că pomul avea crengi sănătoase și frunziș bogat, care dădea o umbră deasă și multe flori plăcut colorate, a rămas fără rădăcini înainte de a lega rod, căci a trebuit să i le mănînce Adevărul, nemaiavînd cu ce-și ține zilele.

După ce toate rădăcinile copacului Minciunii au fost retezate, pe cînd ședea ea la umbra pomului său cu toți oamenii veniți să-i învețe meșteșugul, s-a stîrnit un vînt care a pălit copacul, și cum rămăsese fără rădăcini, a fost lesne

de doborît, şi a căzut peste Minciună, strivind-o rău de tot, iar toţi cei care stăteau acolo la învăţătură au fost răpuşi sau vătămaţi tare, de au rămas betegi.

Iar în locul unde fusese trunchiul acelui copac, s-a ivit Adevărul din ascunzătoarea lui, şi cînd a ajuns la faţa pămîntului, a văzut că Minciuna şi toţi cei care se însoţiseră cu ea erau betegiţi rău şi ajunseseră tare prost de pe urma învăţăturii şi faptelor deprinse de la dînsa.

Iar voi, senior conte Lucanor, să luaţi aminte că minciuna are ramuri bogate, şi florile ei sînt foarte ispititoare, iar oamenii le îndrăgesc tare mult, dar toate sînt doar umbră şi niciodată nu ajung să lege rod. Aşadar, dacă duşmanii aceia ai voştri se folosesc de meşteşugurile şi vicleşugurile minciunii, păziţi-vă de ei cît puteţi şi nu vă gîndiţi cumva să le fiţi tovarăş la asemenea îndeletnicire, nici să pizmuiţi pricopseala cu care se aleg de pe urma acestui meşteşug al minciunii, căci puteţi fi încredinţat că n-o să ţină mult şi că n-o s-o sfîrşească bine, şi cînd le-o fi lumea mai dragă, atunci o să se prăbuşească aşa cum s-a prăbuşit copacul Minciunii peste cei care se socoteau foarte pricopsiţi la umbra lui. Ci, cu toate că adevărul este dispreţuit, ţineţi-vă strîns de el şi preţuiţi-l, încredinţat fiind că prin el o să fiţi mulţumit şi o să ajungeţi la împliniri bune şi o să dobîndiţi milostivirea Domnului, care o să vă dea numai bine şi multă cinstire trupului pe lumea asta şi mîntuirea sufletului în cealaltă.

Iar contelui i-a plăcut mult sfatul pe care i l-a dat Patronio şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa :

Urmaţi adevărul fugind de minciună,
Căci cel care minte năpaste-şi adună.

PILDA A DOUĂZECI ȘI ȘAPTEA [1]

Despre traiul pe care-l duceau cu nevestele lor un împărat și don Alvarhañez Minaya

Într-o zi, vorbind contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul lui, i-a spus :

— Patronio, am doi frați, amîndoi căsătoriți, care trăiesc în chipuri cu totul deosebite, căci unul își iubește atît de mult nevasta pe care și-a luat-o, încît nu-i chip să-l dezlipești din preajma ei măcar o zi, și nu face nimic pînă ce n-o întreabă, și nici nu iese vreodată din cuvîntul ei. Celălalt, în schimb, nu e rost să-l faci cu nici un preț să dea ochi cu nevasta, nici să treacă pragul casei unde se află ea. Și cum lucrul ăsta mă mîhnește din cale afară, te rog să mă înveți ce ar fi de făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, după cele ce-mi spuneți, înțeleg că amîndoi frații voștri au apucat-o pe căi greșite ; căci nici unul nici celălalt n-ar fi trebuit să arate nici atîta dragoste nici atîta silă cîtă le arată ei nevestelor pe care și le-au luat. S-ar putea întîmpla însă ca greșeala lor să se tragă din felul de a fi al soțiilor. De aceea aș dori să aflați ce-au pățit Împăratul Frederic și don Alvarhañez Minaya, cu nevestele lor.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

[1] Este vorba de Alvar Fáñez (sec. XI) nepot și tovarăș de luptă al vestitului Cid. A fost de altfel mîna dreaptă a regelui Castiliei, Alfonso al VI-lea, atît în treburile politice, cît și în lupta contra maurilor. Contele Pedro Ansúrez este de asemenea o figură istorică bine cunoscută, datorită cărui fapt îi întîlnim pe amîndoi în vechiul folclor spaniol (*romanceros*).

De remarcat aici părerile lui don Juan Manuel despre căsnicie și femeie în general, a cărei îndatorire principală este totala supunere față de bărbat, care în schimb nu trebuie să-i acorde mare atenție. Este destul de amuzantă ideea că motivul pentru care bărbatul nu trebuie să păcătuiască față de nevasta lui e acela de a nu se vedea constrîns apoi la unele concesii față de ea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce este vorba de două întîmplări, nu vi le pot spune pe amîndouă deodată, așa că am să vă povestesc mai întîi pățania Împăratului Frederic, iar apoi pe aceea a lui don Alvarhañez. Senior conte, Împăratul Frederic s-a însurat cu o domniță de neam foarte mare, după cum i se și cuvenea ; cu toate astea, n-a nimerit-o bine, căci nu i-a cunoscut firea înainte de a o lua de nevastă.

După ce au făcut nunta, deși era ea doamnă mare și foarte mîndră la înfățișare, a început să se arate cea mai rea, mai îndărătnică și mai nesuferită femeie din lume ; așa că, dacă Împăratul voia să mănînce, ea zicea că poftește să ajuneze, iar dacă Împăratul voia să se culce, ea poftea să se scoale, iar dacă Împăratul îndrăgea pe careva, îndată ea nu-l putea suferi. Ce să vă mai spun ? Tot ce îl bucura pe Împărat, o supăra pe ea, și orice făcea împăratul, ea făcea întotdeauna dimpotrivă.

După ce a răbdat-o așa Împăratul o vreme, dacă a văzut că nu era chip s-o scoată din toanele ei orice i-ar fi spus el sau alții, nici cu rugăminți, nici cu amenințări, nici cu binele, nici cu răul, a înțeles că supărarea și viața amară pe care avea s-o îndure era o mare primejdie atît pentru treburile lui cît și pentru supușii săi, așa că nu mai știa ce să facă. Văzînd așa, s-a dus la Papă și i-a spus tot păsul lui despre viața nesuferită pe care-o ducea și pacostea care i se trăgea lui și țării din pricina purtărilor Împărătesei, drept care mult ar fi dorit, dacă se putea, să-i despartă Papa. A văzut însă că, potrivit legii creștinești, nu se putea despărți, însă, pe de altă parte, nu mai era chip să trăiască din pricina răutăților Împărătesei, iar Papa a înțeles că așa stăteau lucrurile. Negăsind ei altă portiță de scăpare, Papa i-a spus Împăratului că lăsa treaba asta în grija chibzuinței și dibăciei sale, căci el nu putea să-i dea dezlegare înainte ca păcatul să fi fost făptuit.

A plecat deci Împăratul de la Papă și s-a întors acasă, străduindu-se în toate chipurile să curme reaua-voință a femeii, cu mîngîieri, cu amenințări, cu povețe, cu mustrări și în cîte chipuri au putut născoci el și cu cei din preajma lui, dar toate au fost în zadar ; căci cu cît o

îndemnau să-și schimbe purtarea, cu atîta se arăta ea pe zi ce trece mai îndărătnică.

Dacă a văzut Împăratul că nu era rost s-o îndrepte, i-a spus într-o bună zi că voia să se ducă la vînătoare de cerbi și că o să ia cu el din otrava cu care se ung săgeţile ca să omoare cerbii, iar restul o să-l lase pentru cînd s-o mai duce altă dată la vînătoare ; așa că ea să bage bine de seamă și nu cumva să pună din unsoarea aceea la rîie ori la bube ori la vreo zdrelitură care sîngerează, căci otrava era atît de tare, încît omora orice făptură. Apoi a luat altă alifie bună și tămăduitoare pentru toate bubele și s-a uns Împăratul cu ea sub ochii nevestei, pe unde avea niscaiva zdrelituri, de au putut să vadă, și ea și toți cei de față, cum se tămăduiește pe loc. I-a spus deci să ia din aceea dacă o avea nevoie, ca să-și pună pe orice fel de rană. Iar asta i-a spus-o de față cu multă lume, bărbați și femei. Apoi și-a luat otrava trebuincioasă pentru cerbi și a pornit la vînătoare precum spusese.

Îndată ce a plecat Împăratul, ea a început să se burzuluiască și să se mînie zicînd :

— Ați auzit ce-a putut să-mi spună fățarnicul de Împărat ! Fiindcă știe că rîia mea nu e la fel cu a lui, mi-a spus să mă ung cu alifia cu care s-a uns el, știind că n-o să mă tămăduiască, iar de cealaltă, care știe că m-ar tămădui, a zis să nu carecumva să mă ating. Dar am să-i fac eu în ciudă și am să mă ung cu aceea, iar cînd s-o întoarce, o să mă găsească lecuită. Și fiindcă știu că nimic nu l-ar înciuda mai mult, tocmai de-aia am s-o fac.

Cavalerii și doamnele care se aflau în preajma ei s-au străduit din toate puterile s-o oprească și au început să se roage de ea plîngînd să nu facă una ca asta, căci cu siguranță că avea să moară pe loc.

Dar ea n-a vrut să se lase : a luat alifia și și-a uns bubele cu ea. Curînd după aceea, au cuprins-o frigurile morții și s-ar fi căit ea dacă ar mai fi avut timp, dar era prea tîrziu. Și a murit de răul firii ei îndărătnice.

Cu don Alvarhañez s-a întîmplat tocmai dimpotrivă, și ca să știți cum a fost, am să vi le spun toate așa cum s-au petrecut.

Don Alvarhañez era un bărbat foarte bun și ales și și-a așezat casa la Yxcar și trăia acolo. Iar contele don Pero Ansurez și-a așezat casa la Cuellar și trăia acolo, avînd trei fete.

Într-o bună zi, don Alvarhañez a venit la el pe negîndite, iar contelui don Pero Ansurez i-a plăcut mult de el. După ce au stat la masă, l-a întrebat de ce venise așa pe negîndite, iar don Alvarhañez i-a spus că venise să-i ceară de nevastă pe una din fete, dar că dorea să i le arate pe toate trei și să-i îngăduie să stea de vorbă cu fiecare din ele, iar apoi s-o aleagă pe cea care-i va fi pe plac. Contele și-a zis că i-a dat Dumnezeu mare noroc și i-a răspuns că se învoia bucuros să facă așa cum poftea don Alvarhañez.

Atunci don Alvarhañez a luat-o deoparte pe fata cea mare și i-a spus că dacă ea s-ar învoi, el ar lua-o de nevastă, dar că, înainte de a pune treaba asta la cale, voia să-i spună unele lucruri despre el ; să știe așadar mai întîi că nu era prea tînăr și că din pricina rănilor cu care se alesese în lupte, rămăsese cu o slăbiciune la cap și de cum bea nițel vin, își pierdea pe loc mințile ; iar cînd își ieșea din fire, se făcea atît de aprig încît nu-și mai măsura cuvintele, așa că uneori jignea oamenii de se căia amarnic pe urmă cînd își venea în fire. De asemeni, cînd se ducea la culcare, îndată ce se suia în pat, făcea multe năzbîtii care n-ar fi stricat să fie mai potolite. Și i-a tot spus asemenea lucruri, încît orice femeie care n-ar fi fost destul de coaptă la minte, ar fi socotit că nu era bun de bărbat.

După ce i-a spus el toate acestea, fata contelui i-a răspuns că nu hotăra ea măritișul, ci tatăl și mama ei. Apoi a plecat de lîngă dînsul și s-a dus la tatăl ei. Părinții au întrebat-o ce avea de gînd să facă, și cum ea n-a avut atîta minte cîtă i-ar fi trebuit, le-a răspuns că don Alvarhañez îi spusese asemenea lucruri încît mai bine s-ar ști moartă decît măritată cu el. Contele n-a vrut să-i spună chiar așa lui don Alvarhañez, ci i-a spus doar că fata lui nu poftea încă să se mărite.

Atunci don Alvarhañez a stat de vorbă cu fata mijlocie și lucrurile s-au petrecut întocmai ca și cu sora ei cea mare.

Pe urmă a vorbit cu mezina și i-a spus tot ce le spusese și surorilor ei ; ea a răspuns că-i mulțumea lui Dumnezeu că don Alvarhañez poftea să se însoare cu dînsa. Iar dacă vinul îi făcea rău, precum spusese, poate că îi pria să se țină mai departe de lume din pricina asta sau din alta, iar ea avea să-l ferească mai bine decît oricine. Cît despre bătrînețea lui, n-avea să-și strice ea nunta pentru atîta lucru, căci era bucuroasă și mîndră să fie măritată cu don Alvarhañez. Iar dacă era aprig din fire, precum spusese, și jignea oamenii, nu era mare nenorocire, căci ea n-o să-i dea niciodată prilej s-o jignească, și chiar dacă ar jigni-o, ea ar ști să fie răbdătoare.

Și la toate lucrurile pe care i le-a spus don Alvarhañez s-a priceput să răspundă atît de bine, încît el a rămas tare bucuros și i-a mulțumit din suflet lui Dumnezeu că-și găsise o nevastă atît de cuminte.

I-a spus așadar contelui, don Pero Ansurez, că pe aceea o voia de nevastă, iar contele s-a bucurat grozav și au făcut fără zăbavă nunta și pe dată s-a înțeles foarte bine cu nevasta lui. Iar pe nevastă o chema doña Vascuñana.

După ce și-a adus don Alvarhañez nevasta acasă la el, s-a dovedit ea a fi o femeie atît de vrednică și de cuminte, încît el socotea că nimerise tare bine și că se cuvenea să-i împlinească toate dorințele.

Și se purta astfel din două pricini : mai întîi pentru că Dumnezeu o făcuse bună și cuminte, iar apoi pentru că îl iubea pe don Alvarhañez și-i prețuia atît de mult înțelepciunea, încît socotea că tot ce zice și face el este cu adevărat cît se poate de bine ; și-i plăcea tot ce zicea și făcea el, așa că în toată viața ei nu s-a împotrivit niciodată vrerilor lui. Și să nu credeți că se purta așa ca să-l lingușească ori ca să-l măgulească, ci era cu adevărat încredințată că don Alvarhañez nu putea greși în dorințele, spusele și faptele sale și că nimeni nu putea să facă mai bine decît el. Mai întîi, din pricina asta, care era mare lucru ; iar pe urmă, dovedind ea atîta cumințenie și vrednicie, încît întotdeauna făcea cum e mai bine, don Alvarhañez o iubea și o prețuia atît de mult, încît socotea că se cuvine să-i împlinească voile, căci ea dorea și îl sfătuia numai spre binele și cinstea

lui. Nici n-a poftit vreodată din vreo toană ori vreo pornire să facă don Alvarhañez ceva care nu se cădea sau nu era spre binele și spre cinstea lui.

Odată, pe cînd don Alvarhañez se afla acasă, a venit la el un nepot care trăia la curtea regelui, iar don Alvarhañez s-a bucurat mult că-l vede. După ce a petrecut el cîtăva vreme în casa lui, i-a spus într-o zi că-l socotea om foarte vrednic și ales și că nu-i putea găsi decît un singur cusur. Don Alvarhañez l-a întrebat care era acela, și nepotul i-a spus că nu-i afla alt cusur decît că prea se lua după nevasta lui, lăsînd-o să poruncească în toate treburile. Atunci don Alvarhañez i-a spus că peste cîteva zile avea să-i dea răspuns.

Și fără să mai dea ochi cu doña Vascuñana, don Alvarhañez a încălecat pe cal și, luîndu-și nepotul cu el, au plecat pe cîteva zile în altă parte. Pe urmă a trimis după doña Vascuñana și a potrivit lucrurile în așa fel încît să se întîlnească pe drum, fără să se fi vorbit unul cu altul, căci n-au avut cînd.

Don Alvarhañez mergea înainte, împreună cu nepotul lui, iar doña Vascuñana venea în urma lor. După ce au umblat așa o bucată de vreme, don Alvarhañez și nepotul lui au văzut o cireadă mare de vaci. Atunci don Alvarhañez a prins a zice :

— Ai văzut, nepoate, ce iepe frumoase sînt pe moșia noastră ?

Auzind nepotul una ca asta, s-a minunat grozav și a crezut că i-o spunea în glumă, răspunzîndu-i că ce tot vorbea, doar acelea erau vaci.

Don Alvarhañez începu să se mire și-i spuse că se temea să nu-și fi pierdut cumva nepotul mințile, că doar vedea bine că acelea erau iepe.

Dacă a văzut nepotul că don Alvarhañez o ținea tot pe-a lui și că nu șuguiește, s-a speriat, socotind că don Alvarhañez se smintise.

Iar don Alvarhañez a stăruit așa cu tot dinadinsul pînă ce s-a ivit din urmă și doña Vascuñana. Dînd cu ochii de ea, i-a spus nepotului :

— Ei, nepoate, iată că vine doña Vascuñana și o să ne împace ea.

Nepotul s-a învoit bucuros, iar cînd doña Vascuñana a ajuns lîngă ei, nepotul i-a spus :

— Señora, don Alvarhañez şi cu mine nu ne putem înţelege, căci el zice că vacile astea sînt iepe, iar eu zic că sînt vaci ; şi atîta ne-am încăpăţînat fiecare pe-a lui, încît el mă socoteşte pe mine smintit, iar eu cred că el nu este în toate minţile. Aşa că, señora, lămuriţi neînţelegerea noastră.

Auzind doña Vascuñana acestea, deşi vedea bine că acelea erau vaci, dacă i-a spus nepotul că don Alvarhañez zisese că erau iepe, a crezut cu adevărat că ei doi se înşeală şi că nu se pricep, căci bărbatu-său nu se putea să nu le cunoască, şi dacă zicea el că erau iepe, nu mai încăpea îndoială că iepe erau.

A grăit atunci către nepot şi către toţi cîţi se mai aflau de faţă :

— Dumnezeu să mă ierte, nepoate, rău îmi pare de vorbele dumitale şi martor mi-e Domnul că aş fi dorit să te văd venind cu mai multă minte şi mai luminat de la curtea regelui pe unde ai zăbovit atîta ; căci vezi bine că-ţi lipseşte şi priceperea şi agerimea ochiului dacă socoteşti că iepele sînt vaci.

Şi începu să-i dovedească după culoare, după alcătuire şi după multe alte semne că acelea erau iepe şi nu vaci şi că adevărat grăise don Alvarhañez, căci el nu se înşela niciodată în judecata şi spusele sale. Şi a stăruit cu atîta tărie, încît, pînă la urmă, nepotul şi toţi ceilalţi începură să creadă că greşiseră ei şi că aşa era cum zisese don Alvarhañez, adică cele care credeau ei că sînt vaci erau iepe. Isprăvind ei vorba asta, don Alvarhañez şi nepotul au pornit mai departe şi au dat de o herghelie mare de iepe.

Atunci don Alvarhañez a grăit către nepot :

— Iacă, nepoate ! Astea într-adevăr sînt vaci, nu ca acelea de adineauri, de care-ţi spuneam că sînt iepe.

Auzind nepotul una ca asta, i-a răspuns unchiului :

— Dumnezeu să mă ierte, don Alvarhañez, dacă este într-adevăr aşa cum spui, m-a adus necuratul pe meleagurile astea ; căci negreşit, dacă astea sînt vaci, înseamnă că m-am smintit de tot, fiindcă nu încape îndoială că astea sînt iepe, nu vaci.

Atunci don Alvarhañez a început să stăruie cu supărare că erau vaci. Și s-au tot ciorovăit ei așa pînă ce i-a ajuns din urmă doña Vascuñana. Îndată ce au văzut-o, i-au spus ce zisese don Alvarhañez și ce zisese nepotul; și cu toate că i se părea ei că nepotul are dreptate, nu putea cu nici un chip să creadă că don Alvarhañez ar greși, ori că adevărul ar putea fi altul decît zicea el. Începu deci să caute a dovedi că soțul ei grăise cu dreptate, și a adus dovezi atît de numeroase și de întemeiate, încît nepotul și toți ceilalți au socotit că-i înșelase pe ei mintea și ochii și că era precum spusese don Alvarhañez. Și așa a rămas.

Don Alvarhañez cu nepotul au pornit mai departe și s-au tot dus pînă ce au ajuns la un rîu cu mori. În timp ce-și adăpau dobitoacele din apa lui, don Alvarhañez a început a spune că rîul acela curgea înspre izvor și că apa venea la mori din cealaltă parte.

Cînd l-a auzit zicînd acestea, nepotul lui don Alvarhañez s-a socotit pierdut, gîndind că, așa cum se înșelase necunoscînd care erau vaci și care erau iepe, tot așa se înșela și acum, socotind că rîul curgea dimpotrivă de cum zicea don Alvarhañez. Dar s-au ciorovăit mai departe pînă ce a venit și doña Vascuñana.

Dacă i-au spus neînțelegerea pe care o aveau între ei don Alvarhañez și nepotul său, deși i s-a părut că nepotul are dreptate, nu s-a încrezut în judecata ei și a socotit că adevărat era așa cum zisese don Alvarhañez. Și i-a sprijinit spusele în atîtea chipuri, încît și nepotul și toți cîți au auzit-o, au crezut că așa era cu adevărat.

De atunci a rămas vorba că dacă bărbatul zice că rîul curge în sus, nevasta cuminte trebuie să creadă și să zică la fel.

Iar dacă a văzut nepotul lui don Alvarhañez că prin mărturiile aduse de doña Vascuñana se dovedea că spusele aceluia erau adevărate și că el greșea necunoscînd lucrurile așa cum erau, s-a simțit tare abătut, socotind că-și pierduse mințile.

După ce au mai umblat o bucată bună de drum, văzîndu-și don Alvarhañez nepotul foarte trist și îngrijorat, i-a spus așa :

— Nepoate, acum ți-am răspuns la cele ce mi-ai spus zilele trecute, că lumea socotește că am mare cusur fiindcă prea o răsfăț pe nevastă-mea, doña Vascuñana ; căci să știi că toate cîte s-au întîmplat astăzi între noi doi, eu anume le-am potrivit ca să înțelegi cine este ea, și că am dreptate să fac ceea ce fac pentru dînsa. Am știut, de bună seamă, că vacile pe care le-am văzut mai întîi, și despre care am zis că sînt iepe, erau negreșit vaci, așa cum spuneai tu. Cînd a venit doña Vascuñana și a auzit de la tine că eu ziceam că acelea sînt iepe, a socotit, vezi bine, că ai dreptate, dar cum se încrede atît de mult în judecata mea încît socotește că pentru nimic în lume n-aș putea să greșesc, a crezut că tu și cu ea sînteți nepriceputi și vă înșelați. De aceea a știut să aducă atîtea dovezi bune, încît v-a făcut pe toți să credeți că eu aveam dreptate. Tot așa a făcut pe urmă cînd a fost vorba de iepe și de rîu. Adevărat îți spun că din ziua cînd s-a măritat cu mine, niciodată n-am văzut-o să zică ori să facă ceva din care să înțeleg că voia ori poftea altceva decît mine ; nici n-am văzut să se supere orice aș face eu. Întotdeauna este pornită să vadă cu adevărat că oricum fac, așa este cel mai bine ; iar treburile ei sau cele pe care i le încredințez eu le împlinește cu multă pricepere, gîndindu-se mereu la cinstea și folosul meu și dorind ca lumea să înțeleagă că eu sînt stăpînul, așa ca voința și faima mea să fie neapărat respectate. Iar pentru sine nu-și dorește alt cîștig și altă faimă din ceea ce face, decît să știe că este spre folosul și mulțumirea mea. Și socotesc eu că, dacă un maur de peste mare s-ar purta astfel cu mine, s-ar cuveni să-l iubesc și să-l prețuiesc cu adevărat și să ascult de sfatul lui ; deci, cu atît mai vîrtos, dacă e vorba de nevasta mea, și fiind ea așa cum este și de neam atît de ales încît socotesc că am făcut o căsătorie bună. Iată, nepoate, că ți-am răspuns în privința cusurului pe care ziceai zilele trecute că-l am.

Cînd a auzit nepotul lui don Alvarhañez toate acestea, i-au plăcut mult și a înțeles că, de vreme ce doña Vascuñana era atît de cuminte și înțeleaptă, foarte bine făcea don Alvarhañez că o iubea și avea încredere în ea,

și că făcea pentru ea tot ce făcea, ba chiar și mai mult de atît.

Iată dar cît de deosebite s-au dovedit a fi nevasta Împăratului și nevasta lui don Alvarhañez.

Iar dacă frații voștri, senior conte Lucanor, sînt atît de deosebiți unul de altul încît unul face tot ce poftește nevasta lui iar celălalt tocmai dimpotrivă, poate că se întîmplă așa din pricină că ele se poartă cu bărbații lor ca Împărăteasa și ca doña Vascuñana. Și dacă așa o fi firea lor, nu trebuie să vă miraţi și nici să dați vina pe frații voștri. Dacă însă ele nu sînt nici atît de bune, nici atît de îndărătnice ca acestea despre care v-am povestit, atunci frații voștri au, negreșit, mare vină ; căci deși fratele vostru care-și răsfață nevasta face bine, se cuvine ca binele acesta să fie cu măsură. Căci dacă din prea mare dragoste bărbatul poftește să stea mereu în preajma nevestei, astfel încît să-și uite de treburi și să nu mai meargă prin locurile unde poate afla foloase și cinste, mare greșeală face ; nici pentru a-i fi pe plac și nici pentru a-i împlini poftele nu se cade să nesocotească cele cuvenite stării și rangului său. Păzindu-le însă pe acestea, poate să-i arate nevestei oricîtă bunăvoință și încredere, și așa se cuvine să facă și este foarte bine dacă o face. De asemenea trebuie să bage bine de seamă să n-o mîhnească dacă n-are pricini bine întemeiate, mai ales prin lucruri cu păcat, căci de aici se trag multe rele : pe de o parte, însuși păcatul și răutatea pe care le-a săvîrșit, iar pe de alta, că pentru a o împăca și a-i alina supărarea va fi nevoit să facă lucruri care se vor întoarce spre paguba și rușinea lui. Cel care ar avea însă nenorocul să fi dat peste o muiere ca aceea a Împăratului, de vreme ce n-a știut ori n-a vrut să se păzească la timp, nu mai poate face altceva decît să-și îndure soarta așa cum o vrea Dumnezeu să i-o hărăzească. Să știți însă că fie într-un fel, fie în celălalt, este de mare trebuință ca din prima zi a căsătoriei bărbatul să-i arate nevestei că el este stăpînul și s-o facă să priceapă în ce chip or să-și ducă traiul împreună.

Iar eu cred, senior conte, că dacă veți lua aminte la aceste lucruri, o să vă puteți sfătui bine frații în ce chip să se poarte cu nevestele lor.

Contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio și a socotit că grăise înțelept și adevărat.

Înțelegînd don Johán că aceste două pilde erau foarte bune, le-a scris în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Soțul din timp soției s-arate
Cum înțelege cu el să se poarte.

PILDA A DOUĂZECI ȘI OPTA

Despre întîmplarea lui
don Lorenzo Suarez Gallinato
pe cînd trăia în Granada

Într-o zi, contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul lui, precum urmează :

— Patronio, a venit la mine un om cerîndu-mi să-l iau sub ocrotirea mea. Eu îl știu om de treabă, dar unii îmi spun că ar fi săvîrșit unele fapte urîte. De aceea te rog să mă sfătuiești, cu înțelepciunea ta, ce trebuie să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să faceți în împrejurarea asta ce socotesc eu că este mai potrivit, aș dori să aflați ce s-a întîmplat cu don Lorenzo Suarez Gallinato.

Iar contele l-a rugat să-i spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, don Lorenzo Suarez Gallinato trăia la curtea regelui maur din Granada, și a petrecut în regatul acela vreme îndelungată.

Mai apoi a vrut Dumnezeu să ajungă supusul regelui don Fernando ; într-o bună zi, regele l-a întrebat dacă socotea că o să se îndure Domnul de el să nu-i piardă sufletul, de vreme ce păcătuise atîta în fața lui ajutîndu-i pe mauri împotriva creștinilor.

Atunci don Lorenzo Suarez i-a răspuns că niciodată nu făcuse ceva care să-i aducă îndurarea Domnului, afară doar cînd omorîse un preot.

Regele don Fernando s-a mirat foarte și l-a întrebat cum se putea una ca asta.

Iar el i-a răspuns că, pe cînd trăia la curtea din Granada, regele avea mare încredere în el și-l făcuse mare armaș. Umblînd într-o zi călare prin cetate împreună cu regele, a auzit larmă și oameni strigînd, și cum era el armașul regelui, a dat pinteni calului pornind spre locul unde se stîrnise tărăboiul, iar acolo a văzut un preot în odăjdii.

Trebuie să știți că acel preot păcătos fusese creștin și trecuse la legea păgînească. Or, într-o bună zi, ca să fie pe placul maurilor, le-a spus că, dacă pofteau, el avea

să li-l dea pe mînă pe Dumnezeul în care credeau creştinii socotindu-l ei Dumnezeul cel adevărat. Iar maurii l-au rugat să li-l dea. Atunci preotul cel hain şi păcătos a pus să-i coasă nişte odăjdii, a poruncit să-i ridice un altar de a făcut slujbă şi a sfinţit anafură. Iar după ce a sfinţit-o, le-a dat-o maurilor, care au început s-o tîrască prin tină, batjocorind-o în tot felul.

Cînd a văzut don Lorenzo Suarez aceasta, deşi trăia printre mauri, şi-a amintit că este creştin şi crede cu adevărat că acela este trupul Domnului, şi de vreme ce Isus Cristos murise ca să-i mîntuiască pe păcătoşi, ar fi mare noroc pentru el dacă ar putea să moară pentru a-l răzbuna şi a-l spăla de ocara pe care i-o aduceau oamenii aceia netrebnici. Îndată ce s-a gîndit aşa cu sufletul greu de amărăciune, s-a năpustit asupra preotului hain şi proclet care săvîrşise asemenea blestemăţie şi i-a tăiat capul.

Apoi a descălecat de pe cal, a îngenuncheat şi s-a închinat la trupul Domnului pe care-l tăvăleau maurii în tină. Şi de cum a îngenuncheat, anafura, care se afla departe de el, a sărit din tină drept în poala lui don Lorenzo Suarez Gallinato.

Cînd au văzut maurii una ca asta, s-au mîniat straşnic, şi au pus mîna pe săbii, repezindu-se cu toţii asupra lui don Lorenzo Suarez care cu sabia, care cu ciomagul, care cu pietre ca să-l omoare. Atunci a apucat şi el spada cu care îl descăpăţînase pe preotul cel hain şi a început să se apere.

Auzind regele maur toată larma aceea şi văzînd că voiau să-l omoare pe don Lorenzo Suarez Gallinato, a poruncit să nu se atingă nimeni de el şi a întrebat ce se întîmplase. Maurii, care erau mînioşi şi porniţi nevoie mare, i-au povestit regelui cum se petrecuseră lucrurile.

Regele s-a întristat şi s-a mîniat foarte tare şi l-a întrebat cu mare asprime pe don Lorenzo Suarez cum de îndrăznise să facă una ca asta fără porunca lui. Iar don Lorenzo Suarez a răspuns că, după cum bine ştia, el nu era de legea lor, ci creştin ; şi măcar că ştia asta, îi încredinţase paza trupului său, socotindu-l om de credinţă, gata să-l apere chiar cu preţul vieţii. Iar dacă regele îl socotea om cu atîta credinţă încît să poată face

asta pentru el, care era maur, să se gîndească atunci ce se cuvenea să facă el ca om de credință și creștin, pentru a apăra trupul lui Dumnezeu, care este regele regilor și împăratul împăraților ; iar dacă din pricina asta avea să dea poruncă să fie omorît, socotea că ar fi ziua cea mai fericită din viața lui.

Auzind regele aceasta, i-a plăcut foarte mult fapta lui don Lorenzo Suarez, și l-a îndrăgit și l-a prețuit și mai mult de atunci înainte.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă știți că acela care vă cere ocrotire este om de treabă și puteți să vă încredeți în el, chiar dacă vă spun unii și alții că a săvîrșit fapte urîte, nu se cuvine să-l alungați din preajma voastră ; căci s-ar putea ca cei care socotesc că a făcut răutăți să nu fi văzut cu ochii lor, și nici să nu fie așa, întocmai precum crezuse regele don Fernando că don Lorenzo Suarez Gallinato săvîrșise o nelegiuire omorînd un preot, pînă ce a aflat pricina faptei sale. Și iată că putem zice cu adevărat că don Lorenzo Suarez a săvîrșit cea mai bună faptă din lume. Dacă veți afla însă că ceea ce a făcut el este cu adevărat o faptă urîtă, atunci o să faceți bine dacă n-o să-l suferiți în preajma voastră.

Iar contelui i-au plăcut mult spusele lui Patronio și așa a făcut, și a fost spre binele lui.

Și înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Multe lucruri par nesăbuite,
Dar dacă cercetezi, vezi că sînt chibzuite.

PILDA A DOUĂZECI ȘI NOUA [1]

Despre întîmplarea cu vulpea
care s-a culcat în drum
prefăcîndu-se moartă

Stînd altă dată de vorbă contele Lucanor cu Patronio, sfetnicul său, i-a spus așa :

— Patronio, o rudă a mea trăiește pe o moșie unde n-are destulă putere ca să se apere de toate răutățile vecinilor, iar cei mai tari decît el, mult s-ar bucura să facă el ceva ca să aibă prilej să-i caute pricină. Rubedenia asta a mea socotește că e mare rușine să rabde toate acele umilințe și mai degrabă și-ar pune în joc viața și avutul decît să îndure zi de zi asemenea pacoste. Cum eu aș dori să ia hotărîrea cea mai cuminte, te rog să mă înveți cum să-l sfătuiesc, ca s-o scoată cît mai bine la capăt cu vecinii din partea locului.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să-i puteți da asemenea sfat, aș dori să aflați ce s-a întîmplat cîndva cu o vulpe care s-a prefăcut că e moartă.

Iar contele l-a rugat să-i spună întîmplarea.

[1] Apolog de origine orientală, a fost reluat și versificat de contemporanul lui don Juan Manuel, Juan Ruiz Arcipreste de Hita în *Libro del buen amor* (1343), a cărui artă atestă influența arabă. Repovestit în proză de Azorín în *Los valores literarios*.

Apologul a circulat și în țara noastră, fiind inclus în cartea populară cunoscută sub titlul de *Istoria Sindipii filozoful*, sau *Povestea despre Sindipa filozoful și discipolul său*. De proveniență indiană, culegerea a urmat aceleași itinerarii ca și celelalte de acest fel, trecînd în Persia și Siria, focar de cultură creștină, ajungînd pe de o parte pînă în Spania sub titlul de *Sendebar*, tradusă din arabă în castiliană în 1253 — *Libro de los Engannos et los Asayamientos de las Mugeres* — în care figurează și alte apologuri din cartea de față (pilda 7, 19, 22). Pe de altă parte, pătrunde în secolul al XI-lea în literatura bizantină, iar versiunea greacă a fost tradusă în românește pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea. A circulat mult în diverse copii manuscrise, dintre care cea mai veche este a lui Costea Dascălul din Brașov, datată 1703. Pe lîngă larga ei răspîndire orală, cartea a fost tipărită încă din 1802 și mult citită. După ea a făcut o frumoasă prelucrare Mihail Sadoveanu în *Divanul persian*, unde întîlnim și apologul de față (cap. 20).

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, o vulpe a intrat odată noaptea într-o poiată cu găini. După ce a făcut prăpăd prin cotețe, cînd a socotit ea că era vremea să plece, se luminase de ziuă iar drumurile erau pline de oameni. Văzînd că n-avea cum să se ascundă, s-a furișat pînă în drum și s-a întins la pămînt făcînd pe mortul.

Cînd au dat oamenii cu ochii de ea, au socotit că era moartă și n-a luat-o nimeni în seamă.

După un timp a trecut pe acolo unul care și-a zis că perii din creștetul vulpii erau buni de pus pe fruntea copiilor ca să-i ferească de deochi. Așadar i-a retezat cu foarfeca smocul din creștet.

Mai tîrziu a venit altul care a zis la fel despre perii de pe spinare, apoi altul despre cei de pe pîntec, și tot așa, pînă ce au ciumpăvit-o toată. Dar vulpea nici nu s-a clintit, căci știa că nu era mare pagubă dacă-și pierdea perii din blană.

Pe urmă a venit unul care a zis că unghia de la degetul mare al vulpii era bună de leac pentru sugel și i-a smuls-o. Vulpea însă nu s-a clintit. Apoi, altul a zis că dintele vulpii era bun la durerea de măsele și i l-a scos. Dar vulpea nu s-a clintit.

După ce a mai trecut un timp a venit un om care a zis că inima vulpii era bună la durerea de inimă și a apucat cuțitul ca să i-o scoată. Cînd a priceput vulpea că acela voia să-i scoată inima și că, odată scoasă, nu se mai putea pune la loc și își pierdea viața, a socotit că era mai bine să încerce orice, decît să rabde un lucru care s-o piardă de tot. Și a rupt-o la fugă și s-a zbătut, de a reușit să scape cu bine.

Iar voi, senior conte Lucanor, s-o sfătuiți pe ruda aceea a voastră ca, de vreme ce i-a dat Dumnezeu să trăiască într-un ținut unde nu se poate feri de sîcîielile altora după cum ar vrea și cum i-ar prii, să facă așa : dacă hărțuielile lor se pot răbda fără prea mare pagubă și umilință, atunci să se facă cum că puțin îi pasă și că le lasă să treacă de la el. Căci dacă omul nu arată că se socotește lovit de răutățile care i se fac, n-are de ce să-i fie rușine ; dar dacă arată că se socotește lovit de ceva și pe urmă nu face tot ce se cuvine pentru a șterge umilința, nu mai rămîne cu obrazul curat. De aceea, în lucrurile

trecătoare, de care n-are putința să se ferească, este mai bine să închidă ochii, dar, dacă ajung să-i aducă mare pagubă sau mare înjosire, atunci să nu rabde, ci să înfrunte primejdia, căci mai bine este să-și piardă omul avutul sau viața apărîndu-și dreptul și cinstea și rangul, decît să trăiască plecat, îndurînd răutăți și batjocuri.

Și contele a socotit că sfatul era înțelept. Iar don Johán l-a așternut în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Rabdă din lucruri atîta cît se cuvine.
Mai mult, nu-ngădui să treacă de la tine.

PILDA A TREIZECEA [1]

Despre cele ce i s-au întîmplat Regelui Abenabet din Sevilia cu nevasta lui, Ramaiquía

Într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, iată ce mi se întîmplă cu un om care deseori mă roagă să-l ajut ori să-i dau cîte ceva : cînd îi împlinesc rugămintea, mi se arată recunoscător, însă dacă altă dată îmi cere un lucru și nu-l împlinesc după voia lui, îndată se mînie și se arată nemulțumit, uitînd tot ce-am făcut pentru el. Așadar, cunoscîndu-ți înțelepciunea, rogu-te să mă povățuiești cum să mă port cu omul ăsta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mi se pare că pățiți cu omul vostru întocmai cum a pățit regele Abenabet din Sevilia cu Ramaiquía, soția lui.

Iar contele l-a rugat să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, regele Abenabet era însurat cu Ramaiquía, și o iubea ca pe ochii din cap. Ea era o femeie vrednică, iar maurii mai istorisesc și astăzi multe pilde frumoase despre ea ; avea însă o meteahnă cam proastă, anume că uneori o apuca așa cîte-o toană.

Într-o bună zi, pe cînd se aflau la Cordova în luna lui februarie, a nins. Văzînd zăpada, Ramaiquía a început să plîngă. Regele a întrebat-o atunci de ce plînge, și ea i-a răspuns că din pricină că nu-i era dat niciodată să vadă omăt.

Ca să-i facă pe plac, regele a pus de s-au sădit migdali pe toate colnicele din preajma Cordovei ; căci fiind la Cordova un ținut cald, nu ninge, și an de an, cînd s-or

[1] Povestire consemnată în scrierile arabe ; se referă la Muhammad ibn Abbad, al Mutamid, regele Seviliei maure între 1069—1095, cunoscut pentru firea lui poetică și aventuroasă. Pilda a fost repovestită de Azorín în *Los valores literarios*.

vedea în februarie migdalii în floare care seamănă cu zăpada, or să-i aline dorul de omăt.

Altă dată, şezînd Ramaiquía într-un iatac care dădea spre rîu, a văzut o muiere desculţă care frămînta pe mal lut pentru cărămizi. Văzînd-o, Ramaiquía a început să plîngă. Regele a întrebat-o atunci de ce plînge, iar ea i-a răspuns că din pricină că niciodată nu-şi putea împlini voile, iacă, măcar să facă ce făcea femeia aceea.

Ca să-i facă pe plac, regele a pus de s-a umplut iazul cel mare din Cordova cu apă de trandafiri în loc de apă, iar în loc de lut, a pus de l-a umplut cu zahăr, scorţişoară, cuişoare, mosc, ambră, pejmă şi cîte şi mai cîte mirodenii şi miresme, iar în loc de paie, au pus trestie de zahăr. Îndată ce s-a umplut iazul cu asemenea lut, regele i-a spus Ramaiquíei să se descalţe şi să-l frămînte şi să tot facă la cărămizi cît o pofti.

În altă zi, năzărindu-i-se iarăşi ceva, a început să plîngă. Regele a întrebat-o care e pricina lacrimilor şi ea i-a spus : cum să nu plîngă dacă soţul ei nu se străduia niciodată să-i facă vreo plăcere. Văzînd el că se străduise atîta s-o mulţumească şi să-i împlinească poftele, încît nici nu ştia ce să-i mai facă, i-a zis o vorbă care în arăpeşte sună aşa : „Vă la mahar el-tin", adică „nu şi ziua lutului", vrînd să spună că, dacă uitase toate cîte le făcuse de hatîrul ei, nu se cădea să uite lutul pe care i-l pregătise ca să-i facă plăcere.

Iar voi, senior conte, dacă vedeţi că oricît faceţi pentru omul acela, de cum nu-i împliniţi toate cererile uită de cele făcute şi se arată nerecunoscător, vă sfătuiesc să nu faceţi niciodată pentru el ceva care v-ar putea păgubi. Şi vă sfătuiesc de asemenea ca, dacă cineva vă face vreun hatîr, însă mai apoi nu v-ar împlini toate cîte i le-aţi cere, să nu uitaţi cumva binele pe care vi l-a făcut. Iar contele a socotit că sfatul era înţelept şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Socotind don Johán că pilda aceasta e bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos care zic aşa :

Cînd unu-ţi uită facerea de bine,
De dragul lui nu te lipsi pe tine.

Despre judeţul pe care l-a făcut
un cardinal preoţilor din Paris
şi călugărilor minoriţi

În altă zi, contele Lucanor vorbea cu Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, un prieten al meu şi cu mine am vrea să facem o treabă care este bună şi frumoasă pentru amîndoi ; eu aş putea s-o împlinesc şi singur, dar nu mă încumet să mă apuc pînă ce n-o veni el. Cunoscînd înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să-mi spui care este sfatul tău.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceţi în treaba asta aşa cum cred eu că vă este mai de folos, aş dori să aflaţi ce s-a întîmplat odată cu preoţii de la catedrală şi cu călugării minoriţi din Paris.

Contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, preoţii ziceau că, de vreme ce ei erau capii bisericii [1], se cuvenea să bată ei cei dintîi ceasurile ; călugării ziceau însă că dînşii aveau de învăţat şi trebuiau să se scoale la utrenie şi la toate slujbele, aşa că nu-şi puteau pierde timpul de învăţătură, şi că de altfel erau liberi şi stăpîni şi n-aveau de ce să aştepte după alţii.

Asupra acestei pricini s-a iscat mare gîlceavă şi ambele părţi au cheltuit o mulţime de bani pe avocaţi şi pe judecăţi.

După vreme îndelungată, a venit un Papă care a încredinţat pricina aceasta unui Cardinal, poruncindu-i s-o isprăvească într-un fel sau altul.

Cardinalul a cerut să i se aducă opisul acelei judecăţi şi era atît de gros încît oricine s-ar fi speriat, doar văzîndu-l. Îndată ce a avut înaintea lui toate zapisele, le-a pus soroc ca să le hotărască pricina.

[1] Catedrala este biserica principală dintr-o localitate, fiind sub oblăduirea directă a episcopului.

Cînd s-au înfățișat părțile, a pus de s-au ars toate zapisele de la judecăți și le-a spus așa :

— Dragii mei, pricina asta durează de multă vreme și cu toții v-ați ales cu mare cheltuială și pagubă, așa că eu nu v-am adus ca să vă judecați, ci ca să vă spun hotărîrea mea : să tragă clopotul cel care s-o trezi mai întîi.

Iar voi, senior conte, dacă treaba aceea este de folos amîndurora, iar voi o puteți împlini singur, vă sfătuiesc să o faceți fără zăbavă, căci adesea se pierd lucruri care s-ar fi putut împlini, pentru că sînt lăsate să tîromească, iar apoi, cînd ar vrea omul să le facă, nu se mai poate întotdeauna.

Iar contele a socotit că sfatul era înțelept, și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Ce poți face azi spre folosul tău,
Nu lăsa pe miine, să nu-ți pară rău.

PILDA A TREIZECI ȘI DOUA [1]

Despre pățania unui Rege cu țesătorii cei mincinoși

Stînd altă dată de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus :

— Patronio, a venit la mine un om ca să-mi vorbească despre o treabă foarte însemnată, arătîndu-mi că mi-ar putea aduce mari foloase, dar a zis să nu spun nimănui nimic, oricît m-aș încrede eu în careva ; și atîta a stăruit să păstrez taina asta, încît mi-a spus că dacă ar afla cineva de ea, viața și avutul meu ar fi în mare primejdie. Și cum știu că nu se află pe lume lucru pe care să nu-l pricepi dacă este drept sau înșelător, rogu-te să-mi spui ce gîndești despre treaba asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să înțelegeți cum socotesc eu că este mai cuminte să faceți în împrejurarea asta, aș dori să aflați ce i s-a întîmplat unui Rege cu trei șarlatani care au venit la el.

Contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, trei șarlatani s-au dus la un rege și i-au spus că erau mari meșteri țesători și că mai cu seamă știau să facă o țesătură pe care orice fiu al celui socotit de toți că-i este tată, putea s-o vadă, însă cel care n-ar fi fost fiu al acelui tată pe care-l avea și pe care i-l socotea și lumea părinte, nu putea să vadă țesătura aceea.

[1] Subiectul acestei pilde se regăsește în piesa într-un act a lui Cervantes *El retablo de las maravillas*, cu deosebirea că obiectele nevăzute sînt niște figuri mitologice pe care doi șarlatani pretind că le evocă cu ajutorul unui tablou miraculos. Se întîlnește de asemenea la dramaturgul spaniol Quiñones de Benavente (sec. XVII). Narațiunea a circulat în mai toate țările Europei și a ajuns celebră datorită izbutitei versiuni a danezului Andersen, sub titlul *Hainele cele noi ale împăratului*. În povestea acestuia mistificarea este dezvăluită de un copil, simbol al inocenței, în timp ce aici, adevărul este dat pe față de un om situat pe una din cele mai de jos trepte sociale, care n-avea deci nimic de pierdut.

Regelui i-a plăcut mult lucrul ăsta, socotind că o să afle cu ajutorul acelei țesături care oameni din regatul său erau cu adevărat fiii celor care treceau drept părinții lor și care nu, putîndu-și spori în felul acesta avutul ; căci maurii nu pot moșteni nimic de la părinți dacă nu sînt cu adevărat copiii lor. De aceea a poruncit să li se dea un palat unde să se apuce de țesut.

Atunci oamenii aceia i-au spus că, pentru a fi încredințat că nu umblau cu înșelăciuni, să-i încuie acolo în palat pînă ce or mîntui de țesut. Iar Regelui i-au plăcut mult vorbele lor. După ce au luat ei o mulțime de aur, de argint, de mătase și alte scumpeturi ca să poată țese, au intrat în palat și s-au încuiat înăuntru. Apoi și-au întins războaiele și se prefăceau cît e ziua de mare că lucrează la țesătură. După ce au trecut cîteva zile, unul din ei s-a dus să-i spună Regelui că începuseră țesătura și că era o minunăție, și-i vorbi despre lucrătura și înfloriturile cu care o țeseau, poftindu-l, dacă îi era voia, să vină s-o vadă, dar nu cumva să mai vină și altcineva cu el. Iar Regele s-a învoit bucuros.

Voind însă mai întîi să facă încercarea cu altul, a trimis pe un cămăraș de-al lui s-o vadă, dar s-a păzit să-i spună taina.

Cînd i-a văzut cămărașul pe meșteri și a auzit ce vorbeau între ei, nu s-a încumetat să spună că nu zărește nimic. Așa că s-a întors la Rege și i-a spus că a văzut țesătura. Atunci Regele a trimis pe altul și acela i-a spus la fel. După ce i-au spus toți cei pe care îi trimisese că văzuseră țesătura, s-a dus și Regele s-o vadă.

Cînd a intrat în palat, i-a văzut pe meșteri țesînd și vorbind între ei : „Aici vine cutare lucrătură, iar aici cutare figură, și aici cutare înflorătură, iar aici cutare culoare". Și se tocmeau și se învoiau asupra acelui lucru, dar de țesut nu țeseau nimica. Dacă a văzut Regele că pe război nu era nimic iar ei tot vorbeau cum arată țesătura și el n-o vedea, deși toți ceilalți o văzuseră, s-a simțit pierdut, căci a socotit că nu era fiul regelui pe care-l credea tatăl lui și de aceea nu putea să vadă țesătura ; și s-a temut că dacă o mărturisi că n-o vede, o să-și piardă domnia. De aceea a început să laude grozav pînza, luînd aminte cum ziceau meșterii aceia că era făcută.

Cînd s-a întors la odăile lui pline de curteni, a început să se mire cît de bună și de minunată era țesătura aceea, vorbind despre chipurile și înfloriturile țesute în ea, dar sufletul îi era muncit de o mare neliniște.

După vreo două-trei zile i-a poruncit vornicului său să se ducă să vadă țesătura, și i-a povestit Regele cît era de minunată și ce însușiri năzdrăvane avea, iar vornicul s-a dus.

Cînd a intrat înăuntru și i-a văzut pe meșteri țesînd și vorbind despre chipurile și înfloriturile pe care le făceau, de vreme ce îl auzise pe Rege spunînd că a văzut-o iar el n-o vedea, a socotit că nu era fiul celui pe care-l credea părintele său și că de aceea nu vedea țesătura, iar dacă avea să se afle, o să-și piardă cinul. Drept care s-a apucat să laude țesătura, întocmai ca Regele, ba chiar mai vîrtos.

Cînd s-a întors la stăpînul lui și i-a spus că văzuse țesătura și că era cea mai aleasă și mai măiastră din lume, Regele s-a simțit și mai abătut, gîndindu-se că dacă vornicul văzuse țesătura iar el nu, fără-ndoială că el nu era fiu de rege, așa cum crezuse. De aceea a început și mai vîrtos să laude și să slăvească însușirile și măiestria țesăturii și a meșterilor care se pricepeau la asemenea minunăție.

In altă zi a trimis Regele pe un alt dregător al său, iar acela a pățit la fel ca și dînsul și ca ceilalți. Ce să vă mai spun ? În felul acesta și din pricina fricii s-au lăsat înșelați și Regele și toți supușii lui, căci nimeni nu îndrăznea a mărturisi că nu vede țesătura.

Așa au mers lucrurile pînă ce s-a apropiat o sărbătoare mare. Atunci l-au îndemnat cu toții pe Rege să-și facă veșmintele de sărbătoare din pînza aceea.

Meșterii i-au adus-o înfășurată în ștergare frumoase și s-au prefăcut că o desfășoară înaintea lui, întrebîndu-l cum poftea s-o croiască. Regele le-a spus ce veșminte dorea, iar ei s-au făcut că măsoară și croiesc straiele, iar apoi că le cos.

Cînd a venit ziua de sărbătoare, meșterii s-au înfățișat Regelui cu straiele croite și cusute din țesătura aceea, prefăcîndu-se că-l îmbracă și i le potrivesc. Și s-au tot învîrtit în jurul lui, pînă cînd a socotit Regele că era gata îmbrăcat, căci nu îndrăznea să spună că nu vede țesătura.

După ce a fost îmbrăcat așa frumos cum ați auzit, a încălecat să iasă în cetate și norocul lui a fost că era vară.

Cînd l-au văzut oamenii cum arăta, știind ei că cel care nu vedea țesătura nu era fiul părintelui său, fiecare credea că ceilalți o văd și doar el n-o vede și că, dacă o mărturisi, o să fie pierdut și făcut de rîs. Așa că taina s-a păstrat cu sfințenie căci nimeni nu îndrăznea s-o dea pe față, pînă ce un arap care păzea calul Regelui și care n-avea ce pierde, a ieșit înaintea lui și i-a spus :

— Stăpîne, mie nu-mi pasă dacă o să mă crezi fiul părintelui meu sau al altuia și de aceea îți spun : ori sînt eu orb, ori tu ești gol.

Atunci Regele a început să-l ocărască spunîndu-i că nu-i vedea straiele pentru că nu era fiul celui care credea el că-i e tată.

Dar cînd a rostit arapul acestea, un om care l-a auzit a zis ca el, și li s-au tot alăturat alții, pînă cînd Regelui și celorlalți le-a pierit teama de adevăr și au înțeles că șarlatanii aceia își bătuseră joc de ei. Și cînd s-au dus după dînșii, nu i-au mai găsit, căci își luaseră tălpășița, ducînd cu ei tot ce căpătaseră de la Rege prin vicleșugul pe care vi l-am spus.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă omul acela stăruie să nu le spuneți nimic celor în care aveți încredere, să știți că umblă să vă înșele ; căci trebuie să luați aminte că n-are nici o pricină să vă vrea binele mai mult decît cei care vă sînt îndatorați, adică aceia care trăiesc în preajma voastră și au primit multe binefaceri de la voi, pentru care trebuie să vă vrea binele și să vă slujească.

Iar contele a socotit că sfatul era înțelept și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Văzînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cin' te-ndeamnă de prieteni o taină să ții,
Umblă să te înșele, așa să știi.

PILDA A TREIZECI ȘI TREIA [1]

Despre o întîmplare cu un șoim
al Infantelui don Manuel
și cu un vultur și un bîtlan

Altă dată contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează :

— Patronio, adeseori am avut hărțuieli cu mulți oameni, iar de cînd harța s-a mîntuit, unii mă sfătuiesc să hălăduiesc în pace, iar alții mă îndeamnă să pornesc război și harță cu maurii. Cum știu că nimeni nu m-ar putea sfătui mai bine decît tine, rogu-te să mă povățuiești ce să fac în privința asta.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să hotărîți cum e mai cuminte, bine ar fi să aflați ce s-a întîmplat cu niște șoimi buni de vînătoare și mai ales cu un șoim aprig al infantelui don Manuel.

Contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, infantele don Manuel s-a dus într-o zi la vînătoare în apropiere de Escalona și a slobozit un șoim aprig după un bîtlan. Cînd s-a înălțat șoimul cu bîtlanul în gheare, s-a repezit la el un vultur. Atunci șoimul, de teama vulturului, a lăsat bîtlanul și a fugit, iar vulturul, văzînd că nu-l putea prinde, s-a dus. Cînd a văzut șoimul că vulturul a plecat, s-a întors la bîtlan și l-a înhățat iar căutînd să-l omoare.

Pe cînd se străduia șoimul așa cu bîtlanul, vulturul s-a întors la el, iar șoimul a luat-o la fugă ca și rîndul trecut ; cînd vulturul a plecat, șoimul s-a întors iar la bîtlan și asta s-a întîmplat de vreo trei-patru ori ; îndată ce pleca vulturul, șoimul se întorcea la bîtlan și de cum îl înhăța, venea vulturul să-l omoare.

Dacă a văzut șoimul că vulturul nu-i dădea pace să omoare bîtlanul, s-a înălțat deasupra lui și s-a repezit

[1] Pilda de față este interpretarea simbolică a unei amintiri despre tatăl autorului, infantele Manuel, cunoscută probabil de autor din auzite, căci a rămas orfan la opt ani.

la el lovindu-l cu ciocul pînă ce l-a pus pe fugă. Îndată ce l-a alungat, s-a întors la bîtlan și s-a înălțat cu el foarte sus, dar iată că s-a ivit iar vulturul ca să-l omoare. Văzînd șoimul că nu era rost să scape de el cu nici un chip, s-a ridicat din nou deasupra vulturului și s-a năpustit asupra lui lovindu-l atît de tare, încît i-a frînt o aripă. Dacă l-a văzut că se prăbușește cu aripa ruptă, șoimul s-a întors la bîtlan și l-a omorît. Și a făcut astfel pentru că socotea că nu trebuie să-și lase vînătoarea, așa că s-a descotorosit de vulturul care i-o stînjenea.

Iar voi, senior conte Lucanor, de vreme ce știți că vînătoarea și cinstea voastră și tot binele vieții trupești și sufletești este să-l slujiți pe Dumnezeu, și știți că, potrivit stării voastre, nu se află pe lume vreun chip mai bun de a-l sluji decît războindu-vă cu maurii pentru a înălța sfînta și dreapta credință catolică, vă sfătuiesc ca îndată ce aveți răgaz din alte părți, să bateți război cu maurii. În felul ăsta veți face mai multe lucruri bune : mai întîi, o să-l slujiți pe Dumnezeu ; apoi o să vă sporiți faima și o să trăiți așa cum vă cere slujba și datoria voastră și n-o să vă treceți timpul mîncînd pîinea degeaba, lucru care nu-i șade bine nici unui senior mare. Căci voi, stăpînii, cînd stați fără treabă, nu vă prețuiți oamenii așa cum s-ar cuveni și nici nu faceți pentru ei tot ce s-ar cădea să faceți, ci vă apucați de altele pe care ar fi uneori mai potrivit să le ocoliți. Și cum seniorilor le prinde bine să aibă o indeletnicire, nu încape îndoială că, dintre toate, nici una nu este mai bună, mai vrednică și mai folositoare pentru suflet și trup și mai nepăgubitoare ca războiul cu maurii. Iar dacă o să binevoiți, amintiți-vă de pilda a treia pe care v-am spus-o în cartea asta, despre săritura pe care a făcut-o regele Richard al Angliei, și cît de mare i-a fost cîștigul și gîndiți-vă în cugetul vostru că o să muriți, și că în viața asta i-ați adus multă supărare lui Dumnezeu, și că Dumnezeu este drept și din judecata lui n-o să puteți scăpa fără pedeapsă pentru răutățile pe care le-ați săvîrșit. De aceea vedeți că sînteți norocit să găsiți o cale prin care să dobîndiți dintr-o dată iertarea pentru toate păcatele voastre. Căci dacă veți muri în războiul cu maurii și cu adevărată pocăință, atunci o să fiți

martir și preafericit, și chiar dacă n-o să pieriți în luptă, faptele bune și gîndul cel bun o să vă mîntuiască.

Contele a socotit că pilda aceasta era bună și și-a pus în minte așa să facă, rugîndu-l pe Dumnezeu să-l îndrumeze cum știe el că-i este voia.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta este foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Dacă ți-a dat Domnul o viață tihnită,
Luptă-te să ți-o faci deplin fericită.

PILDA A TREIZECI ȘI PATRA [1]

Despre întîmplarea cu orbul care călăuzea un alt orb

Altă dată contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio, precum urmează :

— Patronio, un neam și prieten de-al meu, în care am mare încredere și știu că mă iubește cu adevărat, mă îndeamnă să mă duc într-un loc de care eu mă feresc grozav. Dar el îmi spune să nu mă tem, căci mai degrabă și-ar da viața decît să mi se întîmple mie vreun neajuns. Eu însă te rog să mă sfătuiești ce să fac.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, înainte de a vă spune sfatul meu, tare aș dori să aflați ce a pățit un orb cu alt orb.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, era într-un oraș un om care-și pierduse lumina ochilor și rămăsese orb. Și cum trăia el așa orb și sărac, a venit la dînsul un alt orb din același oraș și l-a îndemnat să plece amîndoi în orașul învecinat ca să cerșească în numele Domnului și să aibă cu ce-și duce zilele.

Dar orbul acela i-a răspuns că el cunoaște drumul spre oraș și că trecea pe lîngă gropi adînci și peste rîpe și locuri foarte primejdioase, așa că se temea grozav să pornească într-acolo.

Celălalt orb i-a spus însă că n-avea de ce să se teamă, că doar mergeau împreună și avea să-l păzească el. Și atîta l-a tot îmbărbătat, arătîndu-i cîte foloase ar avea dacă s-ar duce acolo, încît orbul s-a încrezut în tovarășul său și au pornit.

[1] Sursa pildei este parabola din *Evanghelia* lui Luca (VI, 39) amplificată de don Juan Manuel. Ecourile ei în arta și literatura țărilor creștine sînt nenumărate.

Îndată ce au ajuns la locurile grele și primejdioase, orbul care-l călăuzea pe celălalt a căzut, și la fel a căzut și orbul care se temuse de drum.

Iar voi, senior conte, dacă teama voastră este întemeiată și lucrul este cu primejdie, nu vă încumetați să-l faceți doar pentru că ruda și prietenul vostru vă spune că mai degrabă și-ar da viața decît să vi se întîmple ceva ; căci nu v-ar fi de nici un folos ca el să moară, iar voi să cădeți în năpastă și să pieriți.

Contele a socotit că sfatul era înțelept și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta este bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Tu în primejdii nicicînd nu te băga,
Chiar dacă prietenu-ți spune că te-o apăra.

PILDA A TREIZECI ȘI CINCEA [1]

Despre pățania unui tînăr care s-a însurat cu o femeie foarte aprigă și îndărătnică

Altă dată, stînd de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus :

— Patronio, un slujitor de-al meu mi-a dat de veste că i-au petit o nevastă foarte bogată și de neam mai bun decît el, și că ar fi o căsătorie foarte prielnică pentru dînsul, dacă n-ar fi și un neajuns : anume că i s-a spus că femeia aceea este grozav de aprigă și de îndărătnică. Așadar te rog să mă sfătuiești dacă să-l îndemn să se însoare cu ea, de vreme ce-i știe năravul, ori să-l îndemn să n-o ia.

— Senior conte, zise Patronio, dacă o fi și el cum era feciorul unui gospodar maur, atunci sfătuiți-l să se însoare cu ea, dar dacă n-o fi așa, atunci să-i dați altă povață.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

Patronio i-a istorisit că trăia într-un oraș un gospodar care avea un fecior tare destoinic, dar nu era îndeajuns de înstărit ca să poată săvîrși toate faptele mari și frumoase la care îi dădea ghes inima. De aceea era foarte amărît, căci avea dorință, dar nu și putință.

În orașul acela trăia un om de neam mai mare și mai bogat decît tatăl lui, care avea doar o fată cu totul opusă la fire decît flăcăul acela, căci pe cît erau purtările lui de frumoase, pe atîta erau de urîte și năbădăioase ale

[1] Tema îmblînzirii femeii îndărătnice s-a bucurat de o largă circulație europeană, cea mai izbutită versiune fiind desigur a lui Shakespeare, care formează episodul central din comedia *Îmblînzirea scorpiei* (*The Taming of the Shrew*, 1594). Se menționează de asemeni existența unei comedii similare în vechea literatură franceză. La don Juan Manuel amănuntele narațiunii corespund obiceiurilor epocii, printre care trebuie remarcat acela de a ține în casă și calul, datorat pare-se nu numai importanței pe care o prezenta acesta pe atunci, ci și pentru a-l avea la-ndemînă în numeroasele cazuri de alarmă.

fetei, așa că nimeni nu voia să se însoare cu asemenea diavoliță.

Flăcăul cel cuminte s-a dus într-o zi la tatăl lui și i-a spus că știe prea bine că nu erau destul de înstăriți încît să-i poată da atîta cît îi trebuie ca să trăiască în mod cuviincios și că, decît să ducă o viață de lipsuri și amărăciuni, ori să-și ia lumea în cap, socotea că, dacă și el ar găsi cu cale, ar fi mai cuminte să-și caute o nevastă care să-i aducă oarecare zestre. Tatăl i-a răspuns că mult s-ar bucura să-i găsească o mireasă potrivită.

Atunci băiatul i-a spus că, dacă el s-ar învoi, ar putea să se înțeleagă cu gospodarul care o avea pe fata aceea, să i-o dea de nevastă. Cînd a auzit tatăl una ca asta s-a mirat grozav și l-a întrebat cum de-i venise asemenea gînd, cînd nu era bărbat care, cunoscînd-o, să vrea s-o ia de nevastă, oricît ar fi fost de sărac. Dar feciorul i-a răspuns că îl ruga să-i facă binele s-o pețească pentru el. Și a stăruit atîta, încît tatăl, oricît îi părea lucrul de năstrușnic, s-a învoit în cele din urmă.

S-a dus așadar la gospodarul acela cu care era bun prieten și i-a spus ce i se năzărise feciorului său, rugîndu-l să-i dea fata, de vreme ce băiatul se încumeta să se însoare cu ea. Cînd a auzit gospodarul ce-i spunea prietenul lui, i-a răspuns :

— Dumnezeu să mă ierte, prietene, dar dacă aș face eu una ca asta, s-ar chema că-ți sînt prieten fățarnic, căci tu ai un fecior tare de treabă și aș socoti mare păcat din partea mea să-i doresc răul ori moartea : căci nu mă îndoiesc că, dacă s-ar însura cu fata mea, ori s-ar prăpădi, ori i-ar părea mai dulce moartea decît viața. Și să nu crezi că-ți spun asta ca să nu-ți împlinesc dorința, căci eu i-aș da bucuros fata și lui și oricui m-ar scăpa de ea.

Atunci prietenul lui i-a spus că-i mulțumea din inimă pentru vorbele astea, însă că, de vreme ce feciorul lui își dorea asemenea nevastă, îl ruga să se învoiască.

S-a făcut așadar nunta și au adus mireasa la casa bărbatului ei. La mauri este obiceiul să se pregătească cina mirilor, lăsîndu-i singuri cu masa întinsă în casa lor pînă a doua zi. Așa au făcut și atunci, dar părinții și rudele mirelui și miresei erau plini de îngrijorare, te-

mîndu-se că a doua zi îl vor găsi pe flăcău mort ori scărmănat zdravăn.

După ce au rămas mirii singuri în casă, s-au așezat la masă, și pînă să apuce ea să zică vreo vorbă, mirele s-a uitat în jurul mesei și a văzut un cîine. Atunci s-a răstit la el :

— Cîine, toarnă-ne apă să ne spălăm !

Cîinele nici gînd s-o facă. Atunci el a început să se înfurie și s-a răstit și mai aspru la el să le toarne de spălat. Dar cîinele nici gînd. Dacă a văzut ginerele că nu-l ascultă, s-a ridicat furios de la masă, a pus mîna pe sabie și s-a repezit la el. Văzîndu-l că vine asupra lui, cîinele a luat-o la fugă și flăcăul după el, sărind amîndoi peste lucruri, peste masă și peste foc, și l-a fugărit pînă ce l-a ajuns și i-a tăiat capul și picioarele și l-a ciopîrțit, mînjind de sînge toată casa și masa și lucrurile.

Încruntat și mînjit de sînge cum era, s-a așezat din nou la masă și s-a uitat în jurul lui. Atunci a zărit un motan și i-a spus să-i toarne de spălat ; văzînd că nu face ce-i poruncise, i-a spus :

— Cum, jupîne fățarnic, n-ai văzut ce i-am făcut cîinelui fiindcă n-a vrut să-mi asculte porunca ? Să știi că dacă te mai codești cît de cît, ai s-o pățești și tu.

Motanul nu l-a ascultat, căci nici el, nici cîinele nu sînt învățați să toarne de spălat. Dacă a văzut așa, mirele s-a ridicat, l-a înhățat de picioare și l-a izbit de perete de l-a făcut fărîme, arătîndu-se și mai mînios decît împotriva cîinelui.

Ursuz și încruntat, tunînd și fulgerînd, s-a întors la masă și a privit în toate părțile. Nevasta, văzîndu-l ce face, a socotit că este nebun ori că și-a ieșit din minți, așa că tăcea chitic.

După ce s-a uitat prin toate colțurile, a dat cu ochii de singurul cal pe care-l avea și s-a răstit cu mare asprime la el să le toarne apă de spălat, dar calul nu s-a clintit ; văzînd că nu-l ascultă, i-a strigat :

— Ce, jupîne, crezi oare că dacă nu mai am alt cal afară de tine, am să îngădui să nu faci ce-ți poruncesc ? Ia seama, căci dacă te bate gîndul să nu te supui, mă jur c-o să te ucid la fel de năprasnic ca și pe ceilalți ; și nu

e făptură pe lume care, dacă nu face ce-i poruncesc, să nu pățească la fel !

Calul însă nu s-a clintit. Văzînd că nu-i împlinește porunca, s-a repezit la el și i-a tăiat capul cu mare mînie, căsăpindu-l.

Cînd a văzut nevasta că-și omora calul deși altul nu mai avea, și l-a auzit spunînd că așa o să facă oricui nu i-o asculta porunca, a înțeles că nu era șagă și a cuprins-o o frică de era mai mult moartă decît vie.

Încruntat, mînios și plin de sînge cum era, mirele s-a întors la masă, jurîndu-se că dacă ar fi în casa lui o mie de cai și de bărbați și de femei și i-ar ieși din poruncă, pe toți i-ar omorî. S-a așezat deci și a început să se uite în toate părțile, ținîndu-și sabia însîngerată pe genunchi ; după ce s-a uitat peste tot și n-a mai găsit nici o vietate, și-a întors ochii spre nevastă-sa și, privind-o crunt, s-a răstit cu mare asprime la ea, cu sabia în mînă :

— Scoală și toarnă-mi să mă spăl !

Nevasta, care aștepta dintr-o clipă într-alta s-o sfîrtece, s-a ridicat în grabă și i-a turnat apă pe mîini. Atunci el i-a spus :

— Oh, mulțumesc lui Dumnezeu că ai făcut ce ți-am poruncit, căci altfel, oricît de rău mi-a părut de smintiții ăștia, la fel aș fi făcut și cu tine.

Apoi i-a poruncit să-i pună de mîncare, iar ea s-a supus. Și orice îi spunea, avea un glas atît de amenințător și o căutătură atît de crunță, încît ea își și vedea capul stînd unde îi stăteau picioarele.

Așa au petrecut ei seara aceea, de nici n-a crîcnit femeia și a făcut tot ce-i poruncea el. Pe urmă s-au dus la culcare ; și după ce au dormit cîtva, el i-a spus :

— Din pricina supărării pe care am avut-o aseară, nici n-am putut să dorm ca lumea. Cată să nu mă trezească nimeni de dimineață și pregătește-mi bucate gustoase.

După ce s-a luminat bine de ziuă, au venit la ușa lor părinții și rudele și, neauzind zgomot de glasuri, au socotit că mirele era mort sau betegit. Cînd au zărit prin crăpătura ușii doar pe mireasă iar pe mire nu, s-au speriat și mai tare.

Văzîndu-i în prag, ea a venit în grabă și a început să le spună înfricoșată :

— Smintiților și nemernicilor, ce faceți ? Cum de îndrăzniți să vă apropiați de ușă și să vorbiți ? Tacă-vă gura, că de unde nu, s-a sfîrșit și cu voi și cu mine !

Auzindu-i vorbele, s-au minunat foarte, însă cînd au aflat cum se petrecuseră lucrurile, l-au prețuit și mai mult pe flăcău că se pricepuse să facă ce trebuia, punînd bună rînduială în casa lui. Iar din ziua aceea, nevasta i-a fost supusă în toate și au trăit împreună foarte bine.

După vreo cîteva zile, socrul a vrut să facă la fel cum făcuse ginerele lui, și a omorît în același chip un cocoș ; dar nevasta i-a spus :

— Ehei, jupîne, prea tîrziu te-ai trezit, căci acum la nimic n-ar mai folosi, chiar dacă ai omorî o sută de cai ; ar fi trebuit s-o iei așa de la început, că acum ne cunoaștem prea bine.

Iar voi, senior conte, dacă slujitorul vostru dorește să-și ia asemenea nevastă, sfătuiți-l s-o ia liniștit, dacă o fi bărbat ca flăcăul acela, căci o să știe cum să se poarte în casa lui ; dar dacă nu s-ar pricepe ce să facă și cum s-o potrivească, atunci lăsați-l să-și caute singur norocul. Și vă mai sfătuiesc ca, ori cu cine ați avea de a face, să-i dați a înțelege în ce fel are a se purta cu voi.

Iar contele a socotit că povața era înțeleaptă și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Don Johán a găsit că pilda era bună, așa că a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cînd dintru-nceput nu arăți cine ești,
Mai tîrziu n-ai să poți, chiar de-ai să voiești.

PILDA A TREIZECI ŞI ŞASEA

Despre întîmplarea unui negustător
care şi-a găsit nevasta
şi feciorul dormind laolaltă

Intr-o zi, contele Lucanor stătea de vorbă cu Patronio, sfetnicul său, fiind foarte supărat de un lucru pe care-l aflase şi pe care îl socotea o mare necinste pentru el, şi-i spunea că avea de gînd să facă atîta zarvă şi tărăboi încît să rămînă de pomină.

Cînd l-a văzut Patronio atît de pornit şi de înfuriat, i-a spus :

— Senior conte, mult aş dori să aflaţi ce i s-a întîmplat unui negustor care s-a dus într-o zi să cumpere sfaturi.

Atunci contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, trăia într-un oraş un meşter mare, care avea drept meserie şi îndeletnicire să vîndă sfaturi. Auzind asta, negutătorul de care v-am pomenit s-a dus într-o zi la meşterul care vindea sfaturi şi i-a spus să-i vîndă şi lui. Atunci meşterul l-a întrebat de cîţi bani să-i dea, căci după cum era sfatul pe care îl poftea, tot aşa era şi preţul. Negutătorul i-a spus că vrea sfat de un maravedí. Meşterul a luat banul şi i-a spus :

— Prietene, cînd te-o pofti cineva la masă, dacă nu ştii ce bucate o să ţi se dea, cată de te satură din primul fel pe care ţi l-o aduce.

Negutătorul i-a spus că nu-l învăţase cine ştie ce lucru mintos, însă meşterul i-a răspuns că nu-i plătise preţ pentru mai multă minte. Atunci negutătorul i-a cerut să-i dea sfat de un dublon şi după ce i l-a dat, meşterul i-a spus aşa : cînd o fi foarte mînios şi o voi să facă vreun lucru năprasnic, să nu strige şi să nu se repeadă pînă ce n-o afla adevărul întreg.

Negutătorul şi-a zis că-şi irosea degeaba dublonii din pungă pe asemenea fleacuri, aşa că n-a vrut să mai cumpere şi alte sfaturi, dar pe acesta l-a băgat la cap.

Şi iată s-a întîmplat că negutătorul a trebuit să plece pe mare către o ţară îndepărtată, iar la plecare şi-a lăsat nevasta grea. Umblînd după negoţul lui, omul a zăbovit

atîta încît feciorul care i s-a născut atunci cînd își lăsase nevasta îngreunată, trecuse de douăzeci de ani. Maică-sa, neavînd alt copil și socotind că bărbatu-său murise, se mîngîia cu feciorul acela și, din dragoste pentru tatăl lui, îi zicea „bărbate". Iar el minca și dormea întotdeauna cu dînsa, ca pe vremea cînd avea un an sau doi, și ea-și petrecea astfel viața ca o femeie cinstită și cu mare mîhnire pentru că n-avea veşti de la soțul ei.

Iată însă că negustătorul și-a mîntuit toată negustătoria și s-a întors bine sănătos. Cînd a ajuns la țărmul orașului său de baștină, n-a spus nimănui nimic și s-a dus neștiut de nimeni la casa lui, ascunzîndu-se într-un loc ferit ca să vadă ce se petrecea pe acolo.

După amiază a sosit și feciorul femeii celei cinstite, iar maică-sa l-a întrebat :

— Ia spune, bărbate, de unde vii ?

Cînd a auzit negustătorul pe nevastă-sa că-i zice tînărului acela „bărbate", s-a întunecat dintr-o dată, căci a socotit că acela era ibovnicul ei, sau era poate chiar măritată cu el, cu toate că era mai firesc să-i fie ibovnic decît bărbat, căci prea era tînăr. A vrut deci să-i omoare pe loc dar, amintindu-și de sfatul care-l costase un dublon, și-a stăpînit pornirea.

Cînd s-a înserat, cei doi s-au așezat la masă. Văzîndu-i, negustătorul s-a simțit și mai îndemnat să-i omoare, dar din pricina sfatului cumpărat, s-a stăpînit.

Cînd s-a lăsat însă noaptea și i-a văzut că se urcă în pat, n-a mai putut să rabde și a pornit-o spre ei ca să-i răpună. Dar pornind el așa mînios, și-a amintit iar de sfatul cumpărat și a stat locului.

Înainte de a stinge luminarea, mama a grăit către fiul ei, plîngînd amarnic :

— O, soțul și fiul meu ! Doamne ! Am aflat că adineauri a sosit o corabie în port, care cică vine din țara unde plecase tatăl tău. Rogu-te așadar să te duci mîine de cum s-o face ziuă și poate o da Dumnezeu să afli vreo veste despre el.

Auzind cuvintele ei, negustătorul și-a amintit că-și lăsase la plecare nevasta grea și a înțeles că acela era fiul lui. Și să nu vă mirați dacă mare i-a fost bucuria. Atunci i-a adus mulțumiri lui Dumnezeu că l-a ferit să-i răpună,

așa cum era gata s-o facă, fiindcă ar fi intrat la mare nenorocire. Și s-a gîndit că-și cheltuise cu folos dublonul pe sfatul acela, de vreme ce s-a putut stăpîni și nu s-a lăsat dus de furie.

Iar voi, senior conte, deoarece socotiți că vă este greu să răbdați lucrul de care mi-ați vorbit, poate că aveți dreptate dacă este cu adevărat așa ; dar pînă nu se învederează aceasta, vă sfătuiesc să nu vă pripiți a face ceva nici din mînie, nici din grabă, căci acesta nu este un lucru care să se piardă cu trecerea timpului, cît veți răbda pînă ce aflați adevărul întreg, așa că n-aveți nimic de pierdut ; dacă vă pripiți însă, s-ar putea ca foarte curînd să vă căiți.

Contele a socotit că sfatul era înțelept, și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Socotind don Johán că pilda era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

În lucruri de seamă cînd te pripești
Pe bună dreptate apoi te căiești.

PILDA A TREIZECI ŞI ŞAPTEA [1]

Despre răspunsul pe care l-a dat contele Ferrant Gonsales vasalilor săi, după ce a cîştigat bătălia de la Facinas

Odată s-a întors contele de la oaste foarte obosit, abătut şi vlăguit, dar nici n-a apucat să răsufle şi să se odihnească şi iată că i-a sosit grabnică veste că se pornea alt război ; mai toţi oamenii lui l-au sfătuit să se odihnească o vreme, iar apoi să facă ce-o chibzui el că se cuvine. Contele l-a întrebat pe Patronio ce-ar fi de făcut în împrejurarea aceea, şi Patronio i-a spus :

— Senior, ca să alegeţi calea cea mai bună, mult aş dori să aflaţi răspunsul pe care l-a dat odată contele Ferrant Gonsales vasalilor săi.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, cînd l-a înfrînt contele Ferrant Gonsales pe regele Almanzor la Facinas, au pierit mulţi oameni de-ai lui ; iar el şi mai toţi cei rămaşi în viaţă erau plini de răni. Dar pînă să apuce a se lecui, a aflat că regele Navarrei intrase pe pămînturile lui aşa că a poruncit oamenilor săi să meargă să se bată cu navarezii.

Atunci toţi ai lui i-au spus că le erau trupurile istovite şi caii aşijderea, iar dacă pentru atît nu voia să se lase, trebuia să se lase pentru că şi el şi ai lui erau plini de răni, aşa că să aştepte pînă ce or fi vindecaţi.

Cînd a văzut contele că toţi voiau să dea bir cu fugiţii, păsîndu-i mai mult de cinste decît de trup, le-a spus :

— Ba să nu ne lăsăm, prieteni, din pricina rănilor, căci cele noi pe care o să le primim o să ne facă a le uita pe cele primite în bătălia cealaltă.

Dacă au văzut oamenii lui că nu-i păsa de trupul său cînd era vorba să-şi apere moşia şi cinstea, au mers cu el. Şi a cîştigat contele bătălia, şi a fost foarte mulţumit.

[1] Episodul de faţă, aproape identic cu cel relatat în pilda a 16-a, este istorisit pe larg în *Crónica del noble caballero el conde Fernán Gonzalez* (Cap. VII).

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să faceți ceea ce se cuvine atunci cînd vedeți că se cere a vă apăra cinstea și moșia voastră și alor voștri, să nu vă oprească nici neajunsurile, nici truda, nici primejdia, ci să căutați ca noile primejdii și neajunsuri să vă facă a le uita pe cele vechi.

Contele a socotit că sfatul era bun și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Încredințat să fii că-i adevăr curat :
Huzurul și cinstea sînt greu de-mpăcat.

PILDA A TREIZECI ȘI OPTA

Despre pățania unui om
care s-a înecat în rîu
ducînd un sac cu nestemate

Într-o zi contele i-a spus lui Patronio că avea mare poftă să se ducă într-un loc de unde avea să ia niște bani, și socotea că s-ar alege de acolo și cu alte foloase, dar îi era grozav de teamă, căci dacă ar fi zăbovit pe acolo își putea primejdui viața și l-a rugat să-l sfătuiască ce să facă.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceți ce socotesc eu că ar fi mai cuminte, bine ar fi să aflați pățania unuia care trecea printr-o apă ducînd în cîrcă o povară de preț.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, un om ducea în spinare o desagă cu nestemate și erau atît de multe, încît cu greu putea să le care. Iată însă că a trebuit să treacă printr-un rîu mare ; și cum era el încărcat cu acea greutate, se afunda mai mult decît dacă n-ar fi avut-o. Cînd a ajuns unde era rîul mai adînc, a prins să se afunde tot mai tare.

Un om care stătea pe mal a început să strige la el că dacă nu-și leapădă povara o să se înece. Dar smintitul cel hrăpăreț n-a priceput că, dacă se îneca, își pierdea și viața și povara, iar dacă o lepăda, ar fi pierdut-o doar pe aceea, nu și viața. Și din lăcomie pentru bogăția nestematelor, n-a vrut să le arunce și a murit înecat, pierzîndu-și și viața și povara pe care o ducea.

Iar voi, senior conte Lucanor, chiar dacă ar fi bine să vă duceți pentru bani și pentru alte foloase, vă sfătuiesc ca, dacă veți vedea că întîrziind pe acolo vă primejduiți viața, să nu zăboviți nici din lăcomie de bani, nici pentru altele asemenea. Și vă mai sfătuiesc să nu vă puneți niciodată viața în joc decît atunci cînd e vorba de faima voastră sau de vreun lucru care v-ar aduce rușine dacă nu l-ați face ; căci cel care puțin se prețuiește pe sine și-și

primejduieşte viaţa din lăcomie sau îngîmfare, să ştiţi că n-are destulă minte ca să facă ceva mai de ispravă cu viaţa lui ; fiindcă acela care-şi preţuieşte cu adevărat viaţa, trebuie să facă în aşa fel încît să fie preţuit de oameni ; însă omul nu este preţuit pentru că se preţuieşte el mult, ci este preţuit cu adevărat pentru că faptele lui îi aduc preţuirea celorlalţi. Iar dacă este aşa, să fiţi încredinţat că o să-şi ţină viaţa la preţ şi n-o să şi-o primejduiască din lăcomie sau pentru lucruri care n-aduc mare faimă ; dar atunci cînd se cuvine s-o facă, să credeţi că nimeni nu va fi gata mai grabnic şi mai cu rîvnă să-şi pună viaţa în primejdie, decît omul care e vrednic şi se preţuieşte pe sine.

Contelui i-a plăcut pilda şi aşa a făcut şi a fost spre binele lui.

Înţelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de faţă, şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa :

Dacă din lăcomie viaţa-ţi primejduieşti,
Nu-i de mirare cînd rău o sfîrşeşti.

PILDA A TREIZECI ȘI NOUA [1]

Despre întîmplarea cu un om, o vrabie și o rîndunică

Altă dată, contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează :

— Patronio, nu pot cu nici un chip să mă feresc de a avea o răfuială cu unul din cei doi megieși ai mei, și se întîmplă că acela cu care mă aflu în vecinătate mai strînsă nu este atît de primejdios, iar cel care e mai puternic nu este atît de aproape de mine. Te rog așadar să mă sfătuiești ce să fac în privința asta.

— Senior conte, zise Patronio, ca să înțelegeți cum s-ar cuveni să faceți, bine ar fi să aflați ce i s-a întîmplat unui om cu o vrabie și cu o rîndunică.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, era odată un om firav și avea mare supărare din pricina gălăgiei pe care o făceau păsările, așa că l-a rugat pe un prieten al lui să-i dea vreo povață, căci nu putea să doarmă de zarva pe care o făceau vrăbiile și rîndunicile.

Iar prietenul i-a spus că nu putea să-l scape cu totul de pacoste, dar că știa un descîntec cu care să-l scape de una din două ; ori de vrabie, ori de rîndunică.

Atunci omul cel plăpînd i-a răspuns că, deși rîndunica face mai multă gălăgie, ea tot vine și pleacă, pe cînd vrabia stă mereu la cuib, așa că mai degrabă voia să rămînă cu gălăgia mai mare a rîndunicii, fiindcă mai pleacă încoace și încolo, decît cu a vrăbiei care stă mereu la cuib.

[1] În cuprinsul pildei de față există o neconcordanță, datorată poate unei greșeli de transcriere, pe care n-am reușit s-o înlătur cu totul. În text se spune că omul prefera să rămînă cu gălăgia mai mare a rîndunicii, care stă în general departe de casă, decît cu a vrăbiei care-l supără în permanență cu vecinătatea ei. În consecință, sfatul lui Patronio este „să se răfuiască mai degrabă cu cel care e mai aproape, chiar dacă nu e așa de puternic". Însă morala finală spune exact invers. Am făcut deci unele modificări de amănunt pentru a le pune de acord.

Iar voi, senior conte, cu toate că cel care se află mai departe este mai primejdios, vă sfătuiesc mai degrabă să vă răfuiți cu cel care e mai aproape de voi, chiar dacă nu e așa de puternic.

Iar contele a socotit că sfatul era bun și așa a făcut și a fost spre binele lui.

— Și pentru că i-a plăcut lui don Johán pilda aceasta, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Dacă nu-i rost să scapi de-o răfuială mare,
S-o ai cu cel din preajmă, chiar dacă nu-i prea tare.

PILDA A PATRUZECEA [1]

Despre pricinile pentru care sufletul seneşalului de Carcasona a ajuns în iad

Altă dată, contele Lucanor stătea de vorbă cu sfetnicul său Patronio, spunîndu-i :

— Patronio, ştiind eu bine că de moarte nu putem scăpa, aş dori să fac în aşa fel încît să las după moarte vreun lucru de seamă, care să fie de sufletul meu şi să rămînă în veci, pentru ca toată lumea să ştie că eu am făcut lucrul acela. Te rog aşadar să mă povăţuieşti cum ar fi mai bine să fac.

— Senior conte, zise Patronio, facerea de bine este întotdeauna şi în orice privinţă un lucru bun ; dar ca să ştiţi cum trebuie împlinit şi cu ce gînd ceea ce face omul pentru mîntuirea sufletului, mult aş dori să aflaţi păţania unui seneşal din Carcasona.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, odată un seneşal din Carcasona s-a îmbolnăvit. Simţind că n-avea să mai scape, a trimis după starețul călugărilor minoriţi, şi a rînduit cu el cele de cuviinţă pentru sufletul lui, hotărînd ca îndată ce va muri să fie împlinite toate precum le rînduise.

Şi aşa s-a făcut. Iar el lăsase multe danii de sufletul lui. Şi pentru că au fost împlinite toate atît de bine şi degrabă, călugării erau foarte mulţumiţi şi cu inima împăcată, avînd mare nădejde întru mîntuirea lui.

[1] Pilda de faţă este inspirată de obiceiul foarte răspîndit ca, după o viaţă de huzur şi păcate, să se lase prin testament danii care să le răscumpere, într-un moment în care avuţia nu-i mai este de folos defunctului. Merită remarcate două lucruri : contradicţia vădită dintre morala pildei, care dovedeşte că binefacerile sînt inutile cînd nu respectă anumite condiţii, şi concluzia finală a lui Patronio că „în orice chip ai face binele, tot bine e". In al doilea rînd, păcatele pe care i le reproşează acesta contelui Lucanor îl apăsau probabil pe don Juan Manuel, care doreşte însă nu numai mîntuirea sufletului prin vreo faptă bună, ci şi ca „toată lumea să ştie că eu am făcut lucrul acela".

La puține zile după aceea s-a întîmplat că într-o femeie din oraș a intrat diavolul, așa că spunea tot felul de năzdrăvănii, căci diavolul care grăia prin gura ei știa toate cele făcute, ba chiar și cele vorbite.

Cînd au aflat călugării cărora le încredințase seneșalul grija sufletului său ce fel de lucruri spunea femeia aceea, au socotit că era bine să se ducă la ea ca s-o întrebe dacă știa ceva despre sufletul seneșalului.

Și așa au făcut. Îndată ce au intrat în casa femeii stăpînite de diavol, pînă s-o întrebe ei ceva, le-a și spus că știa prea bine de ce veniseră, așa că să afle că sufletul de care voiau să întrebe plecase de curînd de acolo și se dusese în Iad.

Cînd au auzit călugării una ca asta, i-au spus că minte, căci știau ei bine că se spovedise și primise sfînta împărtășanie, și cum credința creștinească era cea adevărată, nu putea să fie așa cum zicea ea.

Atunci femeia le-a răspuns că, fără-ndoială, legea creștinească era întru totul adevărată și că dacă el, murind, ar fi făcut ceea ce se cuvine unui creștin adevărat, sufletul lui ar fi fost mîntuit ; dar el nu s-a purtat ca un bun și adevărat creștin, căci, deși făcuse multe danii pentru sufletul lui, n-o făcuse cum se cuvine și nici cu cuget smerit, căci a rînduit ca acestea să se împlinească după moartea lui, cu gîndul că, dacă o muri, să fie făcute, însă dacă o trăi, să nu se facă nimic din toate acelea ; așa că a poruncit să fie împlinite după moartea lui, cînd nu-i mai trebuiau avuțiile și nici nu le putea lua cu el ; afară de asta, le lăsase pentru a rămîne în veci faima celor făcute, ca să-și cîștige faima lumească. De aceea, cu toate că fapta-i fusese bună, nu fusese bine făcută, căci Dumnezeu nu răsplătește doar facerile de bine, ci acelea care sînt bine făcute. Și că sînt bine făcute se cunoaște după gînd, iar cum gîndul seneșalului nu fusese smerit, căci nu-i venise cînd se cuvenea s-o facă, n-a primit o răsplată bună pentru el.

Iar voi, senior conte, de vreme ce-mi cereți sfatul, vă spun că, după socotința mea, binele pe care voiți a-l face, să-l faceți cît trăiți ; și ca să primiți de pe urma lui o răsplată bună, se cuvine mai întîi să îndreptați strîmbătățile pe care le-ați făcut, căci prea puțin ar folosi să

furi mielul, iar apoi să-i dăruiești picioarele de mila Domnului. Așa că prea puțin v-ar folosi să păstrați tot ce e furat și luat cu japca și să faceți pomană din lucru străin. Mai mult decît atît, pentru ca pomana să fie bine făcută, se cuvine să împlinească cinci lucruri : întîi, să se facă din lucruri dobîndite cu dreptate ; apoi să fie făcută cu pocăință adevărată ; apoi să fie atît de mare încît să simți lipsa celor dăruite și să fie lucruri de care să-ți pară rău ; apoi să fie făcută în timpul vieții și, în sfîrșit, să fie făcută doar de dragul lui Dumnezeu, iar nu din deșertăciune sau îngîmfare lumească. Așadar, stăpîne, împlinind aceste cinci lucruri, toate facerile de bine și toate pomenile vor fi bine făcute, și pentru toate se va bucura omul de mare răsplată ; iar dacă voi, sau oricare altul nu le-ați putea împlini atît de desăvîrșit, nu trebuie pentru asta să vă lăsați de facerile de bine, socotind că, de vreme ce nu le săvîrșiți în cele cinci chipuri amintite, nu mai are rost să le faceți, pentru că ar fi o judecată strîmbă ca și deznădejdea ; căci fapt este că în orice chip ai face binele, tot bine e, pentru că faptele bune îl ajută pe om să se lepede de păcate și să ajungă la pocăință și la mîntuirea trupului, la bogăție și cinste și la faimă bună printre oameni și la toate bucuriile lumești. Așadar, orice facere de bine, cu orice gînd ar fi împlinită, este întotdeauna bună, dar ar fi mult mai bine pentru mîntuirea și împăcarea sufletului dacă s-ar păzi cele cinci lucruri pe care le-am arătat.

Contele a socotit că adevărat grăia Patronio, punîndu-și în gînd să facă așa și s-a rugat Domnului să-i ajute să împlinească toate în chipul în care-i spusese Patronio.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Fă binele în viață cu gînd smerit,
De vrei să fii de-a pururi fericit.

PILDA A PATRUZECI ȘI UNA [1]

Despre întîmplarea unui
rege din Cordova
pe nume Alhaquen

Într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, așa :

— Patronio, știi că sînt mare vînător și am vînat așa cum n-a mai vînat nimeni pînă acum. Ba am născocit pentru lațuri și plase meșteșuguri foarte folositoare care n-au mai fost făcute niciodată. Acum, cei care vor să mă ponegrească, vorbesc în bătaie de joc, și cînd îl slăvesc pe Cidul Roy Diaz sau pe contele Ferrant Gonzales pentru luptele în care au biruit, sau pe sfîntul și preafericitul rege don Fernando pentru multele lui izbînzi frumoase, pe mine mă laudă zicînd că am făcut mare ispravă născocind acele meșteșuguri la plase și lațuri. Înțelegînd eu că asemenea laudă seamănă mai mult a ocară, rogu-te să mă înveți ce să fac ca să nu mai fiu batjocorit pentru lucrul bun pe care l-am făcut.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, a fost cîndva în Cordova un rege pe nume Alhaquen. El își cîrmuia bine regatul, dar nu se străduia să facă vreo faptă însemnată de care să se ducă vestea, așa cum fac îndeobște și trebuie

[1] Anecdotă arabă orală, atribuită după părerea lui Valbuena Prat (op. cit.) de către don Juan Manuel fără un temei real lui al-Hakam al II-lea, califul Cordobei între 961—976. Iubitor de artă și cultură, acesta a adus meșteri din orient care să aurească și să picteze cupola celebrei moschei, adăugîndu-i încă unsprezece nave. Începută în anul 786, construcția a fost terminată în timpul lui al-Hakam, ajungînd la o suprafață impresionantă și numărînd peste 1400 de coloane. Califul s-a bucurat de o frumoasă reputație datorită toleranței și dragostei lui pentru cultură. A avut însă o fire pașnică, fapt care i-a sugerat poate războinicului don Juan Manuel ideea că risca să fie luat în rîs de contemporani.

Nemulțumirile mărturisite la început de contele Lucanor se referă probabil la incidente reale din viața autorului, vînător pasionat, care scrisese înainte de *Contele Lucanor* o carte despre arta vînătorii. Cum a avut rivali și dușmani din belșug, aceștia se foloseau desigur de orice prilej pentru a-l jigni. Pilda de față a fost repovestită de Azorín în *Los valores literarios*.

să facă regii cei buni ; căci regii nu sînt ținuți doar să-și păzească țara ci, aceia care vor să se arate vrednici, trebuie să facă asemenea fapte, încît pe drept să-și sporească stăpînirea, făcînd în așa fel încît să fie mult lăudați de oameni în timpul vieții, iar după moarte să dăinuiască faima isprăvilor pe care le-au săvîrșit. Regele acesta însă nu se străduia întru asemenea lucruri, ci doar huzurea mîncînd și petrecînd în palatul lui.

Într-o zi, pe cînd ședea el în petrecere, îi cîntau lăutarii dintr-un instrument pe care-l îndrăgesc mult maurii, de-i zice gaidă. Iar regele a băgat de seamă că nu ieșea sunetul așa frumos cum s-ar fi cerut ; luînd deci gaida i-a mai făcut o gaură în partea de sus, în dreptul celorlalte găuri, și de atunci scoate gaida sunete mult mai plăcute decît înainte.

Născocirea lui era bună pentru lucrul acela, dar cum nu era o faptă de seamă așa cum s-ar cădea să facă un rege, oamenii au început să-i laude fapta în bătaie de joc, zicînd ca să măgulească pe cîte cineva : *„Vá hede ziat Alhaquin“*, care vrea să zică : „Este ca adăogirea regelui Alhaquen“.

Vorba asta s-a tot rostit prin țară pînă ce a auzit-o și regele și a întrebat de ce zicea lumea așa. Și cu toate că ar fi vrut curtenii să-i ascundă tîlcul, el a stăruit atîta încît au trebuit să i-l spună.

Cînd a aflat regele ce voia să zică, s-a supărat grozav, dar cum era un rege bun, n-a vrut să-i asuprească pe aceia care ziceau vorba asta, dar și-a pus în gînd să facă altă adăogire pentru care să fie cu toții nevoiți a-l slăvi.

Și cum moscheea din Cordova nu era terminată, a adăogit regele la ea toată lucrarea cîtă mai rămăsese de făcut, pînă ce a sfîrșit-o. Iar aceasta este cea mai mare, cea mai desăvîrșită și cea mai mîndră moschee din cîte au avut maurii în Spania, iar acum, lăudat fie numele Domnului, este biserică, și-i zice Sfînta Maria din Cordova, căci sfîntul rege don Fernando, cînd a luat Cordova de la mauri, a închinat-o Sfintei Fecioare.

Dacă a isprăvit regele acela moscheea, făcîndu-i o adăogire atît de minunată, a zis așa : că de vreme ce pînă atunci era lăudat în bătaie de joc pentru adăogirea pe care o făcuse la gaidă, socotea că de acum înainte avea

să fie pe drept cuvînt lăudat pentru adăogirea pe care o făcuse la moscheea din Cordova.

Din ziua aceea a fost foarte lăudat, iar lauda care pînă atunci se rostea în bătaie de joc, a rămas apoi prețuire adevărată ; și maurii zic pînă astăzi cînd vor să laude vreo faptă de seamă : „este ca adăogirea lui Alhaquen".

Iar voi, senior conte, dacă vă mîhnește și vă inciudează că sînteți lăudat în bătaie de joc pentru adăugirile pe care le-ați făcut la plase și lațuri și alte meșteșuguri vînătorești, îngrijiți-vă să împliniți fapte mari, bune și alese, așa cum li se cade oamenilor de vază. Atunci lumea va fi nevoită să vă laude pentru faptele de seamă, așa cum laudă acum în derîdere adăugirile făcute la sculele vînătorești.

Iar contele a socotit că sfatul era bun și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos care zic așa :

Mărunte isprăvi de-ai făcut, alta mare
Cată să faci, căci binele pururi nu moare.

PILDA A PATRUZECI ŞI DOUA [1]

Despre întîmplarea cu o cucernică prefăcută

Altă dată contele Lucanor a grăit către Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, stînd eu la taifas cu mai mulţi oameni, ne-am întrebat în ce fel ar putea un om rău să facă altora cel mai mare rău. Iar unii ziceau că de va fi nestatornic, alţii că de va fi zurbagiu, alţii că de va fi răufăcător, iar alţii ziceau că lucrul prin care omul rău poate face cea mai mare răutate tuturora era să fie clevetitor şi făţarnic. Cunoscîndu-ţi înţelepciunea, te rog aşadar să-mi spui de la care din răutăţile astea li s-ar putea trage oamenilor răul cel mai mare.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să pricepeţi asta, mult aş dori să aflaţi întîmplarea cu un diavol şi o muiere din alea de se zic cucernice.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era într-un tîrg un flăcău tare de treabă care s-a însurat şi trăia foarte bine cu nevasta lui, de n-aveau niciodată pricină de sfadă.

Şi cum diavolul nu poate suferi lucrurile bune, era foarte supărat din pricina asta şi, măcar că a încercat multă vreme să-şi vîre coada între ei, n-a putut izbuti.

Într-o bună zi, întorcîndu-se dracul din locul unde trăia omul acela cu nevastă-sa, foarte mîhnit că nu izbutea să strecoare zîzania între ei, a dat peste o cucernică. Îndată ce s-au cunoscut, ea l-a întrebat de ce era aşa de abătut.

[1] Ediţia spaniolă menţionează că naraţiunea de faţă figurează în culegerile folosite de preoţi pentru predici. Amintim că în Spania s-a format cu timpul o adevărată categorie socială din femeile care-şi dedicau viaţa cucerniciei (numite *beatas*), fără a aparţine însă vreunui ordin religios, interpretînd pietatea adeseori într-un mod atît de excesiv, încît aju geau o adevărată teroare. Don Juan Manuel ne zugrăveşte aici o strămoaşă a acestora.

Atunci el i-a spus că venea din tîrgul unde trăia omul acela cu nevasta lui și că de multă vreme se tot străduia să-i învrăjbească, dar că n-a izbutit niciodată. Și cum tartorul cel mare aflase de asta, îi spusese că, deoarece era destulă vreme de cînd se căznea, să știe că dacă nu le-o veni de hac, s-a sfîrșit cu el, și de aceea era atît de abătut.

Ea i-a răspuns că mult se mira cum el, care era așa de priceput, nu izbutea să-și împlinească slujba și că dacă o face cum l-o învăța ea, o să le vină de hac.

Atunci dracul i-a spus că o să facă tot ce-o pofti ea numai să izbutească să strecoare zîzanie între bărbat și nevastă.

Dacă au căzut amîndoi la învoială, femeia cucernică a pornit spre casa omului cu pricina și atîta s-a învîrtit și s-a sucit zi de zi, pînă ce a intrat în vorbă cu muierea omului, dîndu-se drept slujnica maică-si ; și i-a spus că din recunoștința ce i-o purta stăpînei sale, se socotea datoare s-o slujească și că avea s-o slujească cît or ține-o puterile.

Femeia cea bună s-a încrezut în cuvîntul ei și a luat-o în casă, încredințîndu-i toate rosturile, și la fel făcea și bărbatu-său.

După ce a stat ea multă vreme în casa lor și a dobîndit încrederea amîndurora, într-o bună zi a venit foarte mîhnită la nevasta care o socotea credincioasă :

— Fata mea, mult mă întristează cele ce-am auzit adineauri, că bărbatu-tău a îndrăgit-o pe alta mai mult decît pe tine ; rogu-te, așadar, să-l cinstești și să-l răsfeți mai cu sîrg, ca să n-o mai placă pe muierea aceea mai tare decît pe tine, căci din asta ți s-ar putea trage mai mare supărare decît din orice alt lucru.

Cînd a auzit femeia una ca asta, măcar că n-a crezut, a săgetat-o la inimă și a cuprins-o o mare mîhnire. Dacă a văzut-o așa întristată, cucernica cea fățarnică s-a dus îndată să iasă în întîmpinarea bărbatului ei. De cum a dat cu ochii de el, i-a spus că mult o mîhnea fapta lui, căci avînd o nevastă așa de bună, îndrăgea pe alta mai mult decît pe femeia lui, care aflase tot și era foarte abătută ; și cum o știa slugă credincioasă, stăpînă-sa i-a spus că, fiindcă făcea el una ca asta, o să-și caute pe altul care s-o iubească așa cum o iubise el, sau chiar mai mult ;

dar ferească Dumnezeu să nu afle nevastă-sa că i-a spus, căci altfel era pierdută.

Cînd a auzit bărbatul una ca asta, măcar că n-a crezut, l-a săgetat la inimă și l-a cuprins o mare mîhnire.

Văzîndu-l cucernica cea fățarnică în starea asta, a dat fuga la nevastă și i-a spus, arătîndu-se tare cătrănită :

— Fata mea, nu știu ce pacoste o fi asta, dar bărbatu-tău este foarte scîrbit de tine ; și ca să te încredințezi că ce spun eu este adevărat, ai să-l vezi îndată cum se întoarce acasă fără chef și morocănos cum n-a fost niciodată.

Lăsînd-o pe ea îngrijorată, a dat fuga la bărbatu-său de i-a spus același lucru. Iar cînd a ajuns omul acasă și și-a găsit nevasta întristată, și nici vorbă de dezmierdările cu care erau învățați, i-a cuprins pe amîndoi îngrijorarea.

Îndată ce a plecat iar bărbatul, fățarnica i-a spus femeii că, dacă se învoiește, putea să-i caute vreun vraci care să-i facă farmece lui bărbatu-său ca să-i piară pornirea ce-o avea împotriva ei.

Nevasta, dornică să trăiască în pace cu bărbatu-său, i-a spus că se învoia și că ar fi tare bucuroasă.

După vreo cîteva zile, cucernica a venit să-i spună că găsise un vraci foarte priceput care-i spusese că dacă i-ar aduce cîțiva peri din barba lui, din aceia care cresc pe beregată, avea să facă niște vrăji ca să-i piară de tot pornirea ce-o avea împotriva ei și o să trăiască în pace ca înainte, ba poate chiar mai bine ; așa că să cate cînd s-o întoarce el acasă, să-l culce cu capul în poala ei. Și i-a dat un brici cu care să-i taie perii.

Nevasta cea cumsecade, din marea dragoste ce-o purta bărbatului ei și îndurerată fiind de neînțelegerea ce se iscase între dînșii, dorind din tot sufletul să se întoarcă la traiul bun pe care-l duseseră împreună, i-a spus că se învoiește și că așa o să facă, și ca să-i urmeze îndemnul a luat briciul pe care i-l adusese cucernica cea vicleană.

Atunci fățarnica s-a dus iar la bărbatul ei și i-a spus că se temea grozav pentru viața lui, așa că n-o mai răbda inima să păstreze taina : să afle deci că nevastă-sa voia să-l omoare și să-și ia lumea în cap cu ibovnicul ei. Și ca dovadă că nu-l mințea, iată, nevastă-sa se înțelesese cu iubitul ei să-l omoare în chipul acesta : îndată ce-o

veni el acasă, ea o să caute să-l adoarmă cu capul în poala ei, şi de cum l-o fura somnul, o să-i taie beregata cu briciul anume pregătit.

Cînd a auzit omul una ca asta, s-a înspăimîntat grozav şi, cu toate că avea unele bănuieli în privinţa minciunilor pe care i le înşirase fătarnica, a rămas foarte îngrijorat de cele aflate, aşa că s-a hotărît să fie cu ochii-n patru ca să vadă ce se întîmplă şi a pornit-o spre casă.

Cînd l-a văzut nevastă-sa, l-a primit mai drăgăstoasă decît în celelalte zile şi i-a spus că prea munceşte mult, fără să mai stea să se odihnească, şi l-a îndemnat să se culce cu capul în poala ei, ca să-l caute în cap. Auzindu-i cuvintele, bărbatul s-a încredinţat că fătarnica îi spusese adevărul, şi voind să vadă ce-o să facă nevastă-sa, s-a culcat cu capul în poala ei, prefăcîndu-se că doarme. Cînd a socotit ea că-i era somnul adînc, a scos briciul ca să-i taie perii, aşa cum o învăţase cucernica cea fătarnică. Dacă a văzut-o bărbatu-său că umblă cu briciul în mînă pe la gîtul lui, socotind că fătarnica îi spusese adevărat, i l-a smuls din mînă şi a înjunghiat-o.

Auzind strigătul ei, tatăl şi fraţii femeii au dat fuga în odaie. Cînd au văzut-o că zace înjunghiată, ea, de care nici bărbatu-său nici nimeni altul nu avusese pînă atunci vreun cuvînt să se plîngă, s-au mîniat foarte, năpustindu-se asupra lui şi omorîndu-l.

Toate astea s-au întîmplat din pricina cuvintelor mincinoase pe care s-a priceput să le îndruge cucernica cea fătarnică. Dar cum Dumnezeu nu îngăduie ca cel ce face vreun rău să rămînă nepedepsit, chiar dacă fapta-i rămîne ascunsă, a făcut să se afle că toată nenorocirea s-a tras de la acea fătarnică şi a fost aspru judecată şi osîndită la o moarte rea şi ruşinoasă.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreţi să ştiţi care este omul cel mai dăunător din lume şi care poate face cel mai mult rău oamenilor, aflaţi că este acela care se arată cu viclenie a fi bun creştin şi om vrednic şi cinstit, şi umblă cu minciuni şi fătării pentru a stîrni zîzanii între oameni. Vă sfătuiesc aşadar să vă păziţi întotdeauna de cei care fac pe mîţa blîndă, căci cei mai mulţi dintre ei umblă adesea cu vicleşuguri şi gînduri rele ; iar ca să-i puteţi cunoaşte, ascultaţi învăţătura din Evanghelie, care

zice : „După faptele lor îi veți cunoaște". Și să fiți încredințat că nu există om pe lume care să-și poată ascunde mult timp faptele urzite, căci le poate tăinui o vreme, dar nu ține mult.

Iar contele a socotit că Patronio grăia cu dreptate, așa că și-a pus în gînd să-l asculte și l-a rugat pe Dumnezeu să-l păzească pe el și pe toți prietenii lui de asemenea oameni.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

De vrei să fii ferit de mare supărare,
Judecă după fapte, nu după ce-ți năzare.

PILDA A PATRUZECI ȘI TREIA [1]

Despre întîmplarea Binelui
cu Răul și a omului mintos
cu cel smintit

Contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează :

— Patronio, eu am doi vecini : unul este un om care mi-e tare drag și sîntem foarte legați unul de altul, drept care îi port multă dragoste ; dar nu știu ce păcat îl împinge, ori ce pricină, că adeseori îmi face niște boroboațe și niște pozne de mă supără grozav. Celălalt nu este un om de care să mă lege mare lucru, nici mare prietenie nu avem și nici nu prea am pricini pentru care să-l îndrăgesc ; acesta, de asemenea, face unele lucruri care mă supără. Cunoscîndu-ți înțelepciunea, te rog să mă înveți cum trebuie să mă port cu oamenii aceștia.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, lucrul pe care mi-l spuneți nu este unul singur, ci sînt două și foarte deosebite între ele. De aceea, ca să vă puteți purta așa cum se cuvine, aș dori să aflați două întîmplări : una a Binelui și Răului, iar alta a unui om cuminte cu un nebun.

Iar contele l-a rugat să i le povestească.

— Senior conte, zise Patronio, de vreme ce sînt două, nu vi le pot spune deodată ; am să vă spun mai întîi ce s-a întîmplat cu Binele și Răul, iar după aceea, ce s-a întîmplat cu omul cuminte și cu cel nebun.

Senior conte, Binele și Răul s-au înțeles să lege tovărășie. Răul, care este mai neastîmpărat și umblă mereu cu șoalda și n-are odihnă pînă ce nu pune la cale

[1] Pilda de față ca și alte cîteva din cele ce urmează nu prea au legătură cu întrebarea pusă de contele Lucanor. În cazul de față, prima problemă ridicată de acesta — cum trebuie să reacționezi față de neajunsurile provocate de cei mai buni prieteni — rămîne nerezolvată, deoarece pilda Binelui și Răului ilustrează tocmai situația contrară. Valbuena Prat consideră că acest apolog este de origine sanscrită. În orice caz, genul de împărțeală a roadelor se găsește aproape identic în numeroase povești din diferite țări, unde însă asociații sînt omul și diavolul, acesta din urmă rămînînd păcălit.

vreun vicleşug ori vreo răutate, i-a spus Binelui că ar fi o socoteală bună dacă ar avea nişte dobitoace care să le fie de hrană. Binele a primit bucuros şi s-au învoit să ţină oi.

După ce au fătat oile, Răul i-a spus Binelui să-şi aleagă cîştigul pe care-l poftea de la oile acelea. Dar cum Binele este bun şi cumpătat, n-a vrut să aleagă şi i-a spus Răului să-şi aleagă el. Răul, care este hain şi neruşinat, s-a bucurat şi i-a spus aşa : să ia Binele mieii de cum se nasc, iar el o să ia laptele şi lîna. Iar Binele s-a arătat mulţumit cu împărţeala.

Pe urmă Răul a zis că ar fi bine să ţină porci, iar Binele a primit bucuros. Cînd au fătat, Răul i-a spus aşa : că de vreme ce Binele luase mieii, iar el laptele şi lîna, acum să ia laptele şi lîna scroafelor, iar el va lua godacii. Iar Binele a primit împărţeala.

Mai apoi a zis Răul să semene niscaiva zarzavaturi : şi au semănat napi. După ce au crescut, Răul i-a spus Binelui aşa : că nu ştie ce va fi fiind partea care nu se vede, aşa că Binele, ca să poată vedea ce ia, să-şi aleagă frunzele napilor care erau deasupra pămîntului la vedere, iar el o să-şi ia ce se afla în pămînt. Şi Binele a primit împărţeala.

După aceea au pus varză ; iar după ce a crescut, a zis Răul că, de vreme ce rîndul trecut Binele luase partea de deasupra a napilor, care era la faţa pămîntului, acum să ia partea din pămînt a verzelor. Iar Binele a primit împărţeala.

Mai apoi Răul i-a spus Binelui că bună socoteală ar fi dacă şi-ar lua ei o femeie care să-i slujească. Iar Binele s-a învoit bucuros. După ce au adus-o, Răul a zis să fie a Binelui de la brîu pînă-n creştet, iar a lui, de la brîu pînă la tălpi. Iar Binele a primit împărţeala. Aşadar, partea Binelui împlinea tot ce trebuia prin casă, iar partea Răului era nevastă şi trebuia să se culce cu bărbatu-său.

Şi a rămas femeia grea şi a născut un băiat. Îndată ce l-a născut, a vrut să-i dea să sugă ; văzînd asta, Binele n-a lăsat-o, căci laptele ţinea de partea lui şi nu se învoia să-l dea cu nici un chip. Cînd a venit Răul voios ca să-şi vadă copilul, l-a găsit plîngînd şi a întrebat-o pe maică-sa de ce plînge. Atunci femeia i-a răspuns că plînge pentru

că n-a supt. Iar Răul i-a spus să-i dea să sugă, dar femeia a zis că Binele nu o lăsa pentru că laptele este partea lui.

Auzind Răul una ca asta, s-a dus la Bine și l-a luat cu rîsul și cu gluma, spunîndu-i s-o pună pe femeie să-i alăpteze pruncul. Dar Binele i-a răspuns că laptele era partea lui și că nici nu se gîndea. Văzînd așa, Răul a început să stăruie, însă Binele, dacă a înțeles la ce strîmtoare intrase Răul, i-a spus :

— Cumetre, să nu crezi că eu eram atît de nepriceput încît să nu înțeleg ce părți ți-ai ales tu întotdeauna și ce mi-ai dat mie. Cu toate astea eu nu ți-am cerut niciodată nimic din ce era al tău și m-am descurcat ca vai de capul meu cu partea pe care mi-o lăsai, iar ție puțin ți-a păsat și nici n-ai avut cumpătare. Dacă a dat Dumnezeu să ajungi la nevoie ca să-ți trebuiască ceva de la mine, nu te mira că nu vreau să-ți dau, ci amintește-ți ce mi-ai făcut tu mie și rabdă acum pentru toate.

Înțelegînd Răul că Binele grăia cu dreptate și că din pricina asta o să-i moară pruncul, s-a întristat grozav și a început să-l roage și să-i ceară Binelui să se îndure de hatîrul Domnului, și să se milostivească de pruncul acela, iertîndu-i răutățile, căci de acum înainte avea să facă tot ce i-o porunci el.

Văzînd așa, Binele a chibzuit că bine-i făcuse Dumnezeu Răului de-l adusese la asemenea strîmtoare încît să priceapă că nu-și putea găsi leac decît prin bunătatea Binelui. Si socotind că asta îi era destulă pedeapsă, i-a spus Răului că, dacă voia ca el să-i îngăduie femeii să-și alăpteze pruncul, să-și ia copilul în cîrcă și să colinde cu el tot tîrgul strigînd în gura mare, ca să-l audă toată lumea : „Oameni buni, aflați că Binele învinge Răul prin bine", iar dacă o face așa, atunci o să se învoiască să-i dea lapte. Răul a primit bucuros, socotind că dobîndise ieftin viața pruncului său, iar Binele a socotit că-i dăduse o învățătură bună. Și așa au făcut. A aflat așadar toată lumea că Binele învinge întotdeauna cu binele.

Însă pățania omului mintos cu cel smintit a fost altfel, și anume :

Un gospodar ținea un feredeu și cînd se îmbăiau oamenii, venea și nebunul de-i lovea cu gălețile, cu pietre și

ciomege și cu tot ce nimerea, de n-a mai îndrăznit nimeni să vină la feredeul gospodarului, așa că a rămas fără cîștig.

Văzînd gospodarul că din pricina smintitului își pierdea cîștigul, s-a sculat într-o zi cu noaptea-n cap și s-a dus la feredeu pînă să nu vină nebunul. S-a dezbrăcat și a pregătit o găleată cu apă fierbinte și un ciomag zdravăn. Cînd a sosit și nebunul, care venea la feredeu ca să-i lovească pe cei ce se îmbăiau, a intrat în baie ca de obicei. Văzîndu-l că intră pe ușă, gospodarul, care-l aștepta despuiat, s-a repezit la el foarte încruntat și mînios de i-a aruncat găleata cu apă fierbinte în obraz, apoi a apucat ciomagul croindu-l zdravăn în cap și pe spinare, încît nebunul s-a speriat de moarte, gîndindu-se că gospodarul s-a smintit. A zbughit-o afară răcnind, pînă ce a dat de un om care l-a întrebat de ce răcnește și se vaită cu atîta foc. Iar nebunul i-a spus :

— Omule, păzește-te, căci să știi că la feredeu se mai află un smintit.

— Iar voi, senior conte Lucanor, să faceți așa cu vecinii voștri : cu acela cu care sînteți atît de legat încît socotiți că oricum veți rămîne mereu prieteni, să vă purtați întotdeauna bine, și chiar dacă el vă pricinuiește cîte o supărare, lăsați-l în pace și ajutați-l oricînd are nevoie, arătîndu-i însă întotdeauna că o faceți pentru că-i purtați dragoste și prietenie, iar nu pentru că n-ați avea încotro ; celuilalt, cu care nu aveți asemenea legătură, să nu-i răbdați cu nici un chip nimic, făcîndu-l să priceapă bine că tot ce vă face o să se întoarcă împotriva lui. Căci să fiți încredințat că prietenii răi te îndrăgesc mai mult de teamă și de nevoie, decît din bună credință.

Contele a socotit că sfatul era foarte cuminte și așa a făcut, și a fost spre binele lui.

Înțelegînd don Johán că pildele acestea erau bune, le-a scris în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Binele-nvinge Răul prin bine ;
Să-l rabzi pe omul rău nu se cuvine.

PILDA A PATRUZECI ŞI PATRA [1]

Despre întîmplarea lui don Pedro Núñez cel Drept,
a lui don Roy Gómez Zavallos
şi a lui don Roiz de Blanquiello
cu contele don Rodrigo cel Cinstit

Altă dată, stînd contele Lucanor de vorbă cu sfetnicul său Patronio, i-a spus precum urmează :

— Patronio, eu am avut de purtat războaie grele aşa încît avutul îmi era foarte primejduit. Tocmai cînd mă aflam la cea mai mare strîmtoare, unii dintre cei pe care i-am hrănit şi le-am făcut mult bine, m-au părăsit, ba s-au străduit chiar să-mi facă multe neajunsuri. Şi s-au arătat într-atîta de ticăloşi, încît îţi spun drept că m-au făcut să-mi pierd încrederea şi în oamenii care-mi rămăseseră, deşi încă nu-mi greşiseră cu nimic. Cunoscînd înţelepciunea pe care ţi-a dat-o Dumnezeu, rogu-te să mă povăţuieşti ce crezi că trebuie să fac în asemenea împrejurări.

— Senior conte, zise Patronio, dacă cei care au păcătuit astfel împotriva voastră ar fi fost ca don Pedro Núñez de Fuente Almexir, don Roy Gonzáles de Zavallos şi don Gutier Roiz de Blanquiello şi ar fi aflat ce li s-a întîmplat acestora, n-ar mai fi făcut ceea ce au făcut.

Atunci contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, contele don Rodrigo cel Cinstit era însurat cu fiica lui don Gil García de Zagra, care era o soţie foarte bună ; dar contele, soţul

[1] Această bizară povestire este legată de istoria Casei de Lara, familie ilustră care a jucat un rol important în istoria Castiliei (foarte adesea de turbulenţă şi răzvrătire, datorită pretenţiilor la domnie ale descendenţilor săi) şi a fost reconstituită în amănuntele ei faptice şi onomastice de către istoricul Luis de Salazar y Castro în monografia despre această familie, compusă în timpul Renaşterii.

Naraţiunea se deosebeşte de toate celelalte din carte, ajungînd pînă la scabros şi absurd, potrivit de altfel gustului epocii, ilustrînd concepţia despre raporturile dintre seniori şi vasali, dintre soţ şi soţie, despre onoare, virtute, etc.

ei, a adus împotrivă-i o mărturie mincinoasă. Simțindu-se nedreptățită, ea s-a rugat lui Dumnezeu ca, dacă era într-adevăr vinovată, să facă o minune care s-o dovedească pe ea ; iar dacă soțul ei adusese o mărturie mincinoasă, atunci minunea să-l dovedească pe el.

Îndată ce a sfîrșit rugăciunea prin care ceruse de la Dumnezeu să facă minunea, bărbatul ei s-a îmbolnăvit de lepră, iar ea a plecat de la el. După ce s-au despărțit, Regele Navarei și-a trimis pețitori la această doamnă și a luat-o de nevastă, așa că a ajuns regina Navarei.

Contele, bolnav de lepră, văzînd că nu se mai poate vindeca, a plecat în sihăstrie la Locurile Sfinte, ca să moară acolo. Și, cu toate că era cinstit de toată lumea și avea mulți vasali vrednici, n-au plecat cu el decît cei trei cavaleri amintiți ; și au stat acolo vreme atît de îndelungată încît au isprăvit tot ce luaseră cu ei de acasă și au ajuns într-o asemenea sărăcie încît nu mai aveau ce să-i dea de mîncare seniorului lor, contele. De nevoie se duceau în fiecare zi cîte doi din ei în piață să se năimească, iar al treilea rămînea cu contele, și din ce cîștigau cu munca își țineau seniorul și pe ei înșiși. În fiecare seară îl îmbăiau pe conte de-i spălau rănile leprei.

Iată că într-o seară, pe cînd îl spălau pe picioare, le-a venit din întîmplare să scuipe și au scuipat. Cînd i-a văzut contele pe toți că scuipă, s-a gîndit că o făceau din scîrbă și a început să plîngă și să se jeluiască de durerea și jalea ce-l cuprinsese.

Atunci, ca să-i arate contelui că nu le era scîrbă de boala lui, au luat în pumni apa aceea plină de puroaiele bubelor pe care le avea contele de la lepră și au băut-o. Așa și-au petrecut ei viața cu seniorul lor, contele, rămînînd lîngă el pînă ce a murit.

Socotind că nu li se cădea să se întoarcă în Castilia fără seniorul lor, viu sau mort, n-au vrut să plece fără el. Și cum unii și alții îi învățau să-l ardă și să-i ia oasele, ei au răspuns că nu îngăduiau nimănui să se atingă de seniorul lor mort, cum n-ar fi îngăduit-o nici cînd era viu. Așa că n-au vrut să-l dea să-l ardă, ci l-au îngropat, așteptînd cît a fost nevoie pînă ce a pu-

trezit toată carnea. Apoi i-au pus oasele într-o răcliță, ducînd-o cu rîndul în spinare.

Au pornit-o așadar, cerșind de mîncare și purtîndu-și seniorul pe umeri, aducînd însă mărturie de tot ce li se întîmplase. Și umblînd ei în atîta sărăcie, dar cu sufletul împăcat, au ajuns pe pămîntul Tuluzei și, intrînd într-un oraș, au dat de o mulțime mare de oameni care duceau la rug pe o doamnă de neam mare, care fusese pîrîtă de un frate al bărbatului ei. Și ziceau că dacă n-o izbăvea vreun cavaler, trebuia supusă la încercarea focului, dar nu se găsea nici un cavaler care s-o scape.

Auzind Pero Núñez cel Drept și neprihănit că o duceau pe doamna aceea la asemenea osîndă pentru că nu se găsea un cavaler care s-o apere, le-a spus tovarășilor săi că, dacă ar ști că doamna era nevinovată, ar scăpa-o.

S-a dus așadar la dînsa și a întrebat-o care era adevărul. Atunci ea i-a spus că nu săvîrșise greșeala de care era învinuită, dar că avusese gîndul s-o facă.

Deși don Pero Núñez a înțeles că, deoarece ea se gîndise să făptuiască un lucru neîngăduit, nu se putea să nu i se tragă și lui vreun rău dacă voia s-o izbăvească ; dar de vreme ce apucase să se urnească și știa că femeia nu făptuise cu totul greșeala de care era învinuită, a spus că avea s-o scape.

Pîrîșii ei au încercat să-l înlăture, zicînd că nu era cavaler, dar dacă le-a arătat mărturia pe care o adusese, n-au mai avut încotro. Atunci rudele doamnei i-au dat cal și arme, și înainte de a începe lupta, le-a spus acelor rubedenii că el, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să iasă cu cinste și o s-o scape pe doamna învinuită, dar că negreșit o să se aleagă cu vreo pacoste, pentru păcatul pe care-l săvîrșise ea cu gîndul.

După ce a început lupta, Dumnezeu l-a ajutat pe don Pero Núñez de a cîștigat și a scăpat-o pe doamna aceea, dar el și-a pierdut un ochi, și astfel s-a împlinit tot ce spusese el înainte de a porni să se lupte.

Doamna și neamurile ei i-au dat atîta bănet lui don Pero Núñez, încît au putut duce mai departe osemintele seniorului lor cu mai puțină trudă decît înainte.

Cînd a aflat Regele Castiliei vestea despre acei cavaleri preacinstiți care aduceau osemintele contelui, seniorul lor, și că se purtaseră cu atîta vrednicie, s-a bucurat mult și i-a mulțumit lui Dumnezeu că se găsesc în țara lui oameni care să facă asemenea faptă. Le-a trimis așadar vorbă să se înfățișeze înaintea lui, prost îmbrăcați și pe jos, așa cum erau. În ziua cînd trebuiau să intre în cetatea de scaun a Castiliei, le-a ieșit regele în întîmpinare pe jos cale de cinci leghe afară din cetate și i-a răsplătit cu atîta dărnicie, încît urmașii lor au moștenit pînă astăzi bunurile pe care li le-a dat Regele.

Iar Regele și cu tot alaiul lui, că să-l cinstească pe conte și mai vîrtos pe cei trei cavaleri, au însoțit osemintele contelui pînă la Osma, unde le-au îngropat. Iar după îngropăciune s-au dus și cavalerii pe la casele lor.

În ziua cînd a ajuns Roy González acasă și s-a așezat la masă cu nevastă-sa, văzînd stăpîna casei carne pe masă, a ridicat mîinile spre cer și a zis :

— Doamne, fii binecuvîntat că mi-ai ajutat să apuc ziua asta, căci bine știi că de cînd a plecat don Roy González de pe meleagul ăsta, acum e prima oară că mănînc carne și beau vin !

Don Roy Gonzáles s-a întristat auzind-o și a întrebat-o de ce făcuse așa. Atunci ea i-a răspuns că, dacă-și amintește bine, la plecare, el i-a spus că n-avea de gînd să se întoarcă fără seniorul lui, așa că ea să-și ducă viața ca o nevastă vrednică, fiindcă niciodată n-o să ducă lipsă de pîine și apă în casa lui ; și de vreme ce-i spusese el așa, ea n-a vrut să-i iasă din vorbă și n-a mai mîncat și n-a mai băut decît pîine și apă.

Așijderea, cînd a ajuns don Pero Núñez acasă, îndată ce au plecat oaspeții și a rămas doar el cu nevasta și cu neamurile sale, ei au început să rîdă de bucuria mare pe care o aveu. Crezînd însă că rîdeau de el pentru că rămăsese chior, don Pero Núñez și-a acoperit capul cu mantia și s-a dus foarte trist la culcare. Cînd l-a văzut nevasta așa de mîhnit, a cuprins-o îngrijorarea și a tot stăruit pe lîngă el pînă ce i-a mărturisit că era îndurerat pentru că-și băteau joc de dînsul că rămăsese chior.

Cînd a auzit una ca asta, nevasta cea iubitoare și-a vîrît singură un ac în ochi de și l-a crăpat, și i-a spus lui don Pero Núñez că a făcut-o pentru ca, dacă o mai rîde cumva, să nu mai creadă el că rîde în bătaie de joc.

Așa i-a răsplătit Dumnezeu pe toți cavalerii aceia credincioși pentru binele pe care-l făcuseră.

Eu socotesc așadar că, dacă aceia care nu s-au dovedit așa în slujba voastră ar fi fost ca aceștia și ar fi știut cu ce răsplată bună s-au ales pentru purtarea lor, n-ar mai fi greșit cum au greșit. Dar voi, senior conte, să nu încetați de a face binele din pricina nedreptăților ce vi le fac unii sau alții, căci aceia care vă greșesc, greșesc mai mult față de ei înșiși decît față de voi. Și nu uitați că, dacă vă mai greșesc cîte unii, mulți alții v-au slujit ; și mai mare a fost cîștigul din slujba acestora, decît lipsa și neajunsul de la cei ce v-au greșit. Apoi să nu credeți că de la cîți le-ați făcut bine, cu bine vă veți alege ; dar se poate întîmpla ca unul să vă facă o slujbă atît de folositoare, încît să vă simțiți răsplătit pentru tot binele făcut celorlalți.

Iar contele a socotit că sfatul era înțelept și adevărat.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Chiar dacă unii greșesc față de tine
Nu înceta să faci bine.

PILDA A PATRUZECI ȘI CINCEA [1]

Despre pățania omului care s-a făcut prieten și slujitor Diavolului

Odată contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio așa :

— Patronio, un om mi-a spus că se pricepe la meșteșugul de a citi în semne, precum și la altele prin care aș putea să aflu ce o să se întîmple și cum aș putea face tot felul de dibăcii prin care să-mi sporesc mult avutul, dar eu socotesc că asemenea lucruri nu se poate să nu fie cu păcat. Încrezîndu-mă eu în tine, te rog să mă povățuiești ce ar trebui să fac.

— Senior conte, zise Patronio, ca să faceți în împrejurarea asta ceea ce vi se cade, aș dori să aflați pățania unui om cu Diavolul.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, un om care fusese tare bogat a ajuns la asemenea sărăcie de nu mai avea cu ce-și duce zilele. Și cum nu se află pe lume nenorocire mai mare decît să ajungi de la belșug la mizerie, omul acela care trăise foarte bine și ajunsese la sărăcie lucie, era foarte amărît. Într-o zi, trecea singur și la capătul puterilor printr-o pădure, mohorît și îngîndurat, și cum umbla el așa abătut, iată că s-a întîlnit cu Diavolul.

Atunci Diavolul i-a spus că, dacă o face tot ce i-o zice el, o să-l scape de griji și, ca să-i arate ce poate,

[1] Tema pactului cu diavolul a generat, după cum se știe, o întreagă literatură în țările europene. Menționăm aici doar că apologul de față se întîlnește și la contemporanul lui don Juan Manuel, poetul Arcipreste de Hita și că se leagă de atmosfera superstițioasă a Evului mediu. Persoanele amintite de Patronio în încheiere sînt doi nobili, dintre care unul făcea parte, se pare, din ilustra casă de Lara, iar al doilea a fost un rival politic al lui don Juan Manuel, ucis din porunca lui în timp ce pornise să-i atace pozițiile. Alvar Núñez a murit și el de o moarte violentă, lucru de altfel foarte obișnuit pe atunci chiar și în cazul celor care nu păcătuiseră prin practici oculte.

i-a spus că știa ce gînduri îl munceau de umblă așa mohorît. Și a început pe loc să-i înșire toată povestea lui și pricina supărării, ca unul care i-o cunoștea pe degete. Și i-a mai spus că dacă se învoia să facă ce l-o învăța el, o să-l scape de sărăcie de o să ajungă mai bogat decît fusese vreodată el și tot neamul lui, căci fiind însuși Diavolul, avea puterea s-o facă.

Auzind omul că avea de-a face cu Diavolul, l-a cuprins o teamă grozavă, dar aflîndu-se la mare nevoie și strîmtoare, i-a spus că dacă-l învață cum să ajungă bogat, o să facă tot ce i-o cere.

De bună seamă că Diavolul știe întotdeauna să-și aleagă prilejul pentru a-i ademeni pe oameni ; și cînd îi vede ajunși la vreo strîmtoare, fie din sărăcie, fie din frică ori din imboldul vreunei patimi, atunci poate să-i sucească cum vrea ; în același chip a căutat să-l ademenească pe omul acela tocmai cînd ajunsese mai strîmtorat.

Atunci au căzut amîndoi la învoială și omul s-a făcut sluga lui. După ce au încheiat legămîntul, Diavolul i-a spus omului că de acum înainte o să umble după furat, căci n-o să se afle poartă ori casă, oricît de bine zăvorîtă ar fi, pe care el să nu i-o deschidă pe loc ; iar dacă s-ar întîmpla să intre în vreo încurcătură ori să fie prins, atunci să-l cheme îndată, zicînd : „Săi, jupîn Martine", iar el o să dea fuga să-l scape de primejdie.

Făcînd așadar legămînt amîndoi, și-au văzut fiecare de drum.

Omul nostru s-a dus la casa unui negustător după ce se înnoptase bine ; căci cei ce umblă după răutăți fug întotdeauna de lumină ; îndată ce a ajuns la ușă, Dracul i-a și deschis-o, și la fel a făcut cu sipetele, așa încît a strîns o mulțime de bogății.

A doua zi a făcut alt jaf, mai mare, și tot așa pînă cînd a ajuns atît de bogat, de nici nu-și mai amintea de sărăcia prin care trecuse. Nenorocitul nu s-a mulțumit însă că s-a văzut scăpat de sărăcie, ci a început să fure tot mai mult, pînă cînd, într-o bună zi, a fost prins.

Atunci l-a chemat îndată pe jupîn Martin să-l scape ; iar jupînul a venit degrabă și l-a scăpat din temniță. Dacă a văzut omul că jupîn Martin se ținea de cuvînt, s-a apucat iar de furat ; și a făcut atîtea hoții, încît a ajuns și mai bogat și lipsit de griji.

Tot umblînd el și jefuind, a fost prins din nou și l-a chemat pe jupîn Martin, dar jupînul n-a mai venit așa degrabă cum nădăjduia el, iar judecătorii de acolo de unde săvîrșise furtul au început a-l iscodi. Și cînd cercetările erau în toi, iată-l și pe jupîn Martin, iar omul i-a spus :

— Ah, jupîn Martine ! Mare frică am mai tras ! De ce-ai zăbovit atîta ?

Atunci jupînul i-a răspuns că avea niște treburi însemnate și de aceea întîrziase ; apoi l-a scos din temniță.

Omul nostru s-a pus iar pe furat și după multe hoții a fost prins și făcîndu-se judecată a fost osîndit. După ce s-a rostit osînda, a venit și jupîn Martin de l-a scăpat.

Văzînd el că jupîn Martin îi sărea întotdeauna în ajutor, s-a pus iar pe furat. Și iarăși a fost prins și l-a chemat pe jupîn Martin, care însă nu se arăta, și a zăbovit pînă ce a fost osîndit la moarte ; iar după judecată a venit și jupînul cu zapiscă de la Rege de l-a scos din închisoare și l-a făcut scăpat.

Apoi a umblat iar la furat și a fost prins, dar chemîndu-l pe jupîn Martin, acesta n-a venit pînă ce nu l-au osîndit la spînzurătoare. Cînd a ajuns el lîngă spînzurătoare, iată-l și pe jupîn Martin ; atunci omul i-a spus :

— Of, jupîn Martine, să știi că asta nu mai era glumă și află că mare spaimă am tras !

Iar don Martin i-a spus că i-a adus o pungă cu cinci sute de *maravedis* pe care să i-o înmîneze judecătorului ca să-i dea drumul, și omul așa a făcut. Judecătorul poruncise să-l spînzure, dar nu se găsea frînghie. În timp ce umblau după frînghie, omul l-a chemat pe judecător și i-a dat punga cu bani. Judecătorul, crezînd că

i-a dat cinci sute de *maravedis*, a zis către cei care erau de față :

— Oameni buni ! cine a mai văzut vreodată să nu se găsească frînghie pentru spînzurat ? Nu-ncape îndoială că omul ăsta este nevinovat și Dumnezeu nu vrea să-l lase să piară, de aceea nu găsim frînghie. Să mai așteptăm așadar pînă mîine ca să ne dumirim : căci dacă e vinovat și se găsește frînghie, vom împlini mîine osînda.

Așa a zis judecătorul ca să-l scape de dragul celor cinci sute de *maravedis* pe care socotea că i-i dăduse omul. Și după ce a hotărît astfel, s-a tras mai la o parte și a deschis punga crezînd că o să găsească banii ; dar în pungă n-a găsit bani, ci o frînghie. Îndată ce a văzut-o, judecătorul a și poruncit să-l spînzure.

Pe cînd îi treceau funia după gît, a venit jupîn Martin, iar omul i-a cerut să-l scape. Jupînul i-a răspuns însă că el își scăpa întotdeauna toți prietenii, pînă cînd ajungeau la locul acela.

Iată cum și-a pierdut omul și viața și sufletul, ascultînd de îndemnurile Diavolului și încrezîndu-se în el. Și să fiți încredințat că oricine-l ascultă și-l crede, sfîrșește rău pînă la urmă ; ci luați aminte la toți ghicitorii, prevestitorii și vrăjitorii sau alții care umblă cu farmece, vrăji și alte asemenea lucruri și o să vedeți că întotdeauna au sfîrșit-o rău. Iar dacă nu mă credeți, amintiți-vă de Alvar Núñez și de Garcilaso care s-au încrezut orbește în preziceri și altele asemenea și o să vedeți în ce fel au sfîrșit.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să vă căutați dobîndă și pentru trup și pentru suflet, încredeți-vă în Dumnezeu și în el vă puneți toată nădejdea, ajutîndu-vă singur din toate puterile, căci atunci o să vă ajute și Dumnezeu. Și să nu-i ascultați nici să-i credeți pe ghicitori sau alți vrăjitori, căci să știți că păcatul care-l supără cel mai mult pe Dumnezeu și prin care omul îi arată cea mai mare strîmbătate și nerecunoștință

este de a umbla după preziceri și alte lucruri de felul ăsta.

Iar contele a socotit că sfatul era înțelept și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Văzînd don Johán că pilda aceasta este bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cel ce-n Dumnezeu nu va nădăjdui,
Rău îi va merge și rău va sfîrși.

PILDA A PATRUZECI ȘI ȘASEA

Despre păţania unui filozof
care a nimerit fără voie
pe o uliţă unde locuiau
femei stricate

Altă dată, contele Lucanor a grăit către sfetnicul său Patronio precum urmează :

— Patronio, ştii că unul din lucrurile pentru care omul trebuie să se străduiască cel mai mult este acela de a avea o faimă bună, aşa încît nimeni să n-aibă ce cîrti. Ştiind eu că în privinţa asta, ca şi în oricare alta, nici un om nu m-ar putea sfătui mai bine decît tine, te rog să mă înveţi în ce fel mi-aş putea eu spori, întări şi păstra faima.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, mult mă bucură cele ce-mi spuneţi, şi ca să izbînditi cît mai bine, aş dori să aflaţi păţania unui filozof învăţat şi foarte bătrîn.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, într-o cetate din regatul Marocului trăia un filozof foarte învăţat. Iar filozoful acela avea o meteahnă, şi anume, cînd îi venea să se uşureze de rămăşiţele mîncării, n-o putea face decît anevoie şi cu mari dureri, aşa încît îi trebuia multă vreme pînă s-o facă.

Din pricina astei metehne doctorii îi spuseseră ca, îndată ce simţea nevoia să se uşureze, s-o facă neîntîrziat : deoarece, cu cît se încingeau rămăşiţele acelea mai tare, cu atît se uscau şi se întăreau mai mult, căşunîndu-i mare suferinţă şi istovire a trupului. Şi de vreme ce aşa-l învăţaseră doctorii, aşa făcea şi era spre binele lui.

Iată că, într-o zi, trecînd el pe o uliţă din acea cetate unde locuia şi avea mulţi învăţăcei cărora le dădea învăţătură, l-a apucat nevoia să se uşureze precum v-am spus. Ca să poată face aşa cum îl învăţaseră doctorii şi cum era spre binele lui, a cotit pe o ulicioară unde să-şi împlinească neîntîrziat nevoia.

Întîmplarea a făcut ca pe ulicioara aceea să-și aibă sălașul femeile care trăiesc prin orașe vînzîndu-și sufletul și batjocorindu-și trupul cu știința tuturor. Dar filozoful nostru habar n-avea că pe-acolo locuiau asemenea muieri. Din pricina metehnei lui și a timpului îndelungat cît a zăbovit acolo, cît și a înfățișării pe care o avea cînd a ieșit din ulicioara unde nu știa că locuiau femeile acelea, toți oamenii care l-au văzut venind dintr-acolo au crezut că se dusese în locul acela pentru cu totul altă pricină, care nu se potrivea de loc cu viața pe care o ducea și se cuvenea s-o ducă. Și cum pare mult mai de ocară, iar oamenii clevetesc mai vîrtos cînd un om de seamă face vreun lucru, fie și mărunt, ce nu i se cade, decît atunci cînd e vorba de unul pe care-l știu dedat la blestemății, bietul filozof a fost grozav de ponegrit și ținut de rău pentru că, în ciuda cinstei și bătrîneții lui, se dusese în locul acela de pierzanie a sufletului, a trupului și a faimei.

Cînd a ajuns acasă, s-a pomenit că învățăceii lui au prins a-i spune cu sufletul îndurerat și cu mare mîhnire : ce nenorocire sau ce păcat l-a împins să se batjocorească astfel și pe sine și pe ei, pierzîndu-și bunul renume pe care-l păzise pînă atunci ca nimeni altul ?

Auzind filozoful una ca asta, s-a speriat grozav și i-a întrebat de ce vorbeau așa, ori ce răutate săvîrșise el și cînd și unde anume. Atunci ei i-au răspuns că degeaba se prefăcea că nu știe, căci spre nenorocul lui și al lor, nu mai rămăsese om în cetate care să nu vorbească despre ceea ce făcuse el cînd s-a dus în acel loc unde trăiau femeile stricate.

Cînd a auzit acestea, filozoful s-a întristat foarte tare, însă le-a spus că-i roagă să nu se mai zbuciume atîta, căci peste opt zile avea să le dea răspuns.

S-a dus așadar în cămara lui de lucru și a întocmit o cărticică bună și folositoare, unde printre multe lucruri înțelepte vorbea și despre noroc și nenoroc și, în chip de învățătură către ciracii săi, spunea următoarele :

„Fiilor, cu norocul și nenorocirea se întîmplă așa : uneori le cauți și le găsești, iar alteori nu le cauți, dar le găsești. Căutate și găsite sînt atunci cînd omul face vreun bine și pentru binele făcut are parte de un noroc,

sau cînd pentru vreo răutate făcută are parte de o nenorocire ; aceasta este soarta bună sau rea, căutată și găsită, pe care omul și-o caută singur, atrăgîndu-și binele sau răul.

De asemenea necăutată însă găsită este atunci cînd, nefăcînd nimic pentru asta, omul se trezește cu vreun bine sau vreun folos : ca de pildă atunci cînd, ducîndu-se undeva, ar găsi vreo comoară ori alt lucru de mare folos pentru care n-a făcut nimic ; și la fel cînd, nefăcînd nimic pentru asta, se trezește cu vreo pacoste ori vreo pagubă ; ca de pildă atunci cînd, umblînd pe drum, o piatră aruncată de altul după vreo pasăre, i-ar sparge capul ; aceasta e nenorocirea găsită fără să fi fost căutată, căci el n-a făcut și n-a dres nimic din care să i se tragă asemenea pacoste. Și aflați, fiii mei, că pentru norocul și nenorocirea căutate și găsite se cer două lucruri : întîi să te ajuți singur, făcînd bine, ca să te alegi cu binele, sau făcînd rău, ca să te alegi cu răul, iar apoi să te răsplătească Dumnezeu după faptele bune sau rele pe care le-ai făcut. Tot așa, pentru norocul și nenorocirea găsite fără să le fi căutat, se cer alte două lucruri : întîi, să te păzești cît poți de a săvîrși răutăți, sau să dai loc la presupusuri ori bănuieli care să-ți aducă vreo nenorocire ori faimă proastă ; apoi, să ceri ajutorul lui Dumnezeu și să-l rogi ca, de vreme ce te ferești cît poți de nenorocire și faimă proastă, să te păzească de nenoroace ca acela pe care l-am avut eu zilele trecute, cînd m-am strecurat pe o ulicioară ca să-mi fac neîntîrziat nevoile, cum mi-o cerea sănătatea trupului, care lucru era fără de rușine și fără de păcat, și spre ghinionul meu tocmai acolo-și aveau casa muierile acelea, astfel încît, măcar că eram nevinovat, m-am ales cu faimă proastă."

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să vă sporiți și să vă păstrați buna voastră faimă, se cuvine să faceți trei lucruri : cel dintîi este să faceți fapte bune ca să-l mulțumiți pe Dumnezeu, și numai pe urmă să vă gîndiți la ceea ce le place oamenilor, păzindu-vă cinstea și rangul și să nu socotiți că nu vă veți pierde faima cea bună dacă veți înceta a face fapte bune trecînd la cele rele ; căci mulți au făcut binele o vreme, și pentru că

n-au ținut-o așa mai departe, au irosit și binele făcut și au rămas cu faima cea proastă de la sfîrșit ; al doilea este să vă rugați lui Dumnezeu să vă îndrume spre asemenea fapte încît faima bună să vă sporească și să dăinuiască, ferindu-vă să faceți ori să spuneți ceva prin care s-o pierdeți ; al treilea lucru este ca nici prin fapte nici prin vorbe ori păreri să nu faceți vreodată ceva care să trezească bănuiala oamenilor, pentru ca faima voastră să se păstreze așa cum se cuvine ; căci adesea omul face fapte bune, dar lăsînd unele păreri greșite, oamenii intră la vreo bănuială care îl scade în ochii lumii și din pricina ponegririi este ca și cum ar fi săvîrșit o răutate. Căci trebuie să știți că în lucrurile care hotărăsc faima, tot atîta folos sau scădere aduc cele socotite ori spuse de lume, ca și cele adevărate ; cît despre Dumnezeu și despre suflet, nici folos nici pagubă n-aduc decît faptele făcute și gîndul cu care sînt împlinite.

Iar contele a socotit că pilda aceasta era potrivită și l-a rugat pe Dumnezeu să-l ajute să facă ce fapte socotea el că se cuvin pentru a-și mîntui sufletul și a-și păzi faima și cinstea și rangul.

Înțelegînd don Johán că pilda aceasta e foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Fă pururi binele încredere trezind,
Și faima-ți vei vedea de-a pururi dainuind.

PILDA A PATRUZECI ȘI ȘAPTEA [1]

Despre întîmplarea unui maur
cu sora lui care se arăta
foarte sperioasă

Într-o zi, contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, știi că am un frate mai mare decît mine, iar amîndoi ne tragem din același tată și aceeași mamă, și cum el este mai mare, eu trebuie să-l socotesc ca pe un părinte și să ascult de cuvîntul lui. El are faimă de bun creștin și om înțelept, dar așa a vrut Dumnezeu ca eu să fiu mai bogat și mai puternic decît dînsul și, cu toate că n-o arată, știu bine că mă pizmuiește, așa că, de cîte ori am nevoie să mă ajute ori să facă ceva pentru mine, îmi dă de înțeles că n-o face pentru că ar fi un lucru necuviincios și atîta mă tot cicălește pînă ce scapă de mine în felul ăsta. Alteori însă, cînd are el nevoie de sprijinul meu, îmi dă de înțeles că, chiar de-ar fi să piară lumea toată, eu trebuie cu orice chip să-mi pun în joc viața și avutul ca să se împlinească ceea ce îi trebuie lui. Și, pentru că așa pățesc mereu cu el, te rog să mă povățuiești ce crezi că ar trebui să fac și cum ar fi mai bine să mă port.

— Senior conte, zise Patronio, pare-mi-se că la purtarea fratelui vostru se potrivesc bine vorbele pe care le-a spus un maur surorii lui.

Iar contele l-a poftit să-i istorisească întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un maur avea o soră care era atît de sfioasă, încît dădea semne de spaimă

[1] Povestire evident de origine arabă, transmisă poate prin tradiție orală, figurează într-o versiune destul de asemănătoare în culegerea medievală franceză de *Fabliaux*. Aceste povestiri în versuri, din care s-au păstrat circa 150, au fost compuse în secolele XIII—XIV, fiind deci oarecum contemporane cu opera lui don Juan Manuel. O parte din ele sînt de origine orientală, fiind aduse de cruciați, altele inspirate din cărți sau idei ce constituiau un fond comun al popoarelor europene.

din te miri ce. Și ajunsese pînă într-acolo cu apucătura asta, încît atunci cînd ducea la gură un ulcioraș din acelea cu care beau maurii, de clipocește apa în ele, se prefăcea că se sperie atît de rău de acel gîlgîit, încît mai că-i venea să leșine.

Fratele ei era un flăcău foarte de treabă, dar tare nevoiaș, și cum sărăcia îl împinge pe om la vrute și nevrute, băiatul n-avea încotro și-și cîștiga piinea într-un chip foarte rușinos. Și anume, cînd murea cîte cineva, se ducea noaptea să-i fure lințoliul și alte lucruri cu care fusese îngropat, agonisind în felul ăsta cele trebuincioase pentru el, soră-sa și nevastă-sa. Iar sora lui știa asta.

Într-o bună zi a murit un om foarte bogat și a fost înmormîntat cu o mulțime de straie scumpe și alte lucruri de preț. Aflînd vestea, fata i-a spus fratelui ei că voia să-l însoțească în noaptea aceea ca să aducă împreună lucrurile cu care fusese îngropat bogătașul.

Îndată ce s-a înnoptat, băiatul s-a dus cu soră-sa la mormîntul mortului, l-au deschis, dar cînd au vrut să-i scoată veșmintele de preț cu care era îmbrăcat, au văzut că n-aveau cum face altfel decît ori să sfîșie hainele, ori să-i rupă gîtul.

Cînd a văzut fata că dacă nu rupeau gîtul mortului trebuiau să-i rupă hainele, care aveau să-și piardă astfel mult din prețul lor, a apucat fără pic de milă sau părere de rău capul mortului cu mîinile ei și l-a smuls, i-a scos veșmintele, au luat tot ce au mai găsit și au plecat.

După vreo cîteva zile, așezîndu-se la masă, de îndată ce au prins să bea și s-a auzit clipocitul apei, fata a dat semne că o să leșine de spaima zgomotului pe care-l făcea ulciorul. Văzînd frate-său asta și amintindu-și cum smulsese capul mortului fără pic de teamă sau milă, i-a spus în arăbeasca lor :

„Aha yâ echti, tafza min bakki, vala tafza min fatr onki". Ceea ce vrea să zică : „Ei, surioară, te sperii de zgomotul ulciorului care face gîl-gîl, și nu te-ai speriat să descăpățînezi un mort". Și zicala asta se folosește pînă astăzi la mauri.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vedeți că fratele vostru se dă în lături precum ați spus, cînd aveți nevoie de el, arătîndu-vă că socotește lucru cu păcat să facă

pentru voi ceea ce i-ați cerut, deși n-ar fi așa cum zice el, dar crede că se cuvine să faceți ceea ce-i trebuiește lui, chiar dacă păcatul e mai mare și este spre paguba voastră, să luați aminte că se poartă întocmai ca fata care se speria de clipocitul ulciorului, dar nu se speria să rupă gîtul mortului. Și cum el vrea să faceți pentru dînsul ceea ce el nu face pentru voi, răspunde-ți-i cu vorbe frumoase și arătați-vă plin de bunăvoință, iar în cele care nu vă pricinuiesc neajunsuri, faceți pentru el tot ce poftește ; dar în cele care ar fi spre paguba voastră, feriți-vă întotdeauna în chipul cel mai cuviincios și păziți-vă pînă la urmă într-un fel sau altul de a vă prilejui neajunsuri.

Contele a socotit că sfatul era înțelept și așa a făcut și a fost spre binele lui.

Socotind don Johán că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Cînd unul nu te-ajută-n nici un fel,
Nu-ți pune-n joc avutul pentru el.

PILDA A PATRUZECI ŞI OPTA [1]

Despre păţania unuia
care şi-a pus prietenii
la încercare

Altă dată contele Lucanor i-a spus lui Patronio, sfetnicul său, precum urmează :

— Patronio, după cît mi se pare mie, am mulţi prieteni care-mi arată că nici chiar primejdia morţii ori a pierderii avutului nu i-ar putea opri să-mi sară în ajutor, şi că pentru nimic în lume nu s-ar despărţi de mine. De aceea te rog, cu înţelepciunea pe care o ai, să mă înveţi în ce chip aş putea să aflu dacă prietenii aceştia ar face pentru mine aşa precum spun.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, prietenii adevăraţi sînt cel mai bun lucru din lume, dar să fiţi încredinţat că atunci cînd ajungi la mare strîmtoare şi nevoie, afli mult mai puţini decît credeai ; dar să ştiţi de asemenea că atunci cînd nu te afli cu adevărat la greu este primejdios să-ţi încerci prietenii ca să vezi care ţi-ar fi credincios la strîmtoare. Ca să puteţi afla însă cum este un prieten adevărat, aş dori să aflaţi întîmplarea unui om cu feciorul său care se lăuda că are mulţi prieteni.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, un om avea un fecior, şi printre alte poveţe şi învăţături pe care i le-a dat, i-a tot spus mereu să se străduiască a-şi face prieteni cît mai mulţi şi mai buni. Feciorul l-a ascultat

[1] După cum remarcă Valbuena Prat în lucrarea amintită, istorisirea de faţa duce abnegaţia în prietenie pînă la un grad de cruzime absurdă, explicabilă poate doar prin interpretarea alegorică de la sfîrşit. Mai plauzibilă şi echilibrată este versiunea franceză din *Fabliaux* (mai mult sau mai puţin contemporană), unde într-o povestire regăsim aproape identică naraţiunea de faţă pînă la ascunderea presupusului mort, iar partea a doua constituie subiectul unui alt *fabliau*, destul de asemănător, în ciuda diferenţelor de amănunt. Cum acesta din urmă este situat într-un cadru oriental, se poate presupune că acolo îşi are sursa povestirea de faţă, mai ales că tema încercării prietenilor este un motiv cunoscut al literaturii orientale.

și a început să caute tovărășia oamenilor, împărțind tot ce avea cu cît mai mulți, ca să și-i facă prieteni. Aceia ziceau toți că sînt prietenii lui și că sînt gata să facă orice pentru el, și că și-ar primejdui la nevoie și viața și tot ce aveau pe lume ca să-l ajute.

Într-o bună zi, aflîndu-se feciorul cu tatăl lui, acesta l-a întrebat dacă făcuse așa cum îl învățase și dacă-și dobîndise mulți prieteni. Băiatul i-a răspuns că da, și că avea prieteni destui, dar dintre aceștia erau vreo zece de care era încredințat că nici moartea, nici vreo altă primejdie nu i-ar putea face să-l părăsească la greu, la lipsuri sau la orice altă nevoie ar avea.

Auzind așa, tatăl i-a spus că se minuna grozav că izbutise într-un timp atît de scurt să-și facă prieteni așa de mulți și de credincioși, căci el, care era mai bătrîn, nu izbutise în viața lui să aibă mai mult de un prieten și jumătate.

Feciorul a început să stăruie, zicînd că era adevăr curat ce spusese despre prietenii lui. Văzînd tată-său că nu se dădea bătut, i-a spus feciorului să-i pună la încercare în felul următor :

Să omoare un porc, să-l vîre într-un sac și să se ducă pe la casele prietenilor, spunînd fiecăruia că în sac era un om pe care-l omorîse și că, fără îndoială, dacă s-ar afla fapta lui, nimic nu l-ar mai putea scăpa de moarte nici pe el, nici pe cel despre care s-ar ști că-i cunoștea fapta ; să-i roage apoi ca, de vreme ce îi erau prieteni, să ascundă mortul și, dacă va fi nevoie, să se scoale să-l apere.

Flăcăul a făcut întocmai și s-a dus să-și încerce prietenii așa cum îl învățase tatăl lui. De cum s-a înfățișat pe la casele lor și le-a istorisit primejdia în care intrase, cu toții i-au spus că la altceva l-ar ajuta, dar că în împrejurarea aceea, de vreme ce puteau să-și piardă și viața și avutul, nu se încumetau să-l ajute și că, în numele Domnului, să ia bine seama să nu afle careva că fusese pe la ei. Dar dintre prietenii aceștia, unii i-au spus că nu se încumetau să-l ajute în alt chip, dar că aveau să înalțe rugi pentru el ; iar alții i-au spus că, dacă va fi osîndit la moarte, o să-i țină tovărășie pînă la împlinirea osîndei, iar după aceea o să-l îngroape cu cinstea cuvenită.

După ce şi-a încercat flăcăul toţi prietenii în felul acesta şi n-a aflat tragere de inimă la nici unul, s-a întors la tatăl lui şi i-a povestit cele întîmplate. Văzîndu-l că s-a întors aşa plouat, tată-său i-a spus că acum putea să-şi dea seama că mai multe ştiu cei care au văzut şi au trăit multe decît aceia care n-au trecut încă prin încercări. Apoi i-a spus că el nu avea decît un prieten şi jumătate, şi să se ducă să-i încerce.

Flăcăul a pornit aşadar să-l încerce pe acela pe care tatăl lui îl socotea drept jumătate de prieten ; a ajuns la casa lui pe înnoptate, cărînd porcul mort în spinare, a bătut în poarta omului şi i-a povestit ce nenorocire i se întîmplase şi cum dăduse greş cu toţi prietenii lui şi l-a rugat ca de dragul părintelui său să-i dea o mînă de ajutor la acea strîmtoare.

Auzind cum stăteau lucrurile, omul acela care era doar pe jumătate prieten cu tatăl lui, i-a spus că, deşi pentru tînăr n-avea nici dragoste nici prieteşug ca să merite să se vîre în asemenea primejdie, totuşi, din dragostea ce i-o poartă părintelui său, avea să-i ascundă fapta.

A luat aşadar în spinare sacul cu porcul, crezînd că înăuntru era un om, şi l-a dus în grădină de l-a îngropat într-un răzor de varză ; apoi a pus verzele la locul lor în brazdă şi l-a trimis pe flăcău la treburile lui.

Întorcîndu-se la tată-său, băiatul i-a povestit cu de-amănuntul ce făcuse omul care-i era pe jumătate prieten. Atunci tatăl l-a învăţat ca a doua zi, cînd o sta de vorbă cu omul acela, de îndată ce s-o ivi vreun prilej de neînţelegere, să se încontreze cu el şi, în fierbinţeala harţei, să-i repeadă un pumn în obraz cu toată puterea lui.

Flăcăul a făcut cum îl învăţase taică-său, iar cînd l-a lovit, omul s-a uitat la el şi i-a spus :

— Pe cinstea mea, băiete, rău ai făcut, dar află că nici pentru asta şi nici pentru vreo altă răutate mai mare n-am să dau în vileag ce se află sub verzele din răzor.

Povestindu-i tatălui său cele întîmplate, acesta i-a poruncit să se ducă să-l încerce şi pe prietenul lui cel bun, iar băiatul a făcut întocmai.

Cînd a ajuns la casa omului care era prietenul tatălui său şi i-a istorisit tot ce i se întîmplase, omul acela i-a spus că o să-l scape de moarte şi de orice neajuns.

S-a întîmplat că tocmai în zilele acelea fusese omorît un om în tîrgul cu pricina, și nu se putea afla cine e ucigașul. Cum flăcăul fusese văzut de unii umblînd mai multe nopți de-a rîndul cu sacul acela în spinare, au socotit că el făptuise omorul.

Ce să mai lungesc povestea ? Flăcăul a fost judecat și osîndit la moarte. Prietenul tatălui său a făcut tot ce-a putut ca să-l scape, dar văzînd că nu izbutea cu nici un chip să-l mîntuiască de osîndă, le-a spus juzilor că nu voia să rămînă cu sufletul încărcat din pricina flăcăului aceluia, căci nu el săvîrșise omorul, ci feciorul lui, singurul pe care-l avea. L-a pus deci pe fiu-său să mărturisească, iar băiatul l-a ascultat. Așadar, l-au ucis, iar feciorul prietenului său a scăpat de la moarte.

Iată, senior conte Lucanor, acum v-am povestit cum se încearcă prietenii și socotesc că pilda asta e bună pentru ca să afle omul care-i sînt cu adevărat prieteni pe lumea asta, și să știe că trebuie să-i încerce înainte de a se arunca în primejdie, nădăjduind în ajutorul lor, ca să știe cît le poate pielea dacă ar avea nevoie de ei ; căci să fiți încredințat că sînt cîte unii prieteni adevărați, dar că mulți, poate chiar cei mai mulți, sînt buni prieteni cu norocul, și așa cum se arată norocul, așa e și prietenia lor. În afară de asta, pilda de față se poate tîlcui și întru cele sufletești în chipul următor : toți oamenii de pe lumea asta socotesc că au prieteni, iar cînd vine moartea trebuie să-i încerce în acea clipă de cumpănă, și se duc la mireni, iar aceia le spun că au de ajuns cu grijile lor ; și se duc la preoți, iar ei le spun că o să se roage Domnului pentru ei ; și se duc către nevastă și copii, iar ei le spun că o să-i însoțească pînă la groapă și o să-i îngroape cu toată cinstirea ; și în felul acesta îi încearcă pe toți cei pe care-i socotiseră prietenii lor. Și negăsind la ei nici un sprijin pentru a scăpa de moarte — așa cum s-a întors feciorul omului din poveste, după ce n-a aflat nici un sprijin la aceia pe care-i socotea prietenii lui — se întorc către Domnul, care este părintele lor, iar Dumnezeu le spune să-i încerce mai întîi pe sfinți, care sînt pe jumătate prieteni. Iar ei așa fac. Bunătatea sfinților și mai cu seamă a Sfintei Maria este atît de mare, încît se roagă neîncetat lui Dumnezeu pentru sufletul păcătoșilor, iar Sfînta

Maria le aminteşte de mama lor şi ce mult s-a chinuit ca să-i facă şi să-i crească, iar sfinţii le amintesc sărăcia şi suferinţa, caznele şi patimile pe care le-au îndurat pentru ei, iar astea toate le fac pentru a răscumpăra greşelile păcătoşilor. Şi cu toate că au fost adesea batjocoriţi de aceştia, nu-i dau pe faţă, aşa cum nu l-a pîrît pe flăcăul care-l lovise, omul ce era pe jumătate prieten părintelui său. Şi dacă păcătosul înţelege în cugetul lui că prin toate acestea nu-şi poate mîntui sufletul, se întoarce către Dumnezeu, aşa cum s-a întors feciorul la părintele lui cînd n-a găsit cine să-l scape de moarte. Iar Domnul nostru Dumnezeu, cu adevărat părinte şi prieten, amintindu-şi de dragostea ce o poartă omului, care este făptură plămădită de el, a făcut întocmai ca prietenul cel bun din poveste, căci l-a trimis pe fiul său, Isus Cristos, să moară fără de vină şi fără de păcat, pentru a şterge vinovăţia şi păcătoşenia oamenilor. Iar Isus Cristos, ca un fiu bun ce era, l-a ascultat pe părintele său şi, fiind Dumnezeu adevărat, de bunăvoie a primit moartea şi i-a mîntuit pe păcătoşi prin sîngele lui.

Aşadar, senior conte, să luaţi bine aminte care dintre prietenii voştri sînt mai buni şi mai adevăraţi, sau pentru care cată să se străduiască omul mai mult ca să-i dobîndească drept prieteni.

Contelui i-au plăcut mult toate cele arătate şi a socotit că erau bune şi folositoare.

Înţelegînd don Johán că pilda aceasta este foarte bună, a scris-o în cartea de faţă şi a făcut versurile de mai jos, care zic aşa :

Nicicînd nu poate omul prieten mai bun afla
Ca Dumnezeu ce şi-a dat sîngele spre a-l răscumpăra.

PILDA A PATRUZECI ȘI NOUA [1]

Despre pățania unuia
care a fost aruncat gol
pe o insulă după ce
i s-a luat domnia

Altă dată, stînd de vorbă contele Lucanor cu sfetnicul său Patronio, i-a spus așa :

— Patronio, mulți mă îndeamnă ca, de vreme ce sînt atît de puternic și respectat, să fac tot ce pot ca să am multă bogăție, putere și cinste căci așa mi se cuvine și îmi este cu folos. Știind că întotdeauna mă înveți numai de bine și că așa ai să faci și de acum înainte, te rog să mă povățuiești ce e mai bine să fac.

— Senior conte, zise Patronio, sfatul pe care mi-l ceri este greu de dat din două pricini : mai întîi pentru că, sfătuindu-vă precum mi-o cereți, o să fiu nevoit să vă îndrumez împotriva dorinței voastre ; apoi, pentru că este greu să te ridici împotriva unui sfat rostit spre binele stăpînului tău. Din cele două pricini arătate, îmi vine tare greu să mă ridic împotriva lui, dar, cum orice sfetnic, dacă este cinstit, trebuie să caute doar ca sfatu-i să fie cît mai bun și să nu se uite dacă e spre binele ori spre răul lui, nici dacă este ori nu pe placul stăpînului său, ci să-i spună ce crede el că este mai bine, n-am să mă feresc a vă sfătui cum socotesc eu că vă este mai folositor și vă prinde mai bine. De aceea am să vă spun că cei care v-au îndemnat astfel, v-au sfătuit bine în parte, dar sfatul lor nu este nici întreg, nici potrivit pentru voi ; ca să fie cu adevărat bun și desăvîrșit, bine ar fi și mult m-ar bucura să aflați pățania unuia care a fost pus domn peste un ținut.

Atunci contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, era un ținut unde obiceiul cerea ca în fiecare an să se pună alt domn.

[1] Apologul de față provine din *Varlaam și Ioasaf*, unde se găsește nu numai narațiunea respectivă ci și interpretarea ei simbolică. A fost cunoscut ca atare și la noi în țară odată cu răspîndirea acestei cărți (vezi nota la pilda 1).

Cît ținea anul acela, cu toții se supuneau poruncilor lui. Cînd se împlinea sorocul, i se lua tot ce avea, era dezbrăcat și părăsit singur pe o insulă, fără suflet de om lîngă el.

Iată însă că odată a ajuns domn un om mai înțelept și mai prevăzător decît cei dinaintea lui. Știind el că după ce s-o împlini anul îl aștepta aceeași soartă ca și pe ceilalți, a pus să se ridice în mare taină pe insula unde știa că aveau să-l arunce o casă trainică și bine chivernisită, pe care a umplut-o cu tot ce avea să-i trebuiască pentru restul zilelor. Iar casa a fost zidită într-un loc atît de ferit, încît oamenii din ținut, care-l puseseră domn, n-au putut prinde de veste. Iar în ținutul pe care-l cîrmuise s-a înțeles cu cîțiva prieteni iubitori și credincioși ca, dacă i-ar mai trebui unele lucruri de care ar fi uitat să se îngrijească din vreme, să i le trimită ei, așa încît să nu ducă lipsă de nimic.

Cînd i s-a împlinit sorocul și locuitorii ținutului i-au luat domnia și l-au lepădat gol pe insulă, așa cum făcuseră și cu cei dinaintea lui, el, pentru că fusese prevăzător și-și pregătise o gospodărie în care să trăiască în huzur și după pofta inimii, s-a dus acolo și i-a mers foarte bine.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să ascultați un sfat bun, să luați aminte în răstimpul pe care-l aveți de trăit pe lumea asta ca, de vreme ce știți prea bine că aveți s-o părăsiți, ieșind gol din ea, căci nu veți putea lua cu voi decît faptele voastre, să vă îngrijiți ca acestea să fie în așa fel făcute încît, cînd vă veți duce de pe lumea asta, să vă fi pregătit prin ele lăcaș în cealaltă, iar cînd veți pleca gol de aici să găsiți dincolo lăcaș pentru toată viața. Și aflați că viața sufletului nu se numără în ani ci dăinuie veșnic, fiindcă sufletul este doar duh și nu poate putrezi, de aceea dăinuie în veci. Și mai aflați că faptele bune sau rele pe care le face omul pe lumea asta, Dumnezeu pe toate le ține minte ca să-i dea răsplată pentru ele pe lumea cealaltă, după cum i se cuvine. Pentru toate aceste pricini, eu vă sfătuiesc să faceți asemenea fapte pe lumea asta, încît atunci cînd va fi să plecați din ea, să găsiți un lăcaș bun în aceea unde aveți să rămîneți pentru totdeauna, și nu care cumva să pierdeți cele neîndoielnice, veșnice și fără de sfîrșit pentru bunu-

rile și măririle de pe lumea asta, care sînt deșarte și trecătoare. Iar faptele cele bune să le săvîrșiți fără lăudăroșenie și îngîmfare, pentru ca, chiar dacă s-ar ști de ele, să rămînă mereu tăinuite, deoarece nu le faceți nici pentru laude, nici din îngîmfare. De asemenea, să lăsați în urma voastră asemenea prieteni încît, ceea ce nu veți putea împlini voi în viața voastră, să împlinească ei pentru mîntuirea sufletului vostru. După ce veți ține seama de toate acestea, socotesc că trebuie și este bine să faceți tot ce puteți pentru a vă înălța cinstea și rangul.

Contele a socotit că pilda era bună și sfatul înțelept și s-a rugat lui Dumnezeu să-l ajute să poată face precum îl învățase Patronio.

Înțelegînd don Johan că pilda aceasta era bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Pentru bunuri lumești, trecătoare,
Nu pierde bunul ce-n veci nu moare.

PILDA A CINCIZECEA [1]

Despre întîmplarea lui Saladin cu nevasta unui curtean de-al lui

Contele Lucanor a grăit într-o zi către sfetnicul său Patronio, așa :

— Patronio, sînt încredințat că înțelepciunea ta este atît de mare, încît nimeni pe lume n-ar ști să răspundă așa de bine ca tine la orice întrebare. De aceea te rog să-mi spui care este cea mai de preț însușire a omului. Te întreb pentru că am înțeles că multe îi trebuiesc omului ca să poată chibzui și împlini ce e mai bine, căci dacă înțelege lucrurile dar nu le face bine, socotesc că nu trage mare folos. Și cum însușirile sînt atît de numeroase, aș vrea să cunosc măcar una din ele, ca să mi-o amintesc tot timpul și să iau seama la ea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, voi, cu bunăvoința voastră, mă lăudați adesea, spunînd mai cu seamă că sînt înțelept. Eu însă mă tem, senior conte, că vă înșelați în privința asta. Să credeți că nu este nimic pe lume în care omul să se înșele atît de mult și de lesne ca în a-i cunoaște pe oameni cum sînt și ce fel le este înțelepciunea. Aici este vorba de două lucruri : unul, cum este omul de felul lui ; al doilea, cîtă înțelepciune are. Pentru a afla cum este, el trebuie să se arate prin faptele lui față de Dumnezeu și de oameni, căci mulți par să facă fapte bune, care nu sînt așa, pentru că tot binele

[1] Răspunsul la întrebarea din pilda de față figurează în lucrarea anterioară a lui don Juan Manuel. *Cartea Cavalerului și a Scutierului*, unde rușinea este considerată drept o virtute de căpetenie a cavalerului, fiind „pricina pentru care omul renunță la toate lucrurile necuviincioase, îndemnîndu-l să facă ceea ce trebuie. De aceea, mama și temeiul tuturor însușirilor bune este rușinea".

Partea narativă propriu-zisă, adică incidentul dintre Saladin și femeie, cu respectiva stratagemă față de bărbatul acesteia și purtarea ei înțeleaptă și virtuoasă, se regăsește în culegerea orientală despre *Sindipa filozoful*, cunoscută la noi nu numai din această sursă, ci și din minunata prelucrare a lui M. Sadoveanu în *Divanul Persian* (cap. 4).

din ele este hărăzit doar vieții pământești. Și să fiți încredințat că binele acesta îl vor plăti foarte scump, căci pentru binele care ține o zi, vor suferi mult rău fără de sfîrșit. Alții însă fac fapte bune pentru a-l sluji pe Dumnezeu, și cu toate că aceștia aleg partea cea mai bună, care niciodată nu le va fi luată sau nu se va irosi în zadar, nici unii, nici ceilalți nu iau seama la ambele căi, cea a Domnului și cea a lumii.

Pentru a le păzi pe amîndouă trebuiesc fapte cu adevărat bune și adevărată înțelepciune, căci este un lucru tot atît de greu de făcut ca a-ți vîrî mîna-n foc fără să-i simți dogoarea ; dar cu ajutorul lui Dumnezeu și ajutîndu-se omul singur, se poate face orice ; căci atîția au fost regi buni și oameni sfinți, datorită faptului că au fost vrednici și față de Dumnezeu și față de oameni.

De asemenea, pentru a afla dacă unul este sau nu înțelept, trebuiesc multe lucruri, căci mulți rostesc cuvinte frumoase și înțelepte, dar rosturile nu și le împlinesc așa de bine cum li s-ar cuveni ; iar alții își descurcă foarte bine rosturile lor, dar nu știu, sau nu vor, sau nu pot să lege trei vorbe cu șir ; iar alții vorbesc ca din carte, și-și împlinesc rosturile foarte bine, dar gîndurile sînt rele, așa că, deși își fac bine lor, fac rău celorlalți. Iar despre aceștia, spune Scriptura că sînt ca nebunul care ține o sabie în mînă, sau ca principele cel rău și puternic.

Dar pentru ca voi și oricine să poată cunoaște care este bun față de Dumnezeu și față de oameni, și care este înțelept, care meșter la vorbă, care cu gînduri bune, și ca să-l cîntăriți pe dreptate, se cuvine să nu judecați pe nimeni altfel decît după faptele împlinite, de-a lungul vremii, iar nu într-un răstimp scurt, și după cum îi merg rosturile spre bine ori spre rău, căci prin aceste două lucruri se arată toate cîte le-am spus înainte.

V-am spus acum toate acestea pentru că mă tot lăudați pe mine cu înțelepciunea mea, iar eu sînt încredințat că, îndată ce veți lua aminte la toate aceste lucruri, n-o să mă mai lăudați atîta. Cît despre întrebarea voastră, și anume care este cea mai bună însușire a omului, mult aș dori ca, pentru a cunoaște adevărul în privința asta, să aflați pățania lui Saladin cu o femeie foarte isteață, nevasta unui curtean de-al lui.

Iar contele l-a poftit să-i spună întîmplarea.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, Saladin, sultanul Babiloniei, umbla întotdeauna cu alai mare de curteni ; într-o bună zi, cum nu puteau fi găzduiți toți laolaltă, el a tras la casa unui curtean.

Cînd a văzut curteanul că stăpînul său îi făcea cinstea să-i calce pragul, i-a ieșit înainte cu tot ce avea mai bun și, împreună cu nevasta, feciorii și fiicele lui l-au slujit cum s-au priceput mai bine. Dar Diavolul, care umblă întotdeauna să-l îndemne pe om la blestemății, l-a făcut pe Saladin să-și uite de îndatoririle lui și s-o îndrăgească pe acea nevastă altfel decît s-ar fi cuvenit.

Patima lui s-a aprins atît de tare, încît l-a împins să ceară povață de la un sfetnic netrebnic, în ce chip și-ar putea împlini pofta. Luați aminte că tot omul ar trebui să se roage lui Dumnezeu să-l păzească pe stăpînul lui de poftele rele, căci dacă-i vin asemenea gînduri unui stăpîn, să fiți încredințat că întotdeauna se va găsi cine să-l sfătuiască și să-l ajute a-și împlini voia.

Așa s-a întîmplat și cu Saladin, care a găsit pe dată cine să-l sfătuiască cum și-ar putea împlini dorința. Iar sfetnicul acela netrebnic l-a povățuit să-l cheme pe bărbatul femeii și să-i arate cinstire și să-l pună căpetenie peste mulți oameni, iar după cîteva zile să-l trimită cu vreo slujbă într-un loc îndepărtat ; și cît o zăbovi el pe acolo, avea să-și poată împlini pofta în voie.

Lui Saladin i-a plăcut sfatul și așa a făcut. Indată ce curteanul a plecat să-și împlinească slujba, socotindu-se foarte norocit și iubit de stăpînul său, Saladin s-a și dus la el acasă. Aflînd nevasta că vine Saladin, de vreme ce se arătase atît de milostiv cu bărbatul ei, l-a întîmpinat cu bucurie slujindu-l cum s-a priceput mai bine, împreună cu toți ai casei. Îndată ce s-a strîns masa și Saladin a intrat la odihnă într-un iatac, a trimis după nevastă. Socotind ea că o chema pentru cine știe ce, a venit la el. Atunci Saladin i-a mărturisit dragostea lui. Auzind acestea, femeia a priceput foarte bine ce voia, dar s-a prefăcut că nu-i înțelege vorbele și i-a spus că-i mulțumea și să-i dea Dumnezeu numai bine ; căci martor e Dumnezeu că-i dorea viață lungă și o să se roage întotdeauna pentru el, așa cum se cuvenea, de vreme ce era stăpînul

ei și, mai cu seamă, pentru tot binele pe care-l făcuse bărbatului ei și ei înseși.

Dar Saladin i-a spus că dincolo de toate acestea o iubea mai mult decît pe oricare altă femeie, iar ea îi tot mulțumea prefăcîndu-se că nu aude cu urechea aceea. Ce să mai lungesc vorba ? Saladin a fost nevoit să-și mărturisească patima de-a dreptul. Auzind una ca asta, femeia, care pe lîngă curăție sufletească avea și multă minte, i-a răspuns așa lui Saladin :

„Stăpîne, cu toate că sînt o biată muiere proastă, știu prea bine că dragostea nu stă în puterea omului, ci omul este în puterea ei. Și mai știu că, dacă-mi porți asemenea dragoste precum spui, și s-ar putea să fie adevărat, știu de asemenea și altceva : că atunci cînd bărbații, și mai cu seamă stăpînii, îndrăgesc vreo femeie, îi arată că sînt gata să-i împlinească toate voile. Dar îndată ce rămîne nefericită și batjocorită, nu le mai pasă de ea, după cum se și cuvine, și ajunge rău de tot. Iar eu, stăpîne, tare mă tem că așa o să mi se întîmple și mie.

Atunci Saladin a început s-o încredințeze că n-o să fie așa, făgăduindu-i că avea să facă tot ce-o pofti ea pentru ca să rămînă mulțumită. Îndată ce-i spuse acestea, femeia i-a răspuns că, dacă-i făgăduia cu adevărat să-i împlinească ceea ce o să-i ceară înainte de a o sili sau a o batjocori, îi făgăduia și ea că de îndată ce s-o țină de cuvînt, o să facă tot ce i-o porunci el.

Saladin i-a spus că se teme că ea o să-i ceară tocmai să nu mai aducă vorba despre lucrul acela ; dar ea a zis că n-avea să-i ceară decît ceva ce îi stătea lui prea bine în putință să facă. Atunci Saladin i-a făgăduit s-o mulțumească, iar nevasta cea isteață i-a sărutat mîna și piciorul și i-a spus că dorea de la el să-i spună care era cea mai de preț însușire pe care o poate avea omul, fiind mama și temeiul tuturor însușirilor bune.

Auzind acestea, Saladin a căzut pe gînduri, dar n-a putut găsi ce să-i răspundă femeii. Cum făgăduise însă că n-o s-o silească ori batjocorească pînă ce nu și-o împlini făgăduiala, i-a cerut răgaz să se mai gîndească. Atunci ea i-a făgăduit că oricînd i-ar aduce răspunsul, ea o să fie gata la porunca lui.

Au rămas așadar învoiți în felul acesta. Saladin s-a întors la curtenii lui și a întrebat ca din întîmplare pe toți învățații despre lucrul acela. Iar unii au zis că cea mai de preț însușire a omului era să fie bun la suflet. Dar alții au zis că așa era pentru viața de apoi, dar că pe lumea asta nu era de ajuns să ai doar suflet bun. Alții au zis că cel mai bun lucru este ca omul să fie foarte cinstit. Alții au spus însă că, deși a fi cinstit este lucru mare, poți fi cinstit dar fricos, sau zgîrcit, sau nătîng sau bădăran, așa că mai trebuie și altceva chiar cînd ești foarte cinstit. La fel au spus despre toate celelalte însușiri, neizbutind să nimerească răspunsul la întrebarea lui Saladin.

Văzînd Saladin că nu găsește în toată țara lui pe cineva care să dea de rost întrebării, a luat cu el doi saltimbanci, pentru că în tovărășia lor putea mai lesne să colinde prin lume. Și a trecut marea neștiut de nimeni, ducîndu-se la curtea Papei, unde se adună toți creștinii. Și a tot întrebat ce voia să afle, dar n-a găsit pe nimeni care să-i dea răspuns. Atunci s-a dus la Regele Franței și pe la toți regii, dar nicăieri n-a aflat răspunsul. Și a zăbovit atît de mult prin acele locuri străine, încît se căia de lucrul la care a purces.

Acum nu s-ar mai fi străduit atît pentru femeia aceea, dar cum era om vrednic, socotea o ocară să nu izbutească să afle răspunsul pentru care pornise ; căci fără îndoială omul vrednic rămîne de ocară dacă se lasă de ceea ce începe, atunci cînd nu e o faptă urîtă sau cu păcat ; dar dacă se lasă din teamă ori din pricina greutăților, n-are cum scăpa de ocară. De aceea Saladin nu voia să se lase pînă n-o afla răspunsul pentru care plecase în lume.

Într-o bună zi, cum umbla el așa cu saltimbancii lui, s-a întîlnit cu un scutier care bătuse pădurea și omorîse un cerb. Era însurat de curînd și avea un tată foarte bătrîn, care fusese cel mai de seamă cavaler din ținutul acela. Fiind el acum încărcat de ani, își pierduse vederea și nu mai putea ieși din casă, dar rămăsese cu mintea atît de întreagă și limpede, încît bătrînețea nu-l apăsa de loc. Scutierul, care se întorcea foarte voios de la vînătoarea lui, i-a întrebat pe oamenii noștri de unde veneau și cine erau, iar ei i-au spus că sînt saltimbanci.

Auzind așa, omul s-a bucurat și le-a spus că se întorcea plin de voioșie de la vînătoare și că, de vreme ce ei păreau saltimbanci iscusiți, să vină să-i țină tovărășie în seara aceea pentru mai multă voie bună. Ei i-au răspuns că erau zoriți, căci plecaseră de mult din țara lor ca să afle ceva dar, neputînd găsi răspunsul, voiau să se înapoieze cît mai degrabă, așa că nu-și puteau petrece seara cu el.

Scutierul i-a tot iscodit cu întrebările pînă ce s-au văzut nevoiți să-i spună ce anume voiau să afle. Atunci el le-a spus că dacă nici tatăl lui n-o știe ce să le răspundă, însemna că nimeni pe lume n-ar putea să știe ; și le povesti ce fel de om era tatăl lui.

Auzind așa, Saladin, pe care scutierul îl credea saltimbanc, s-a bucurat mult și s-au dus cu dînsul.

Îndată ce a ajuns la casa părintească, scutierul i-a spus tatălui său că se întorcea foarte voios fiindcă îi mersese bine la vînătoare, iar acum era și mai voios pentru că adusese cu el niște saltimbanci. Si i-a povestit despre întrebarea la care căutau ei răspuns, și l-a rugat să le spună ce gîndea despre asta, căci el îi încredințase că, de vreme ce nu se găsise nimeni să dea de rost întrebării, dacă nici tatăl lui n-o putea, însemna că nu se află om pe lume în stare să dea de rostul acelei întrebări.

Auzind toate acestea, bătrînul calaver a priceput că cel care umbla cu asemenea întrebare nu era saltimbanc, și i-a spus fiului său că, după ce vor sta la masă, el o să le dea răspunsul dorit.

Scutierul l-a înștiințat pe Saladin, pe care-l credea saltimbanc, iar el s-a bucurat grozav, nemaiputînd de nerăbdare, căci trebuia să aștepte pînă la sfîrșitul mesei.

După ce s-a strîns masa iar saltimbancii și-au arătat meșteșugul, cavalerul cel bătrîn le-a spus că fiul lui îi povestise cum că umblau punînd tuturor o întrebare și că nu găsiseră pe nimeni care să le dea răspunsul, așa că acum să-i spună și lui întrebarea, iar el o să le arate ce gîndea.

Atunci Saladin, care făcea pe saltimbancul, i-a spus că întrebarea era următoarea : care este cea mai de preț însușire pe care o poate avea omul, fiind mama și temeiul tuturor însușirilor bune.

Auzind calaverul cel bătrîn această întrebare cu tîlc, a priceput-o pe dată și de asemeni l-a cunoscut după vorbă că acela era Saladin, căci trăise multă vreme la palatul său și se bucurase de multe binefaceri din partea lui ; și a grăit :

„Prietene, primul lucru pe care vreau să ți-l spun este că, fără îndoială, niciodată pînă astăzi n-au călcat pragul casei mele asemenea saltimbanci. Află așadar că, dacă ar fi să mă port pe dreptate, ar trebui să mă arăt recunoscător pentru tot binele pe care mi l-ai făcut ; dar despre asta n-am să-ți spun acum nimic mai mult, pînă ce nu vom vorbi între patru ochi, ca să nu-ți afle nimeni rosturile. Cît despre întrebarea pe care ai pus-o, iată : cea mai de preț însușire pe care o poate avea omul, fiind mama și temeiul tuturor însușirilor bune, este, îți zic, rușinea. Căci din pricina rușinii îndură omul moartea, care este lucrul cel mai greu de îndurat, și din pricina rușinii nu face omul lucruri necuviincioase, oricît de mare i-ar fi pofta să le facă. Așadar în rușine își au începutul și sfîrșitul toate purtările bune, iar nerușinarea este izvorul tuturor purtărilor rele."

Cînd a auzit Saladin judecata aceasta a cavalerului, a înțeles că așa era cu adevărat ; și văzînd că a aflat răspuns la întrebare s-a bucurat grozav și și-a luat rămas bun de la cavalerul și scutierul cărora le fuseseră oaspeți. Dar înainte de plecare, cavalerul cel bătrîn l-a luat deoparte și i-a spus că-l cunoscuse cum că era Saladin, amintindu-i toate binefacerile pe care le primise de la el. Apoi, împreună cu fiul său, l-a petrecut cu toată cinstea, dar în așa fel încît să nu-l dea de gol.

După întîmplarea asta, Saladin a pornit-o spre țara lui zorind să ajungă cît mai degrabă. Odată ajuns, supușii s-au bucurat mult și l-au sărbătorit cu mare veselie.

După ce s-au isprăvit serbările, Saladin s-a dus la casa femeii care-i pusese întrebarea. Îndată ce a aflat ea că Saladin vine spre dînsa, i-a pregătit o primire frumoasă și i-a stat înainte cu tot ce-a avut mai bun.

După ce a ospătat, Saladin a intrat în iatac și a trimis după dînsa, iar femeia s-a înfățișat înaintea lui. Atunci Saladin i-a istorisit cît se străduise ca să afle răspunsul cel bun la întrebarea ei și că-l aflase, așa că, de vreme ce

putea să-i răspundă fără greș precum îi făgăduise, ea de asemeni trebuia să-și țină făgăduiala. Femeia i-a spus că-l roagă să binevoiască a-și împlini făgăduiala spunîndu-i răspunsul la întrebarea pe care i-o pusese și dacă răspunsul avea să fie cel potrivit, așa cum socotea el, atunci va face cu dragă inimă tot ce făgăduise.

Saladin i-a arătat că se bucura de vorbele ei și i-a spus că răspunsul la întrebare era așa : ea îl întrebase care era cea mai de preț însușire pe care o poate avea omul, fiind mama și temeiul tuturor însușirilor bune, iar aceasta era rușinea.

Cînd a auzit femeia răspunsul, s-a bucurat din toată inima și i-a spus :

„Stăpîne, acum înțeleg că ai grăit adevărat și că ai împlinit ceea ce îmi făgăduiseși. Te rog așadar să te milostivești și să-mi spui drept, așa cum se cuvine unui rege, dacă socotești că se află pe lume vreun om mai bun decît tine."

Saladin i-a răspuns că, deși se rușina s-o mărturisească, de vreme ce trebuia să grăiască drept ca un rege, el socotea mai degrabă că era mai bun decît ceilalți pentru că nu se afla altul mai bun decît el.

Auzind acestea, femeia a căzut la picioarele lui și i-a spus lăcrimînd :

„Stăpîne, mi-ai spus acum două adevăruri mari : unul, că ești cel mai bun om din lume ; al doilea, că rușinea este cea mai de preț însușire a omului. De vreme ce știi asta și ești cel mai bun om din lume, te rog, stăpîne, binevoiește să ai această însușire de preț, adică rușinea, și să te rușinezi de ceea ce-mi ceri."

Auzind Saladin cuvintele ei bine chibzuite și înțelegînd că femeia aceea, prin cumințenia și înțelepciunea ei, se pricepuse să facă în așa fel încît să-l ferească de o greșală atît de mare, i-a mulțumit lui Dumnezeu. Și cu toate că înainte o iubise cu altfel de dragoste, de atunci înainte a iubit-o și mai mult, dar cu o dragoste curată și adevărată, așa cum se cuvine să aibă un stăpîn bun și drept față de toți supușii săi. Iar datorită cumințeniei acelei neveste, l-a luat pe lîngă el pe bărbatul ei și l-a ținut în asemenea cinste și hatîr, încît și ei și tot neamul lor au dus o viață fericită și îndestulată.

Și tot binele ăsta s-a datorat cumințeniei acelei femei istețe care a ținut să se știe că rușinea este cea mai de preț însușire pe care o poate avea omul, fiind mama și temeiul tuturor însușirilor bune.

Așadar, senior conte Lucanor, de vreme ce mă întrebați care este cea mai de preț însușire a omului, vă spun că este rușinea ; căci rușinea îl face pe om să fie viteaz, cinstit, drept și cuviincios, să aibă purtări frumoase și să facă toate faptele bune, căci puteți fi încredințat că toate aceste lucruri le face omul mai mult de rușine decît dintr-o pornire lăuntrică ; și tot de rușine se lasă omul de netrebniciile pe care ar voi să le facă. De aceea, pe cît este de bine ca omul să se rușineze de a face ceea ce nu se cuvine și de a nu face ceea ce ar trebui, pe atît de rău, păgubitor și urît este să-și piardă rușinea. Și trebuie să știți că se înșeală amarnic cel ce face vreo faptă rușinoasă și crede că, de vreme ce o face pe ascuns, nu trebuie să se rușineze de ea. Și să mai știți că, oricît de tăinuit ar fi un lucru, nu se poate să nu se afle mai curînd sau mai tîrziu. Și chiar dacă nu se alege pe loc cu rușinea cînd face un lucru rușinos, omul trebuie să se gîndească că se va face de rîs atunci cînd se va afla. Iar dacă nici de asta nu i-ar fi rușine, ar trebui să-i fie de el însuși, care știe că face o faptă rușinoasă. Și dacă nu-i pasă de toate acestea, ar trebui să priceapă cît este de netrebnic știind că, dacă ar vedea un copil ceea ce face, el n-ar mai face-o de rușinea copilului, dar nu-l oprește rușinea și teama de Dumnezeu, care toate le vede și le știe și-i va da fără greș pedeapsa pe care o merită.

Iată, senior conte Lucanor, v-am răspuns la întrebarea pe care mi-ați pus-o, și cu răspunsul acesta v-am lămurit pentru toate cele cincizeci de întrebări pe care mi le-ați pus pînă acum. Și ați zăbovit pentru ea atît de mult, încît fără îndoială că s-au plictisit mulți din tovarășii voștri și se plictisesc mai cu seamă aceia cărora nu le place nici să asculte, nici să învețe lucruri care pot să fie de mare folos. Aceștia sînt ca dobitoacele care, ducînd aur în spinare, simt greutatea poverii pe care o poartă, dar nu trag nici un folos din acea bogăție. Așa simt și ei doar ce este neplăcut în cele auzite și nu se aleg cu nimic din lucrurile bune și folositoare pe care le aud. De aceea

vă spun că, atît din pricina asta, cît și din aceea a ostenelii pe care am cheltuit-o cu celelalte răspunsuri ce vi le-am dat, nu mai vreau să răspund la alte întrebări pe care mi le-ați mai pune, căci cu pilda de față și cu cea care urmează după ea, vreau să pun capăt cărții acesteia.

Contele a socotit că pilda era foarte bună. Cît despre spusele lui Patronio, cum că nu mai voia să audă de alte întrebări, i-a spus că lucrul rămîne de văzut.

Pentru că don Johán a socotit că pilda aceasta era foarte bună, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Răutatea-i stăvilită de rușine ;
De rușine, fără caznă, face omul bine.

PILDA A CINCIZECI ȘI UNA [1]

Ce s-a întîmplat cu un rege creștin
care era foarte puternic
și foarte trufaș

Altă dată, stînd contele Lucanor de vorbă cu sfetnicul său Patronio, i-a spus :

— Patronio, mulți zic că unul din lucrurile prin care omul poate dobîndi îndurarea lui Dumnezeu este smerenia, dar alții zic că cei smeriți sînt disprețuiți de ceilalți oameni și trec drept slabi și nevolnici, iar unui mare senior i se cade și i se cuvine să fie mîndru. Știind eu că nimeni nu înțelege mai bine decît tine cum trebuie să se poarte un mare senior, te rog să mă sfătuiești care din aceste două lucruri este mai bun, sau cum s-ar cădea mai bine să mă port.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, ca să înțelegeți ce ar fi mai bine și mai nimerit pentru voi, mult aș dori să aflați ce s-a întîmplat unui rege creștin care era foarte puternic și foarte trufaș.

Iar contele l-a poftit să spună întîmplarea.

— Senior conte, zise Patronio, într-o țară al cărei nume nu-l mai știu, domnea cîndva un rege foarte tînăr, bogat și puternic, care era trufaș nevoie mare. Pînă acolo mergea cu trufia lui încît odată, ascultînd acea cîntare a Sfintei Maria, care zice : „Mărește sufletul meu pe Domnul", a auzit în ea un stih care spunea : „Răsturnat-a

[1] Această ultimă povestire, deși anunțată de Patronio la sfîrșitul celei anterioare, este considerată de unii critici literari — printre care Menéndez y Pelayo — ca neaparținînd lui don Juan Manuel. Valbuena Prat socotește însă că nu există suficiente argumente pentru a-i contesta paternitatea. În orice caz stilul povestirii este întru totul asemănător cu acela din narațiunile precedente.

Apologul figurează în culegerea medievală *Gesta Romanorum*, constituind subiectul unei piese de la începuturile teatrului spaniol, *Auto del Emperador Juvencio*, iar în secolul al XVII-lea al unei comedii a lui Rodrigo de Herrera, *Del cielo viene el buen rey*.

Imnul Fecioarei Maria amintit în introducere se găsește în *Evanghelia lui Luca*, I, 46—55.

pe cei puternici de pe tronuri și a înălțat pe cei smeriți", și aceste cuvinte l-au mîniat grozav, așa că a trimis poruncă în toată țara să fie șters stihul acela din cărți și să se scrie în locul lui : „Dumnezeu a înălțat tronul celor puternici și i-a coborît pe cei smeriți".

Lucrul acesta l-a supărat mult pe Dumnezeu, fiind întru totul potrivnic celor ce zicea Sfînta Maria în cîntarea ei ; căci văzînd că era maica fiului lui Dumnezeu, pe care l-a zămislit și l-a născut fiind și rămînînd pururi fecioară, și văzînd că era regina cerurilor și a pămîntului, a spus despre ea însăși, slăvind smerenia mai presus de toate virtuțile : „Pentru că Domnul Dumnezeu a căutat spre smerenia roabei sale, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile". Și așa a fost, căci niciodată înainte sau după aceea n-a putut fi vreo femeie atît de fericită, fiindcă datorită aleselor ei însușiri și mai cu seamă datorită marii ei smerenii, a meritat să fie maica Domnului și regina cerurilor și a pămîntului și să fie pusă stăpînă peste toate cetele de îngeri.

Regelui cel trufaș i s-a întîmplat însă cu totul dimpotrivă. Într-o bună zi i-a venit poftă să se ducă la feredeu, și s-a dus plin de fală cu tot alaiul lui. Intrînd înăuntru a trebuit să se dezbrace și și-a lăsat toate veșmintele afară. Pe cînd se scălda el, Dumnezeu a trimis la feredeu un înger care, prin voia și puterea Domnului, a luat chipul Regelui și, ieșind din baie, s-a îmbrăcat cu hainele lui și a plecat cu tot alaiul la palat. Iar la poarta feredeului a lăsat niște straie proaste și zdrențuite, ca ale nevoiașilor care cerșesc pe la uși.

Regele care se scălda liniștit neștiind nimic despre cele întîmplate, cînd a socotit că era vremea să iasă din baie, și-a chemat cămărașii și însoțitorii. Dar în zadar a tot strigat, căci nu i-a răspuns nimeni, fiindcă plecaseră toți socotind că îl însoțeau pe rege. Văzînd că nu primește răspuns s-a înfuriat lucru mare, jurîndu-se că o să-i ucidă pe toți cu moarte cruntă. Socotindu-se batjocorit, a ieșit gol din baie crezînd că va da de vreun slujitor care să-i aducă hainele. Dar cînd a ajuns în locul unde socotea că va găsi vreo slugă de-a lui, n-a dat de nimeni și a început să caute prin feredeu de la un capăt la altul,

fără să întîlnească suflet de om căruia să-i poată zice o vorbă.

Cum umbla el întărîtat, neştiind ce să facă, a zărit zdrenţele cele proaste într-un colţ şi s-a gîndit să le îmbrace ca să se întoarcă pe ascuns la palat şi să se răzbune cumplit pe toţi cei care-i făcuseră asemenea batjocură. A îmbrăcat aşadar straiele şi s-a dus pe furiş la palat, iar acolo a găsit la poartă pe unul din străjerii lui pe care-l cunoştea prea bine şi era dintre cei care-l întovărăşiseră la feredeu. Atunci l-a chemat în şoaptă şi i-a spus să-i deschidă poarta şi să-l ducă pe furiş în palat ca să nu vadă nimeni ce ruşine păţise.

Străjerul avea o sabie mare la şold şi o ghioagă straşnică în mînă şi l-a întrebat cine era de-i vorbea astfel. Atunci regele i-a spus :

„Ah, mişelule ! Nu-ţi ajunge batjocura pe care mi-aţi făcut-o, tu şi ceilalţi, lăsîndu-mă singur la feredeu ca să mă întorc în starea asta ruşinoasă ? Nu eşti tu cutare, şi nu mă cunoşti că sînt regele tău, stăpînul vostru pe care l-aţi lăsat la feredeu ? Deschide-mi repede pînă ce nu se iveşte vreunul care să mă recunoască, căci dacă nu, să ştii că la crîncenă moarte am să te trimit."

Străjerul i-a răspuns:

„Om nebun şi nenorocit, ce tot vorbeşti ? Du-te în drumul tău şi nu mai rosti asemenea aiureli, că de nu, am să te ascarmăn bine ca pe un smintit ce eşti ; căci iată, regele a venit de mult de la baie, întovărăşit de noi toţi, şi a mîncat şi s-a culcat, aşa că păzeşte-te să faci larmă pe aici ca să nu-l trezeşti."

Auzind regele una ca asta, a crezut că-i vorbea în bătaie de joc şi a început să spumege de furie şi inimă rea, repezindu-se la străjer ca să-l înhaţe de păr. Acela nu s-a îndurat să-l izbească cu ghioaga, dar l-a lovit zdravăn cu coada ei de l-a podidit sîngele. Primind regele acea lovitură şi văzînd că străjerul avea o sabie mare şi o ghioagă zdravănă, iar el era cu mîinile goale şi n-avea cu ce să-l lovească ori să se apere, şi socotind el că străjerul se smintise şi de i-o mai zice vreo vorbă poate să-l şi omoare, s-a gîndit să se ducă la casa dregătorului său de taină unde să stea ascuns pînă i s-or lecui loviturile,

iar apoi să se răzbune pe toți trădătorii aceia care-și bătuseră joc de el în asemenea hal.

Dacă-i mersese prost la palatul său cu străjerul, i-a mers și mai prost cînd a ajuns la casa dregătorului. Atunci s-a furișat cu grijă în casa neveste-si, socotind că, fără îndoială, toată pacostea i se trăgea din faptul că oamenii nu-l recunoșteau ; era încredințat însă că, chiar dacă nu l-ar mai cunoaște nimeni, regina, nevasta lui, avea să-l cunoască. Dar cînd a ajuns înaintea ei și i-a istorisit tot ce pătimise, spunîndu-i că el e regele, regina s-a temut că dacă regele, pe care ea-l știa în palat, o să afle că a stat să asculte asemenea năzdrăvănii, o să se mînie, așa că a poruncit să fie ciomăgit zdravăn și alungat din casă smintitul acela care vorbea în dodii.

Nefericitul rege, dacă s-a văzut așa de oropsit, n-a mai știut ce să facă, și s-a dus să zacă într-o bolniță, plin de răni și cu oasele frînte și a zăcut așa multe zile. Cînd îl răzbea foamea umbla cu cerșitul pe la porți, iar oamenii îl întrebau în bătaie de joc cum de ajunsese așa becisnic fiind el regele țării. Și atîta l-au luat în rîs pretutindeni, încît ajunsese și el să creadă că e nebun și că din nebunie gîndea că e regele țării. Așa a dus-o el multă vreme, iar toți cei care-l știau îl țineau drept smintit, tulburat de o nebunie care li se năzare multora, care socotesc că sînt altcineva, ori că au altă stare.

Și cum trăia el în starea aceea jalnică, Dumnezeu, care vrea întotdeauna binele păcătoșilor și îi îndrumează către calea mîntuirii dacă păcatul nu le este prea mare, a făcut ca, din mila și bunătatea lui, nefericitul rege, care din trufie ajunsese la asemenea pierzanie și ticăloșie, să înceapă a se gîndi că toată această nenorocire i s-a tras din păcătoșenia lui și din marea-i trufie ; și, mai cu seamă, din pricina acelui stih din cîntarea Fecioarei, pe care, cum s-a văzut mai sus, pusese să-l înlocuiască, din nebunească lui trufie. Cînd a priceput asta, a simțit în inima lui o durere și o căință atît de amarnică, încît nu e limbă pe lume s-o poată spune ; iar durerea și suferința îl munceau mai mult pentru păcatele săvîrșite față de Dumnezeu, decît pentru domnia pe care o pierduse. Și văzîndu-și toată ticăloșia vieții, nu mai făcea altceva decît să plîngă și să se zbuciume, cerînd îndurare de la Domnul Dumne-

zeu ca să-i ierte păcatele. Însă nici o clipă nu i-a trecut prin minte să-i ceară lui Dumnezeu să-i întoarcă domnia și slava, nemaipunînd nici un preț pe acestea și rîvnind doar la iertarea păcatelor și la mîntuirea sufletului.

Și să credeți ce vă spun, senior conte, că toți cei ce fac hagialîcuri și ajunări, pomeni și rugăciuni și cîte alte binefaceri pentru ca Dumnezeu să le dea ori să le păzească, ori să le sporească sănătatea trupului, ori slava, ori bunurile pămîntești, nu zic că ar face rău, dar zic că, dacă ar face toate acestea ca să dobîndească iertarea păcatelor, ori ca să se bucure de îndurarea lui Dumnezeu, care se cîștigă prin fapte bune și gînduri curate, fără fățărnicie și prefăcătorie, ar fi mult mai bine și ar dobîndi fără greș iertarea păcatelor și s-ar bucura de mila lui Dumnezeu, care se cîștigă prin fapte bune și gînduri curate ; căci Dumnezeu așteaptă îndeosebi de la păcătos să-l vadă cu inima frîntă și smerită și cu gînduri drepte și curate.

Așadar, căindu-se regele prin mila lui Dumnezeu de păcatul lui și văzîndu-i Domnul marea căință și curăția gîndurilor, l-a iertat pe dată. Și cum voința lui Dumnezeu este atît de mare încît nu se poate măsura, nu numai că i-a iertat regelui cel netrebnic toate păcatele, dar i-a dat înapoi și domnia și slava, mai întărite decît le avusese vreodată, și iată în ce chip :

Îngerul care se afla în locul regelui aceluia avînd chipul lui, a chemat pe unul din străjeri și i-a spus :

„Am auzit că umblă pe-aici un nebun care zice că a fost regele țării acesteia și mai spune și alte năzdrăvănii ; spune-mi, rogu-te, ce fel de om este și ce zice ?“

Întîmplarea a făcut ca străjerul să fie tocmai acela care-l lovise pe rege în ziua cînd a rămas gol la feredeu. Și cum îngerul, pe care el îl credea a fi regele, îi cerea să-i spună tot ce s-a întîmplat cu nebunul acela, i-a istorisit cum rîdeau și petreceau oamenii pe socoteala lui auzind nebuniile pe care le rostea. Îndată ce străjerul i-a spus acestea, regele i-a poruncit să-l caute și să i-l aducă. Și cînd regele socotit nebun s-a înfățișat înaintea îngerului care-i luase locul, acesta l-a chemat deoparte și a grăit așa :

„Prietene, am auzit că tu zici că ești regele țării acesteia și că ți-ai pierdut domnia prin nu știu ce întîmplare

și nenorocire. Rogu-te, în numele credinței pe care o ai în Dumnezeu, să-mi spui toate cum le crezi tu că sînt, fără să-mi ascunzi nimic, iar eu îți făgăduiesc cinstit că n-o să ți se tragă nici un rău din asta."

Cînd sărmanul rege, care era socotit nebun și becisnic, a auzit asemenea vorbe din gura celui pe care-l credea rege, n-a știut ce să-i răspundă ; căci se temea pe de o parte că-l întreabă ca să-l pună la încercare, iar pe de altă parte că, dacă avea să-i spună că este rege, o să-l omoare, ori să-l oropsească și mai rău, așa că a început să plîngă amarnic, spunîndu-i ca un nenorocit ce era :

„Stăpîne, nu știu ce să-ți răspund la cele ce mi-ai spus, dar cum socotesc că pentru mine moartea ar fi tot atît de bună ca și viața — și Dumnezeu știe că nu-mi stă mintea nici la bunuri nici la slavă pe lumea asta — nu vreau să-ți ascund nimic din ceea ce gîndesc în sinea mea. Află, stăpîne, că văd că sînt nebun și că toți mă socotesc astfel și se poartă așa cu mine, încît de multă vreme rătăcesc precum mă vezi prin locurile astea. Chiar dacă ar fi să se înșele unii, dacă eu n-aș fi nebun, nu s-ar putea ca toți oamenii, și buni și răi, și mari și mici, și înțelepți și nătîngi, toți să mă socotească nebun ; dar cu toate că văd și înțeleg că este așa, eu, în mintea și în credința mea socotesc că am fost rege în țara asta și că mi-am pierdut domnia și milostivirea Domnului pe bună dreptate, din pricina păcatelor mele, și mai cu seamă din pricina marii mele trufii și a semeției pe care am avut-o".

Apoi i-a povestit îndurerat și lăcrimînd tot ce i se întîmplase, începînd cu stihul pe care poruncise să-l înlocuiască, și toate celelalte păcate.

Îngerul trimis de Dumnezeu să-i ia chipul și locul, înțelegînd că îl dureau mai mult greșelile în care căzuse decît pierderea domniei și a slavei, i-a spus din porunca Domnului :

„Prietene, adevărat este ce ai grăit, cum că ai fost regele țării acesteia. Iar Domnul Dumnezeu ți-a luat domnia tocmai din pricinile pe care le-ai arătat, și m-a trimis pe mine, îngerul lui, ca să iau înfățișarea ta și să șed în locul tău. Dar cum mila Domnului este atît de mare încît nu vrea altceva decît ca păcătosul să se căiască cu adevărat, minunea aceasta a arătat cu prisosință cele două

lucruri care se cer pentru a fi căința adevărată : unul este ca cel ce se căiește să nu se mai întoarcă niciodată la păcatul săvîrșit ; celălalt este ca pocăința să fie fără prefăcătorie. Și pentru că Domnul Dumnezeu a văzut că așa îți era căința, te-a iertat și mi-a poruncit să-ți dau înapoi înfățișarea și domnia. Iar eu te rog și te povățuiesc ca dintre toate păcatele să te păzești cel mai mult de păcatul trufiei, căci dintre toate relele la care îi împinge pe oameni firea lor, acesta este cel mai urît lui Dumnezeu, căci înseamnă cu adevărat răzvrătire împotriva lui și a puterii sale și este întotdeauna cel care duce mai grabnic sufletul la pierzanie. Și să fii încredințat că n-a fost pe lume țară, neam, stirpe sau făptură omenească în care să se cuibărească păcatul ăsta și care să nu ajungă la înfrîngere sau la grea prăbușire."

Cînd regele cel socotit nebun l-a auzit pe înger rostind aceste cuvinte, s-a aruncat la picioarele lui plîngînd cu lacrimi fierbinți și a crezut toate vorbele lui, închinîndu-i-se din smerenie față de Dumnezeu, fiind îngerul trimisul lui, și l-a rugat să nu plece pînă ce nu s-o aduna toată lumea, ca să le vestească oamenilor marea minune pe care o făcuse Domnul. Iar îngerul i-a împlinit voia. Și cînd au sosit cu toții, regele le-a vestit și le-a istorisit toate cum se întîmplaseră. Iar îngerul, din voința lui Dumnezeu, li s-a arătat tuturor, întărindu-i cuvintele.

Atunci regele i-a adus lui Dumnezeu multe prinosuri și jurăminte și a statornicit printre altele ca, în amintirea acestei minuni, să fie scris în tot cuprinsul țării lui cu litere de aur stihul pe care-l răstălmăcise. Iar eu am auzit spunîndu-se că așa s-a păstrat pînă astăzi în țara aceea. Încheindu-și menirea, îngerul s-a întors la Domnul Dumnezeu care îl trimisese, iar regele a rămas cu supușii lui, petrecînd cu toții în voie bună și fericire. Iar de atunci înainte, regele s-a sîrguit în slujba lui Dumnezeu și pentru binele poporului său și a făcut multe fapte bune, datorită cărora a dobîndit faimă mare pe lumea asta și fericirea raiului, care dăruită să ne fie și nouă din mare mila Lui.

Iar voi, senior conte Lucanor, dacă vreți să vă bucurați de mila Domnului și de faimă frumoasă pe lume, faceți fapte bune, și în toate lucrurile acestei vieți păziți-vă de

trufie și fiți smeriț fără fățărnicie ; iar smerenia să vă fie păstrîndu-vă întotdeauna rangul, așa încît să fiți smerit, dar nu umilit. Iar seniorii cei trufași să nu găsească niciodată la voi o smerenie plecată și nici supusă, dar toți cei care se vor smeri în fața voastră să afle întotdeauna la voi purtări smerite, întregite de fapte bune.

Contelui i-a plăcut mult sfatul acesta și l-a rugat pe Dumnezeu să-l îndrumeze ca să poată împlini și păzi toate acestea.

Și cum lui don Johán i-a plăcut peste măsură această pildă, a scris-o în cartea de față și a făcut versurile de mai jos, care zic așa :

Domnul ridică pe cei cu adevărat smeriți,
Iar cei trufași sînt aprig de el loviți.

PARTEA A DOUA A CĂRȚII CONTELUI LUCANOR ȘI A LUI PATRONIO

CUGETARE FĂCUTĂ DE DON JUAN DE HATÎRUL LUI DON JAIME, SENIOR DE XÉRICA [1]

Iată că eu, don Johán, fiul prea nobilului Infante don Manuel, Pîrcălab al hotarului și al regatului Murcia, am încheiat această carte a contelui Lucanor și a lui Patronio, care vorbește prin pilde în chipul în care ați auzit, și am scris-o, așa cum se vede din carte și din precuvîntare, în felul care mi s-a părut cel mai lesne de înțeles. Și am făcut astfel, pentru că eu nu sînt prea învățat și am vrut ca ea să poată fi de folos și celor fără multă învățătură, așa după cum eu, lipsit fiind de ea, am scris cugetările și pildele cuprinse în această carte, cît mai limpede și mai deslușit.

Însă don Jaime, Senior de Xérica, unul din oamenii care-mi sînt cei mai dragi pe lume și poate chiar mai drag decît oricare altul, mi-a spus că dorea ca în cărțile mele să vorbesc mai învăluit, și m-a rugat ca, dacă voi mai scrie vreuna, să nu mai fie atît de deslușită. Și sînt încredințat că mi-a spus asta, deoarece el are o minte atît de pătrunzătoare și de luminată, încît socotește drept o lipsă de învățătură să vorbești despre lucruri prea limpede și deslușit.

Ceea ce am făcut pînă aici s-a datorat pricinilor mai sus arătate, iar acum, fiind ținut să împlinesc voia lui în această privință ca și în oricare alta, voi vorbi în cartea de față despre lucrurile pe care le socotesc folositoare oamenilor pentru mîntuirea sufletului, pentru folosul trupului și păstrarea faimei și rangului lor. Și cu toate că lucrurile acestea nu sînt în sine prea înalte, cum ar fi dacă aș vorbi despre știința teologiei, sau despre metafizică, filozofie naturală ori morală, ori alte științe înalte,

[1] Este vorba probabil de fiul natural al regelui aragonez Jaime I el Conquistador, deci cu o generație mai vîrstnic decît don Juan Manuel cumnatul său din a doua căsătorie.

socotesc că mi se cuvine şi este mai cu folos şi mai potrivit stării mele să vorbesc despre aceste lucruri, decît despre vreo altă artă sau ştiinţă. Şi cum lucrurile despre care am de gînd să vorbesc nu sînt în sine prea înalte, am să spun ceea ce am de spus, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu asemenea cuvinte, încît cei ce vor fi atît de luminaţi la minte ca don Jaime, să le înţeleagă prea bine, iar cei care nu le vor înţelege, să nu dea vina pe mine, căci eu nu aveam de gînd să vorbesc altfel decît în celelalte cărţi, ci să dea vina pe don Jaime care m-a făcut să fac astfel, şi pe ei înşişi pentru că nu pot, ori nu vor să înţeleagă.

De vreme ce am încheiat precuvîntarea în care se arată pricina pentru care am căutat să scriu cartea de faţă în acest chip, de aici înainte voi trece la cuprinsul cărţii. Iar Dumnezeu, cu mila şi îndurarea lui, să-mi ajute ca ea să fie în slujba lui şi spre folosul celor ce o vor citi ori asculta şi să mă păzească să nu spun vreun lucru vrednic de ocară. Iar eu socotesc că puţine lucruri s-ar putea întîmpla în viaţa şi rosturile oamenilor, despre care acela ce va citi cartea aceasta şi pe celelalte pe care le-am alcătuit să nu găsească în ele cîte ceva ; căci în aceasta de acum n-am vrut să pun nimic din ce se află în celelalte, dar, cine ar face din toate la un loc o carte, ar găsi-o mai împlinită.

Iar chipul sub care e scrisă este cum că Patronio stă de vorbă cu contele Lucanor, după cum veţi vedea mai departe.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, v-am vorbit pînă aici cît mai deslușit am putut, dar pentru că ştiu că o doriţi, de acum înainte voi vorbi despre aceleaşi lucruri, însă nu în acelaşi chip ca în cartea dinaintea acesteia.

Şi cum cealaltă s-a sfîrşit, cea de faţă începe aşa :

— Din lucrurile unde încap multe păreri nu se poate scoate o rînduială obştească.

— Cel mai desăvîrşit dintre oameni este acela care cunoaşte adevărul şi îl respectă.

— Nechibzuit este cel care lasă şi pierde cele veşnice şi nepreţuite pentru cele ce nu-şi pot afla împlinire în scurta lor dăinuire.

— Smintit este cel care crede că poate înțelege cu mintea lui ceea ce este mai presus de orice înțelegere.

— Nechibzuit este cel care crede că lui o să i se întîmple ceea ce nu li s-a întîmplat altora ; și mai nechibzuit este dacă gîndește așa ca să nu se păzească.

— Doamne, stăpîn făcător desăvîrșit ! Mult mă minunez că ai dat asemănarea ta omului nătîng, care cînd cuvîntează greșește, cînd tace își arată prostia, cînd este bogat e trufaș, cînd e sărac nu-l prețuiește nimeni, cînd face un lucru nu e bine făcut, cînd stă degeaba pierde ce are, este semeț cu cel ce-i stă la cherem, dar plecat față de cel mai tare, e lesne de silit și îndărătnic la rugăminte, se poftește singur bucuros, dar el poftește anevoie și în silă, cere oricui și cu îndrăzneală, dă greu și fără tragere de inimă, nu se rușinează de greșelile lui și nu suferă mustrarea, lauda lui supără iar supărarea-i e cu ocară. Este bănuitor și nu poate păstra o taină, se sperie fără temei, se străduiește unde nu trebuie, cînd crede că bucură, supără, e nepriceput la bine și priceput la rele, nu se îndreaptă, orice i-ai spune împotriva vrerii sale. În ceas rău s-a născut cel ce are parte de mustrarea lui, dacă-i ține cineva tovărășie nu-i mulțumește și-i scoate sufletul, nimeni nu se poate înțelege cu el nici în vorbe nici în fapte, nu greșește în dauna lui, ce spune nu se înțelege, nu înțelege ce i se spune, se încontrează mereu cu cei din preajmă, e necumpătat în plăceri, nu se îngrijește de ziua de mîine, nu vrea să ierte dar vrea să fie iertat, e batjocoritor, dar el e cel de batjocură, ar înșela dacă s-ar pricepe, socotește că așa cum îi place lui este cel mai bine, chiar dacă nu e așa, ar vrea ca el să huzurească și alții să se spetească. Ce să mai lungim povestea ? Și-n vorbe și-n fapte, în toate greșește, ba i se și citește prostia pe față, căci mulți sînt proști fără să se vadă, dar cînd se vede, așa este neapărat.

— Toate lucrurile au un sfîrșit, dăinuiesc puțin, se păstrează cu multă osteneală și se părăsesc cu mare durere, iar pentru veșnicie nu rămîne altceva decît ceea ce faci doar de dragul lui Dumnezeu.

— Nu este chibzuit acela care știe doar să agonisească avere, ci acela ce știe s-o folosească cinstindu-se pe el însuși cum se cuvine.

— Nu este înțelept cel ce se mulțumește să dea sfaturi bune, ci acela care le spune și le și împlinește.

— În lucrurile mai puțin însemnate se cer cuvinte potrivite, în lucrurile foarte însemnate se cer fapte potrivite și folositoare.

— Mai bine să umbli gol, decît acoperit de fapte rele.

— Pentru cel ce are copil rău și nerușinat care nu ține seama de mustrările drepte, era mai bine să nu fi avut copii.

— Mai bine să umbli singur decît în tovărășie proastă.

— Mai bine să rămîi holtei decît să te însori cu o femeie îndărătnică.

— Nu se agonisește avutul prin strîmbătăți, iar dacă se agonisește, nu dăinuie.

— Nu trebuie ascultat în treburile altuia cel care în ale lui chibzuiește prost.

— Unele lucruri pot fi la-ndemînă, altele departe, dar omul trebuie să se țină de ce e neîndoielnic.

— Din grabă și din lene greșește omul adeseori, de aceea foarte cuminte e cel care știe să se păzească de amîndouă.

— Înțelept este cel care știe să rabde și să-și păstreze starea în vremuri tulburi.

— În mare neliniște și primejdie trăiește cel ce se teme că sfetnicii lui vor mai mult binele lor decît al său.

— Cine seamănă la vreme nepotrivită să nu se mire că rodul n-o să fie bun.

— Toate lucrurile par bune și sînt bune, par rele și sînt rele, și par bune și sînt rele, și par rele și sînt bune.

— Mai bună nădejde are cel ce umblă pe drumul drept și nu găsește ce caută, decît cel care umblă strîmb și i se împlinește voia.

— E mai bine să te ții departe de stăpînul nedrept decît să-i fii om de încredere.

— Cine mustră din dragoste adevărată, iubește ; cine lingușește, urăște.

— Cel care-și ascultă mai mult vrerea decît chibzuința, spre mare primejdie își duce trupul și sufletul.

— Umblînd mai mult decît se cuvine după desfătarea trupească, îți ucizi sufletul, îți nimicești faima, îți slăbești trupul și-ți prăpădești mintea și purtările.

— Toate lucrurile sînt supuse măsurii ; chipul lor de a fi le dă greutate.

— Cine nu are prieteni decît pentru ceea ce le dă, puțină vreme o să-i aibă.

— Urît lucru este să dorești singurătatea, dar și mai urît să dorești tovărășii rele.

— Cînd vrei să-i stăpînești pe ai tăi prin asuprire, nu prin fapte drepte, sufletul lor își alege alt stăpîn. Deși se întîmplă, rău este să nu semeni cu neamul tău.

— Cum este omul, așa îi sînt și tovarășii.

— Mai de preț este înțelepciunea decît norocul, bogăția sau neamul.

— Oamenii cred că înțelepciunea și strădania sînt două lucruri deosebite, dar ele sînt unul singur.

— Este mai bine să pierzi purtîndu-te drept, decît să cîștigi prin strîmbătate, căci dreptatea-l ajută pe cel drept.

— Omul nu trebuie să se încreadă în noroc, căci vremurile se schimbă și cu ele se schimbă și norocul.

— Nici bogăția, nici sărăcia, nici mulțumirea, nici nemulțumirea nu trebuie să-l facă pe om să se îndepărteze de Dumnezeu.

— Mai mare-i paguba cu care se alege omul de la vrăjmaș, decît folosul de la cel care-l ajută.

— Nu este înțelept cel ce poate scăpa de dușmanul lui, dar zăbovește.

— Cine nu se îndreaptă pe sine nu-i poate îndrepta pe alții.

— Stăpînul blajin este disprețuit ; cel crunt este urît ; pe cel înțelept păzește-l cu sfințenie.

— Cine pune mult în joc pentru cîștig puțin n-are prea multă minte.

— Bine de cel ce știe să-și rabde teama fără să se plîngă făcîndu-și singur rău.

— Dacă omul poate vorbi ori făptui spre folosul lui, s-o facă, iar dacă nu, să se ferească de a vorbi ori a făptui spre răul lui.

— Smerenia pe drept cuvînt este slăvită.

— Cu cît te înalți mai sus, cu atît mai rău ai să cazi.

— Vrednicia seniorului se cunoaște după faptele împlinite și legile statornicite.

— Dacă seniorul le lasă supușilor ceea ce i s-ar cuveni de la ei, o să le ia în schimb ce nu i se cuvine.

— Cel ce nu face binefaceri cui are nevoie, nu va primi sprijin cînd o avea nevoie.

— Mai bine să rabzi de foame, decît să înghiți un dumicat neprielnic.

— De cei netrebnici te slujești de nevoie, iar de cei buni și cinstiți, cu drag și inimă bună.

— Sînt adevăruri bune și adevăruri rele.

— Uneori vorba rea strică tot atît cît și fapta rea.

— Nu se iartă prostia celui ce-și face prostiile pe socoteala altora.

— Cine iubește mai mult decît trebuie, nu va fi răsplătit cu dragoste.

— Cea mai mare necunoaștere este a nu te cunoaște pe tine, căci atunci cum îi vei cunoaște pe ceilalți ?

— Înțeleptul știe să cîștige pierzînd și să piardă cîștigînd.

— Cel ce știe, crede că nu știe ; cel ce nu știe, crede că știe.

— Scara răsplății este cugetarea, iar treptele ei sînt faptele.

— Cine nu chibzuiește sfîrșitul va porni prost de la început.

— Cine vrea să-și împlinească dorințele, să dorească ceea ce poate împlini.

— Cînd nu poți face ce-ai vrea, voiește ceea ce poți să faci.

— Înțeleptul îl rabdă pe nebun, dar nebunul nu-l suferă pe înțelept, ci îl prigonește.

— Stăpînul stăpîn stăpînește, stăpînul nestăpîn e stăpînit.

— Mulți pomenesc de Dumnezeu și vorbesc în numele lui, dar puțini umblă pe căile sale.

— Lucru pidosnic este ca mutul să dăscălească, orbul să călăuzească, schilodul să țopăie, dar mai cu seamă a rosti vorbe frumoase și a face fapte urîte.

— Cel ce umblă să prindă oamenii în capcană, o pregătește pentru ei dar va cădea singur într-însa.

— Înjositoare se cade să fie pedeapsa celui ce nu duce o viață vrednică de laudă.

— Cîți pomenesc mereu de adevăr, dar nu umblă pe căile lui !.

— Norocit și înțelept este cel ce l-a făcut pe dușmanul lui să cadă în groapa pe care i-o săpase acela.

— Cine vrea să aibă casă trainică, să se îngrijească de temelie, de stîlpi și de acoperiș.

— Urmînd adevărul, fiind credincios și nevorbind ce nu trebuie, omul își înalță rangul.

— Cel mai bun mădular al omului este inima, dar e și cel mai rău.

— Cine nu-și îndrumează și nu-și mustră copiii înainte de a ajunge neascultători, nu se va alege decît cu pacoste de pe urma lor.

— Cel mai bun lucru pe care și-l poate dori omul pe lumea asta e pacea fără umiliri și fără rușine.

— Vorba aduce mult bine ; vorba aduce mult rău !

— Tăcerea aduce mult bine ; tăcerea aduce mult rău !

— Înțelepciunea, cumpătarea și chibzuiala judecă și cîntăresc lucrurile.

— Ce cuminte ar fi cel care, știind că-l așteaptă un drum lung și un suiș greu și-ar ușura încărcătura și și-ar spori merindea !

— Cînd regele este cuminte, chibzuit și înțelept fără viclenie ferice de supușii lui ; și dimpotrivă.

— Cine din lăcomie de cîștig îi lasă pe necredincioși în nesupunere față de Dumnezeu, merită pe drept să fie prost răsplătit de aceia.

— Cel căruia Dumnezeu i-a dat izbîndă asupra dușmanului, să se ferească de acela pe care l-a înfrînt.

— Cîrmuirea corăbiei, cîștigarea unei pricini, lecuirea unui bolnav, semănarea oricăror semințe, împreunarea logodnicilor, nu se pot face fără mintea omenească și voința și îndurarea Domnului.

— Nu poate fi lăudat cineva că este om de mare credință pînă ce toți dușmanii nu-i vor încredința viața și faptele lor ; așadar să ia seama omul cum este socotit, dacă dușmanii nu îndrăznesc să se încreadă în el.

— Cine-și așază casa într-un ținut unde seniorul nu este drept, cinstit, aspru, cuminte și învățat, se aruncă pe sine și pe tovarășii săi în mare nesiguranță.

— Orice om este bun, dar nu la orice.

— Dumnezeu să-l ferească pe om de a face vreo faptă rea, căci pentru a o ascunde va trebui să facă multe alte răutăți.

— Cine-l pune să jure pe cel de care știe că o să mintă, e părtaș la păcat.

— Cel ce aduce binefaceri și bunilor și răilor, e răsplătit cu bine de către cei buni și e ferit de cei răi.

— Plecîndu-te regelui, ascultîndu-i pe principi, cinstindu-i pe cei mari, făcînd bine celor mici, sfătuindu-te cu cei drepți, vei fi liniștit și nu te vei căi.

— Cine-și rîde de răul sau paguba venite prin voia lui Dumnezeu, nu e încredințat că-i erau menite lui.

— Nu trebuie să amîni binele dacă te-ai gîndit să-l faci, ca să nu te încurce voința.

— Este urît să postești doar cu gura și să păcătuiești cu tot trupul.

— Alege-ți bine prietenii înainte de a te încrede în ei și a pune ceva în joc pentru dînșii.

— De cel care te laudă mai mult decît se cuvine să nu crezi că n-o să te ponegrească mai mult decît este îndreptățit.

PARTEA A TREIA A CĂRȚII CONTELUI LUCANOR ȘI A LUI PATRONIO

CUVÎNTAREA LUI PATRONIO CĂTRE CONTELE LUCANOR

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, după ce am terminat cartea cealaltă, înţelegînd eu care vă era dorinţa, am început să vorbesc în aceasta mai pe scurt şi mai învăluit decît în cea dinainte. Şi cu toate că, după cum vă spuneam, în aceasta din urmă sînt mai puţine cuvinte decît în cealaltă, să ştiţi că folosul şi înţelepciunea din ea nu sînt mai mici decît în cea dinainte, ba chiar sînt mai mari pentru cine o va cerceta şi o va înţelege ; însă în prima se aflau atîtea pilde încît socotesc că vă sînt de ajuns şi de aceea mi se pare că drept ar fi ca de acum înainte să mă lăsaţi să mă odihnesc.

— Patronio, zise contele Lucanor, ştii că din firea lor oamenii nu se pot sătura niciodată de trei lucruri, din care doresc să aibă tot mai mult : unul este cunoaşterea [1], al doilea este cinstirea şi preţuirea, al treilea este îndestularea pe tot timpul vieţii. Şi cum cunoaşterea este un lucru atît de minunat, cred că nu trebuie să mă învinuieşti pentru că vreau să dobîndesc cît mai multă ; şi deoarece ştiu că de la nimeni n-o pot dobîndi mai bine decît de la tine, să crezi că atîta cît voi trăi n-am să încetez niciodată să stărui ca să-mi spui cît mai multe pentru a învăţa din ceea ce ştii tu.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce văd că vă îndeamnă o pricină atît de îndreptăţită şi un gînd atît de frumos, iată, socotesc nimerit să mă străduiesc mai departe şi am să vă spun ce gîndesc despre lucruri pe care nu vi le-am spus pînă acum ; căci cel ce urmează să asculte este atît de greu de cap, încît nu le poate pricepe fără să le audă de mai multe ori, şi pare

[1] Această afirmaţie a avut o largă circulaţie şi provine din *Metafizica* lui Aristotel, care începe chiar cu fraza : „Toţi oamenii doresc din firească pornire să cunoască".

că ar vrea doar să umfle cartea nemaiştiind ce să pună în ea. Iar ceea ce am a vă spune de aici înainte începe aşa [1]:

— Ce e scump, se plăteşte scump, costă scump, se păstrează scump, se termină scump ; ce e ieftin se plăteşte ieftin, costă ieftin, se termină ieftin, se dobîndeşte ieftin ; ce e scump e ieftin, ce e ieftin e scump.

— Mare minune ar fi dacă i-ar merge bine celui ce-şi încredinţează rosturile şi dărnicia unuia care a căzut în greşeală şi s-a despărţit fără o pricină temeinică de cel faţă de care era cel mai legat.

— Nu trebuie să crezi că alţii nu s-ar încumeta să-ţi facă ceea ce te încumeţi tu să le faci altora.

— Cel ce vrea să-i păgubească pe alţii să nu creadă că alţii n-o să-l păgubească pe el.

— Chibzuinţa se păstrează prin chibzuială.

— Mintea îl învaţă minte pe cel fără minte.

— Fără chibzuială nu-ţi poţi păstra chibzuinţa.

— Dumnezeu şi faptele sale sînt în aşa fel încît semnul lor este că prea puţin îl cunosc cei ce vorbesc mult despre el.

— Cuminte este cel care, neputînd să şi-l facă pe altul prieten, nu şi-l face vrăjmaş.

— Cine caută să înveţe de la oameni tot ce ştiu, greşeşte ; cine învaţă ce e folositor, o nimereşte.

— Chibzuiala dacă e bună e sfetnic bun ; chibzuieşte bine, dă sfaturi bune ; să asculte sfaturile cel care dintr-un sfat rău face un sfat bun ; chibzuiala proastă face dintr-un sfat bun unul rău.

— Celui cu chibzuială bună îi trebuie sfaturi chibzuite.

— Bine este de omul chibzuit care doreşte şi ascultă sfaturile bune.

— O durere mare te face să uiţi de una măruntă.

— Cel care trebuie să vorbească despre mai multe lucruri laolaltă este ca cel ce descurcă un scul mare cu multe capete.

— Toate lucrurile se nasc mici şi cresc, supărarea se naşte mare şi scade pe zi ce trece.

[1] Marea majoritate a acestor maxime se bazează în original pe jocuri de cuvinte formate din omonimii şi sinonimii, care n-au putut fi întotdeauna redate, pierzîndu-şi deci din savoare.

— Prin cinste dobîndește cinste cel ce cinstește.

— Cinstea trebuie să se cinstească păstrîndu-se.

— Omul priceput face din viperă balsam ; cel nătîng face din găină otravă.

— Cine-și lasă moșia, nu este sigur că o să se întoarcă la ea cînd o pofti.

— N-are multă minte cel care-și micșorează cinstea lui pentru a o spori pe a altuia.

— Cine face binele ca să-i fie bine, nu face bine, căci binele este calea binelui desăvîrșit și trebuie să facă bine.

— Este bine ceea ce e bine făcut.

— Făcînd bine dobîndești binele desăvîrșit.

— Mîncărurile stricate și femeile stricate sînt calea pe care-ți primejduiești viața, rosturile și faima.

— Cine se mîhnește mult pentru lucrul pierdut care nu se mai poate redobîndi și se înspăimîntă de împrejurarea pe care n-o poate ocoli, nu este om chibzuit.

— Scump te costă să primești un dar de la cel calic, și cu atît mai scump să ceri de la zgîrcit.

— Dreptatea e dreaptă pe bună dreptate.

— Prin înțelegere este omul un lucru de înțeles.

— Dreptatea îndreptățește.

— Rațiunea îl face pe om să fie om, și tot din pricina rațiunii el este micșorat ; căci omul fără rațiune nu este om, ci un lucru lipsit de rațiune.

— Omul răbdător rabdă cît trebuie, iar apoi se despăgubește cu bunuri și plăceri.

— Este drept ca cei ce nu cred cu adevărat în Dumnezeu să nu fie apărați de el.

— Dacă omul are omenie, cu cît este mai omenos cu atît e mai om.

— Dacă bărbatul de vază are bărbăție, e bărbat bun și vrednic ; cu cît are mai puțină bărbăție bărbatul de vază e un bărbat mai rău ; nu este bărbat de vază decît bărbatul adevărat ; dacă bărbatul de vază nu e bărbat adevărat și nu este un bărbat bun și vrednic, mai bine n-ar mai fi bărbat.

— Dărnicia în strîmtoare, cumpătarea în belșug, curăția în tinerețe, smerenia în slavă îl fac pe om mucenic fără vărsare de sînge.

— Cine întreabă lucruri mai înalte decît mintea lui şi le iscodeşte pe cele mai presus de înţelegere, nu dă dovadă de cumînţenie.

— Este drept să primească omul de la copiii lui ceea ce a primit tatăl lui de la el.

— Ce e mult este pentru mult ; mult înţelept este cel ce la mult face mult ; face mult pentru mult, lasă puţinul pentru mult — Prin lipsă nu pierde.

— Cu puţin se îndreaptă mult.

— Îndreaptă-ţi întotdeauna sufletul către mult.

— Cu cît este omul mai vrednic dacă e drept şi smerit, cu atît va găsi mai multă milostivire la Dumnezeu.

— Nu e bine să vadă omul cu ochii lui ceea ce Dumnezeu a vrut să ascundă.

— Prin binecuvîntarea tatălui se păstrează cele ale copiilor ; prin blestemul mamei se năruie temelia din rădăcină.

— Dacă puterea e mare, marea putere se bizuie pe mare ştiinţă.

— Cu multă ştiinţă şi multă voinţă, ştiind că la Dumnezeu e toată puterea şi din mila lui se dobîndeşte puterea, trebuie sporită marea-i putere.

— Cine vrea să se cinstească pe sine şi rangul său, să caute ca cei buni să se încreadă în el iar cei răi să se teamă.

— Îndoiala şi întrebarea îl duc pe om la adevăr.

— Nu trebuie să-i urăşti pe toţi oamenii pentru cusururile lor, căci nu poate fi nici unul ferit de toate cusururile.

— Greşeala este greşită, din greşeală se naşte greşeala, din greşeala mică se naşte una mare, dintr-o greşeală se naşte altă greşeală, dacă binele se trage dintr-o greşeală se preschimbă întotdeauna în greşeală, niciodată din greşeală nu se poate trage altceva decît greşeală.

— Cine se ceartă cu cel ce umblă după dreptate şi adevăr, n-are multă minte.

— Ostaşii şi averea sînt uşor de numărat şi de pierdut, dar greu de adunat şi mai ales de păstrat.

— Înţeleptul îşi socoteşte potrivnicii şi puterea lor mai mari decît sînt, iar ajutoarele şi avutul mai mici decît sînt.

— Forța nu forțează la forță ; forța se înfrînge prin forță, uneori însă mai bine fără forță ; nu este bine zis că forța aduce uneori forță ; unde poți să faci altfel nu trebuie să încerci cu forța.

— Cuminte este acela care se călăuzește după cele întîmplate celor ce au fost.

— Pe măsură ce se înalță rangul, se înalță și cugetul ; cînd rangul scade, cresc grijile.

— Suferindul nu se vindecă prin suferință ci prin leacuri bune.

— Iubirea sporește iubirea ; dacă iubirea este iubire adevărată, este iubire ; iubirea mai mare decît iubirea nu este iubire ; iubirea de mare iubire duce la neiubire.

— Sînt griji care înalță și griji care încovoaie.

— Cîtă vreme se poate, mai bună este blîndețea decît forța.

— Omul cinstit spune ceea ce este, cel viclean, ceea ce vrea.

— Viața bună e viață ; viața bună viață aduce.

— Cine n-are viață nu dă viață ; cine e viu dă viață.

— Viața dezmățată nu e viață.

— Viața netrăită nu e viață.

— Cine nu poate avea viață lungă să caute s-o aibă împlinită.

PARTEA A PATRA A CĂRȚII CONTELUI LUCANOR ȘI A LUI PATRONIO

CUVÎNTUL LUI PATRONIO CĂTRE CONTELE LUCANOR

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, pentru că am înţeles care vă era voia, şi pentru că aţi stăruit atîta, iar eu am priceput că vă îndemna un gînd frumos, m-am străduit să vă mai spun cîteva lucruri pe lîngă cele pe care vi le spusesem în pildele din prima parte a cărţii acesteia, care cuprinde cincizeci şi una de pilde foarte limpezi şi lesne de înţeles, iar a doua cuprinde o sută de zicale, dintre care cîteva au fost mai învăluite, dar cele mai multe cît se poate de deslușite, iar în aceasta din urmă, a treia, am pus cincizeci de zicale, care sînt mai învăluite decît primele cincizeci de pilde şi decît cele o sută de proverbe [1]. Aşadar, cu pilde şi proverbe la un loc, v-am dat în cartea de faţă două sute de zicale şi pilde, ba chiar mai mult; căci în cele cincizeci de pilde de la început, veţi găsi pe lîngă ele în multe locuri şi unele zicale la fel de bune şi folositoare ca şi acelea din celelalte părţi ale cărţii, unde sînt doar zicale. Şi drept să vă spun că oricine ar afla toate aceste zicale şi pilde şi le-ar folosi şi le-ar urma, i-ar fi îndeajuns pentru a-şi mîntui sufletul şi a-şi păzi avutul, faima, cinstea şi rangul. Şi deoarece socotesc că ceea ce v-am spus în cartea de faţă este de ajuns pentru lucrurile acestea, cred că, dacă găsiţi de cuviinţă, ar trebui să mă lăsaţi să mă odihnesc.

— Patronio, zise contele, ţi-am mai spus cît de mult preţuiesc eu cunoaşterea, şi cîtă rîvnă am să agonisesc cît mai multă, aşa încît cu nici un chip n-am să mă dau în lături de la vreo strădanie ca să aflu cît voi putea mai multe. Şi cum ştiu că n-aş putea găsi pe altcineva de la care să aflu mai multe decît de la tine, să ştii că atîta cît

[1] Numărătoarea nu corespunde exact, probabil din cauza transcrierii textului, prin care s-au alipit ori s-au despărţit unele maxime, creind mici diferenţe.

voi trăi n-am să contenesc niciodată cu întrebările și cu stăruințele ca să aflu de la tine cît mai mult.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce așa este și așa voiți, am să vă spun cîte ceva după cum mă pricep, din cele despre care nu v-am vorbit pînă acum ; dar fiindcă văd că spusele mele vă sînt prea lesne de înțeles, am să vă spun cîteva mai învăluite decît pînă acum și cîteva destul de lesnicioase. Și dacă o să mai stăruiți, o să trebuiască să vă vorbesc în așa fel încît o să fiți nevoit să vă ascuțiți bine mintea ca să le înțelegeți.

— Patronio, răspunse contele, înțeleg că vorbești cu pornire și supărare din pricina stăruințelor mele ; dar cu toate că datorită slabei mele învățături aș dori mai degrabă să-mi vorbești limpede decît învăluit, socotesc însă că este mai bine așa cum ai zis, căci mai degrabă vreau să-mi vorbești cît vei vrea de învăluit, decît să nu-mi mai împărtășești cîte ceva din ceea ce știi.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, de vreme ce asta vă este voia, de aici înainte luați bine seama la ce vă voi spune.

— În prezent multe lucruri însemnate sînt mari o vreme fără să pară, iar omul nu pune nici un preț pe ele în trecut.

— Toți oamenii se înșeală cînd e vorba de copiii lor, de înfățișarea lor, de însușirile lor și de cîntatul lor.

— Mare nechibzuință este să socotești mari greșelile altora și mici pe ale tale [1].

— Împăunarea naște dispreț — Dar în atacurile grele și năvalnice seniorul trebuie să meargă în frunte pînă cînd se îndepărtează primejdia de locul acela.

[1] De aici înainte începe „vorbirea învăluită", care se reduce de fapt la procedeul infantil al amestecării cuvintelor într-o ordine ce face fraza de neînțeles. Pînă aici, dificultatea consta în folosirea omonimelor pentru a realiza jocuri de cuvinte, pe care m-am străduit, unde a fost posibil, să le reproduc. De rîndul acesta însă, consider inutil să transcriu dezordinea topică din original care nu sporește cu nimic valoarea literară sau conceptuală a textului, ci ilustrează doar tendința incipientă a epocii de a îmbrăca ideile într-un înveliș complicat, care va evolua spre conceptism și cultism.

— Nu trebuie să vorbești deschis față de altul pînă cînd nu măsori potrivirea dintre știința ta și a lui.

— Cel ce vede greșeala în care a căzut altul trebuie să se ferească de a cădea în ea.

— Omul nu trebuie să se socotească învățat, dar nici să-și ascundă știința mai mult decît se cuvine.

— Nu simți sănătatea și bunăstarea ta, ci pe aceea a dușmanului.

— Nu este chibzuit seniorul care vrea să se slujească de omul viclean și mincinos, ori îi arată bunăvoință.

— Înțeleptul descurcă lucrurile mai degrabă cu blîndețe și vorbă bună, decît cu furie și trufie.

— Înțeleptul se ferește de sfadă cu cel care se află în puterea lui, dar și mai vîrtos cu cel ce are mai multă putere decît el.

— Se spune că orice înțelept trebuie să îndepărteze de el pe oamenii răi, căci lîngă ei devine om rău.

— Dacă pornești gîlceavă cu unul mai puternic, te paște mare primejdie ; cînd o pornești cu unul de potriva ta, te paște nesiguranța ; cînd o pornești cu unul mai slab, te paște disprețul ; așadar, cel mai bine este dacă poți să trăiești în pace spre binele și cinstea ta.

— Cel ce se călăuzește doar după mintea lui nu este lăudat, iar cel ce nu se prea încrede în mintea lui își dezvăluie taina față de cel slab.

— Multor oameni le este mai de folos să trăiască cu vreo teamă decît în pace desăvîrșită fără nici o hărțuială.

— Mare bine este pentru senior să nu aibă inima înăsprită, iar dacă trebuie să aibă inima tare, trupul îi este de ajuns pentru asprime.

— Cel mai desăvîrșit și mai căutat sfetnic este acela care păstrează bine taina și în care lăcomia e moartă iar mintea vie.

— Folosește mai mult timp pentru bucuria netulburată decît pentru treburi, gînduri și petreceri.

— Din asprimea sufletului, din lipsă de bani, din prea multă petrecere cu femei, băutură și plăceri desfrînate, din strîmbătate și cruzime, din prea multe dușmănii și prea puține prietenii se prăpădesc moșiile și viața.

— Dacă păcătuiești prin prea multă îngăduință le dai îndrăzneală oamenilor

— Bucuria face searbădă mîncarea bună : supărarea face mîncarea gustoasă.

— Numai o minte coaptă poate tăinui multă vreme răzbunarea.

— Mare sminteală este ca mintosul să arate că n-ar fi, după cum nu este cuminte ca deșteptul să facă uneori pe deșteptul.

— Oricît ar fi de greu să te lupți vreme îndelungată cu dușmanul, și mai greu este să te lupți cu voința ta.

— Este rău folosit adevărul cînd oamenii îl spun ca să-și facă pofta, sau de nevoie, sau ca să vorbească ce nu trebuie, sau din lipsă de pricepere.

— Cuminte este cel ce nu năzuiește să facă un lucru măreț, nefiind pregătit cum ar trebui ca să-l ducă la bun sfîrșit.

— Nu trebuie să încredințezi altuia mai multe treburi decît poți tu să împlinești.

— Multă vreme a muncit omul înainte de a ști în ce fel trebuie să muncească.

— Senior conte Lucanor, zise Patronio, v-am tot spus înainte că în cartea aceasta v-am dat atîtea pilde și zicale, unele foarte limpezi, altele mai învăluite, încît socoteam că vă sînt prea de ajuns ; dar în urma stăruințelor voastre, a trebuit să vă spun în aceasta din urmă treizeci de zicale, dintre care unele sînt atît de învăluite încît ar fi de mirare să le puteți înțelege dacă eu, sau vreunul din cei cărora li le-am deslușit nu vi le-ar lămuri ; dar să fiți încredințat că acelea care par mai învăluite sau mai lipsite de rost, îndată ce le veți înțelege veți afla că nu sînt mai puțin folositoare decît oricare dintre celelalte care sînt lesne de înțeles. Și de vreme ce în cartea aceasta sînt scrise atîtea lucruri subțiri și învăluite și spuse pe scurt, din dorința pe care a avut-o don Johán de a împlini voia lui don Jaime, vă spun că nu mai vreau să vorbesc în cartea aceasta nici despre pilde, nici despre zicale. Senior conte Lucanor, pe lîngă pildele și zicalele aflate în cartea de față v-am spus, după cîte cred, destule pentru a vă putea păzi sufletul, ba chiar și trupul și cinstea și avutul

și rangul, și, lăudat fie Domnul, socotesc că potrivit slabei mele priceperi, v-am împlinit voia și am sfîrșit tot ce aveam de spus.

Așadar, cu aceasta pun capăt cărții de față ; și a sfîrșit-o don Johán la Salmerón, luni a douăsprezecea zi din iunie, la anul o mie trei sute șaptezeci și trei. [1]

[1] Anul este indicat conform așa-numitei „ere spaniole", care începe numărătoarea anilor erei noastre cu 38 de ani înainte de nașterea lui Cristos, sistem folosit în Castilia pînă în 1388. Așadar, data reală a încheierii cărții de față este 1335.

CUPRINS

Notă asupra ediției 5
Cuvînt înainte 7

PARTEA ÎNTÎIA : CARTEA DE PILDE

I — Despre întîmplarea unui rege cu un dregător al său 29
II — Despre pățania unui gospodar cu feciorul lui . 35
III — Despre săritura în mare pe care a făcut-o regele Richard al Angliei asupra maurilor . . 39
IV — Despre ce i-a spus un genovez sufletului său în ceasul morții 45
V — Despre întîmplarea vulpii cu un corb care ținea în cioc o bucată de brînză 48
VI — Despre pățania rîndunicii cu celelalte păsări cînd a văzut că se seamănă in 51
VII — Despre pățania unei femei căreia îi zicea doña Truhana 53
VIII — Despre pățania unui om căruia i s-a spălat ficatul 55
IX — Despre pățania celor doi cavaleri cu leul . . 57
X — Despre pățania unui om care de sărăcie și foame mînca nipralâ 60
XI — Despre întîmplarea unui Decan din Santiago, cu don Yllán, marele învățat din Toledo . 62
XII — Despre o întîmplare cu o vulpe și un cocoș . 67
XIII — Despre întîmplarea cu un om care prindea prepeliţe 71
XIV — Despre minunea pe care a făcut-o sfîntul Dominic cînd a predicat despre cel hrăpăreț . . 73
XV — Despre isprava lui don Lorenzo Suarez cînd a fost Sevilia împresurată 76
XVI — Despre răspunsul pe care l-a dat Contele Ferrant Gonsales rubedeniei sale, Nuño Laynes . 81

XVII — Despre întîmplarea unui om înfometat care a fost poftit la masă cu jumătate de gură . . 83
XVIII — Despre cele întîmplate lui don Pero Meléndez de Valdés cînd și-a rupt piciorul 85
XIX — Despre întîmplarea cu corbii și bufnițele . . 88
XX — Despre pățania unui rege cu un om care i-a spus că-l învață alchimia 91
XXI — Despre întîmplarea unui rege tînăr cu un filozof preaînțelept, în grija căruia îl lăsase părintele său 95
XXII — Despre pățania leului și a taurului 99
XXIII — Despre ceea ce fac furnicile ca să-și țină zilele . 103
XXIV — Despre întîmplarea unui rege care a pus la încercare pe cei trei fii ai săi 106
XXV — Despre întîmplările contelui de Provența și cum a scăpat de captivitate mulțumită sfatului pe care i l-a dat Saladin 111
XXVI — Despre întîmplarea cu copacul Minciunii . . 119
XXVII — Despre traiul pe care-l duceau cu nevestele lor un Împărat și don Alvarhañez Minaya . 123
XXVIII — Despre întîmplarea lui don Lorenzo Suarez Gallinato pe cînd trăia în Granada 134
XXIX — Despre întîmplarea cu vulpea care s-a culcat în drum prefăcîndu-se moartă 137
XXX — Despre cele ce i s-au întîmplat Regelui Abenabet din Sevilia cu nevasta lui, Ramaiquia . 140
XXXI — Despre județul pe care l-a făcut un cardinal preoților din Paris și călugărilor minoriți . . 142
XXXII — Despre pățania unui Rege cu țesătorii cei mincinoși 144
XXXIII — Despre o întîmplare cu un șoim al Infantelui don Manuel și cu un vultur și un bîtlan . 148
XXXIV — Despre întîmplarea cu orbul care călăuzea pe alt orb 151
XXXV — Despre pățania unui tînăr care s-a însurat cu o femeie foarte aprigă și îndărătnică . . . 153
XXXVI — Despre întîmplarea unui negustător care și-a găsit nevasta și feciorul dormind laolaltă . . 158
XXXVII — Despre răspunsul pe care l-a dat contele Ferrant Gonsales vasalilor săi, după ce a cîștigat bătălia de la Facinas 161

XXXVIII — Despre pățania unui om care s-a înecat în rîu ducînd un sac cu nestemate 163
XXXIX — Despre întîmplarea cu un om, o vrabie și o rîndunică 165
XL — Despre pricinile pentru care sufletul seneșalului de Carcasona a ajuns în iad 167
XLI — Despre întîmplarea unui rege din Cordova pe nume Alhaquen 170
XLII — Despre pățania unei cucernice prefăcute . . 173
XLIII — Despre întîmplarea Binelui cu Răul și a omului mintos cu cel smintit 178
XLIV — Despre întîmplarea lui don Pedro Núñez cel Drept, a lui don Roy Gómez Zavallos și a lui don Roiz de Blanquiello cu contele don Rodrigo cel Cinstit 182
XLV — Despre pățania omului care s-a făcut prieten și slujitor Diavolului 187
XLVI — Despre pățania unui filozof care a nimerit fără voie pe o uliță unde locuiau femei stricate . . 192
XLVII — Despre întîmplarea unui maur cu sora lui care se arăta foarte sperioasă 196
XLVIII — Despre pățania unuia care și-a pus prietenii la încercare 199
XLIX — Despre pățania unuia care a fost aruncat gol pe o insulă după ce i s-a luat domnia . . . 204
L — Despre întîmplarea lui Saladin cu nevasta unui curtean de-al lui 207
LI — Ce s-a întîmplat cu un rege creștin care era foarte puternic și foarte trufaș 217

PARTEA A DOUA

Cugetare făcută de don Juan de hatîrul lui don Jaime, senior de Xérica 227

PARTEA A TREIA

Cuvîntarea lui Patronio către contele Lucanor 237

PARTEA A PATRĂ

Cuvîntul lui Patronio către contele Lucanor 245

DON JUAN MANUEL
El Conde Lucanor, Prólogo y notas de
F. J. Sanchez Canton,
Ed. „Saturnino Calleja", S. A. Madrid, 1920

Coli tipar 16 Comanda 96

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

ZENIT

În răgazul dintre războaie, în cetățuia-i semeață din Castilia, infantele Don Juan Manuel își împărtășește experiența de viață prin istorioare pline de tîlc. Nepot al regelui Alfonso cel Înțelept, el însuși iubitor de înțelepciune, ca și de glorie, Don Juan Manuel crea acum șase veacuri, în Spania, începutul prozei narative europene. Orientul și Occidentul își îmbină tradițiile, legendele și învățămintele în aceste pagini în care, deși aparțin zorilor unei literaturi din celălalt capăt al continentului, cititorul român va avea surpriza să întîlnească ecouri familiare din poveștile meleagurilor noastre.

contele lucanor

Lei 7,25